

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİMİN FELSEFİ, SOSYAL VE TARİHİ TEMELLERİ PROGRAMI**

**EĞİTİM SOSYOLOJİSİ DERS KİTAPLARININ
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hasret Tuğba AYHAN

Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Özgür ATAKAN

SAMSUN
2021

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİMİN FELSEFİ, SOSYAL VE TARİHİ TEMELLERİ PROGRAMI**

**EĞİTİM SOSYOLOJİSİ DERS KİTAPLARININ
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hasret Tuğba AYHAN

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Özgür ATAKAN

SAMSUN
2021

TEZ KABUL VE ONAYI

Hasret Tuğba AYHAN tarafından, Dr. Öğretim Üyesi Özgür ATAKAN danışmanlığında hazırlanan “Eğitim Sosyolojisi Ders Kitaplarının İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 1.11.2021 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan	Dr. Öğr. Üyesi İrfan Davut ÇAM Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Özgür ATAKAN Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğretim Üyesi Adem İNCE Samsun Üniversitesi Toplumsal Yapı ve Değişme Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY

... / ... / ...

Prof. Dr. Ali BOLAT
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi?

Evet

Hayır

İmza

06 /12 / 2021

Hasret Tuğba AYHAN

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: Eğitim Sosyolojisi Ders Kitaplarının İncelenmesi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 29.11.2021 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 13

Tek kaynak oranı : % 3 çıkmıştır.

İmza

06 /12 / 2021

Dr. Öğretim Üyesi Özgür ATAKAN

ÖZET

EĞİTİM SOSYOLOJİSİ DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ

Hasret Tuğba AYHAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Felsefi Temelleri Programı

Yüksek Lisans, Kasım/2021

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Özgür ATAKAN

Eğitim sosyolojisi, sosyolojinin bir alt disiplini olarak kabul edilmektedir. Eğitim sosyolojisi, toplumsal bir kurum olarak eğitimi ve eğitim kurumunun diğer toplumsal kurumlarla ilişkisini; eğitimin amacı ve işlevlerini; sosyalleşme ve eğitimi; toplumsal sorunların eğitimle ilişkisini; öğrenci, öğretmen, veli ve okul yönetiminin hem kendi aralarındaki hem de birbirleriyle olan ilişkilerini; öğrenci başarısını etkileyen sosyolojik değişkenleri; eğitim ve fırsat eşitliğini; sosyolojik açıdan öğretmenlik mesleğini; kısaca eğitim ve toplumla ilişkili bütün meseleleri incelemektedir. Oldukça geniş bir inceleme alanına sahip olan eğitim sosyolojisi, eğitim olgusunu sosyolojik olarak açıklamaya çalışmaktadır. Eğitim, XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başından bu yana Batı'da sosyolojinin inceleme konusu olmuştur. Osmanlı-Türk modernleşme sürecinde de XIX. yüzyıl Osmanlı aydınlarının eğitimi sosyolojik bir yaklaşımla ele alma çabalarından söz etmek mümkündür. Ancak eğitim sosyolojisinin öğretmen yetiştiren kurumlarda bir ders olarak okutulması Cumhuriyet Döneminde gerçekleşmiştir. Ders kitabı mahiyetinde ilk eğitim sosyolojisi kitabı da 1953 yılında Nusret Köymen tarafından yayımlanmıştır. Bu araştırmada Türkiye'de eğitim sosyolojisi alanında yazılmış olan ders kitaplarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla 1953 yılında Nusret Köymen tarafından yayımlanan ilk Eğitim Sosyolojisi ders kitabından günümüze kadar eğitim sosyolojisi alanındaki ders kitapları içerik, yazar, kaynakça bakımından incelenmiştir. Ulaşılabilen eğitim sosyolojisi kitapları tek tek ele alınmış ve özetlenmiştir. Araştırma sonucunda, eğitim sosyolojisinin Türkiye'deki gelişim serüveninin, bu alanda yazılan ders kitaplarının sayısını, içeriğini ve kitaplara olan ihtiyaç durumunu belirlediği ortaya çıkmıştır. Eğitim sosyolojisinin bir ders olarak öğretmen yetiştiren kurumlarda okutulduğu dönemlerde, ona duyulan ihtiyaç ve önem artmış, bu nedenle kaynak kitapların sayısında da artış olmuştur. Son dönemlerde eğitim sosyolojisine olan ilginin artışı da ders kitaplarının artışıyla doğru orantılıdır.

Anahtar Sözcükler: Sosyoloji, Eğitim, Eğitim Sosyolojisi, Eğitsel Sosyoloji, Ders Kitapları

ABSTRACT

THE REVIEW OF TEXTBOOKS ON THE SOCIOLOGY OF EDUCATION

Hasret Tuğba AYHAN

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department Of Educational Sciences

Philosophical, Social and Historical Foundations of Education Programme

Master, November/2021

Supervisor: Dr. Özgür ATAKAN

Sociology of Education is considered as a sub-discipline of sociology. Sociology of Education examines the education as a social institution and the relationship of educational institution with other social institutions; the purpose and functions of education; socialization and education; the relationship of social problems with education; the relations between students, teachers, parents and school administration both among themselves and with each other; sociological variables affecting student success; equality of education and opportunity; the teaching profession in sociological terms; in short all issues related to education and society. The Sociology of Education, which has a wide field of study, tries to explain the phenomenon of education sociologically. Education has been the subject of sociology in the West since the end of 19th century and the beginning of 20th century. It is also possible to talk about the efforts of the Ottoman intellectuals of the 19th century to deal with education with a sociological approach in the Ottoman-Turkish modernization process. However, the teaching of Sociology of Education as a course in teacher-training institutions took place during the Republican Period. The first Sociology of Education book as a textbook was published by Nusret Köymen in 1953. In this study, it is aimed to examine the textbooks written in the field of Sociology of Education in Turkey. For this purpose, the textbooks in the field of Sociology of Education have been examined in terms of content, author and bibliography from the first Sociology of Education textbook published by Nusret Köymen in 1953 to today. The accessible Sociology of Education books are discussed and summarized one by one. As a result of the research, it was revealed that the development adventure of the Sociology of Education in Turkey determined the number and content of the textbooks written in this field and the need for them. The need and importance for Sociology of Education increased during the periods when it was taught as a course in teacher training institutions and therefore there has been increase in the number of reference books. The increment in the interest in the Sociology of Education in recent years is directly proportional to the increase in the textbooks.

Keywords: Sociology, Education, Sociology of Education, Educational Sociology, Textbooks

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca desteğini hiç esirgemeyen, sabır ve özveriyle her daim yardımcı olan değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Özgür ATAKAN'a ve tez jüri üyelerim Dr. Öğr. Üyesi İrfan Davut ÇAM ve Dr. Öğr. Üyesi Adem İNCE'ye katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunuyorum. Tez savunma sınavıma katılan Doç. Dr. Yusuf Bahri GÜNDOĞDU ve Araş. Gör. Olcay BAYRAKTAR'a ayrıca tezin teslim aşamasındaki yardımlarından dolayı Araş. Gör. Mehmet YAZICI'ya teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitim süresince kendisinden çok şey öğrendiğim ve eğitim hayatıma katkıları olan Prof. Dr. Zekeriyya ULUDAĞ'a teşekkürü bir borç bilirim. Her zaman olduğu gibi yüksek lisans ve tez dönemimde de maddi manevi yanımda olan, beni destekleyen annem Rukiye AYHAN'a ve babam Seddar AYHAN'a teşekkür ediyorum.

Hasret Tuğba AYHAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	İV
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	V
İÇİNDEKİLER	VI
SİMGELER VE KISALTMALAR	İX
ŞEKİLLER DİZİNİ	X
TABLOLAR DİZİNİ	Xİ
GRAFİKLER DİZİNİ	Xİ
1.GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu.....	1
1.2.Problem Cümlesi.....	3
1.3.Araştırmanın Önemi.....	4
1.4.Sınırlılıklar	4
2.YÖNTEM	5
2.1.Araştırma Modeli	5
2.2.Çalışma Belgeleri.....	5
2.3.Verilerin Toplanması ve Analizi.....	8
3.KURAMSAL ÇERÇEVE	10
3.1.Sosyoloji	10
3.1.1.Bir Kavram Olarak Sosyoloji.....	10
3.1.2.Sosyolojinin Bir Bilim Olarak Ortaya Çıkışı	11
3.1.3.Sosyolojinin Türkiye'ye Girişi.....	14
3.2.Eğitim.....	16
3.2.1.Eğitimin Kapsam ve Tanımı	16
3.2.2.Eğitim ve Sosyoloji İlişkisi	19
3.3.Eğitim Sosyolojisi.....	21
3.3.1.Eğitim Sosyolojisinin Genel Görünümü	21
3.3.2.Eğitim Sosyolojisinde Kuram ve Yaklaşımlar.....	22
3.3.3.Türkiye'de Eğitim Sosyolojisi	31
3.3.4.Türkiye'de Eğitim Sosyolojisi Adıyla Yazılan Ders Kitapları	42
4.BULGULAR	45
4.1.Eğitim Sosyolojisi Kitaplarının Kısa İncelemesi	45
4.1.1.Nusret Köymen – Eğitim Sosyolojisi.....	45
4.1.2.Halil Fikret Kanad – Terbiye Sosyolojisi	49
4.1.3.Hasan Akdemir – Eğitim Sosyolojisi.....	52
4.1.4.Lütfi Öztabağ – Eğitim Sosyolojisi.....	54
4.1.5.Hamide Topçuoğlu – Eğitim Sosyolojisi Kaynak Metinler.....	57
4.1.6.Ekrem Altay - Eğitim Sosyolojisi Dersleri	61

4.1.7.Hüseyin Öztürk – Modern Eğitim Sosyolojisi	64
4.1.8.Seyyit Ahmet Arvasi – Eğitim Sosyolojisi	66
4.1.9.Mustafa Yılman – Çağdaş Eğitim Sosyolojileri.....	69
4.1.10.Mustafa Ergün – Eğitim Sosyolojisine Giriş	73
4.1.11.Mustafa Aydın – Eğitim Sosyolojisi Seçme Yazılar.....	76
4.1.12.Hüseyin Akyüz – Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma	78
4.1.13.Ünver Günay – Eğitim Sosyolojisi Dersleri.....	80
4.1.14.Hüseyin Öztürk – Eğitim Sosyolojisi.....	86
4.1.15.Sabri Akdeniz – Eğitim Sosyolojisi	88
4.1.16.Mahmut Tezcan – Eğitim Sosyolojisi.....	90
4.1.17.Abdurrahman Dodurgalı – Eğitim Sosyolojisi.....	94
4.1.18.Eyüp Kemerlioğlu/Sezgin Kızılcelik/Mustafa Gündüz – Eğitim Sosyolojisi	97
4.1.19.Hasan Çelikkaya – Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi	100
4.1.20.Saffet Bilhan – Eğitim Sosyolojisi.....	103
4.1.21.Erdoğan Başar – Eğitim Sosyolojisi	106
4.1.22.Mehmet Devrim Topses - Eğitim Sosyolojisi.....	108
4.1.23.Mahmut Tezcan – Sosyolojik Kuramlarda Eğitim.....	113
4.1.24.İsmail Doğan – Eğitim Sosyolojisi Kavramlar ve Sorunlar	118
4.1.25.Hikmet Yıldırım Celkan – Eğitim Sosyolojisi	121
4.1.26.Çağatay Özdemir / Selcen Arslangilay - Eğitim Sosyolojisi	124
4.1.27.Erdoğan Köse / Salih Zeki Genç – Eğitim Sosyolojisi	128
4.1.28.Serkan Ünsal / Abdullah Çetin – Eğitim Sosyolojisi	132
4.1.29.Mehmet Akif Sözer – Eğitim Sosyolojisi	136
4.1.30.Rıdvan Küçükali – Eğitim Sosyolojisi.....	140
4.1.31.Adem İnce – Eğitim Sosyolojisi	144
4.1.32.Süleyman Doğan – Sorularla Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisi	148
4.2.Eğitim Sosyolojisi Kitaplarının İçerik Bakımından İncelenmesi.....	151
4.3.Eğitim Sosyolojisi Kitaplarının Yazar Bakımından İncelenmesi	165
4.4.Eğitim Sosyolojisi Kitaplarının Kaynak Bakımından İncelenmesi.....	168
5.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	180
KAYNAKÇA.....	183
ÖZ GEÇMİŞ.....	186

SİMGELER VE KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Akt.	: Aktaran
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ö.	: Milattan Önce
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
V.d.	: Ve diğerleri ve devamı
V.s.	: Vesaire
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekiller 4.1. Eğitim Sosyolojisi İnceleme Alanları	153
--	-----

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1. Türkiye’de Eğitim Sosyolojisi Adıyla Yazılan Ders Kitapları.....	5
Tablo 2.2. İncelenen Eğitim Sosyolojisi Ders Kitapları	7
Tablo 3.1. Türkiye’de Eğitim Sosyolojisi Adıyla Yazılan Ders Kitapları.....	42
Tablo 4.1. Eğitim Sosyolojisi Kitaplarının İçerik Bakımından İncelenmesi	162
Tablo 4.2. Tek Yazarlı Eğitim Sosyolojisi Kitapları.....	165
Tablo 4.3. Editörlü Eğitim Sosyolojisi Kitapları	166
Tablo 4.4. Çok Yazarlı Eğitim Sosyolojisi Kitapları	167
Tablo 4.5. Kitaplarda Kullanılan Türkçe, Çeviri ve Yabancı Kaynak Sayısı	171
Tablo 4.6. Tek Yazarlı Kitaplarda Kullanılan Türkçe, Çeviri ve Yabancı Kaynak Sayısı	173
Tablo 4.7. Editörlü Kitaplarda Kullanılan Türkçe, Çeviri ve Yabancı Kaynak Sayısı	177
Tablo 4.8. Çok yazarlı Kitaplarda Kullanılan Türkçe, Çeviri ve Yabancı Kaynak Sayısı	179

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafikler 4.1. Eğitim Sosyolojisi Kitaplarının İçerik Bakımından Değişimi.....	164
Grafikler 4.2. Kitapların Yazar Sayısı Bakımından Yıllara Göre Değişimi	167
Grafikler 4.3. Kaynakça Dağılımı.....	173
Grafikler 4.4. Tek Yazarlı Kitaplarda Kaynakça Dağılımı	175
Grafikler 4.5. Tek Yazarlı Kitaplarda Kaynakça Değişimi.....	176
Grafikler 4.6. Editörlü Kitaplarda Kaynakça Dağılımı	178
Grafikler 4.7. Editörlü Kitaplarda Kaynakça Değişimi	179

1.GİRİŞ

Araştırmanın birinci bölümünde problem durumu, çalışmanın sınırlılıkları ve araştırmanın önemi bulunmaktadır.

1.1.Problem Durumu

Eğitim insanı esas alan bir kavram iken, sadece yetiştirme açısından ele alındığında insanla beraber ikinci planda hayvanları da ilgilendirmektedir. Fakat diğer anlamlarıyla düşünülecek olursa eğitim esasen insan kavramıyla neredeyse bütünleşmiş gibidir (Celkan, 1989).

Yaygın kabul edilen tanıma göre eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişim meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1984). Sosyoloji ise en genel anlamda; toplumu, grupları, toplumsal ilişkileri ve kurumları sistematik olarak inceleyen bilim dalıdır (Bozkurt, 2011). Toplumun yapısını, toplumsal yaşama şekil veren etmenleri ve toplumsal gelişmeyi tayin eden kanunları inceler.

Eğitim ve sosyolojinin bir alt disiplini olarak ortaya çıkan eğitim sosyolojisi, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında öne çıkmış ve bu alanda birçok çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Eğitim sürecinin sosyal yönü ve eğitime etki eden sosyal etkenler üzerinde durmakta; eğitimin başarıya ulaşmasına ve insanların uyumlu bir şekilde sosyalleşmesine katkıda bulunmaktadır. Eğitim sosyolojisi, sosyoloji biliminin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. Toplum inceleyen sosyoloji ile toplumsal bir kurum olarak eğitimi inceleyen eğitim sosyolojisi karşılıklı bir ilişki içerisinde.

Eğitim sosyolojisi, eğitim sistemi ve kurumlarının sosyal yapı ile ilişkilerini nüfus, ekonomi, siyasal düzen ve sosyal tabakalaşma açısından ele alır. Eğitim kurumlarının yapısını ve işleyişini inceler. Okul, okulun yapısını, işleyişini, okulun rolü ve toplumun değer yargılarının okul üzerindeki etkilerini ele almaya çalışır.

Eğitim sosyolojisi, idareci, öğretmen, öğrenci ve veli ilişkilerini inceler. Öğrencilerin tutum ve davranışlarını, okul başarısını, okulun öğrenciler üzerindeki etkilerini araştırır. Eğitim sürecinin sosyal yönü ve eğitime etki eden sosyal aktörler üzerinde durur.

Toplumun kültürü içinde eğitimin yeri, kültür süreçlerindeki yeri, aile, sosyal sınıf, kitle iletişim araçlarının eğitime etkileri, çocuğun zihinsel, sosyal ve kişilik gelişimde, arkadaş grubunda, meslek seçiminde, çevreye tutum ve davranışlarında, aileleriyle ilişkilerinde eğitimin etkilerini inceler. Eğitim sosyolojisinin doğuşu, bir ders olarak okullarda okutulması ve önem kazanması, sosyal gelişmelerin ve sosyal değişmelerin bir ürünüdür. Bu ders ilk kez, sosyal değişmelerin ve gelişmelerin hızlı olduğu, ABD’de 1898 yılında kurs biçiminde üniversitelere girmiştir. 1907 yılında ise bağımsız bir ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Daha sonra ise Avrupalı sosyologların ilgisini çekmiştir. Emile Durkheim ve Max Weber, eğitim sosyolojisinin Avrupa’daki kuruluşunda öncü isimler olarak kabul edilmektedir (Öztürk, 1993).

Çağdaş Türk düşüncesinde sosyolojinin gelişimi ile eğitimin sosyolojik bir boyutla ele alınması arasında örtüşme bulunmaktadır. Bu çerçevede Satı Bey, Emrullah Efendi, Prens Sabahattin, Ziya Gökalp, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Halil Fikret Kanad, İsmail Hakkı Tonguç ve Mümtaz Turhan, eğitimin sosyolojik bir yaklaşımla ele alınmasında öncü isimler olarak kabul edilebilir. Prens Sabahattin klasik ve geleneksel eğitime itiraz ederek, Anglo-Sakson eğitimin temelini atmaya çalışırken, Ziya Gökalp E. Durkheim’dan etkilenerek toplumcu eğitim anlayışını benimsemiştir. Baltacıoğlu’nun eğitim sisteminde ise faydacılık ve üreticilik ağır basmaktadır.

Eğitim sosyolojisi dersi ülkemizde ilk kez, 1917 yılında İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun Darülfünun’da “Terbiyeve İçtimaiyat” dersini vermesiyle akademik bir hüviyet kazanmıştır (Celkan, 1990). Dersler 1933 yılındaki “Üniversite Reformu”na kadar devam etmiştir. Eğitim sosyolojisi dersi Üniversite Reformu’nun ardından ilk defa 1950’den sonra, ilköğretmen okullarında ve eğitim enstitülerinde okutulmaya başlamıştır (Öztürk, 1993). Türk eğitim sistemi içerisinde öğretmen yetiştiren kurumların dönüşümüne bağlı olarak müfredat dışında kaldığı zamanlar olduğu gibi zorunlu ya da seçmeli bir ders olarak da okutulmuştur (Aslan, 2020). Günümüzde ise eğitim sosyolojisi dersi YÖK tarafından 2018 yılında yapılan güncelleme ile öğretmen yetiştiren lisans programlarında zorunlu ders olarak okutulmaktadır.

Eğitim sosyolojisi disiplininin akademik bir hüviyet kazanması ile ders kitabı olarak Türkçe’de mevcudiyeti arasında da zamansal olarak örtüşme bulunmaktadır. Nitekim eğitim sosyolojisi ilk defa Darülfünun’da Terbiyeve İçtimaiyat olarak

okutulmaya başlandığında ders kitabı da, ders notu olarak, dersi veren İsmail Hakkı Baltacıoğlu tarafından “İctimâ’iyyât Nokta-i Nazarından Terbiye” başlığıyla 1924 yılında yayımlanmıştır (Baltacıoğlu, 2020). 1933 Üniversite Reformu’nun ardından 1950’den sonra tekrar okutulmaya başlanan eğitim sosyolojisi dersi için de Nusret Köymen’in “Eğitim Sosyolojisi” kitabının ders kitabı olarak yayımlandığı görölmektedir. (Köymen, 1953). Dolayısıyla Cumhuriyet Dönemi’nde yayımlanan eğitim sosyolojisi ders kitaplarının ilk örneği olarak Nusret Köymen’in kitabı kabul edilebilir.

Bu çalışmada Cumhuriyet Dönemi’nde Türkçe yazılmış ve yayımlanmış olan eğitim sosyolojisi ders kitaplarının, ilk eserden son esere kadar, içeriğindeki farklar, benzerlikler ve konuların ele alınış biçimleri incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda ilk aşamada incelenen her bir kitabın yazarı, adı, baskı yılı ve sayfa sayısı verilmiş ve kısa incelemesi yapılmıştır. Kısa incelemede kitapta bulunan bütün alt başlıklar tek tek açıklanarak özetlenmiştir. Bu aşamada herhangi bir yoruma yer verilmemiştir. Ardından kısa incelemede açıklanan başlıklardan hareketle her bir kitabın içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi yapılırken kitabın bütününde “makro eğitim sosyolojisi” ve “mikro eğitim sosyolojisi” yaklaşımlarından hangisine ağırlık verildiği tespit edilmiş ve buna göre bir sınıflandırılma yapılmıştır. Yapılan sınıflandırma ayrıca grafik olarak da gösterilmiştir. İkinci aşamada kitaplar yazar sayısına göre “tek yazarlı”, “editörlü”, ve “çok yazarlı” olarak sınıflandırılmıştır. Bu aşamada incelenen kitapların yazar sayısının yıllara göre değişimi grafik olarak da incelenmiştir. Son aşamada ise incelenen her bir kitabın kaynakçasında verilen eserler “Türkçe kaynak”, “çeviri kaynak” ve “yabancı kaynak” şeklinde sınıflandırılmıştır. Bu aşamada tek yazarlı ve editörlü kitaplarda kullanılan kaynakların türünün hem yıllara göre nasıl değiştirdiği hem de yoğunluğundaki değişim gösterilmeye çalışılmıştır. Bu sayede Cumhuriyet Dönemi’nde yayımlanan Türkçe eğitim sosyolojisi kitaplarının zamana bağlı olarak yaklaşımlarındaki, yazar sayılarındaki ve kaynakça özelliklerindeki değişimin incelenmesi hedeflenmektedir. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın problem cümlesi aşığıdaki gibidir.

1.2.Problem Cümlesi

Cumhuriyet Dönemi’nde yayımlanan Türkçe telif eğitim sosyolojisi ders kitaplarının yöntemsel yaklaşım, yazar sayısı ve kaynakça özelliklerindeki değişimler nasıldır?

Araştırmanın problemine bağlı olarak aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. Cumhuriyet Dönemi'nde yayımlanan Türkçe telif eğitim sosyolojisi ders kitaplarındaki yöntemsel yaklaşımlar “makro eğitim sosyolojisi” ve “mikro eğitim sosyolojisi” yaklaşımlarına göre nasıl sınıflandırılabilir?
2. Cumhuriyet Dönemi'nde yayımlanan Türkçe telif eğitim sosyolojisi ders kitaplarının yazar sayısındaki değişimler nasıldır?
3. Cumhuriyet Dönemi'nde yayımlanan Türkçe telif eğitim sosyoloji ders kitaplarındaki kaynakça özelliklerindeki değişimler nasıldır?

1.3.Araştırmanın Önemi

Eğitim sosyolojisi, eğitim kurumları ve örgütleri açısından, insanların sosyal varlıklarına ve sosyal çevrelerine önem veren, öncelik tanıyan bir disiplindir. Eğitim ile sosyolojinin ortak ve oldukça genç bir dalı olan eğitim sosyolojisi, eğitim sürecinin sosyal yönü ve eğitime etki eden sosyal etkenler üzerinde durmakta; eğitimin başarıya ulaşmasına ve insanın uyumlu bir şekilde sosyalleşmesine katkıda bulunmaktadır. Eğitim sosyolojisi, sosyoloji biliminin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. Toplumunu inceleyen sosyoloji ile toplumun değerlerini yansıtan eğitim, karşılıklı bir ilişki içerisindedir. Bu yüzden sosyoloji ve eğitim ilişkisinin analizi, eğitim sosyolojisi argümanlarını anlamak açısından önemlidir. Eğitim sosyolojisinin önemi, ona duyulan ihtiyaçtan ileri gelir. Bu çalışmanın yapılmasındaki başlıca gereksinim, Türkiye'de eğitim sosyolojisine olan ihtiyaç ile yapılan çalışma sayısı arasındaki orantısızlıktır. Eğitim sosyolojisi çalışmaları eğitim ve toplumla ilişkili sorunları anlama, açıklama ve çözüm bulma konusunda kaynaklık etmiştir. Bu çalışma ile ülkemizdeki eğitim sosyolojisi ders kitaplarının incelenecek olması, mevcut durumun anlaşılmasına ışık tutacak ve yeni çalışmaların yapılmasına kaynaklık edecektir.

1.4.Sınırlılıklar

Bu araştırma Cumhuriyet Dönemi'nde yayımlanan Türkçe telif eğitim sosyolojisi ders kitaplarıyla sınırlıdır. Fiziksel olarak ulaşılamayan eğitim sosyolojisi ders kitapları inceleme dışında bırakılmıştır. Elde edilebilen kitaplar bakımından araştırma kendi amaçları ile sınırlıdır.

2.YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma belgeleri ve verilerin toplanması ve analiziyle ilgili bilgilere yer verilmektedir.

2.1.Araştırma Modeli

Eğitim Sosyolojisi Ders Kitaplarının İncelenmesi adlı bu araştırma nitel bir araştırmadır. Araştırmada incelenen kitaplar doküman incelemesi yöntemiyle incelenmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren belgelerin belirli bir sisteme göre tasnif edilerek çözümlenmesini amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimsek, 2011). Bu araştırmada da Cumhuriyet Dönemi'nde yayımlanan Türkçe telif ve fiziksel olarak ulaşılabilen eğitim sosyolojisi ders kitapları, doküman incelemesi yöntemiyle incelenmiştir.

2.2.Çalışma Belgeleri

Bu araştırmanın çalışma belgeleri, Cumhuriyet Dönemi'nde Türkçe yayımlanan 48 adet eğitim sosyolojisi ders kitabından 32 adetinin incelenmesiyle oluşmaktadır. Bu kitapların listeleri aşağıda verilmiştir.

Tablo 2.1. Türkiye’de Eğitim Sosyolojisi Adıyla Yazılan Ders Kitapları

SAYI	YIL	YAZAR	ESER
1	1953	Nusret Köymen	Eğitim Sosyolojisi
2	1958	Halil Fikret Kanad	Terbiye Sosyolojisi
3	1966	Hasan Akdemir	Eğitim Sosyolojisi
4	1968	Lütfi Öztabağ	Eğitim Sosyolojisi
5	1968	İhsan Baykal	Eğitim Sosyolojisi Notları
6	1969	Hasan Karatepe	Eğitim Sosyolojisi Dersleri
7	1970	Hüseyin Öztürk	Eğitim Sosyolojisi
8	1971	Hamide Topçuoğlu vd.	Eğitim Sosyolojisi Kaynak Metinler
9	1972	Ekrem Altay	Eğitim Sosyolojisi
10	1974	Hüseyin Öztürk	Modern Eğitim Sosyolojisi

Tablo 2.1. Türkiye’de Eğitim Sosyolojisi Adıyla Yazılan Ders Kitapları (devamı)

11	1976	Mahmut Tezcan	Eğitim Sosyolojisine Giriş
12	1976	Seyyit Ahmet Arvasi	Eğitim Sosyolojisi
13	1976	Mahmut Tezcan	Eğitim Sosyolojisi
14	1976	İbrahim Ethem Başaran	Eğitim Sosyolojisi
15	1978	Amiran Kurtkan Bilgiseven	Eğitim Sosyolojisi
16	1978	Mustafa Yılman	Çağdaş Eğitim Sosyolojisi
17	1979	Emel Ültanır	Eğitim Sosyolojisi Notları
18	1984	Mahmut Tezcan	Eğitim Sosyolojisi Kuramlar ve Sorunlar
19	1987	Saffet Bilhan	Eğitim Sosyolojisi
20	1987	Mustafa Aydın, H.Başar v.d.	Eğitim Sosyolojisi Seçme Yazıları
21	1987	Mustafa Ergün	Eğitim Sosyolojisine Giriş
22	1989	Hikmet Yıldırım Celkan	Eğitim Sosyolojisi
23	1990	Sabri Akdeniz	Eğitim Sosyolojisi
24	1991	Hüseyin Akyüz	Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma
25	1992	Ünvar Günay	Eğitim Sosyolojisi Dersleri
26	1993	Mahmut Tezcan	Sosyolojik Kuramlarda Eğitim
27	1994	Erdoğan Başar	Eğitim Sosyolojisi
28	1995	Abdurrahman Dodurgalı	Eğitim Sosyolojisi
29	1996	Eyüp Kemerlioğlu, Sezgin Kızılcelik, Mustafa Gündüz	Eğitim Sosyolojisi
30	1996	Hasan Çelikkaya	Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi
31	2004	Ed. Coşkun Bayrak, Adnan Boyacı	Eğitim Sosyolojisi
32	2008	Coşkun Bayrak	Eğitim Sosyolojisi ve Felsefesi
33	2011	Mehmet Devrim Topses	Eğitim Sosyolojisi
34	2013	Ed. Mustafa Talas vd.	Eğitim Sosyolojisi
35	2014	Ed. Çağatay Özdemir	Eğitim Sosyolojisi

Tablo 2.1. Türkiye’de Eğitim Sosyolojisi Adıyla Yazılan Ders Kitapları (devamı)

36	2017	Cevat Özyurt	Eğitim Sosyolojisi Yazıları
37	2018	Mustafa Karaağaçlı	Eğitim Sosyolojisi
38	2018	İsmail Doğan	Eğitim Sosyolojisi Kavramlar ve Sorunlar
39	2018	Ed. Abdullah Çetin, Serkan Ünsal	Eğitim Sosyolojisi
40	2018	Ed. Erdoğan Köse, Salih Zeki Genç	Eğitim Sosyolojisi
41	2019	Adem İnce	Eğitim Sosyolojisi
42	2019	Levent Eraslan	Eğitim Sosyolojisi
43	2019	Ed. Mehmet Akif Sözer	Eğitim Sosyolojisi
44	2019	Ed. Çağatay Özdemir, Selcen Arslangilay	Eğitim Sosyolojisi
45	2020	Ed. Mehmet Yapıcı	Eğitim Sosyolojisi
46	2020	Ed. Nurgül Oktik, Berfin Varışlı, Mehmet Cenker Tuncer	Eğitim Sosyolojisi
47	2021	Ed. Rıdvan Küçükali	Eğitim Sosyolojisi
48	2021	Süleyman Doğan	Sorularla Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisi

Tablo 2.2. İncelenen Eğitim Sosyolojisi Ders Kitapları

	YIL	YAZAR - ESER
1	1953	Nusret Köymen – Eğitim Sosyolojisi
2	1958	Halil Fikret Kanad - Terbiye Sosyolojisi
3	1966	Hasan Akdemir – Eğitim Sosyolojisi
4	1968	Lütfi Öztabağ – Eğitim Sosyolojisi
5	1970	Hüseyin Öztürk – Eğitim Sosyolojisi
6	1971	Hamide Topçuoğlu vd. - Eğitim Sosyoloji Kaynak Metinler
7	1972	Ekrem Altay – Eğitim Sosyolojisi
8	1974	Hüseyin Öztürk – Modern Eğitim Sosyolojisi
9	1976	Seyyit Ahmet Arvasi – Eğitim Sosyolojisi
10	1976	Mahmut Tezcan – Eğitim Sosyolojisi

Tablo 2.2. İncelenen Eğitim Sosyolojisi Ders Kitapları (devamı)

11	1978	Mustafa Yılman – Çağdaş Eğitim Sosyolojisi
12	1987	Saffet Bilhan – Eğitim Sosyolojisi
13	1987	Mustafa Aydın, H.Başar v.d.- Eğitim Sosyolojisi Seçme Yazıları
14	1987	Mustafa Ergün – Eğitim Sosyolojisine Giriş
15	1989	Hikmet Yıldırım Celkan – Eğitim Sosyolojisi
16	1990	Sabri Akdeniz – Eğitim Sosyolojisi
17	1991	Hüseyin Akyüz – Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma
18	1992	Ünvar Günay – Eğitim Sosyolojisi Dersleri
19	1993	Mahmut Tezcan – Sosyolojik Kuramlarda Eğitim
20	1994	Erdoğan Başar – Eğitim Sosyolojisi
21	1995	Abdurrahman Dodurgalı - Eğitim Sosyolojisi
22	1996	Eyüp Kemerlioğlu, Sezgin Kızılcelik, Mustafa Gündüz – Eğitim Sosyolojisi
23	1996	Hasan Çelikkaya – Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi
24	2011	Mehmet Devrim Topses – Eğitim Sosyolojisi
25	2018	İsmail Doğan – Eğitim Sosyolojisi Kavramlar ve Sorunlar
26	2018	Ed. Abdullah Çetin, Serkan Ünsal – Eğitim Sosyolojisi
27	2018	Ed. Erdoğan Köse, Salih Zeki Genç – Eğitim Sosyolojisi
28	2019	Adem İnce – Eğitim Sosyolojisi
29	2019	Ed. Mehmet Akif Sözer – Eğitim Sosyolojisi
30	2019	Ed. Çağatay Özdemir, Selcen Arslangilay – Eğitim Sosyolojisi
31	2021	Ed. Rıdvan Küçükali – Eğitim Sosyolojisi
32	2021	Süleyman Doğan – Sorularla Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisi

2.3.Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmanın verilerinin analizinde, içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi, metinlerin içerisinde gizli kalmış anlamların veya orada verilmek istenen iletilerin, belirli bir sistem dahilinde kavramlar ve kategoriler şeklinde ortaya

konularak bu kavram ve kategorilerin araştırma amacına uygun bir biçimde nicel ya da nitel olarak analiz edilmesidir (Güler, vd., 2015). Nicel içerik analizi, pozitivist bir bakış açısıyla, yazılı ya da elektronik (TV, radyo, internet vs.) iletişime dair veriler içerisindeki iletilerin sıklık ve çeşitliliğini ölçmek için kullanılan bir yöntemdir. Nitel içerik analizlerinde temel amaç ise, incelenen iletişim verilerinde (yazılı-elektronik) anlatılmak istenen iletinin ne olduğunu anlamaktır (Güler, vd., 2015).

Araştırmanın, birinci alt problemini incelemek amacıyla “Eğitim Sosyolojisi Kitaplarının İçerik Bakımından İncelenmesi” başlıklı bölümde nitel içerik analizi gerçekleştirilmiş; ikinci alt problemini incelemek amacıyla “Eğitim Sosyolojisi Kitaplarının Yazar Bakımından İncelenmesi” başlıklı bölümde ve üçüncü alt probleminin incelenmesi amacıyla “Eğitim Sosyolojisi Kitaplarının Kaynak Bakımından İncelenmesi” başlıklı bölümde ise nicel içerik analizi gerçekleştirilmiştir.

3.KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın üçüncü bölümünde araştırmaya konu olan kavramlar ve kuramlar bir bütünlük içerisinde ele alınmaktadır.

3.1.Sosyoloji

3.1.1.Bir Kavram Olarak Sosyoloji

İnsan sosyal bir varlıktır ve bu nedenle toplum içerisinde yaşamak zorundadır. İnsanın toplumsallığı tarihin eski dönemlerinden beri ilgi çeken bir konu olmuştur. Bu çerçevede insanın toplumsallığı hakkındaki düşüncelere mitolojide, dinsel düşüncede, felsefede ve edebiyatta karşılaşılmaktadır. Ancak insanın toplumsallığı hakkındaki düşünceler ne kadar eski olsa da sosyoloji, bir bilim olarak modern dönemde ortaya çıkmıştır. Toplum, kelime itibariyle tekil olsa da anlam olarak çoğuldur. Toplumu bireyler meydana getirmiş olmasına rağmen yalnızca bireylerin bir araya gelmesi toplumu oluşturmaz. Toplumun oluşabilmesi için bir araya gelen bireylerin birbirlerinin varlıklarından haberdar olmasına, sosyal ilişki ağlarına, sosyal organizasyonlara ve kurumlara ihtiyaç vardır. Bireylerden çok, bireyler arasındaki ilişkiler, paylaşılan değerler topluma ve toplumsala anlam katar (Ünsal ve Çetin, 2019).

Sosyoloji kelime anlamıyla, Latince eş, arkadaş, birliktelik anlamına gelen “socius” ile Yunanca inceleme anlamına karşılık gelen “logos” kelimelerinin bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Kelime anlamıyla “toplumun, toplumsal üyeliğin incelenmesi” olarak tanımlanabilir. Sosyoloji, bireylerin içinde yaşadıkları toplumsal bağlamdan ayrı düşünülmemeyeceğini savunur. O, toplumun farklı parçaları arasındaki iç bağımlılığı vurgular. Yaptığı genellemelerle spesifik olayların tamamının ötesine geçer. Sosyoloji, toplumların nasıl oluştuklarını sorarak başlar ve toplumsal yaşamı sorgular. Toplumsal deneyimlerimizi anlamaya çalışan entelektüel bir disiplin olma iddiasındadır (Bozkurt, 2011).

Sosyolojiyi çeşitli şekillerde tanımlamak mümkündür. En genel anlamda sosyoloji, sosyal hayatın, sosyal değişimin ve insanların sosyal davranışlarının nedenlerinin ve sonuçlarının bilimsel yollarla araştırılmasıdır. Sosyoloji grupların, organizasyonların ve toplumların yapılarını araştırarak insanların bu yapılarındaki etkileşimlerini inceler. Sosyolojinin konusunun içinde ailenin yapısı ve ailedeki ilişkiler girdiği gibi, örgütlü suçlar, futbol holiganizmi, eğitimin sosyal hayattaki

fonksiyonu, toplumda cinsiyete dayalı işbölümü ve roller, insanların boş zamanlarında neler yaptıkları da girmektedir (Bahar, 2019).

Sosyologlar, farklı bilim anlayışları nedeniyle çeşitli sosyoloji tanımları yapmıştır. Sosyoloji, Durkheim'a göre "toplumsal kurumların bilimi", Weber'e göre "toplumsal eylemi inceleyen bilim", Simmel göre "insan ilişkilerini inceleyen bilim", Giddens'a göre ise, "toplumsal olayların bilimi"dir (Bozkurt, 2011).

Sosyoloji, beşerî toplumda bulunan grup yaşamı hakkında bilimsel yöntem ve tekniklerin uygulanmasıyla bilgi edinir. O halde sosyoloji, toplumda gruplar üzerinde durmakta, grupların yapı ve işlevlerinin çözümlenmesini ele almakta, grupların kökenleri, kompozisyonu ve birbirleriyle ilişkilerini insan davranışları yönünden incelemektedir (Tezcan, 1985).

Tan'a göre sosyoloji, sosyal bilimler arasında yer alır. Sosyolojinin diğer sosyal bilimlerden farkı, toplumsal gerçeği, diğer sosyal bilimlerce incelenen kesitleri arasında bütünleştirici bir özelliğe sahip olmasıdır. Sosyoloji, toplumsal yaşamı nesnel olarak inceleyen, insan davranışlarını belirleyen toplumsal çevrenin öğelerini bu öğelerin ilişkilerini, toplumsal çevrenin oluşumunda, işleyişinde ve değişimindeki düzensizlikleri bir bütünsellik içerisinde açıklamaya çalışan bir bilimdir (Doğan, 2012).

Sosyolojinin insana yaklaşımı, onu toplumu oluşturan bireyler olarak görmesi esasına dayanır. Diğer bir deyimle bir arada yaşayan insanları, bu toplumsal yaşamları niteliği ile değerlendirmeye tabi tutar. Toplum içerisinde yaşayan insan düşünen, davranan, hareketli, yaşam akışını değiştirme halinde olan ve fakat bazı değişmez benzerliklerle sabit özelliğini koruyup çağdan çağa ileten canlı bir organizma niteliğindedir. Organizmadan farklılığı, özgür iradenin toplumsal davranışlardaki etkisidir (Bilhan, 1996).

3.1.2.Sosyolojinin Bir Bilim Olarak Ortaya Çıkışı

Sosyolojinin doğuşunda 18. Yüzyılda ortaya çıkan üç temel olay belirleyici olmuştur. Bunlardan biri Aydınlanma Düşüncesinin ortaya çıkışı, diğer ikisi ise Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimidir. Dolayısıyla, sosyolojinin ortaya çıkmasına neden olan koşullar, Aydınlanma'dan dolayı düşünsel, Sanayi Devriminden dolayı maddi ve Fransız Devriminden dolayı siyasi olarak tasnif edilebilir. Ancak, 18. yüzyıldaki bu gelişmelerin arkasında Avrupa tarihinde 12. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar

devam eden uzun bir tarihsel birikim bulunmaktadır. Ana başlıklar halinde saymak gerekirse Rönesans, Reformasyon, coğrafi keşifler, savaş teknolojisindeki gelişmeler, ticaretin gelişmesi, ekonominin parasallaşması, kentleşme, buhar gücünün keşfi, üretimin makineleşmesi, yurttaşlık, ulusal devletler ve modern sınıfların ortaya çıkması 18. yüzyıldaki gelişmelerin tarihsel arka planını oluşturmaktadır (Atakan, 2018). Yaklaşık altı yüzyıl boyunca devam eden bütün bu gelişmeler 18. yüzyıl sonu 19. yüzyıl başında genel olarak Avrupa, özel olarak da Fransa da köklü bir değişim meydana getirmiştir. Yaşanan değişim ise Avrupalı aydınlarda “kriz” olarak algılanmış ve yaşanan bu krizin üstesinden gelmek ve topluma yeniden düzen ve ilerleme nosyonu kazandırmak temel düşünsel sorun haline gelmiştir.

19. yüzyıl Avrupa’sında yaşanan toplumsal krize olumlu bir yön vermek amacıyla Auguste Comte (1798-1857) sosyolojiyi kurmuştur. Comte, toplumun felsefi ve ahlaki analizinin din dışında bilimsel yöntemlerle yapılabileceğini savunmuş, kuramını geliştirirken doğa bilimlerinden yararlanmışır. Comte, toplumsal olayları fizik biliminin yöntemleriyle incelemek amacıyla toplumsal fizik adıyla kurduğu sosyolojinin iki ana bölümünün olduğunu belirtmiştir. Bu bölümlerin ilki “Toplumsal Statik”, diğeri ise “Toplumsal Dinamik”tir. Toplumsal statik’in amacı tek tek toplumsal formların kuruluş yasalarını çözümlmek ve betimlemektir. Ona göre insanlar arası bağlanışlar ancak toplumsal düşünceyle açıklanabilmektedir. Toplumsal dinamiğin görevi ise, toplumsal yapının sağlamlığını belirleyen toplumsal düşüncelerde meydana gelen gelişmelerin yasalarını saptamaktır. Comte, toplumsal sorunlara akılcı bir çözüm bulabilmek için ilkin kafaları kargaşalıktan kurtarmak, uzlaşmayı sağlamak, birliğı kurmak gerektiğine inanmıştır. Onun “Üç Hal Yasası” bu şekilde ortaya çıkmıştır. Comte’a göre insanoğlunun düşünsel yönden geçirdiğı bu üç aşama; teolojik, metafizik ve pozitif aşamalardır (Başar, 2003). Comte’un çalışmalarının temelinde düzen ve ilerleme olgusu vardır.

Her ne kadar Auguste Comte sosyolojiyi tanımlamış olsa da sosyolojinin bilimsel ve akademik bir disiplin olarak kurumsallaşmasında belirleyici olan asıl düşünür, Emile Durkheim’dır. Durkheim’ın sosyolojiye katkısı Comte’dan daha kalıcıdır (Giddens, 2008). Sosyoloji onun sayesinde üniversite kürsülerinde yer alarak bağımsız bir bilim haline gelmiştir. Comte gibi onun da amacı Fransız toplumunda hakim olan toplumsal krizi ortadan kaldırmaktır. Durkheim eserlerinde ağırlıklı olarak toplumsal işbölümü, anomi, intihar ve ahlak gibi makro ölçekli sorunların

derinlemesine çözümlenmesine girişmiştir. Onun sosyoloji anlayışında toplumsal olan bireysel olandan öncelikli ve bireysel olan üzerinde belirleyicidir. Çözümlemelerin merkezinde toplum yer almaktadır. Durkheim aşırı bireyciliğin yıkıcı sonuçlarına dikkat çekerek bireyin toplum tarafından kontrol altında tutulması gerektiğine inanır. Durkheim “Toplumsal İş Bölümü” adlı kitabında “dayanışma”nın toplumları bir arada tuttuğunu belirtmektedir. Toplumları dayanışma tipinin farklılaşmasına bağlı olarak mekanik dayanışma ve organik dayanışma şeklinde sınıflandırmıştır. Mekanik dayanışmanın egemen olduğu geleneksel toplumlarda basit bir işbölümü söz konusuysen, organik dayanışmanın esası ise işbölümü, uzmanlaşma ve farklılaşmaya dayanmaktadır (Ünsal ve Çetin, 2019).

Toplumsal yaşamı kendine özgü yaklaşımıyla değerlendiren bir başka düşünür Karl Marx’dır. Marx, toplum hakkındaki fikirlerini “sınıf mücadelesi” kavramı etrafında açıklar. Ona göre sınıf mücadelesinin nedeni “üretim biçimi”nden kaynaklanmaktadır. Materyalist bakış açısına sahip olan Marx’ın toplumları açıklamak için kullandığı diğer önemli kavramlar ise “alt yapı” ve “üst yapı” kavramlarıdır. Bu çerçevede alt yapı toplumun ekonomik temeliyken, üst yapı hukuk, din, aile, eğitim gibi kurumlardır ve alt yapının, üst yapı üzerinde belirleyici olduğunu savunur. Marx’a göre toplumlar tarihsel süreçte iki sınıf arasındaki mücadeleyle şekillenir. Kapitalist toplumlarda mücadele, üretim araçlarını elinde bulunduran burjuva ve geçimini sağlamak için emeğini satmak zorunda olan işçi sınıfı (proletarya) arasında gerçekleşir. İnsanın toplumda egemenlik kurma mücadelesinin yabancılaşmaya neden olduğunu savunan Marx, sosyal eşitsizliği sınıf mücadelesi kavramıyla açıklamaktadır. Bu eşitsizliğin ancak proletaryanın gerçekleştireceği devrimle son bulacağını ve bunu sınıfsız bir toplum düzeninin izleyeceğini savunmuştur (Başar, 2003).

Max Weber’in yaklaşımına göre sosyoloji, önce toplumsal yaşamın ideal tiplerini saptamak, bunlar aracılığı ile insan toplumlarının davranışlarını anlamak ve bu davranışları açıklamak işlevini yüklenir. Bu haliyle sosyoloji, toplumsal olayların tümünü, mikro sosyolojik tipler, grup tipleri ve bütün haliyle toplum tipleri olarak üç ayrı düzeyde inceler. Toplumsal determinizm, yani insanın iradesini içinde yaşadığı toplumun koşullarına bağlayan görüş, toplumsal sınıflara ve toplum tiplerine göre değişen bir determinizm yaklaşımı ile yeni formüller ortaya koyar (Bilhan, 1996).

Weber'e göre insan hayatı, tarih içerisinde yaratılan değerlerin ördüğü bir sistem içerisinde geçer. İnsanın üzerinde geçmişin büyük bir etkisi vardır. Din, kültür ve çeşitli normlar insanı şekillendiren unsurlardır. Ona göre sosyoloji, sosyal faaliyeti iyi bir şekilde anlamak ve bunun aracılığıyla toplumsal davranışların etkilerinin gerçek sebeplerini belirlemek isteyen bir bilimdir (Öztürk, 1993).

3.1.3.Sosyolojinin Türkiye'ye Girişi

Sosyoloji bir bilim olarak Avrupa'da siyasi ve ekonomik kriz döneminde doğmuştur. Sosyolojinin ortaya çıkmasına neden olan bu unsurlar Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde de etkindir. Aydınlanma, Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi düşünsel, ekonomik ve siyasi olarak Osmanlı toplumsal yapısında da hızlı bir değişim dalgası yaratmıştır. Bu süreçte Osmanlı İmparatorluğu'nda da tıpkı diğer Batılı devletlerde olduğu gibi toplumsal alan nesnelleşmiş ve nesnelleşen toplumsal alan sosyolojik bir ilgiye konu olmaya başlamıştır (Atakan, 2012).

Sosyolojinin Türkiye'ye girişi, geleneksel toplumdan modern topluma geçiş sürecinde meydana gelen sosyo-kültürel ve ekonomik dönüşümlerin yaşandığı sancılı günlerde, yeni bürokratik, askeri ve aydın çevrelerde köklü zihinsel dönüşümlerin olduğu, hararetli, yoğun felsefi, hukuki ve dini tartışmaların yapıldığı bir döneme rastlamaktadır (Şahin, 2017). Bilimsel anlamda sosyolojinin ülkemize gelmesinden önce pek çok filozof, düşünür toplumsal olayları ele almış, incelemiş ve sorunlar için çözüm önerileri sunmuştur. Ancak bütün bunlar bilimsel olmaktan uzak, daha çok dini, ahlaki değerlendirmeler içeren düşüncelerdir (Arslantürk, 1992).

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Batılı aydınlarla etkileşim içerisinde olan Osmanlı aydınlarının, sosyolojinin Türk düşünce dünyasına katılmasında oldukça büyük etkisi vardır. Sosyolojik düşüncenin ülkemizdeki ilk örnekleri sayabileceğimiz isimler; Münif Paşa (1830-1910), Şinasi (1826-1871), Prens Sabahattin (1878-1948) ve Ziya Gökalp (1876-1924)'tir.

Bu aydınların ortak özelliği, Osmanlı Devleti'nin ve toplumunun içerisinde bulunduğu kriz ortamından çıkarak bir düzen ve ilerleme amacı kazanmasının olanakları üzerine düşünmeleridir. 19. yüzyıl sonunda Osmanlı Devleti'nin ve toplumunun içerisinde bulunduğu krizden kurtuluşu üzerine kafa yoran aydınların hemen hemen hepsinin vurguladığı husus, eğitimin önemi olmuştur. Dönemin aydınları toplumun eğitim yoluyla ve iyi eğitilmiş kadrolar aracılığıyla

düzenlenebileceğine düşünmüşlerdir. Batılılaşmanın eğitim kanadında yer alan bu Osmanlı aydınlarının, bilginin insanda meydana getireceği olumlu değişimler konusunda büyük bir duyarlılığa sahip oldukları görülmektedir (Doğan, 2012). İmparatorluktan Cumhuriyete geçiş sürecinin en önemli ismi ise kuşkusuz Ziya Gökalp'tir (Celkan, 1990).

Sosyolojinin ülkemizde üniversiteye girişinden önce Ziya Gökalp ilk defa 1910-1911 yıllarında “Selanik”teki “İttihat ve Terakki” okulunda sosyoloji dersleri vermiştir. 1912 yılında Emrullah Efendi döneminde eğitim programlarında yapılan değişiklikler ile yükseköğretim programlarına dahil edilmiş, Ziya Gökalp önderliğinde de üniversitelerde akademik alanda yerini almıştır.

Ziya Gökalp, Türkiye’de sosyoloji denilince akla gelen ilk isimlerin başında yer alır. Gökalp, aynı zamanda Türkiye’de sosyolojiyi üniversitede ders olarak veren ilk kişi olarak bilinir. Onun sosyolojiye bir diğer katkısı ise; sosyolojinin geleneksel ve güncel sorunlarını ele alarak, bu konuları kendi toplumunun kültürel süreçlerine uyarlamayı denemiş olmasıdır. Aile, aşiret, kültür, medeniyet, eğitim (örgün ve yaygın boyutlarıyla) gibi terimler zaman zaman kendisine ait olan özgün sosyolojik yaklaşımlarla onun tarafından irdelenmiştir. Sosyolojiyi fizik, biyoloji, psikoloji gibi bir bilim dalı olarak mukayeseli bir biçimde takdim etmektedir (Doğan, 2008). Gökalp, fikirlerini oluştururken pozitivist sosyolojinin temsilcilerinden olan Emile Durkheim’dan ilham almış, onun kitaplarını okumuş ve uygulamaya çalışmıştır.

Erken cumhuriyet döneminin bürokratik aydınları, sosyolojik bilginin sunduğu perspektifi, Gökalp’in girişimleri neticesinde Türk modernleşmesi çerçevesinde yürütülen pek çok reform hareketinde etkili bir biçimde kullanmışlardır. Bu bağlamda Türk modernleşmesi, siyasetle sosyolojinin birbirine eklemlendiği bir düzlemde gelişen sosyo-politik ve kültürel bir proje olarak da nitelenebilir (Şahin, 2017). Sosyolojinin Fransa’dan sonra dünyada ilk akademik birimi Türkiye’de 1914 yılında İstanbul Üniversitesi’nde kurulmuştur (Doğan, 2012). Sosyolojiyi Türk düşünce dünyasına ilk tanıtan ve üniversitelerde ders olarak okutulmasını sağlayan ilk isim ise Ziya Gökalp olmuştur. İstanbul Üniversitesi (Darülfünun) ‘İçtimaiyat (Sosyoloji) Kürsüsü’nde sosyoloji okutulmuş ve bir ders olarak eklenmiştir.

Sosyoloji Kürsüsünün bir özelliği de eğitim ve öğretim hayatına, Fransa’da Durkheim’in önderliğinde kurulmuş olan Paris’teki Sorbornne Üniversitesi sosyoloji bölümünden bir yıl sonra başlamış olmasıdır ki Sorbornne Üniversitesi, dünya

genelinde, sosyolojinin bağımsız bir bölüm olarak ilk kez teşekkül ettiği yükseköğrenim kurumudur (Şahin, 2017).

3.2.Eğitim

3.2.1.Eğitimin Kapsam ve Tanımı

İnsanın yaşamını sürdürebilmesi için hem sosyal hem kültürel anlamda diğer insanlarla etkileşim kurması gereklidir ve bu ancak toplum içerisinde gerçekleşir. İnsanı insan yapan, ona insan özelliklerini kazandıran ve sosyalleştiren toplumdur. Toplum ise bu görevi eğitim yoluyla yapar. Bu nedenle eğitim aynı zamanda sosyal bir olgudur.

Eğitimin gerçekleşebilmesi için mutlaka sosyal atmosfer ve zemine, toplumun da varlığını sürdürebilmesi için mutlaka bir eğitim faaliyetine ihtiyaç vardır. Toplum ve eğitim ilişkisi çok karmaşık olmakla birlikte, her iki kavram da birbirlerine muhtaçtır. Çünkü eğitim bir yandan toplumu ve bu toplumu meydana getiren çeşitli unsurları işleyerek birbirlerine bağlarken, diğer yandan da onlardan etkilenecek kendini şekillendirir (Akyüz, 1991) Türk toplumunda eğitim, terbiye ve pedagoji sözcükleri uzun yıllar bir arada kullanılmıştır. Pedagoji sözcüğü, Eski Yunanda soyluların çocuklarına bakan kölelere verilmiş olan pedagog adından gelmektedir. Türkçe’de uzun yıllar pedagoji sözcüğünün karşılığı “eğitim bilimi” olarak kullanılmıştır. Eğitim kelimesinin karşılığı olarak zaman zaman “terbiye” sözcüğü de kullanılmıştır. Terbiye, Arapça kökenli olup, besleyip, büyütme anlamındadır. Eğitim sözcüğünün Batı dillerindeki karşılığı ise “education”dır. Bu sözcük de beslemek, yükselmek, yukarı kaldırmak, geliştirici ortam hazırlamak anlamlarına gelen “educare” sözcüğünden türetilmiştir (Başar, 2003).

Olgunluğa erişmek için bizim yaptığımız veya bu amaçla başkasının bizim için yaptığı bütün hareketler eğitimidir (Bilhan, 1996). Eğitim en genel anlamıyla; bilgi ve becerilerin kuşaktan kuşağa aktarılması ve bireyde istenilen davranışların yaratılmasıdır. “İnsan eğitime ihtiyaç duyan tek varlıktır.” sözüyle Kant, hayvanlardan farklı olarak insanın içgüdüleriyle değil de aklı ile hareket ettiğini ve bir davranış planı olması gerektiğini belirtir. Bunun da eğitim yoluyla yapılacağını söyler. İnsanın ancak eğitimle insan olabileceğini savunan Kant, eğitimin çocuk yaşlardan itibaren verilmesi gerektiğini savunur (Kant, 2018)

Aile, okul, çalışma hayatı, sosyal çevre eğitimi etkileyen ve aracılığını yapan toplumsal kurumlardır. Bu kurumlar çocuğu topluma hazırlar ve sosyalleşmesini sağlar. Aile, çocuğu ilk eğiten ve sosyalleştiren toplumsal kurumdur. Eğitim, toplumun yapı taşı olan ailede başlar. Anadili, günlük gerekli temel ihtiyaçları, kendini yönetebilmeyi ve sosyal çevre hakkındaki temel bilgileri aile ortamında kazanır, toplumun üyesi olarak görev ve sorumluluklarını öğrenir. Aileden sonra çocuğu topluma hazırlayan, eğiten ve sosyalleştiren ikinci kurum ise okuldur. Ailede verilen eğitimden farklı olarak okullar, belli bir sistem içerisinde, örgütlü, kontrollü ve bilimsel bir eğitim vermektedir.

Okul toplumsal ihtiyaçların ortaya çıkardığı, toplumsal farklılaşmanın, iş bölümü ve uzlaşmanın ürünü toplumsal bir kurumdur. Sosyokültürel bir yapı olarak okul, bir grup, bir birlik ve örgüttür. Bu yüzden kendine özgü kültürü, işleyişi, düzeni, normları, değerleri ve iletişim şekli vardır. Okul eğitimin işlevlerinin gerçekleştiği yerdir (Celkan, 2016). Okullar toplumsal değişim sürecinin önemli bir aktörü olup toplumun değişime uyumunu sağlayan ve bu değişimin gerektirdiği özelliklere sahip insanları yetiştiren kurumdur (Tezcan, 2016). Toplumsallaşma sürecinde okul önemli bir yer tutar. Bu süreçte okul, bireylere çeşitli bilgi, beceri ve tutumlar kazandırarak toplumsal kültürün yeni kuşaklara aktarılmasını sağlar. Eğitim yoluyla birey, toplumsal kimlik kazanarak toplumun bir üyesi haline gelir (Ünsal ve Çetin, 2019).

Topçu, eğitimi sadece okullar ile sınırlandırmamış; insan, aile, sokak, cami, kışla hepsini bir eğitim kurumu olarak düşünmüştür. Eğitimle ilgili halk, öğretmenler, devlet ve idareci arasındaki döngüden bahsetmiştir. Eğitimin hayatın bütün cephelerinde aranması gerektiğini ifade eden Topçu, milleti maarif olarak tanımlamış ve eğitim-toplum arasında doğrudan bir bağ kurmuştur (Günay, 2019). Köymen'e göre, eğitim kendi başına öğrenme işi değil, toplum içinde ruhi, fikri ve sosyal gelişme işidir. Öğrendiğimiz her şeyi ailemizden, çevremizden, içinde bulunduğumuz toplumun kültüründen, okuldan, radyo, televizyon, gazete, kitap gibi elektronik veya yazılı basın organlarından öğreniriz (Köymen, 1953).

Eğitim, tarih sürecinde değişik amaçlar doğrultusunda yönünü bulan toplumsal olaylar dizisidir. Bazen bireyi hedef alır ve ideal insan yaratmak için bireyin kişiliğinde var olan kaynakları onun yararı için azami düzeye çıkarmaya çalışır. Bazen de toplum yararını amaç edinir, toplum için yararlı insan yetiştirir (Bilhan, 1996).

Eğitim, toplumlar üzerinde önemli etkilere sahiptir. Bu yüzden sosyologların ilgilendiği ve tanımaya çalıştığı bir kavram olmuştur. Bu sosyologlardan Durkheim eğitimi, toplumsal hayata henüz hazır olmayanlara yetişkin kuşak tarafından uygulanan etki olarak tanımlamıştır (Doğan, 2012). Ziya Gökalp ise eğitimi, toplumdaki yetişkin neslin yetişmekte olan nesle fikri, ahlaki ve bedeni halleri aşılması, geliştirmesi olarak tanımlamıştır (Celkan, 1990). Eğitimin amacı, zaman ve toplumsal koşullara göre değişmektedir. Geleneksel toplumda eğitimin amacı, bireyin topluma uyumunu sağlamak iken, modern (endüstri) toplumda eğitimin amacı, ekonomi kurumunun ihtiyaç duyduğu beceri ve nitelikleri kazandırmak olmuştur (Ünsal ve Çetin, 2019).

Eğitimin belli başlı görevlerinden birisi toplumun kültürünü genç kuşaklara aktarmaktır. Buna eğitimin tutucu (muhafazakâr) görevi denir. Eğitimin bir başka görevi de toplumsal gelişme ve değişmeye yardımcı olmaktır ve bu da eğitimin yaratıcı görevidir. Her toplumda eğitim birbiriyle çelişen bu iki görevi de yerine getirmek zorundadır. Çünkü eğitim bir yandan toplumun yerleşik ve yararlı kültürel değerlerini genç kuşaklara aktarmakla, bir yandan da çağın koşullarına göre toplumsal gelişmelere ve değişmelere yardımcı olmakla yükümlüdür. Eğitim bir toplumun ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel koşullarına göre belli bir özellik kazanır veya kazanmak zorundadır. Çünkü eğitim, bir toplumun istek ve ihtiyaçlarını yerine getirmekle ve o toplumun istediği nitelikte insanlar yetiştirmekle yükümlüdür. Eski zamanlarda eğitimin bu görevi yerine getirmesi toplumların durağanlığı ve insan ihtiyaçlarının basit ve sınırlı olması nedeniyle oldukça kolayken, günümüzde toplumsal gelişme ve değişmelerin dinamik olmasıyla gittikçe zorlaşmaktadır (Öztürk, 1993).

Modern toplumlarda eğitimin amaçlarında bir farklılaşma ve çeşitlenme olduğu görülmektedir. Bireylerin, ailelerin, devletlerin, iş dünyasının ve sivil toplum örgütlerinin düşünce ve eğilimleri eğitimin amaçlarının çeşitlenmesinde önemli rol oynayan değerşkenler olarak değerlendirilmektedir. Eğitimin amacı, toplum için ahlaki ve erdemli insan yetiştirmek, devlet için iyi vatandaş yetiştirmek, iş dünyası için kalifiye eleman yetiştirmek, aileler için bireyleri geleceğe hazırlamak, bireyler için kendini gerçekleştirmesine yardımcı olmak şeklindedir (Ünsal ve Çetin, 2019).

3.2.2.Eğitim ve Sosyoloji İlişkisi

Toplumu inceleyen ve gelişimi yönünde kuramsal teoriler oluşturan sosyoloji ile eğitim karşılıklı bir ilişki içerisinde. Eğitim, bireyde istendik davranışların oluşmasını sağlamakla birlikte sosyalleşmenin de önemli bir aracı konumundadır. Sosyoloji, bir toplumsal kurum olarak eğitimi incelerken aynı zamanda ondan yararlanır. Toplumsal düzeni sağlayan, bireyleri topluma hazırlayan ve toplumun ihtiyaçlarına göre şekillenen eğitim bir bilim olduğu kadar aynı zamanda sosyal bir olgudur. Toplumun gereksinimlerini karşılayan eğitim, diğer yandan da insanları siyasal iktidarın ve toplumda gücü elinde bulunduran kesimlerin ideolojik dünyasına dahil etmek, siyasal ve toplumsal sistemle uyumlu hale getirmek için kullanılan bir araç konumundadır. Devlet ideolojisi eğitim alanları içerisinde bireyleri kontrol etmekte, gözlemlemekte, disipline etmekte ve siyasal iktidara uyumlulaştırmaktadır. Devletin ideolojisini bireylere aktaran ve toplumsal uyumu sağlamakta bir araç olan eğitimin bu görevi sosyolojinin ilgi alanına giren konular arasındadır. Eğitim, bireylerin sosyalleşmesi ve gelişmesini sağlayan toplumsal kurum olmanın yanı sıra, devletin varlığını, gücünü ve temel ilkelerini topluma kabul ettirebilmek için kullandığı en önemli ideolojik araçlardan birisidir. Devlet, toplumsal düzenlemeyi belirlediği ideolojik amaçlar ve ilkeler çerçevesinde yeniden kurmak için eğitimi kullanmaktadır.

Sosyoloji, bireyler arası ilişkileri yönlendiren yasaları saptamaya çalışırken, eğitim bu ilişkilerin olması istenilen biçimde gerçekleşebilmesi için bireylerin davranışlarında yapılması gereken değişikliklerin hem neler olduğunu hem de nasıl oluşturulacağını araştırır. Sosyoloji kuramsal bir bilimdir. Eğitim ise hem kuramsal hem de uygulamalı bir bilimdir. Bireylerin kendilerini geliştirebilmeleri için uygun bir toplumsal ortamın bulunması gerekir. Bu ortamın sağlanmasında hem sosyolojinin hem de eğitimin ortaklaşa çalışmalarına ihtiyaç vardır. Sosyoloji toplumsal gerçeğe ilgilenirken eğitim de bu toplumsal gerçeğe bireylerin nasıl uyum sağlayabileceklerini araştırır. Böylece toplumsal gerçeğin anlaşılması yalnız toplumbilimcinin (sosyoloğun) değil, aynı zamanda eğitiminin de işi olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır (Başar, 2003).

Eğitimle sosyolojinin amaçlarının ortak bir noktası olduğunu belirten Köymen'e göre, bireylerin ve toplulukların toplumsal hayata katılımını sağlamak, sosyolojik problemleri gidermek ve önlemek sosyolojinin olduğu kadar aynı zamanda eğitimin

de meselesidir. Ona göre bilimler bir bütündür ve karşılıklı ilişki içerisinde. Bu nedenle toplumun devamlılığı ve gelişimini sağlayan eğitim ile toplumsal düzene ve ilerleyişe sosyolojik açıdan bakan sosyoloji bilimi ilgilendiği ortak meseleler bağlamında ayrı düşünülemez (Köymen, 1953).

Günümüzde disiplinlerarası ilişkilerin gelişmesi, sosyoloji ile eğitimi iç içe kılmıştır. Birçok ülkede olduğu gibi, eğitimin önde gelen amacı, insanlara sadece bilgi kazandırıp geliştirmek değil, aynı zamanda onları sosyalleştirerek mensup oldukları milletlerin bir ferdi olduklarını farketmektir. Kazanılan ve elde edilen bilginin nerede, nasıl ve kim için kullanılacağı bilincini geliştirmektir. Bir ülkede eğitim ve öğretimin temel amacı; farklı mesleklerde farklı kalite ve sayıda insan yetiştirmek kadar, milli seviyede “ben kimim” sorusunun da cevabını verdirebilmektir (Erkal, 2012).

Toplumsal sorunların kalıcı çözümünde eğitim kurumunun öncü yeri hiçbir zaman değişmemiştir. Yöneticiler ve eğitimciler okullarda verilecek eğitimin içeriği ile toplumsal sorunların çözüleceğini düşünmüşlerdir. Genelde eğitim sistemlerinden, özelde ise öğretmenlerden beklenen amaçlara ulaşma başarısının gerçekleşmesinde genelde toplumu, özelde öğrenciyi tanımak hayati öneme sahiptir. Bir eğitim kurumunun amaçlarına ulaşabilmesi için toplumsal ihtiyaçların analiz edilmesi ve buna yönelik bir program hazırlanması gerekmektedir. Burada bahsi geçen analiz, sosyolojik bir yaklaşımla toplumun incelenmesidir. Sosyologların ortaya koyacağı bilgiler eğitimle ilgilenenler tarafından işlenecek ve toplum için en yararlı olan eğitim sistemi üretilmeye çalışılacaktır. Bu bakımdan eğitim ve sosyoloji ilişkisi oldukça önemlidir (Küçükali, 2020).

Toplumsal sistemlerin yaşatılması, süreklilik kazanması için toplumu bir arada tutan bazı öğeler vardır ve bunlara ihtiyaç duyulmaktadır. Toplumsal kurum ve aynı zamanda bir bilim olan eğitim bu noktada devreye girer, toplum içerisinde kopukluğa engel olmak için toplumsal sistemin içerisinde yer alır. Çünkü eğitim her şeyden önce toplumu meydana getiren insanların çocukluk dönemlerinden başlayarak onu keşfeder ve gelişimine katkı sağlar. Bilhan bu noktada düşüncesini, “Her arkeolojik buluş çevrenin ürününü meydana çıkarır, toplumun da en önemli ürünü çocuktur.” sözleriyle belirtir (Bilhan, 1996).

3.3.Eğitim Sosyolojisi

3.3.1.Eğitim Sosyolojisinin Genel G6r6n6m6

Eğitim sosyolojisi, eğitim ve toplum arasındaki ilişkileri konu alır. Bu alanda incelemeler yaparken psikoloji, sosyoloji, felsefe, k6lt6r, coğrafya, siyaset, istatistik, antropoloji, ekonomi ve tarih gibi diğer bilimlerden de yararlanır. Sosyologlar, eğitim ile aile, sınıf ve ekonomi gibi kurumlar arasındaki ilişkiyi sorgularlar. Onlar, istatistiklerin ve g6nl6k pratiklerin arkasındaki s6reçleri incelerler. Merkezietçi ya da adem-i merkezietçi yapıların eğitim kurumları 6zerindeki etkilerini anlamaya 6alışırlar (Bozkurt, 2011).

Eğitim ile sosyolojinin ilgi alanına giren b6t6n konular eğitim sosyolojisinin alanını oluşturmaktadır. Eğitim sosyolojisi, eğitim ve kurumların ilişkisini, eğitimin amacı ve işlevlerini, sosyalleşme ve eğitimi, toplumsal sorunların 6z6m6nde eğitimi, 6đrenci-6đretmen, 6đrenci-veli, 6đretmen-veli ilişkisini, 6đrenci başarısını belirleyen değişkenleri, eğitim ve fırsat eşitliğini, sosyolojik a6ıdan 6đretmenlik mesleğini, kısaca eğitim ve toplumun ortak g6rd6đ6 b6t6n meseleleri incelemektedir. Olduğca geniş bir inceleme alanına sahip olan eğitim sosyolojisi, eğitim olgusunu sosyolojik olarak a6ıklamaya 6alışmaktadır.

Eğitim sosyolojisinin akademik bir disiplin olarak gelişmesinde iki 6nemli gelenekten s6z etmek m6mk6nd6r. Bunlardan birincisi, ABD’de “eğitsel sosyoloji” (education sociology) olarak adlandırılan gelenek bir diğeri ise, Avrupa’da “eğitim sosyolojisi” (sociology of education) olarak adlandırılan gelenektir. Bu 6ereve de Lester Ward’ın 1883 yılında yayımladığı Dinamik ve Sosyoloji eserinde ilk defa sosyal gelişmede eğitimin rol6nden bahsetmesi ABD’deki eğitsel sosyoloji geleneğinin ortaya 6ıkmasında 6nemli bir başlangıç olarak kabul edilmektedir. Ancak W. R. Smith’in 1917 yılında yayınlanan “Eğitsel Sosyoloji” kitabı bu alandaki ilk deneme sayılmaktadır. ABD’de eğitsel sosyoloji olarak başlayan gelenek, merkezine eğitimi alır ve sosyoloji teorilerinin sadece okul problemleri, eğitsel teoriler, uygulamalar ve s6reçlerle ilgilenmesi gerekliliğinden hareket eder. Eğitsel sosyolojiye g6re, eğitim ve okul sosyal değişmenin aracıdır. Avrupa’da ortaya 6ıkan eğitim sosyolojisi geleneğinin oluşumunda ise sosyolojinin hem akademik bir disiplin hem de bir bilim dalı olarak kurumsallaşmasında 6nemli rol6 olan sosyolog Emile Durkheim’in 6alışmalarının etkisi bulunmaktadır. Durkheim’in ilk baskısı, 6l6m6nden

sonra, 1922 yılında yapılan “Eğitim ve Sosyoloji” kitabı eğitim sosyolojisinin kurucu eseri olarak kabul edilmektedir. Eğitim sosyolojisi geleneğinin merkezinde sosyoloji bulunmaktadır. Eğitimin, toplumun kurumlarından biri olduğunu ve sosyolojinin inceleme alanına girdiği fikrini esas alır. Eğitimcileri, okulları ve diğer eğitim kurumlarını sosyal ve kültürel bir evre içerisinde inceler. Her ne kadar ortaya çıkış koşulları ve ilgi alanları birbirlerinden farklı özelliklere sahip olsa da bu iki gelenek arasındaki ayrımlar günümüzde geçerliliğini yitirmiş ve “eğitim sosyolojisi” ifadesi yaygın olarak kabul edilmiştir (Celkan, 2019 ; Tezcan, 2019).

3.3.2.Eğitim Sosyolojisinde Kuram ve Yaklaşımlar

Sosyolojinin bir alt disiplini olarak ortaya çıkan eğitim sosyolojisi, sosyolojideki genel kuramsal yaklaşımlardan bağımsız olarak düşünülemez. Bu çerçevede sosyolojinin ana kuramsal yaklaşımı olan “işlevselci yaklaşım”, “yorumlayıcı yaklaşım” ve “çatışmacı yaklaşım” eğitim sosyolojisinde de ana kuramsal yaklaşımlar olarak kabul görmektedir. İşlevselci yaklaşım temel kuramsal kabullerini 19. yüzyılda ortaya çıkan “pozitivizm”den almaktadır. Pozitivizm, toplumsal olgu ve olayların, doğal olgu ve olaylar gibi nedensellik ilişkileri içerisinde tarafsız olarak açıklanabileceği iddiasına dayanmaktadır. İşlevselcilere göre toplum, tıpkı biyolojideki gibi bir sistemdir. Bu sistem içerisinde hiçbir unsur bütünle (toplum) ilişkisi göz ardı edilerek düşünülemez. Dolayısıyla toplumsal bütünü onu oluşturan parçalara önceliği ve onlar üzerinde belirleyiciliği bulunmaktadır. İkinci önemli kuramsal yaklaşım olan yorumlayıcı yaklaşım bütün kuramsal önermeleri pozitivizm eleştirisi üzerinden gerçekleştirmektedir. Bu yaklaşıma göre, toplumu oluşturan insani ilişkiler doğa olayları gibi ele alınamaz. Bunun en önemli nedeni toplumsal bütünü oluşturan ilişkilerin insani ilişkiler olmasıdır. İnsan, doğal bir canlı olmakla beraber akıl sahibi de bir varlıktır. Dolayısıyla insan toplumsal ilişkilerinde akla uygun davranışlar sergiler. Yorumlayıcı yaklaşımda akla uygunluk, rasyonel kararlar verebilmektir. Kısaca ifade etmek gerekirse, insan belirli bir amaca yönelik “toplumsal eylem”lilik gösterebilen bir canlı olarak diğer doğal canlılardan ayrılmaktadır. İnsan toplumsal eylemlerini belirli bir amaca yönelik gerçekleştirirken bir “anlam” dünyası da inşa eder. Bu anlam dünyası insanın dili, kültürü ve tarihidir. Modern bir sosyolojik yaklaşım olarak yorumlayıcı yaklaşımın temelinde “Hermeneutik” gelenek bulunmaktadır. Hermeneutik felsefede, ilahiyatta ve edebiyatta metin yorumlaması olarak sosyolojinin ortaya çıkmasında daha önce de kullanılan bir yaklaşımdır.

Sosyoloji özellikle toplumsal eylemlerin tarihe ve kültüre olan bağımlılığını vurgulamak ve toplumsal eylemi tarih ve kültürle anlaşılır kılmak amacıyla “hermeneutik”e başvurmuş ve yorumlayıcı yaklaşım bu sayede mümkün olmuştur. Eğitim sosyolojisindeki üçüncü ana kuramsal yaklaşım olan çatışmacı yaklaşım ise hem işlevselci hem de yorumlayıcı yaklaşımların eleştirisini yapmaktadır. Çatışmacı yaklaşımın işlevsel ve yorumlayıcı yaklaşımlara yönelttiği en önemli eleştiri, her iki yaklaşımda da toplumun homojen bir bütün olarak kurgulanmasıdır. Çatışmacı yaklaşıma göre, toplum homojen bir bütün değil sınıfsal, etnik ve toplumsal cinsiyet farklılıkları gibi farklılıklara dayalı bir mücadele alanıdır. Dolayısıyla toplum içerisindeki bu farklılıkların toplumsal tahayyülleri de birbirlerinden ayrılmaktadır. Bu çerçevede toplumda, farklılıklar temelinde bir iktidar mücadelesi süreklilik arz etmektedir. Toplumsal değişim de bu mücadeleler tarafından belirlenmektedir.

Eğitim sosyolojisindeki kuramsal gelişmeler, sosyolojideki kuramsal gelişmelere bağlı olsa da eğitim sosyolojisindeki ana kuramsal yaklaşım 1970li yıllara kadar İşlevselcilik olmuştur. Ancak 1970li yıllardan sonra sosyolojideki kuramsal yaklaşımların çeşitlenmesi eğitim sosyolojisini de etkilemiş ve diğer yaklaşımlara dayalı çalışmalar daha fazla ortaya çıkmaya başlamıştır. İşlevselci yaklaşım tüm eğitim olaylarını bir bütün olarak ele alır, bu nedenle makro bir yaklaşım modeli olarak da bilinir. Buna karşılık olarak 70’li yıllarda eğitim olaylarını okul, sınıf içi etkinlikler, öğretmen, yönetici ve öğrenci örneklerinde olduğu gibi daha özel ve mikro düzeyde ele alan bir yaklaşım olan Yorumcu Yaklaşım ortaya çıkmıştır. 70’li yıllarda ortaya çıkan bir diğer makro yaklaşım ise Marksçı görüşün eğitim olaylarına uyarlanmasıyla biçimlenen Çatışmacı Yaklaşım’dır (Doğan, 2020).

3.3.2.1. İşlevselci Yaklaşım

İşlevselcilik, toplumsal yapıda yer alan unsurları, özellikle de kurumları, toplumda yerine getirdikleri işlevlere bağlı olarak inceleyen bir yaklaşım biçimidir. Başlıca temsilcileri, A. Comte, E. Durkheim, A. R. Radcliffe-Brown, B. Malinowski, T. Parsons, Robert K. Merton, W. Ogburn, W. Buckley ve E. Tiryakian’dır. Temel terimleri; yapı, işlev, toplumsal yapı, kültürel yapı, sistem, toplumsal sistem, statü, rol, değer, norm, düzen ve uzlaşmadır (Kemerlioğlu, vd., 1996). İşlevselcilerin ortak yönleri, toplumu dengeli bir sistem olarak ele almalarıdır. Kendi aralarında farklı görüşleri olması nedeniyle işlevselcileri dört gruba ayırabiliriz. Parsons, Turner ve Trow gibi yazarlar, sanayileşme evriminde, özelselcilikten evrenselciliği ve başarıyı

edinmeye geçişte örgün eğitimin rolünü ele almışlardır. İkinci görüş, R. Merton'un yaklaşımıyla ilgilidir. Bourdieu, Perrenoud, Stinchcombe ve Coleman gibi yazarlar da bu yaklaşımı desteklemektedirler. Toplumda geniş gruplar için okulların işleyişinin işlev bozucu etkileri üzerinde odaklanırlar. Toplumsal sistemin diğer parçalarıyla bağlantısında okulların eşitsizlikleri nasıl yeniden ürettiğini incelemişlerdir. Jensen, Herrnstein, Eysenck ve Kamin gibi yazarların oluşturduğu üçüncü görüşteki işlevselciler, zekanın kalıtsallığını, eğitsel ve ekonomik başarıdaki etkisini ele almışlardır. Dördüncü gruptakiler ise, eşitsizliğin farklı boyutlarının görece bağımsızlığı ve bu yüzden daha eşitlikçi bir toplum geliştirmesi için okul reformunun etkisiz olduğu üzerinde durmuşlardır. Bu gruba Jencks örnek olarak verilebilir (Tezcan, 2013).

Ahlaki ve tarihi araştırmalardan kaynaklanan İşlevselci Yaklaşımın temelinde Emile Durkheim ve Karl Mannheim'in fikirleri bulunmaktadır. Durkheim'a göre eğitim, toplumun bütün bireylerinin ve kuruluşlarının katıldığı, genç kuşakların sosyalleşmesinin hedef alındığı etkinlikler içinde, kalıtımla aktarılması mümkün olmayan sosyal verasetin kuşaktan kuşağa aktarılmasıdır. Durkheim, eğitime toplumsal bir değer ve anlam kazandırmıştır ve işlevselci bir eğitim anlayışı vardır. Ona göre eğitim de diğer kurumlar gibi toplumun ihtiyaçlarına göre şekillenir ve değişiklikler gösterir. K. Mannheim ise eğitimin sosyal yönü üzerinde durmuştur. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki eğitim sosyolojisinin en önemli temsilcilerindendir. Mannheim'e göre eğitim insanı soyut bir kavrama göre değil, topluma göre hazırlanmalıdır. Durkheim ve Mannheim, muhafazakar olmayan, aksine değişmeyi öngören, kolektif değerler üzerine kurulu bir eğitimi benimsemişlerdir (Celkan, 2019).

İşlevselci yaklaşım, bir toplumsal kurum tarafından yerine getirilen toplumsal işlevi odak noktasına almaktadır. Yerine getirilen bu toplumsal işlev, toplumsal bağlılığı ve düzeni sağlamaktadır. Bu çerçevede eğitim, bazı eğitsel işlevleri yaşama aktaran toplumsal bir kurum olma niteliği taşımaktadır. Eğitim, "toplumsallaşma" sürecini kullanarak bireylere toplumun bazı değer ve anlayışlarını yüklemektedir. Bu bakımdan yapısal-işlevselci yaklaşıma göre eğitim, bireyleri toplumsallaştırır, onları işlevsel kılar ve topluma hazır hale getirir. Durkheim'ın fikirleri de bu düşünce etrafında oluşmuş ve onun işlevselci eğitim anlayışının temelinde toplumsallaşma, ahlak eğitimi, toplumsal sınıf ve eğitimin farklılaşması

kavramları yer almaktadır. Durkheim eğitimi, “yetişkin kuşaklar tarafından toplumsal yaşama henüz hazır olmayan genç kuşaklara uygulanan etki” şeklinde tanımlamaktadır. Ona göre eğitimin görevi, genç kuşakları yöntemli bir şekilde toplumsallaştırmaktır. Durkheim, toplumsal olguları doğa bilimlerinin nesnel yöntemlerini kullanarak açıklamaya çalışmıştır. Bu yaklaşım Durkheim’in pozitivist bir anlayışı benimsediğini göstermektedir. Toplumsal kurumlar, ahlaki sistemler ve değerler gibi toplumsal olguları doğal durumlarında incelemiştir. Durkheim’a göre eğitimin işlevleri; bireyleri içinde buldukları çevreye hazırlamak, bireylerin yetenek ve potansiyellerini toplumun ihtiyaç duyduğu doğrultuda geliştirmek ve toplumun gereksinimlerini karşılamaktır (İnal, 1991). Durkheim’in yaklaşımına göre eğitim de bir toplumsal kurumdur. Bu açıdan diğer toplumsal kurumlar gibi toplumsal bütünlü yerine getirdiği işlevi dolayısıyla bütünleşmektedir. Dolayısıyla genel olarak işlevselciliğin özel olarak da Durkheim’in eğitim yaklaşımının makro yaklaşım özelliği gösterdiği söylenebilir.

İşlevselci yaklaşıma göre eğitim, yetenekli kişileri seçip onların hak ettikleri yerlere gelmelerini sağlaması noktasında işlevsel bir araç durumundadır. Durkheim başta olmak üzere İşlevselciler, toplumu bir insan vücuduna benzetmişler, eğitim ile diğer toplumsal kurumlar arasındaki ilişkiyi de organların kendi aralarındaki ilişkileri gibi düşünmüşlerdir. Bu bağlamda eğitim, insan vücudunun işleyiş düzeninin bir parçası olan herhangi bir organ gibi toplumsal yapının devamlılığı için önemli bir görev üstlenmektedir. İşlevselciler bu nedenle eğitimin, bireyin kişiliğinin gelişmesi, meslek sahibi olması, statü kazanması ve toplumsal bütünleşmeyi sağlaması gibi birçok işlevi olduğunu savunmuşlardır (İnce, 2021).

İşlevselci yaklaşıma göre eğitimin belli başlı amaçları vardır. Öğrencilere toplumsal rol kazandırmak, öğrencilere ilgileri doğrultusunda mesleki yönlendirme yapmak, toplumsal norm ve değerleri gelecek kuşaklara aktarmak, endüstriyel toplumun teknikliğini idame ettirebilme adına gerekli iş gücü ihtiyacını karşılamak, ayrımcılık gibi toplumda işlevsel bozukluklar oluşturabilecek istenmeyen durumları engellemek ve öğrencilerin toplumsal ilişkilerini geliştirmelerine, sosyal ağ kurmalarına yardımcı olmak eğitimin görevlerindedir.

İşlevselcilere göre, eğitimin açık ve gizli olmak üzere iki işlevi vardır. Açık işlev, amaçlanan ve planlanan sonuçlar üreten eyleme karşılık gelirken, gizli işlev planlanmamış ve beklenilmeyen sonuçlar üreten eyleme karşılık gelmektedir. Eğitimin

açık işlevleri; kültürün aktarılması, ortak bir kimliğin yaratılması ve kişisel gelişimin desteklenmesidir. Eş seçimi, işsizliği önleme, tanıdık sağlama ve çocukların ekonomik anlamda sömürülmesinin önüne geçme türünden işlevler ise eğitimin gizli işlevlerindedir (Özdemir ve Arslangilay, 2019). İşlevselci yaklaşımclar kurumların açık ve gizli işlevlerinin yanında bozuk işlevlerinin de olabileceğini söyler. Halk eğitim, destekleme ve yetiştirme kursları bu açıdan incelendiğinde, öğretmen ve öğrencilerin haftasonları kurslara gelmesiyle dinlenmeye fırsat bulamadıklarını, motivasyon ve verimliliklerinin düştüğü görülmektedir. Bu durum ise kursların bozuk işlevi olarak görülmektedir (Ünsal ve Çetin, 2019).

İşlevselcilikte, rol farklılaşması ve sosyal dayanışma olarak iki temel bakış açısı vardır. Rol farklılaşmasına göre, modern toplumlarda yerine getirilmesi gereken birçok farklı rol vardır. Bu rollerin hepsi eşit derecede değildir. Eğitim sisteminin işlevlerinden biri de insanın bu farklı rolleri yerine getirebilmeleri ve bu rollere uygun eğitilmelerini sağlamaktır. Sosyal dayanışma ise farklı rolleri yerine getiren farklı insanlar arasında makul düzeyde bir sosyal denge olmasını sağlar (Sözer, 2019). İşlevselci yaklaşımın temeli Durkheim'ın okula ilişkin sistematik görüşlerine dayanmaktadır. Durkheim okulun sosyal düzenin sürmesindeki katkılarına odaklanarak eğitimin toplumdaki önemli rolünün toplumsal dayanışmanın sağlanması için gerekli olan ahlaki kodların oluşturulması olduğunu belirtmiştir. Durkheim, eğitim kurumunun işlevinin ahlaki değerleri çocuklara kazandırmanın yanında mesleki becerileri de kazandırmak olduğunu belirtmiştir. İşlevselci yaklaşım eğitim kurumuna ve onun alt sistemi olan okulun yapısına ve işlevlerine yoğunlaşır (Ünsal ve Çetin, 2019).

İşlevselci Kuram pek çok bakımdan eleştirilmektedir. Eleştirilerin başında eğitimle fırsat eşitliği arasında kurduğu bağlantı gelmektedir. İşlevselcilerin okulların liyakate dayalı bir sistem geliştirebileceğini savundukları düşünceleri, Marksistler tarafından sadece varlıklı insanlara fayda sağlayan özel okulların varlığı gerekçe gösterilerek eleştirilmiştir. Okulun olumsuz yönlerini göz ardı ettikleri konusunda da tepki görmüşlerdir (İnce, 2021). İşlevselci yaklaşımın en çok eleştirilen yönlerinden biri de eğitimle fırsat eşitliği arasında kurduğu bağlantıdır. Oysa araştırmalar bireyin ekonomik kazancını belirleyen etmenler arasında anne-babanın toplumsal konumunun, eğitim ya da zeka faktöründen önde geldiğini göstermektedir. Bir diğer eleştiri ise, İşlevselcilerin temel varsayımlarının gerçeği yansıtmadığı düşüncesidir.

Okul başarısı ile meslek konumu ya da gelir arasında tutarlı bir ilişki bulunmadığını savunmuşlardır (Tan, 1990).

1970'li yıllardan itibaren İşlevselcilerin eğitime yükledikleri iyimser yaklaşımlar giderek bir hayal kırıklığı yaratmaya başlamıştır. Bunun nedeni, modern toplumun eğitime yaptığı yatırımlara rağmen toplumsal sınıflar, çeşitli ırk ve kültürlerle, toplumsal cinsiyet farklarından kaynaklanan başarı düzeylerinin eşitlenememesidir (Doğan, 2020). Alınan eğitime rağmen yüksek prestijli mesleklere girebilmek eğitim dışında birçok faktörün etkisindedir. Bu nedenle beklenen etkiyi ortaya koyamayan İşlevselciler diğer kuramcılar tarafından eleştirilmiştir.

3.3.2.2.Çatışmacı Yaklaşım

Çatışmacı Yaklaşım, toplumu, temel maddi gereksinimler ve kaynaklar için mücadele eden zıt grupların birlikteliği olarak görür. K. Marx'ın sistemli bir biçime büründürdüğü düşüncelerinden hareketle geliştirilen çatışmacı kuramın başlıca temsilcileri T. Veblen, R. Park, R. Dahrendorf, L. A. Coser, C. W. Mills ve J. Rex'dir. Kullandıkları terimler ise, çatışma, çelişki, değişme, baskı, güç, otorite ve çıkardır (Kızılçelik, vd., 1996). Çatışmacı Yaklaşım, Marksist Kuramın eğitime uyarlanmasıyla gelişen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda eğitimin modern toplumlardaki işlevlerine ilişkin kuşku ve eleştiriler öne çıkar. Ancak çatışmacı yaklaşım Marksçuların görüşleri kadar Marksçı görüşe karşıt olan Webercilerin katkılarıyla da şekillenir. Weberciler konuya, Max Weber'in ekonomiyi mutlak belirleyici faktör olarak gören Marksist kurama yönelttiği bu eleştiri üzerinden yaklaşırlar. Bu nedenle Weberciler göre çatışmacılar diğer toplumsal alanlarda olduğu gibi ekonominin eğitim alanındaki rolünü de abartılı bulurlar (Doğan, 2020). İşlevselcilerin aksine çatışmacılara göre toplumsal bütünleşme, toplumsal alt sistemler arasındaki ahenk ve uyuşmanın sonucu değil toplumsal unsurlar arasındaki çatışmaların dengelenmesi sonucu ortaya çıkar. Bu görüşe göre çatışma ve çelişki toplumun temel niteliğidir ve her zaman, her yerde bulunur. Çatışmacılar, eğitim ve okul sisteminin elit-egemen sınıfların avantajlarını sürdürmede bir araç olduğunu, eğitim sisteminin ise egemen sınıfların belirlediği değerler içerisinde öğrencileri toplumsallaştırdığını ve onları birbirine benzeterek yaratıcılıklarını yok ettiğini savunurlar (Kızılçelik, vd., 1996). Çatışmacı kuramcılar, mikro düzeyden çok, makro yapısal etmenler üzerine odaklanırlar. Sistem modelini kullanarak toplumdaki dengesizliğin kaynağını bulmaya çalışırlar, eğitim ve toplum arasındaki ilişkilerle ilgilenirler. Klasik Marksizmin

temsilcileri olan K. Marx ve F. Engels, üretici eğitimi savunmuşlardır. Onlara göre eğitim, üretici iş ile birleştirilmiştir ve ezbere dayalı öğretimin karşıtı bir görüşü benimsemişlerdir. Ayrıca Marx ve Engels, çocuğun ekonomik olarak sömürüsüne karşı çıkmış, fabrikalarda çocuk emeğinin kullanımının kaldırılmasını savunmuşlardır. Bütün çocuklar için kamusal ve parasız eğitim önermişlerdir (Tezcan, 2013). Klasik Marksizm ve onun eğitim görüşü 20. yüzyılda Fransız düşünür L. Althusser tarafından yeniden ele alınmıştır. Althusser'e göre üst yapı kurumları kendi içerisinde "devletin zor aygıtları" ve "devletin ideolojik aygıtları" olmak üzere ikiye ayrılır. Devletin zor aygıtları ordu ve polis gibi kurumlardan oluşurken, devletin ideolojik aygıtları din, aile, siyaset ve hukuk gibi kurumların yanı sıra eğitimi de içerisine alır. Devlet eğitim vasıtasıyla ideolojisini ikame eder ve yaygınlaştırır. Bu çerçevede eğitim devletin en önemli ideolojik aygıtıdır. Böyle bir eğitim altında okulda çocuklara olası meslek ve işler için gerekli bilgi, beceri ve çeşitli yöntemlerle toplumun egemen ideolojisi öğretilir. Althusser'in bu görüşlerinin ekseninde okulun öngörölmüş program ve hedefleriyle çocuklar üzerinde mutlak ve belirleyici güç olduğu düşüncesi yer alır. Althusser, okulu çocukların yetenekleri ve gelecek beklentileri konusunda olumsuz bir aygıt olarak kabul ederken, İşlevselciler bu gücü olumlu olarak değerlendirirler ve bu noktada Althusser'i eleştirirler (Doğan, 2020). Çatışmacı kuramın işlevselciliğe tepki olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Bu yaklaşım, kapitalizmin eşitsizlik yaratıcı etkilerine yoğunlaşır. Toplumdaki sınıfsal yapı, eğitim eşitsizliğini ortaya çıkarmaktadır ve bireyler için eğitim olanakları sınıfsal konuma göre şekillenmektedir. Kapitalizmin ortaya çıkardığı bu eşitsizlikler eğitim vasıtasıyla sürdürölmektedir. Bu yaklaşım fırsat eşitliği gibi kavramların bir aldatmaca olduğuna ve hakim sınıfın bu aldatmaca ile sömürüyü gizlediğine vurgu yapmaktadır (Sözer, 2019). Çatışmacı yaklaşımın eğitimde odaklandığı temel nokta, toplumsal eşitsizlikte eğitimin rolünün ne olduğu sorusudur. Çatışmacılara göre modern toplumda siyaset, hukuk, ekonomi gibi temel kurumlar serveti elinde bulunduran insanlara nasıl hizmet ediyorsa eğitim kurumu da aynı görevi yerine getirmektedir. Çatışmacı yaklaşıma göre eğitimin iki temel işlevi bulunmaktadır. Birinci işlevi burjuvazinin ihtiyaç duyduğu işgücünü sağlamak, ikincisi ise burjuvazinin hakim ideolojisinin eğitim aracılığıyla devamlılığını sağlamaktır. Çatışmacı yaklaşımıcılar, sınavlar, zorunlu eğitim, önyargılar, okulların kalitesi, örtük program ve sosyal yerleştirme gibi uygulamalarla eğitimin var olan toplumsal eşitsizliği gerçekleştirdiğini savunurlar (Ünsal ve Çetin, 2019). Çatışmacı kuramın temsilcilerinden olan Weber'e göre okulların temel

faaliyetleri, öğrencilere belirli statü kalıplarını öğretmektir. Weber, toplumdaki güç ilişkilerinin ve bireyler arasında çıkan çatışmaların eğitim sistemini etkilediğini savunur. Ona göre toplumdaki baskın grupların çıkarları ve amaçları okulları şekillendirmektedir. Çatışmacı yaklaşımda Weberci görüşü savunanlar arasında Amerikalı Randall Collins ve İngiliz M. Archer önde gelen isimlerdendir. Collins'e göre yetenek ve becerileri elverdiği halde birçok insan gerekli sertifika ve diploması olmadığı için işe ve mesleğe alınmamaktadır. Dolayısıyla istihdam yaşamı da bu yetenekli insanların yüksek motivasyonlarından yoksun kalmaktadır. Bu durum Collins'in teknokrazi miti dediği bir çeşit aldatmacadır. Weber'in eğitsel belgelerin (diploma, sertifika) makam ve mevkilere aday arzını sınırlamak ve bu konumları diploma sahiplerinin tekelinde tutmak için kullanıldığına dair görüşleri, Weberci yaklaşımı savunanların düşüncesine temel olmuştur (Doğan, 2020). İşlevselci ve Çatışmacı kuramın odak noktalarını, eğitim-meslek ilişkisi, fırsat eşitliği-eğitim ve eğitimde başarı farkları olarak inceleyebiliriz. Her iki kuram da çağdaş dünyada eğitimin, toplumsal hareketlilik, mesleğe hazırlama ve ortak değerlerle tutumları oluşturma açısından bir işleve sahip olduğu görüşünü benimserler fakat yorumlama konusunda farklılık gösterirler. İşlevselcilere göre insanlar doğumla değil, kendi çabaları ve yetenekleri sayesinde eğitimden yararlanmış ve konum elde etmişlerdir. Çatışmacılar ise, fırsat eşitliğini ayrıcalıklı grupların kendi konumlarını korumak için uydurdukları bir yol olduğunu savunurlar. İşlevselcilere göre eğitsel başarı farkları, geniş ölçüde, okul dışı etmenlere bağlıdır. Çatışmacılar ise bu konuda okulu suçlamaktadırlar (Tezcan, 2013).

3.3.2.3.Yorumlayıcı Yaklaşım

Yorumcu yaklaşım, "hermeneitik" adı altında Kıta Avrupası felsefe dünyasında geliştirilmeye başlanmış ancak asıl gelişme ve uygulama alanı sosyoloji olmuştur. Sosyolojide yorumcu yaklaşım esas olarak sosyal olguların doğal olgular gibi açıklanabileceği iddiasına sahip olan pozitivist eleştirilmesiyle şekillenmiştir. Eğitim Sosyolojisinde Yorumcu yaklaşım, makro düzeydeki yaklaşımlara (=İşlevselcilik ve Çatışmacılık) yöneltilen eleştiriler sonucu biçimlenmiş ve anti-pozitivist ve göreceli (=relativist) nitelikteki bilgi, yöntem ve inceleme konularıyla birlikte mikro düzeyde çalışmalarını içeren yeni bir yaklaşımdır (İnal, 1994).

Mikro planda geliştirilen yorumcu yaklaşımlar, "Sembolik Etkileşimcilik", "Fenomenoloji", ve "Etnometodoloji" gibi kavramları doğurmuştur. Bunların arka

planında Alfred Schutz, Peter Berger ve Thomas Luckmann gibi sosyologlar yer almaktadır. Yorumcu yaklaşımların ortak özelliği insanın bilinci ve benliği, bireylerin toplum hayatında ve okuldaki davranışlarının yorumlanması, kişilikleri gibi kavramlara odaklanmış olmalarıdır. Sembolik Etkileşimcilik, benliğin şekillenmesi ve bir etkileşim aracı olarak dil üzerinde durur. Fenomenoloji kavramı, insanın bilgiyi doğrudan doğruya kendi duyuları ile kavrayabileceği esasına dayanır. Bu yaklaşıma göre, duyularımızla kavrayamadığımız bilgiler gerçek bilgi sayılmazlar. Bu yaklaşımda, bireylerin günlük hayatlarında gerçekleri nasıl algıladığı ve bunlara ne anlam verdiği, bunda dilin, kuralların ve sosyal statünün yerinin ne olduğu gibi problemler incelenir (Celkan, 2019). Etnometodolojiye göre ise toplumsal olgular kendilerini bize nesnel gerçeklikler olarak sunmazlar aksine bilgiler ve beceriler, prosedürler ve davranış kuralları, özetle, sıradan insanların süregelen etkinlikleri sayesinde üretilirler; sosyoloğun görevi bu uygulamaları analiz etmektir (Coulon, 2015).

Yorumcu yaklaşım çeşitli açılardan eşleştirilmektedir. Eleştirilerden ilki, toplumsal olguların belirlenmesinde ve ele alınmasında nesnellik ve tarafsızlık ilkesinin göz ardı edilmesidir. Nitekim doğa bilimlerindeki özne ve nesne ayrımı yorumcu yaklaşımda açık bir şekilde ortaya konulamamaktadır. Ayrıca yorumcu yaklaşıma göre her toplumsal olgu ve olay kendi içerisinde anlamlı ve bu açıdan biriciktir. Bu durum elde edilen sonuçlardan hareketle evrensel yasalara ulaşmayı da olanaksız hale getirmektedir.

Yorumlayıcı yaklaşıma göre eğitim kurumunda gerçekleşen olayları ve problemleri anlamının yolu, olayların gerçekleşmesinde aktör konumunda olan öğretmen ve öğrencilerin tepkilerini ve davranışlarını incelemekten geçmektedir. Bu açıdan yorumcu yaklaşım mikro bir yaklaşım sergilemektedir. Bu kuram öğrenci ve öğretmen arasındaki iletişimlerini, bu iletişimde kullanılan semboller ve anlamları, öğrencilerin eğitime yükledikleri anlamı ve okul içerisinde gerçekleşen süreçleri inceler (Ünsal ve Çetin, 2019). Makro kuramlar toplumsal meselelerle ilgilenirken, yorumcu yaklaşım ise tikel bireyselliklere odaklanmaktadır. Bu sosyolojik yönelim benliğin gelişimi, toplumsal gerçekliğin oluşmasındaki süreçler, bireysel eylemler, bilginin aktarımı ve etkileşim aracı olarak dil konularını araştırır (Doğan, 2021). Yorumcu yaklaşımçılara göre toplumsal yaşamın temel taşları, insanların gündelik yaşam etkinlikleridir. Eğitimi anlamak için öğretmen, öğrenci, yönetici vs. insanların

günlük etkinliklerini incelemek gerekir. Yorumcu eğitim sosyolojisi, öğrencilerin kendi aralarındaki ilişkileri de araştırır. Çete önderlerinin yükseliş ve düşüşü, arkadaşlıkların kurulması ve bozulması, çetelerin oluşumu bunlara birer örnektir. Yorumcu yaklaşımcılardan Keddie, okulların öteki kurumlarla bağlantılarını ve güç dağılımını ile bilgi dağılımı arasındaki ilişkileri anlamının gereksinimini vurgular (Tezcan, 2013). Yorumcu yaklaşımın temsilcilerinden Basil Bernstein'a göre okul ortamında farklı sosyo-ekonomik arka planlardan gelen öğrenciler farklı dil kodları kullanma eğilimindedirler. Bu anlamda alt sınıflardan gelen çocuklar basit dil kodunu kullanırken üst sınıfların çocukları da daha karmaşık bir dil kullanırlar. Bu farklılık ise aile içi iletişimden kaynaklanmaktadır. Bernstein, basit dille büyüyen çocuklarda soyut düşüncenin gelişmemesi bir yana bu çocukların diğerlerine nazaran daha az ilgi ve merak sahibi olduklarını da vurgular. Bernstein'a göre okullar daima karmaşık dil kodlarıyla eğitim verdiklerinden üst sınıflardan gelen çocuklar alt sınıflardan gelen çocuklara göre daha avantajlı konuma sahiptirler. Bernstein'ın temel tezi, eğitimin eşitsizlik üreten bir mekanizmayı hakim kıldığını savunan Çatışmacı yaklaşımla paralellik arz eder (İnce, 2021).

3.3.3. Türkiye'de Eğitim Sosyolojisi

Genel olarak sosyal bilimlerde “Çağdaşlaşma”, “Batılılaşma” ya da “Modernleşme” olarak adlandırılan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun son iki yüz yılı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin bir yüz yılını içine alan Türk tarihinin son üç yüz yıllık serüveninde “Batı”, ulaşılmaması istenilen bir ideal imge olarak görülmüştür. Eğitim de gerek toplumun gerekse devletin bu ideale ulaşabilmesi için kullanılacak en önemli araç olarak düşünülmüştür. Kısaca ifade etmek gerekirse Türk tarihinin son üç yüz yıllık serüveninde toplumun ve devletin hal-i pür melali üzerine düşünen hemen hemen hiç kimse eğitim konusuna ilgisiz kalamamıştır. Bu çerçevede toplum ve siyaset eğitimle iç içe geçmiş ve toplumu ve devleti kurtarma reçetelerinin başına eğitim yerleştirilmiştir. Aşağıda bahsi geçen dönemde eğitim konusuna eğilen ve/veya eğitimin yeniden yapılandırılmasında aktif rol alan devlet adamı, bürokrat ve eğitimci olarak bilinen bazı aydınların görüşlerine kısaca yer verilecektir. Görüşlerine yer verilen aydınlar doğum tarihine göre sıralanmıştır.

3.3.3.1. Emrullah Efendi (1858-1914)

II. Meşrutiyet döneminin önde gelen isimlerinden olan Emrullah Efendi fikirleriyle dönemin birçok aydınını etkilemiştir. Eğitimle ilgili düşüncelerinin

odağında yer alan “Tuba Ağacı Nazariyesi” ile çeşitli tartışmaların merkezinde yer almıştır. Tuba Ağacı Nazariyesi, yakın tarihimizde toplum kalkınmasında öncü görevi yüklenerek yeni bir insan tipini tarif etmek ve yetiştirmeyi amaçlamakla eğitim sosyolojisini ilgilendiren ilk orijinal düşünce biçimi olarak değerlendirilebilir. Onun bu düşüncesi çeşitli açılardan eleştiriye maruz kalsa da Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan ile daha geniş perspektif kazanmıştır (Akyüz, 1991). Emrullah Efendi’ye göre eğitimde yenileşme ve düzenlemeye aşağıdan yani ilköğretimden değil yukarıdan yani Darülfünun’dan başlanmalıdır. Cennetteki Tuba Ağacının kökleri yukarıda, dalları aşağıdadır. Ona göre, eğitimimiz Tuba Ağacı gibi yukarıdan aşağıya doğru geliştirilmelidir. Bilimsel zihniyetin kurulup geliştirilmesi ise ancak Darülfünun’da yani üniversitelerde sağlanabilir.

Emrullah Efendi Tuba Ağacı Nazariyesi’ndeki görüşlerine rağmen içinde bulunduğu II. Meşrutiyet düzeninin sosyolojik talep ve teşhislerini de yapmış, toplumun ihtiyaç duyduğu eğitim gerekçelerini dikkatlice takip etmiştir. Toplum kalkınmasında üniversite eğitiminin önemini ortaya koymasına rağmen Milli Eğitim Bakanlığı döneminde (1910-1912) ilköğretime de önem vermiştir. Ülkenin ihtiyaç duyduğu ilköğretime öğretmen yetiştirme ve ilköğretim zorunluluğu konusunda kanun çıkarmıştır (Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu). İlköğretim öğretmenlerine devlet bütçesinden maaş verilmesi ilkesini savunmuştur (Köse ve Genç, 2019). Emrullah Efendi, toplumun ve özellikle köylülerin aydınlatılması için öğretmenlerin özel bir şekilde yetiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Öğretmen yetiştirmedeki ilkeleri daha sonra köye öğretmen yetiştirme konusunda yürütülen politikaların ana unsurlarından birisi olmuştur (Sözer, 2019). Emrullah Efendi, eğitimin devletin görevi olduğunu düşünmektedir. Devlet, sahip olduğu ideolojiyi ve siyasal düşüncelerini yaymak ve benimsetmekle yükümlüdür ve bunu eğitim aracılığıyla yapmalıdır. İlköğretimin ücretsiz ve zorunlu olması gerektiğini, eğitimin toplumun geneline yayılmasının milli kalkınmada önemli olduğunu savunmaktadır. Emrullah Efendi’ye göre, eğitim milli seçkinleri yetiştirmeye odaklanmalı, bunlar aracılığıyla da Türk milleti millileşme, aydınlanma ve kalınma yoluna gitmelidir (Bakır’dan aktaran Küçükali, 2020).

Emrullah Efendi eğitim bürokrasisinin zirvesinde bulunmasına karşılık eğitim hakkında da düşünceler ortaya koymuş ve bunları uygulamaya çalışmıştır. Eğitimde beden terbiyesinden ziyade nefsi (içgüdüsel) ve fikri (düşünsel) terbiyenin önemli olduğunu vurgulamıştır. İnsanın, insani olgunluğa erişmek için eğitilmesi gerektiğini

savunur. Bu gerçekleştirilmeye çalışılırken de insanın fitratı (yaratılışı) bozulmamalı, değiştirilmemelidir. Emrullah Efendi, eğitimin temelini hürriyete dayandığını belirtmiş, aynı zamanda insanların eğitim yoluyla birbirlerini sevip saymalarını istemiştir. Çünkü ona göre, eğitim aynı zamanda erdemdir (Uludağ, 2019).

3.3.3.2. Abdullah Cevdet (1869-1932)

Osmanlı İmparatorluğu'nun sonu ve Cumhuriyetin kuruluş döneminde yaşamış siyasetçi, düşünür, şair ve çevirmendir. II. Meşrutiyetin ilanından sonra gelişen Batılılaşma akımının Osmanlı ve Türkiye'deki önde gelen isimlerinden birisidir. "İttihad-ı Osmani Cemiyeti"nin kurucuları arasındadır ve materyalist felsefe düşüncesinin etkisinde kalmıştır. Abdullah Cevdet, toplumsal değişimin yolunun kültürel çağdaşlaşmadan geçtiğini belirtir. Ona göre, kültürel çağdaşlaşmanın yolu ise batıcı eğitimin yöntem ve içeriğidir. Geleneksel eğitimi toplumsal gerilik olarak görmüş ve Avrupa medeniyetine oldukça önem vermiştir. Abdullah Cevdet, pozitivism fikrinin Türkiye'deki yılmaz savunucusudur. Eğitim sistemimizden ilk önce dinin ve dinle ilgili içeriklerin çıkartılmasını istemiştir. Ayrıca din, sosyal hayattan da tecrit edilmelidir. Dinin özgür düşüncüyü kısıtladığını ve Osmanlı Devleti'nin bu sebepten dolayı geri kaldığını belirtir (İnce, 2021).

Abdullah Cevdet'e göre toplumsal gelişmeyi tesis etmek için biyolojik açıdan üstün kimselerin iş başına gelmesi gerekmektedir. Bu anlayış eğitime bireyci bir bakış açısıyla yaklaştığının da göstergesi olarak düşünülebilir. Eğitimsizliği, geri kalmışlığın önemli nedenlerinden biri olarak görmüş ve bunu giderebilmek için Avrupa usulü modern üniversite ve kolejlerin kurulmasını talep etmiştir. Osmanlı eğitim sisteminin kozmopolit oluşundan dolayı dağınık olduğu ve eğitimin Cumhuriyet'in inkılaplarından olan Tevhid-i Tedrisat (öğretimde birlik) olması gerektiğini ilk defa dile getiren kişilerden birisidir (Köse ve Genç, 2019). Cumhuriyet'in eğitim reformları üzerinde hususiyile eğitimin laik olması görüşü ve eğitim alanında tevhidin sağlanmasına yönelik görüşü bağlamında, Ahmet Cevdet'in eğitim görüşlerinin yankı uyandırdığını söylemek mümkündür (İnce, 2021).

3.3.3.3. Ziya Gökalp (1876-1924)

Ziya Gökalp, yazar, toplumbilimci, şair, düşünür ve siyaset bilimcidir. "Meclis-i Mebusan"da ve "Türkiye Büyük Millet Meclisi"nde milletvekilliği yapmıştır ve Türk milliyetçiliğinin fikir babası olarak bilinmektedir. Ülkemizde sosyolojinin kurucusu

kabul edilen Ziya Gökalp'in eğitimle ilgili geniş bir fikir ve düşünce sistemi vardır. Gökalp, Durkheim'in etkisinde olup, işlevselci bir eğitim anlayışının da ülkemizdeki ilk temsilcisidir.

Akyüz'e göre Ziya Gökalp'in düşünce sisteminde eğitim bir araçtır. Onun düşünce sistemini oluşturan kültür, medeniyet, millileşme ve medeniyetleşme fikrinin temelini eğitim oluşturmakta ve eğitim birleştirici görev üstlenmektedir (Akyüz H. , 1991). Gökalp'e göre terbiye (eğitim), "bir kavmin vicdanında yaşayan kıymet hükümlerini ruhi melekeler haline" getirmektir. Ziya Gökalp'e göre eğitim milli, öğretim ise milletlerarası olmalı; ilkokullarda öğretim, liselerde ise eğitim olmalıdır. Ziya Gökalp, fertlerin eğitiminde psikolojik unsurlar yerine sosyolojik kavramları kullanarak eğitime sosyal açıdan bakmıştır (Celkan, 1990).

Gökalp eğitimi, ferdin çevresine uyum sağlaması şeklinde açıklamaktadır. Ancak burada belirleyici olan fert değil toplumdur. Bu bakımdan eğitimin tanımını; "Terbiye, bir cemiyette yetişmiş neslin henüz yetişmeye başlayan nesile fikirlerini ve hislerini vermesi demektir." şeklinde yapmıştır. Bu tanım Durkheim'in eğitim tanımıyla neredeyse özdeştir. Başka bir tanımda ise eğitimi, "Bir kavmin vicdanında yaşayan kıymet hükümlerinin toplamına, o kavmin kültürü denilir. Terbiye bu kültürü, o kavmin fertlerinde ruhi melekeler haline getirmektir" şeklinde tanımlamıştır (Celkan, 1990). Bu ikinci tanımında Gökalp, eğitimi ulus olmanın bir aracı olarak gördüğünü de ifade etmiş olmaktadır. Ziya Gökalp eğitimde "Türklük, İslamlık ve Çağdaşlık" gibi üç gayenin bulunduğunu belirtir. Ona göre, iyi bir eğitim için bu üç gayenin birlikte olması gerekmektedir. Çocuğun kendi milleti ve dininin eğitimini almış olması gerektiği gibi, çağdaş milletlerin ilerlemesini bilen, ayak uydurabilen bir insan olması için çağdaş eğitimi de alması gerekir. Eğitimle ilgili düşünceleri ile Gökalp, Türkiye'de eğitim sosyolojisinin kuramsal temellerini de oluşturmuştur (Celkan, 1990).

Ziya Gökalp, Türkiye'de eğitim sosyolojisi alanında öncü isimlerden biri olarak karşımıza çıkar. Onu eğitim üzerine fikir beyan eden diğer düşünürlerden ayıran bir başka önemli husus ise Gökalp'in fikirlerinin Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte yeni devletin şekillenmesinde fazlasıyla etkili olmasıdır. Zira Mustafa Kemal, Ziya Gökalp'in fikirlerini dikkate almış, hatta onları "Hislerimin babası Namık Kemal, fikirlerimin babası ise Ziya Gökalp'tir" diyebilecek derecede önemsemiş ve bu fikirleri uygulamaya geçirmiştir (İnce, 2021).

3.3.3.4.Prens Sabahattin (1877-1948)

Prens Sabahattin, Gökalp'in fikirlerinin aksine toplumu değil de ferdi/bireyi önceleyen bir düşünceyi savunur. Bu anlamda Ziya Gökalp ile Prens Sabahattin birbirine zıt iki ideali savunan iki farklı düşünür olarak karşımıza çıkarlar (İnce, 2021).

Prens Sabahattin, eğitimle siyasal sistem arasında güçlü bir bağ kurar. Ancak iyi bir eğitimle güçlü ve etkili bir siyasal sistem kurulabilir (Doğan, 2012). Prens Sabahattin, bireyi temel alarak, girişimci bireyler yetiştirilmesini savunan bir eğitim sistemini öngörür. Fakat toplumsal yapımızda sorun doğuran iki husus vardır: Birincisi, kişiliğe önem vermeyen eğitim sistemi, ikincisi ise, merkeziyetçiliğe dayanan yönetim sistemidir. Eğitimin, kişiliğin gelişmesine yardım etmesi gerektiğini belirten Sabahattin'e göre okullar ve aileler üzerine düşen görevleri yeterince yapamamaktadır. Beden, fikir ve ahlak yönünden sağlıklı ve yeteneksiz bireyler yetiştiğini savunur ve eğitimin uygulamalı olması gerektiğini belirtir. Merkezi sistem yönetiminin çeşitli sorunları meydana getirdiğini belirterek, yönetimin bir kısmının merkez dışına, yerel yönetime devredilmesi gerektiğini savunur (Tezcan, 2013). Prens Sabahattin'e göre Türkiye'nin kurtuluşu, insan için eğitim ve bireycilik; devlet için de adem-i merkeziyetçilik olarak iki kavram üzerinde kurulmuştur (Doğan, 2012).

Prens Sabahattin'in görüşleri çerçevesinde istenilen toplumsal değişimin temelinde eğitim vardır. Onun toplumsal kurtuluş reçetesi, sosyal yapıyı bir bütün olarak ele alıp, alt yapı özelliklerini ve üst yapı kurumlarını yeniden biçimlendirmektir. Ona göre felaketlerimizin kaynağı cahilliktir. Eğitim alanında reformlar yapılmalı, halkımız aydınlatılmalı, öğrencilere gerçek yaşamda kullanacakları bilgiler verilmelidir. Prens Sabahattin Anglosakson eğitim ile ailelerin çocuklarını yetiştirmesi gerektiğini belirterek, kız ve erkek ayrımı yapmadan tüm çocukların eğitimden yararlanması gerektiğini ifade etmiştir (Doğan, 2021).

3.3.3.5.Satı Bey (Satı el-Husri) (1880-1968)

Eğitimin sosyo-kültürel tarafıyla ilgilenen Satı Bey, organizmacı toplum görüşünü savunmuştur. Ona göre toplumlar ve organizmalar arasında benzerlikler vardır. Fikirlerinin temelinde cemiyet ve fert kavramları bulunmaktadır. Toplumun temeli olarak gördüğü ferdi, organizmanın temeli olan hücreye benzetir: Nasıl ki sağlıklı bir hücre organizmanın yaşamasını sağlıyorsa, ferdin olgunluğu da cemiyetin başarısının göstergesidir. Fertlerin toplumun temel dokusu olduğunu ifade eden Satı

Bey, toplumun istenilen seviyeye getirilmesi için fertlerin iyi eğitilmesini savunarak eğitime dair görüşlerini açıklamıştır. Satı Bey'e göre eğitimin temeli ilköğretimdir. Hatta ülke kalkınmasının ve aydın yetiştirilmenin de temeli ilköğretimdir. Satı Bey'e göre eğitim, cennette bulunduğu varsayılan Tuba Ağacı gibi değil yeryüzündeki doğal ağaçlar gibi olmalıdır. Bu yaklaşımıyla Emrullah Efendi'nin eğitim anlayışını eleştirerek kendi anlayışını ortaya koyar (Akyüz, 1991).

3.3.3.6.Ethem Nejat (1882-1921)

Üsküdar İdadi'sini bitirdikten sonra Ticaret Mektebi'nden mezun olmuş, II. Abdülhamit döneminde gazetecilik yapmış, Avrupa'da Jön Türklerle işbirliği yaparak rejimle mücadele etmiştir. II. Meşrutiyetin ilanından sonra ülkeye dönerek Bursa ve İzmir Öğretmen Okulu'nda müdürlük ve maarif müdürlüğü yapmıştır. "Terbiye-i İptidaiye Islahatı" adlı eserinde ilköğretimin gelişmesi için yeni fikirler ileri sürmüş, bu fikirleri gerçekleştirmek için çalışmış idealist bir eğitimcidir (Akyüz, 1991). Ethem Nejat eğitim konusunda, Emrullah Efendi'nin Tuba Ağacı Nazariyesi'nin tam tersi olarak, aşağıdan yukarı doğru yükselen bir eğitimi savunmuştur. Eğitimin sağlam bir temel üzerine inşa edilmesini savunarak, esaslı terbiyenin ve tahsilin ilköğretimden başlaması gerektiğini ifade etmiştir. İkinci olarak ise öğretmenlerin niteliklerinin geliştirilmesi gerektiği konusunu ısrarla belirtmiştir.

Ethem Nejat'ın eğitim görüşünün temelinde mektep dediği okul kurumu vardır. Okulu bir değişim ve dönüşüm aracı olarak görmüş, ülkenin her bakımdan kalkınması için gereken yeniliklerin okul kurumu aracılığıyla hayata geçirebileceğine inanmıştır. Ona göre meşrutiyet fikrinin gelişmesi, ordunun güçlenmesi, ülke ziraatının canlanması ve güçlü milletin oluşturulması okul sayesinde mümkündür. O nedenle öğrenciler küçük yaşlardan itibaren ziraat, ticaret, sanayi gibi meslek alanlarına yönlendirilmelidir. Milli duygulara dayalı, çocukları güçlü, becerikli, girişimci yetiştirmeye yönelik bir eğitimin kurulmasını savunmuştur. Köylerin kalkınmasına katkıda bulunacak tarıma dayalı bir eğitimi benimsemiştir. İleri milletlerin anne eğitimine büyük önem verdiğini söyleyen Ethem Nejat, eğitimde başarıya ulaşabilmek için önce "Valide" eğitiminin başarılması gerektiğini düşünür. Bu amaçla kız çocuklarının eğitimini yaygınlaştırmak için "Darümuallimat" adı verilen Kız Öğretmen Okullarının çoğaltılmasını istemiştir (Sözer, 2019).

3.3.3.7. İsmail Hakkı Baltacıoğlu (1886-1978)

Türkiye’de eğitim sosyolojisinin bir bilim olarak gelişmesine önemli katkılar yapmış bilim adamlarından biri de İsmail Hakkı Baltacıoğlu’dur. Eğitimi toplumsal bir olgu olarak gören Baltacıoğlu, en ilkel topluluklardan en gelişmiş toplumlara kadar eğitimin her toplumda var olduğunu savunmuştur. Eğitimin belirli bir toplumsal amacı gerçekleştirmeye çalıştığını, bu amacın ise belirli alışkanlıkları ve düşünce tarzı olan insan yetiştirmek olduğunu belirtmiştir. Baltacıoğlu, eğitimin amacının öncelikle bireyi toplumsallaştırmak olduğunu savunmuş, eğitimin hedefinin öncelikle bir millet adamı, sonra da bir meslek adamı yetiştirmek olduğunu ifade etmiştir (Başar, 2003). Baltacıoğlu’na göre, böyle bir insanı (adamı) yetiştirecek eğitimin uygulandığı okul da önemlidir. Eğitim anlayışıyla okul arasında uyum olmalıdır. Onun okulu “içtimai mektep”tir ve “hakikatlere” dayanır. Ona göre okulun görevi; çocuğa kişiliğini kazandırmak, insan olduğunun farkına varmasını sağlamak, iyi ve faziletli bir vatandaş yapmak ve teknik bilgilerle donatmaktır. Baltacıoğlu, burada iki kişilikten bahseder; milli ve insani kişilik. Milli kişilik, milli kültüre, din, dil ve sanata dayanır, insani kişilik ise pozitif bilimlere dayanmaktadır (Akyüz, 1991). Baltacıoğlu, eğitim sistemimizin ulusal olmayışından, biçimsel yenileşme hareketlerinden ve okul programlarındaki Batı taklitçiliğinden yakınmıştır. Türkiye’de ilk karma öğretimi başlatmış, okul tiyatrosu kurmuş ve oyunlar yazmış, öğrencileri çevre inceleme gezilerine çıkarmıştır (Doğan, 2021). Ziya Gökalp’in sosyoloji alanında yerine getirdiği işlevleri, eğitim alanında Baltacıoğlu yerine getirmiştir (Kaçmazoğlu, 2010). Bireye değer veren, Fransız eğitim sistemi yerine İngiliz eğitim sistemine daha yakın duran Baltacıoğlu, teorik eğitim anlayışını reddederek uygulamalı eğitim anlayışını, yaratıcı bireyi yetiştirecek olan eğitim anlayışını savunur. Baltacıoğlu’nun eğitimle ilgili görüşlerinin temeli “Türk’e Doğru” tezine dayanır. Eğitim konusunda sosyoloji ve psikolojiyi uzlaştırmak sosyal insan yetiştirme denemesinde bulunur. Bu sosyal insan bir yanı ile toplumsal konulara duyarlı, topluma dönük, diğer yanı ile milliyetçi, laik, Atatürkçü ve batıcıdır (Doğan, 2021).

Baltacıoğlu, yaşama dönük uygulamalı eğitimin Türkiye’deki temsilcilerindendir. Ona göre eğitimin amacı köyde ve kentte üretici insan yetiştirmektir. Okul sıralarında yapılan, doğadan uzak, ezbere dayalı eğitime karşı çıkmış, eğitimin açık havada, uygulamalı olarak yapılması gerektiğini savunmuştur.

Baltacıoğlu, kız ve erkek öğrencilerin aynı okulda ve birlikte okumalarını sağlayan karma eğitimin başlatıcısıdır (Topses, 2018).

3.3.3.8.Halil Fikret Kanad (1892-1976)

Halil Fikret Kanad'a göre eğitimin en önemli amaçlarından birisi, milli ülküyü bir iman ve aksiyon haline getirmektir. Ona göre eğitim, toplum tarafından geçmişte meydana getirilmiş bulunan maddi ve manevi değerleri işleyerek genç nesillere aktarma işidir. Milletın terbiyeye önem vermesine rağmen çeşitli felaketlerin içine düştüğünü belirten Kanad, bunun nedeninin ideal eksikliği olduğunu ve idealsiz milletlerin mutlu olamayacağını savunur. Eğitimin görevinin milli ülküyü ortaya çıkarmak olduğunu ve bu eğitimin milli şuurun kaynağı olan ailede başlayacağını ifade eder. Dış etkilerden en az etkilenen köy ailelerini bu eğitim için temel görür ve toplumların kökünün köy olduğunu belirtir (Akyüz, 1991). Halil Fikret Kanad'ın, köy kalkınması, köye göre eğitim, köy öğretmeni ve bu öğretmeni yetiştirecek okul modelinin ortaya konması ile ilgili düşünceleri eğitim sosyolojisine ve Köy Enstitüleri'nin kurulmasına önemli katkıda bulunmuştur.

3.3.3.9.İsmail Hakkı Tonguç (1893-1960)

İsmail Hakkı Tonguç, köyü temel alan bir eğitim ve öğretmen hareketinin temsilcisidir. Ülke kalkınmasını köyün eğitime bağlamıştır (Doğan, 2021). Marksist anlamda Türkiye'de o gün için bir işçi sınıfının varlığından söz edilemeyeceği için "Tonguç'a göre köylüler, modern Türkiye'nin kurulmasında öncelikli bir işlev yüklenmişlerdir. Ona göre öğretmenler, hurafeyi bilmeyen, talihini kadere bağlamayan, dinsel inanışlardan ümit beklemeyen, iyi fikir nereden gelirse gelsin onu saygıyla karşılayan ve göğsünün altında her zaman vicdan denilen bir Allah taşıyan" laik vatandaşlardır. Ona göre öğretmenin görevi köylüyü aydınlatmaktır (Topses, 2018).

Avrupalı eğitimcilerden UNESCO'ya kadar, Tonguç ve enstitülerinden övgüyle bahsedilmektedir. İlköğretim genel müdürü olarak işin başında bulunan Tonguç, daha Köy Enstitüleri'nin başına geçmeden önce eğitim üzerine düşünmeye başlamış, ülkenin gerçeklerinden yola çıkarak Atatürk ilkeleri doğrultusunda, Türk toplumu ve köylüsünü yakından incelemiş ve köylünün eğitim yoluyla nasıl kalkınabileceği üzerinde durmuştur (Köse ve Genç, 2019).

3.3.3.10.Mümtaz Turhan (1908-1969)

Mümtaz Turhan, İstanbul Üniversitesi'nde felsefe eğitimi almış, doktorasını Almanya'da sosyal psikoloji alanında tamamlamıştır. Gökalp çizgisinde muhafazakar bir kişilik olarak bilinir. Batılılaşma, modernleşme ve ekonomik kalkınma konuları üzerinde çalışmıştır. Mümtaz Turhan, eğitim ile toplum arasındaki ilişkiyi önemsemiştir. İlköğretimin ve okuma yazmanın yaygınlaştırılması gerektiğine inanmıştır (Sözer, 2019). Eğitilmiş seçkin insan yetiştirme, bilimin zihniyet haline gelmesi, üniversite eğitiminin toplum kalkınmasındaki önemi, eğitimde millileşme gibi eğitim anlayışlarını savunmuş ve bu anlayışlara getirdiği tutarlı ve gerçekçi çözümler onun bilimsel değerini daha da arttırmıştır (Köse ve Genç, 2019).

Turhan'ın Batılılaşma anlayışının merkezinde eğitim vardır. Eğitimin bütün unsurlarını ayrı ayrı değerlendirmiş, bilimsel ve uygulamaya yönelik önerilerde bulunmuştur. Eğitimin ana eksenini çerçevesinde ele aldığı konuların başında birinci sınıf bilim insanı yetiştirilmesi, öğretmen yetiştirme, yurt dışına öğrenci gönderilmesi, araştırma enstitülerinin kurulması ve eğitimin kalkınmaya etkisi gelmektedir. Gerçek eğitimi bilimle aynı gören Turhan, bilimsel düşünce ve ona sahip olması gereken uzmanlara da ülkenin kalkınması bakımından özel önem vermiştir. Yaşadığı dönemin toplumsal şartları itibari ile Turhan, yaşadığı değişimler karşısında eğitim sistemine ayrı bir öncelik vermiştir. Medeni toplumların eğitim sistemleri, okuma yazmayı öğretme, bilgi verme fonksiyonları yanında öğrencilerin milli karakter özelliklerini, kişiliklerinin toplumun yararına olmak üzere, en iyi şekilde geliştirip mükemmelleştirmeye çalışır. Turhan'a göre eğitim sisteminin önemli bir yönü de toplumsal ve milli bilinçtir. Eğer bu bilinç doğru düzenlemeler ile ele alınırsa ilerleme ve kalkınmada büyük sıçramalar yaşanacaktır (Özdemir ve Arslangilay, 2019).

Mümtaz Turhan'a göre eğitim öğretim sistemimizin esas meselesi, eğitimi bundan 900 sene evvel olduğu gibi bugün de Türkiye'nin biricik ana davası olan ekonomik, endüstriyel ve sosyal sahalarda kalkınmasının bir aracı haline getirmektir. Bunun yolu da mütehassıs (uzman) yetiştirmekten geçmektedir (Celkan, 2019).

3.3.3.11.Nurettin Topçu (1909-1975)

Türkiye'de Anadoluçuluk akımının ikinci kuşak önderi olarak tanınan Nurettin Topçu, toplum ve siyaset hakkındaki muhafazakar görüşleriyle bilinen sosyolog ve düşünürler arasında yer almaktadır. Ortaya koyduğu eğitim anlayışında, Emrullah

Efendi'nin Tuba Ağacı Nazariyesi'nin, Ziya Gökalp'in milli eğitim anlayışının ve Satı Bey'in bireyci eğitim anlayışının bir sentezini bulmak mümkündür (Köse ve Genç, 2019). Nurettin Topçu öğretmenlik mesleğine 40 yıl hizmet ederek eğitim sistemindeki aksaklıkları yerinde görme şansına sahip olmuştur. Topçu, Türk toplum yapısındaki çürümeden bahsetmiş ve bu çürümenin nedeninin düşünmemek ve hareket etmemek olduğunu iddia etmiştir. Bu unsurların toplumda baş göstermesinin nedeni eğitim sistemidir. Bu bağlamda Topçu, okulların toplumun maneviyatını güçlendirecek tarzda bir eğitim vermesini önermektedir (Küçükali, 2020).

Nurettin Topçu, eğitimin merkezine öğretmeni, eğitim kurumlarının taşıyıcılığına da üniversiteleri koymuştur. Bundan dolayı eğitimde atılması gereken adımların başında öğretmen eğitimini ve üniversitelerin işlevselliği gelmektedir. Üniversiteleri hem insan yetiştirecek hem de sistem açığını kapatacak yegane kurumlar olarak görmüştür. Üniversiteler ıslah olursa liseden ilköğretime eğitim kademelerinin tüm boyutları düzelip işlerlik kazanacaktır. Nitekim üniversiteler hem eğitim sisteminin hem de milli kültürün kurucusu ve düzenleyicisidir. Topçu, eğitim olgusunu millilik üzerinde değerlendirerek kimlik bakımından ele almıştır. İnkılaplar okulda başlar ve her milletin kendine özgü okulu, eğitim sistemi vardır. Bu nedenle milli mektep konusuna önem vermiş ve kültür ağacı olarak nitelendirdiği üç bin yıllık tarihi mirasını, Anadolu insanının ruh kökünü besleyen İslam dininin metafizik ve ahlak prensiplerini evrensel bir değer ile ele almıştır (Özdemir ve Arslangilay, 2019).

Türkiye'de eğitim sosyolojisinin gelişiminin başlangıçta sosyoloji ile geliştiği görülür. Zamanla bu gelişim çizgisi yerini öğretmen yetiştiren kurumlara, doğrudan eğitim bilimleri alanına bırakır. Bundan hareketle sosyal bilimciler tarafından eğitim sosyolojisi üç döneme ayrılarak incelenmiştir. 1917-1953 yılları arasında kapsayan birinci dönemde, eğitim sosyolojisi akademik alanda üniversite içerisinde kendisine yer bulur fakat bu dönem kısa sürmektedir. 1953-1982 yılları arasında ise eğitim sosyolojisi öğretmen yetiştiren kurumlarda okutulan bir ders niteliğinde olmuştur. 1965 yılında Eğitim Bilimleri Fakültesinin kurulmasıyla akademik bir araştırma alanı olma özelliği kazanmıştır. 1982'den günümüze kadar olan dönem de üçüncü dönem olarak adlandırılır. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı öğretmen yetiştiren kurumların üniversitelerin bünyesine katılmasıyla Eğitim Sosyolojisi bağımsız bir alan olmuştur (Ünsal ve Çetin, 2019).

Ülkemizde Ziya Gökalp'in 1914 yılında sosyolojiyi akademik anlamda üniversitelere taşımasıyla eğitim sosyolojisinin de serüveni başlamıştır. İlk eğitim sosyolojisi dersini 1917'de "Terbiyeve İctimaiyat" adıyla İsmail Hakkı Baltacıoğlu vermiştir. Cumhuriyet'in kuruluş dönemiyle Darülfünun'un kapatılması sonucu kesintiye uğrayan sosyoloji dersleri 1953 yılında "Eğitim Sosyolojisi" adıyla öğretmen okulları programlarına dâhil edilmiş ve ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Cumhuriyet döneminin eğitim sosyolojisi dersleri Nusret Köymen (1903-1964) tarafından Gazi Eğitim Enstitüsü'nde okutulmuştur. Köymen aynı zamanda Cumhuriyet Dönemi'nde "Eğitim Sosyolojisi" adıyla yazılan ilk kitabın da sahibidir.

Eğitim sosyolojisinin üniversitelerdeki bölümlerin ders programlarına dâhil edilmesi 1965 yılında Ankara Üniversitesi bünyesinde kurulan Eğitim Fakültesi ile birlikte olmuştur. Hacettepe ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi de ilerleyen süreçte bu derse programlarında yer vermişlerdir (Tezcan, 2005). Bu üniversitelerin ders programlarında kendisine yer bulan eğitim sosyolojisi 1990'lı yılların sonlarına kadar öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının programlarında yer almıştır (Görgülü, 2020). Ancak 1998 yılında Yükseköğretim Kurumu (YÖK) tarafından yayınlanan öğretmen yetiştirme programında eğitim sosyolojisi dersi programdan çıkarılmıştır. Yine 2007 yılında yayınlanan öğretmen geliştirme programında da birkaç bölüm dışında eğitim sosyolojisi derslerine yer verilmemiştir. Günümüze gelindiğinde ise 2018 yılında güncellenen 25 öğretmenlik lisans programının ders içeriklerinde "Eğitim Sosyolojisi", okutulacak dersler arasında gösterilmiştir (Görgülü, 2020).

Türkiye'de bu alanda Türkçe yazılı kaynak son derece kısıtlıdır. Geriye doğru baktığımız zaman Prens Sabahattin, Ziya Gökalp, Hasan Ali Yücel, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Amiran Kurtkan'ın eğitime ilişkin sosyolojik yaklaşımları kitaplara geçmiştir. Günümüzde doğrudan doğruya bu alanla ilgili olarak Mahmut Tezcan'ın Eğitim Sosyolojisi, Mustafa Ergün'ün Eğitim ve Toplum adlı kitabı bulunmaktadır (Bilhan, 1996). Fakat 2000li yıllarla birlikte Eğitim Sosyolojisi alanında yazılan kitapların sayısı artış göstermiştir. Bu alandaki yazılı kaynaklara öğretmenler ve öğrenciler tarafından ihtiyaç duyulmuş ve gerek yazarlı gerekse editörlü olarak Eğitim Sosyolojisi alanında kitaplar yazılmaya başlanmıştır.

3.3.4. Türkiye’de Eğitim Sosyolojisi Adıyla Yazılan Ders Kitapları

Eğitim sosyolojisi ayrı bir bilim olarak dünyada ve ülkemizde oldukça yeni bir bilimdir. Bu nedenle Türkiye’de bu alanda yazılmış olan yazılı kaynakların tarihi Cumhuriyet Dönemi sonrasına rastgelmektedir. Eğitim ve sosyoloji alanında birçok yazılı metin, kitap, makale, tez ve çeviri yapılmış olmasına karşın, bu çalışmada sadece Türkiye’de eğitim sosyolojisi adıyla yazılmış olan ders kitapları ele alınmıştır. Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi sonrası yazılan kitaplar aşağıdaki tablodadır;

Tablo 3.1. Türkiye’de Eğitim Sosyolojisi Adıyla Yazılan Ders Kitapları

SAYI	YIL	YAZAR	ESER
1	1953	Nusret Köymen	Eğitim Sosyolojisi
2	1958	Halil Fikret Kanad	Terbiye Sosyolojisi
3	1966	Hasan Akdemir	Eğitim Sosyolojisi
4	1968	Lütfi Öztabağ	Eğitim Sosyolojisi
5	1968	İhsan Baykal	Eğitim Sosyolojisi Notları
6	1969	Hasan Karatepe	Eğitim Sosyolojisi Dersleri
7	1970	Hüseyin Öztürk	Eğitim Sosyolojisi
8	1971	Hamide Topçuoğlu vd.	Eğitim Sosyolojisi Kaynak Metinler
9	1972	Ekrem Altay	Eğitim Sosyolojisi
10	1974	Hüseyin Öztürk	Modern Eğitim Sosyolojisi
11	1976	Mahmut Tezcan	Eğitim Sosyolojisine Giriş
12	1976	Seyyit Ahmet Arvasi	Eğitim Sosyolojisi
13	1976	Mahmut Tezcan	Eğitim Sosyolojisi
14	1976	İbrahim Ethem Başaran	Eğitim Sosyolojisi
15	1978	Amiran Kurtkan Bilgiseven	Eğitim Sosyolojisi
16	1978	Mustafa Yılman	Çağdaş Eğitim Sosyolojisi
17	1979	Emel Ültanır	Eğitim Sosyolojisi Notları

Tablo 3.1. Türkiye’de Eğitim Sosyolojisi Adıyla Yazılan Ders Kitapları (devamı)

18	1984	Mahmut Tezcan	Eğitim Sosyolojisi Kuramlar ve Sorunlar
19	1987	Saffet Bilhan	Eğitim Sosyolojisi
20	1987	Mustafa Aydın, H.Başar v.d.	Eğitim Sosyolojisi Seçme Yazıları
21	1987	Mustafa Ergün	Eğitim Sosyolojisine Giriş
22	1989	Hikmet Yıldırım Celkan	Eğitim Sosyolojisi
23	1990	Sabri Akdeniz	Eğitim Sosyolojisi
24	1991	Hüseyin Akyüz	Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma
25	1992	Ünvar Günay	Eğitim Sosyolojisi Dersleri
26	1993	Mahmut Tezcan	Sosyolojik Kuramlarda Eğitim
27	1994	Erdoğan Başar	Eğitim Sosyolojisi
28	1995	Abdurrahman Dodurgalı	Eğitim Sosyolojisi
29	1996	Eyüp Kemerlioğlu, Sezgin Kızılcelik, Mustafa Gündüz	Eğitim Sosyolojisi
30	1996	Hasan Çelikkaya	Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi
31	2004	Ed. Coşkun Bayrak, Adnan Boyacı	Eğitim Sosyolojisi
32	2008	Coşkun Bayrak	Eğitim Sosyolojisi ve Felsefesi
33	2011	Mehmet Devrim Topses	Eğitim Sosyolojisi
34	2013	Ed. Mustafa Talas vd.	Eğitim Sosyolojisi
35	2014	Ed. Çağatay Özdemir	Eğitim Sosyolojisi
36	2017	Cevat Özyurt	Eğitim Sosyolojisi Yazıları
37	2018	Mustafa Karaağaçlı	Eğitim Sosyolojisi
38	2018	İsmail Doğan	Eğitim Sosyolojisi Kavramlar ve Sorunlar
39	2018	Ed. Abdullah Çetin, Serkan Ünsal	Eğitim Sosyolojisi
40	2018	Ed. Erdoğan Köse, Salih Zeki Genç	Eğitim Sosyolojisi

Tablo 3.1. Türkiye’de Eğitim Sosyolojisi Adıyla Yazılan Ders Kitapları (devamı)

41	2019	Adem İnce	Eğitim Sosyolojisi
42	2019	Levent Eraslan	Eğitim Sosyolojisi
43	2019	Ed. Mehmet Akif Sözer	Eğitim Sosyolojisi
44	2019	Ed. Çağatay Özdemir, Selcen Arslangilay	Eğitim Sosyolojisi
45	2020	Ed. Mehmet Yapıcı	Eğitim Sosyolojisi
46	2020	Ed. Nurgül Oktik, Berfin Varışlı, Mehmet Cenker Tuncer	Eğitim Sosyolojisi
47	2021	Ed. Rıdvan Küçükali	Eğitim Sosyolojisi
48	2021	Süleyman Doğan	Sorularla Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisi

4.BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde ulaşılan bulgulara yer verilmektedir.

4.1.Eğitim Sosyolojisi Kitaplarının Kısa İncelemesi

Araştırmanın bu bölümünde incelenen her bir kitabın yazarı, adı, baskı yılı ve sayfa sayısı verilmiş ve kısa incelemesi yapılmıştır. Kısa incelemede kitapta bulunan bütün alt başlıklar tek tek açıklanarak özetlenmiştir. Bu aşamada herhangi bir yoruma yer verilmemiştir.

4.1.1.Nusret Köymen – Eğitim Sosyolojisi

Nusret Köymen'in Eğitim Sosyolojisi adlı kitabı 1953 yılında yazılmış olup, Milli Eğitim Basımevi tarafından yayınlanmıştır. Kitap, 158 sayfa ve 8 bölümden oluşmaktadır. Köymen'in bu eseri, Eğitim Sosyolojisi adı ile yazılan ilk kitap özelliği taşımaktadır. Öğretmen okullarında okutulmak üzere yazılmış olan bu kitap;

- Eğitim Sosyolojisinde Takip Olunacak Yol
- Sosyal İnceleme
- Cemiyetin İşleyişi ve Değişmesi
- Eğitim ve Sosyoloji
- İlim ve Eğitimin Sosyal Hedefleri ve Görevleri
- Sosyal Varlıkların Eğitim Görevleri
- İktisadın Cemiyet ve Eğitim Görevleri ve Eğitimin İktisadi Görevleri
- Öğretmenin Sosyal İncelemede Rolü

adlı bölümlerde oluşmaktadır. Köymen, eserin başlangıcında yazmış olduğu Konu ve Kitap Hakkında başlıklı bölümde, Eğitim Sosyolojisi adlı bu eserini yazarken faydalanmış olduğu mecralardan bahsetmiştir. Köymen, bir komisyon tarafından hazırlanmış olan ilk müfredattan, Beşinci Milli Eğitim Şurası'nın tenkitlerinden (eleştirilerinden), Gazi Eğitim Enstitüsü'nde meslek öğretmenleri için yapılan iki seminerden, vekâlet ile yapılmış olan Halk Eğitim Semineri'nden, Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Şubesi'ndeki öğrencilerden, meslektaşlarından, Amerika'da yayınlanmış eğitim sosyolojisi kitaplarından, Birleşmiş Milletler ve Unesco çalışmalarından faydalanmıştır. Köymen bütün bu kaynakların yanı sıra çalışmasında Cumhuriyetin kuruluşunun yarattığı sosyal, siyasal ve kültürel değişmeyi Türk İnkılabı olarak adlandırmış ve asıl kaynağının bu değişim süreci olduğunu belirtmiştir. Köymen çalışmasının, yalnızca Türk öğretmen okullarındaki öğretmen ve öğrencilerine değil, herkese hitap ettiği görüşündedir. Çalışmasının Türkiye'yi ana misal almış üniversal (evrensel) bir kitap olduğu görüşündedir.

Eğitim Sosyolojisinde Takip Olunacak Yol başlıklı birinci bölümde eğitim ve topluluk kavramlarını atasözlerinden örnekler vererek açıklayan Köymen, eğitimin bir topluluk işi olduğunu belirtir. Bu nedenle aile, arkadaş topluluğu, okul, köy, Şehir ve millet gibi insan topluluklarının eğitimdeki rollerine vurgu yapar. Çocuk okula başlamadan önce temel bilgilerini aileden öğrenir. Belirli bir bilgi birikimiyle okula başlayan çocuk, okul eğitimiyle yeni bilgiler öğrenerek çevresini, yaşadığı toplumu, toplumun kültürünü tanır ve sosyalleşerek öğrenir. Köymen, eğitim sosyolojisinde iki öğrenim metodu olduğunu belirtmiştir. Bunlardan birincisi topluluk halinde öğrenme, ikincisi ise yaparak ve yaşayarak öğrenmedir. Köymen, bu metotları aıkladıkten topluluk halinde öğrenmenin önemini vurgulamış, eğitim sosyolojisinde takip olunacak esas yolun, toplu öğrenme olduğunu belirtmiştir. Sınıf içerisinde oluşturulan ğrenci grupları, seminer ve münazara gibi toplu alışma Őekilleri, ğrencinin daha etkili öğrenmesi için uygulanan metotlardır. Yapararak ve yaşayarak öğrenme ise eğitim metodunun ruhunu oluşturur ve bu yöntemin sosyal bilimlerde kolay olmadığını belirtir. Laboratuvarı olan fizik, kimya gibi fen bilimlerinde bu metodun uygulanması daha kolaydır. Köymen birinci bölümde metotları aıkladıkten sonra Sosyal İnceleme adını verdiği ikinci bölümde, okul dışına çıkararak çevreyi esas alır. Okul dışındaki sosyal hayatımızı sosyal inceleme metoduyla değerlendiren Köymen; köy, mahalle, il, ile, kasaba ve en büyük inceleme alanı olan ülkeyi sosyal inceleme alanları olarak ele alır. Köymen'e göre inceleme yapmaktaki amaç sadece tanımak, öğrenmek değil, mevcut problemi giderecek pratik bir iş programı meydana getirmektir. Birinci ve ikinci bölümde metot ve yöntem açısından bilgiler vermiş olan Köymen, nc bölümde sosyolojinin de temel konularından kabul edilen cemiyet kavramına dikkat çekmiştir. Cemiyetin İşleyişi ve Değerişmesi başlıklı bu bölümü cemiyet kavramı, toplumlar ve görevleri, topluluklar ve görevleri, toplantılar ve görevleri, toplu yaşayış, sosyal değerişme, sosyal değerişmeyi hızlandıran olaylar ve yarattığı problemler alt başlıklarına ayırarak eğitim sosyolojisine giriş yapmadan önce temel sosyolojik konular hakkında bilgiler vermiştir.

İnsanın mensup olduğu cemiyetin mahsulü olduğunu belirten Köymen, insan topluluklarını toplum, topluluk ve toplantı olarak üç bölüme ayırır. Toplumu; aile, köy, çiftlik, mahalle, kasaba, Şehir, bölge ve millet olarak; topluluğu ise, ordu, okul, çeteler, oyun toplulukları, cemiyetler, zararlı topluluklar ve büyük medeniyet topluluğu olarak sınıflandırmıştır. Toplantıları; tertipli ve kalabalık toplantılar olarak iki başlık altında

incelemiştir. Tertipli toplantılar, herhangi bir problemin ortaya konulması, konuşulması ve bilgi edinilmesi amacıyla düzenlenirken, kalabalıklar tesadüfi ve herhangi bir maksadı olmayan toplantılardır. Köymen'e göre toplum, topluluk ve toplantıları ile toplu yaşayış daimi bir hareket ve oluş içerisinde. Bu oluşun bir temeli ve bir de gidişi vardır. Temeli sosyal veraset, gidişi ise sosyal değişimdir. Sosyal veraset; gelenek, görenek ve görgü, sosyal değişimler ise; moda, tekâmül, inkılap, ihtilal, irtica, ilim ve eğitimidir. Köymen'e göre, moda, tekamül ve inkılap ileriye, ihtilal çözümler ve tahakküme (baskı, zorbalık), irtica ise geriye götürür. İlim ve eğitim yolu ise gerçek ve sağlam bir ilerleme yoludur. Hızlı sosyal değişimlerin problemler yarattığını belirten Köymen bu problemleri; nesiller çatışması, intibak güçlükleri, milletler çatışması, sınıflar çatışması ve köy boşalması şeklinde açıklamıştır. Dördüncü bölümde Eğitim ve Sosyoloji başlığıyla eğitim sosyolojisini ele almıştır. Sosyoloji ve eğitimin maksatlarının aynı olduğu belirten Köymen, her iki bilimin de topluma yararlı fertler yetiştirmek ve ferdin topluma intibakı yani topluma uyum sağlaması olduğunu ifade eder. İnsanın ruhi varlığının ilmi olan psikoloji ile insanın sosyal çevresi olan cemiyetin ilmi olan sosyoloji bilimlerinin, eğitimin iki temeli olduğunu söyler. Eğitimin sosyal cephesi ile sosyolojinin eğitim cephesinin birleşimi ile oluşan eğitim sosyolojisinin, sentez bir ilim olduğunu ifade eden Köymen, eğitim sosyolojisinin temel amacının öğretmenlerin eğitim yoluyla daha iyi hizmet edebilmelerini sağlamak olarak belirtir. Ona göre eğitim sosyolojisinin diğer maksatları ise, eğitimin sosyal hedeflerinin incelenmesi, sosyal varlıkların eğitim görevlerinin tanınması ve eğitimin zenginleştirilmesiyle hayata daha yakından bağlanması şeklindedir. Köymen eğitim sosyolojisini açıklarken eski terbiye felsefesinde yanlış olduğunu düşündüğü bazı hususlara da dikkat çeker. Ona göre terbiye felsefesinde iki temel hata vardır. Bunlar; ikilik ve baskı. Hoca-talebe ikiliği ve hoca baskısının yarattığı ruh uçurumunun eğitimde verimliliği düşürdüğünü belirten Köymen, bu hataların ruhlarda derin izler bıraktığını açıklar. Nusret Köymen'in bir bilim dalı olarak eğitim sosyolojisine verdiği önemi belirtirken aşağıdaki sözlerine yer vermek daha açıklayıcı olacaktır;

Eğitim sosyolojisi, sosyolojinin ilmi görüşünü ve metodunu eğitimle birleştirerek okulu bir eğitim topluluğu ve dersi bir toplu başarıma toplantısı haline getirmekte ve öğrenmeyi toplu yaşama halinde yapmayı usul edinmektedir. Bu suretle öğrenmeyi hayata ve cemiyete bağlayan ilim, mevki ve yaş farklarının baskı havasını kaldıran, okulu yalnız çocuklar için değil bütün çevre için bir eğitim

topluluğu yapmak isteyen eğitim sosyolojisi, demokrasinin ilim ve eğitim temelini teşkil edecektir (Köymen,1953).

İlim ve Eğitimin Sosyal Hedefleri ve Görevleri başlıklı beşinci bölümde Köymen, sağlıklı bir ilerlemenin ancak ilim ve eğitim yardımıyla olacağını belirtir. İlim ve eğitimi yaymada sayıları en çok olan ilkokul öğretmenlerinin büyük rolü olacağını ifade ederek, okulun kendi içerisinde bir başarıma topluluğu olduğu gibi aynı zamanda çevresini de kendi etrafında bir başarıma topluluğu halinde teşkilatlandırması gerektiğini ifade eder. Okul eğitiminin tek başına yeterli olmadığı zamanlarda bir halk eğitimine ihtiyaç duyulduğunu belirtir. Ona göre halk eğitimi bir ‘bütün eğitimi’dir. Halk eğitiminin temel amacı; boş zamanları değerlendirme ve yetenekleri geliştirmedir. Temel konuları; kültür, meslek bilgisi ve eğlencedir. Halk eğitiminin araçları ise folklor, temas ve yayımdır. Köymen’e göre folklor, nesilden nesile geçen halk bilgisidir. Atasözleri, halk hikayeleri, masallar ve türküler büyük eğitim değeri taşırlar. Temasa turizmi, yayıma ise karagözü örnek vermiştir. Halk eğitimi klasik eğitimden ayıran temel husus doğrudan doğruya isteğe dayanmasıdır. Köymen, halk eğitiminin klasik eğitime yardım ettiğini belirtmiştir.

Sosyal Varlıkların Eğitim Görevleri başlıklı altıncı bölümünde, üçüncü bölümde ele almış olduğu Cemiyetin İşleyişi ve Değişmesi konusuyla benzer içerik yer almaktadır. Üçüncü bölümde toplulukları, toplulukları ve toplantıları ele almış, bu bölümde ise onları tekrar ele alarak eğitim görevlerine yer vermiştir. Eğitim görevi bakımından toplumların başında aile gelmektedir. Daha sonra köy, kasaba, şehir, millet, ordu kısaca toplumu oluşturan bütün kurumlar eğitimden sorumludur.

Köymen, İktisadın Cemiyet ve Eğitim Görevleri ve Eğitimin İktisat Görevleri başlıklı bölümünde ekonomik açıdan eğitimi ele almaya çalışmıştır. Türkiye’nin statik iktisattan dinamik iktisada geçiş yaptığını ve bu geçişin ani olduğu kadar büyük bir sosyal değişime de karşılık geldiğini belirten Köymen, bu değişime okul ve halk eğitimi ile ayak uydurulması gerektiğini savunur. İş, teşebbüs ve organizasyon kavramlarına dikkat çekerek, dinamik ekonominin iş ve müşteri yarattığını belirtir. İktisadi faaliyet unsurları arasındaki iş bölümünün sağlıklı bir şekilde gelişmesinin, milli birliğin sağlanması açısından önemli olduğunu belirterek, endüstrinin köyleşmesine dikkat çekmiştir. Dinamik iktisadın hızlı gelişiminin problemler

yaratacağını ifade eden Köymen, eğitim ve ilimin bu problemleri çözmeye rehberlik edeceğini açıklar.

Sekizinci ve son bölüm olan Öğretmenin Sosyal İlerlemede Rolü başlıklı bölümde, toplumsal problemlerin çözümünde ve eğitimin gelişmesinde öğretmene büyük rol düştüğünü belirten Köymen, öğretmenlerin rehberlik ederek öğrencilerin başarılı olmasına katkı sağlamaları gerektiğini ifade eder. İlimin objektif ve tarafsız olması nedeniyle toplumlarda doğabilecek her türlü sorunun önlenmesinin eğitimin sosyal vazifesi olduğunu belirtir. Köymen aynı zamanda Türkiye'nin Doğu ve Batıya örnek olacağını ve bunun öncülerinin Türk öğretmenleri ve öğrencilerinin olduğunu savunur. Ona göre, Türk öğretmeni bu büyük ülkü için yapmış olduğu fedakarlıklarla manevi olarak en büyük mükafatını bulacak ve mesleğine duyduğu heyecan artacaktır.

4.1.2. Halil Fikret Kanad – Terbiye Sosyolojisi

Halil Fikret Kanad tarafından yazılmış olan bu eser, 1958 yılında Yeni Matbaa Yayınları tarafından yayınlanmıştır. Kitabın içeriği önsöz, bir giriş bölümü ve iki bölümden oluşmaktadır. Kitabın önsöz ve giriş hariç diğer iki bölümü 14 başlığa ayrılmıştır ve toplam 164 sayfadır.

Kanad, kitabının önsözünde pedagoji bilimine dikkat çekerek, terbiye ile ilişkisi üzerinde durmuştur. Ona göre pedagoji, normatif bir ilimdir ve belirli prensip ve kaidelerle çocukları terbiye etme ilmidir. Çocukların psikolojisini ve sosyal çevrelerini göz önünde bulundurarak ne şekilde yetiştireceğini önceden hesaplayan ve tedbirler alan bir bilimdir. Kitap, önsöz ve Manevi Kalkınmamızın Şartları ve Öğretmen Okullarımız başlıklı giriş bölümünden sonra;

Birinci bölüm

- Sosyal Psikolojinin Önemi
- Okul Sosyal Bir Teşekküldür
- Öğretmen-Öğrenci Münasebeti
- Sınıf İklimi ve Öğretimle İlgisi
- Aile ve Okul Terbiyesi
- Sınıfın Dış ve İç Nizamı
- Sınıfın Bünyesi
- Sınıfta Bünye ve Vaziyet Değişmesi
- Sınıfların Manevi Havası

İkinci bölüm

- Öğretim Metotları
- İş Okullarında Öğretim Metodu
- Ferdi Çalışmanın İncelenmesi
- Grup Öğretimi ve Grup Çalışmasının Önemi
- Öğretim Konuşmaları Metodu

başlıklarından oluşmaktadır. Manevi Kalkınmamızın Şartları ve Öğretmen Okullarımız başlıklı giriş bölümünde, Avrupa ve Amerika'nın medeniyet ve kültür alanında büyük bir hızla ilerlediğini belirten Kanad, geri kalan milletlerin bu düzene ayak uydurmalarının yıllar süreceğini ifade eder. Gelişmenin ise ancak okul ve terbiye kurumlarının ön plana alınarak yapılabileceğini vurgular. Kanad aynı zamanda kültürün dış görünüşle belli olmayacağını ifade ederek, bir milletin zayıf ya da kuvvetli olmasının manevi değerlere, ahlaki karaktere ve kültüre verdiği değerle anlaşılabilceğini belirtir. Kanad, terbiyeye oldukça önem vermektedir. Ona göre, okullarda bilgi ile terbiye arasında iyi bir ayarlama yapılmalı, okul faaliyetlerinin ağırlık merkezi bilgi üzerinde toplanmamalıdır. Türkiye'deki öğretmen okullarını dönemin koşullarına göre değerlendiren Kanad, okullarımızda bir bocalama, ileri gitme ve geri gelme hamleleri olduğunu, terbiye prensiplerinde istikrar temin edilemediğini ifade eder. Okulların yeniden düzenlenmesi gerektiğini belirterek, ilk önce devletin maarif ve terbiye işlerine önem vererek bunları ön plana alması gerektiğini belirtir. Hiçbir maddi fedakarlıktan kaçınmadan yeni okulların açılması ve kaliteli öğretmen yetiştirilmesi gerektiğini özellikle vurgular. Okulların kışla durumundan kurtulması gerektiğini ve sınıflardaki öğrenci sayılarının düşürülmesine gayret edilmesinin önemini belirtir. Kanad, Türk öğretmen okullarında uygulanmakta olan mevcut derslerin değiştirilerek pedagoji derslerinin kaldırılmasını eleştirmiştir. Pedagojinin yardımcı ilimleri olan eğitim psikolojisi ve eğitim sosyolojisi derslerinin getirilerek müfredat değişikliği yapılmasını doğru bulmamaktadır. Talim Terbiye'yi ve öğretmen okullarını düzenleyen kişileri, dünyanın ilmi gidişatından tamamen habersiz oldukları yönünde eleştirir.

Kanad, çalışmasının birinci bölümünün ilk başlığı olan Sosyal Psikolojinin Önemi'nde terbiye sosyolojisinde sosyal psikolojinin yerini vurgulamıştır. Ona göre sosyal psikolojinin görevi, ferdin muhtelif gruplar içerisindeki davranış şekillerini incelemektir. Çocuğu dar veya geniş sosyolojik çevrelerin özellikleri içerisinde anlamak ve bu çevrelerin içinde çocuğun davranışlarını göz önünde bulundurmak

gereklidir. Kanad, insan ve hayvan gruplarının sosyal psikolojilerinin benzer olduklarını ifade eder. Ona göre, hayvanlarda olan üstünlük derecesi ve karakterdeki değişiklik insanlarda da görülmektedir.

Okul Sosyal Bir Teşekküldür başlıklı bölümde, sınıfların ilk başlarda kuru bir topluluk olduğunu ve zamanla bu topluluğun çeşitli faktörlerle kitle ve grup haline gelmesinin mümkün olabileceğini ifade etmiştir. İlk günlerde disiplin sağlayarak çocuğun gözünü korkutarak disiplin sağlamanın yanlış bir hareket olduğunu belirtmiştir. Kanad, ilk günlerde derslere başlanmaması gerektiğini ifade etmiş, sınıf içerisinde serbest konuşmalara yer verilmesinin önemini vurgulamıştır.

Kanad, Öğrenmen-Öğrenci Münasebeti başlıklı bölümde öğrenci ve öğretmen ilişkilerinin önemi üzerinde durmuştur. Öğretmenin çocuklarla beraber çalışmasının, güler yüzlü ve demokratik olmasının ve çocukların isteklerine kayıtsız kalmamasının gerekliliğini belirtir. Öğretmenin pedagojik sevgisinin olması ve bütün hareketlerinde bu sevginin görülmesi oldukça önemlidir.

Sınıf İklimi ve Öğretimle İlgisi Otokratik ve Demokratik Nizam başlıklı bölümde otokratik nizamı, sınıfın bir takım emirlere ve peşin olarak tespit edilmiş ahlak ve davranış kalıplarına göre idame edilmesi olarak açıklamıştır. Demokratik nizamda ise sınıf kendi kendini idare etmektedir. Kanad, demokratik nizamın hakim olduğu sınıf ortamındaki çocukların daha neşeli, bir arada çalışmaktan zevk duyan ve hayat dolu olduğunu belirtmiştir.

Aile Terbiyesi-Okul Terbiyesi başlıklı bölümde Kanad, terbiye konusunda okul terbiyesi ve aile terbiyesinin birbirine uymamasını önemli bir sorun olarak görmektedir. Bunun sebeplerini sınıfların kalabalık olması ve aile terbiye tarzlarının çok çeşitli olması olarak görmektedir.

Sınıfın Dış ve İç Nizamı, Sınıfın Bünyesi, Sınıfta Bünye ve Vaziyet Değişmesi, Sınıfların Manevi Havası başlıklı bölümlerde, sınıfların iç nizamı ve dış nizamının da birbirleriyle uyumlu olması gerektiğini belirten Kanad, bu iki nizamın uyumlu olmadığı durumda karakter ve şahsiyet terbiyesi bakımından sorun oluşturduğunu belirtir. Karakter ve şahsiyetin ancak uyumlu bir ortamda gelişip olgunlaşacağını ifade eder. Kanad sonrasında sosyolojinin bir dalı ve yöntemi olan sosyometriye dikkat çekmektedir. Ona göre sosyometri, insanların birbirine yaklaşması veya uzaklaşması gibi sosyal ilişkileri ölçmeye, insanların bir arada yaşaması veya bir arada çalışması

hakkında dayanak noktaları bulmaya yarar. Okulların ve sınıfların manevi havasının önemine dikkat eken Kanad, kötü unsurların hükmü altında bulunan sınıfın, kötü alışkanlıklar ve davranışlar yuvası haline geleceğini ifade eder.

Kanad, ikinci bölümün Öğretim Metotları ve İş Okullarında Öğretim Metodu bölümlerinde, öğretimde aktif ve pasif olmak üzere iki metodun uygulandığını, okullarda ise uzun yıllardan beri pasif metodun büyük rol oynadığını belirtir. Pasif metotta yüzde doksan öğretmen aktif, çocuklar ise pasif durumdadır. İş okullarında ise tam tersi aktif metot prensibi vardır. Kanad, öğrenme okullarının pasif metot ile iyi kalpli ve iyi niyetli insanları yetiştirebileceğini ancak kolay kolay aktif karakter yetiştiremeyeceğini vurgular.

Ferdi Çalışmanın İncelenmesi başlıklı bölümde, ferdi çalışmaların en önemli şeklinin tek başına evde yapılan veya bir sınıfta çocuğun kendi başına yaptığı çalışmalar olduğunu belirtmiştir. Tek başına çalışmaların subjektif ve yaratıcı işler için daha elverişli olduğunu ifade etmiştir.

Grup Öğretimi ve Grup Çalışmasının Önemi başlıklı bölümde Kanad, grupla çalışmanın öneminden bahsetmektedir. Grup öğretiminin amacını çocukların kendiliğinden çalışmaya alışması, aktif olmaları ve ortaklık duygularının gelişmesi olarak belirtmiştir.

Son olarak Öğretim Metodu başlıklı bölümde ise, sınıf ortamında yapılan çalışmalarda çocuklar arasında aktif olarak sohbet ortamının olmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Kanad, grup çalışmaları ile öğretim konuşmalarının birbirini tamamladığını belirtmiştir.

4.1.3.Hasan Akdemir – Eğitim Sosyolojisi

Hasan Akdemir'in 1966 yılında yayınlanan Eğitim Sosyolojisi kitabı 6 bölüm ve 214 sayfadan oluşmaktadır. Eser, tükenen ders notlarını bir araya getirmek ve öğretmenlerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla basılmıştır. Kitabın her bölümünün sonunda soru cevap ve sözlük içeriklerine yer verilerek öğrencilerin bilgilerini tazelemesi istenmiştir. Kitap;

- Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavramları ve Esasları
- Cemiyetin İşleyişi, Görevi ve Kontrolü
- Aile
- Okul
- Köy

- Sosyal Araştırmalar

bölümlerinden oluşmaktadır.

Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavramları ve Esasları başlıklı ilk bölümde, eğitim sosyolojisinin önemi, konusu, özellikleri, metodu ele alınırken, toplumsal olayların özellikleri, gelenek ve görenek konularına da yer verilmiştir. Akdemir eğitim sosyolojisinin, eğitim ile sosyoloji biliminin bulgularını, metodlarını ve imkanlarını belirleyerek genç nesillerin yetiştirilmesini amaç edindiğini belirtmiş ve bu nedenle eğitim sosyolojisinin gün geçtikçe önem kazandığını ifade etmiştir. Toplumsal olayların sürekli değişim içerisinde olduğunu belirterek, her toplumun değişime farklı tepki gösterdiğini ve değişimi kabul ederken kolay ve yıkıcı özellikler taşıdıklarını ifade etmiştir. Akdemir, her toplumda farklı gelenek, görenek ve değer hükümlerinin bulunduğunu ve bu kültür öğelerinin nesilden nesile aktarıldığını belirtmiştir.

Cemiyetin İşleyişi, Görevi ve Kontrolü başlıklı ikinci bölümde, cemiyetin işleyişi ve görevleri, topluluklar, sosyal normlar ve sosyal değişmeler konularına yer verilmiştir. Cemiyetin işleyişini “hayat oyunu” olarak belirten Akdemir, cemiyetin işleyiş düzenini fertler için “hayat kavgası” olarak adlandırmıştır. Her toplum içerisinde mevcut olan toplulukların bir çok özelliği olduğunu, bu toplulukları erkek ya da kadın, genç ya da yaşlı veya farklı özellikteki fertlerin bir araya gelerek oluşturdukları gruplar olarak belirtmiştir. Sosyal normların çeşitliliğinin fazla olduğunu ve cemiyetlerde anlam ve önem bakımından farklılıklar içerdiğini belirterek, bütün sosyal normları bütünü tamamlayıcı parçası olarak görmektedir.

Akdemir Aile başlıklı üçüncü bölümde, ailenin yapısını, ailedeki değer hükümlerini, aile fertleri arasındaki sosyal münasebetleri, anne babanın çocuk yetiştirmedeki sorumluluklarını ve ailenin çevresi ile olan etkileşimlerini konu olarak ele almıştır. Genç nesil yetiştirmede ailenin önemini belirtirken, ailede aynı zamanda ilk sosyalleşmenin temellerinin atıldığını ifade etmiştir. Aileyi nüfus sayısına göre sınıflandırmış; kalabalık olmayan, üç dört çocuklu olan ve aile büyüklerinin de bulunduğu geniş aile tiplerini açıklamıştır. Ailenin sahip olduğu kültürel değerlerin çocuğun eğitiminde önemli yere sahip olduğunu belirtmiş ve çocuğun şahsiyet ve karakterinin ailenin verdiği eğitim sayesinde şekillendiğini ifade etmiştir.

Okul başlıklı dördüncü bölümde, eğitim ve öğretim merkezi olan okulu, okuldaki küçük bir sosyal topluluk olan sınıfı, okul-aile ve okul-çevre ilişkilerini ele almıştır. Okulun, cemiyetin örgün eğitim amaçlarını gerçekleştirmek nedeniyle

kurulduğunu ifade eden Akdemir, okul hayatının çocuğun sosyal hayatının merkezi olduğunu belirtmiştir. Sınıftaki her öğrencinin iç dünyasını iyi bir şekilde anlayabilmenin sosyolojik bakımdan önemli olduğunu ve her çocuğun birbirinden farklı olduğu bilincinin sahip olunmasının çocuğun eğitiminde oldukça önemli olduğunu ifade etmektedir.

Akdemir Köy başlıklı beşinci bölümde, köyü, köyün özelliklerini, genel sağlığını, köyün ekonomik, sosyal ve kültürel durumunu, köydeki eğlence hayatını, köydeki eğitimi ve öğretmeni ele almıştır. Köyün, tarihin bütün devirlerinde var olduğunu fakat doğrudan doğruya bir köy tarihine rastlamanın imkanı olmadığını belirtmiştir. Köyü, besleyici bütün gıdaları sağlayan bir üretim merkezi ve memleketin politikasını belirlemede bir ağırlık merkezi olarak ifade etmiştir. Köydeki eğitimi ele alan Akdemir, hakiki bir köy okulunun köy için en yakın bilgi kaynağı ve tecrübe laboratuvarı olduğunu belirtmiştir. Cumhuriyetten sonra köylerde eğitim ve öğretim seferberliğinin başladığını, köylü için okuma yazma kurslarının ve halk dershanelerinin açıldığını ifade etmiş, Atatürk'ün bu teşebbüsünün milletçe yükselmemize ve ileri gitmemize neden olduğunu belirtmiştir.

Sosyal Araştırmalar başlıklı altıncı ve son bölümde ise, sosyal araştırmalara ve sosyal araştırmalarda kullanılan belli başlı araştırma metotlarına yer vermiştir. Sosyal araştırmaların temel amaçlarının sosyal ve politik hayat felsefesine göre saptandığını ifade ederek, cemiyetin hayat şartlarını daha iyi bir seviyeye çıkarmak ve cemiyetin fertlerine daha iyi yaşam ortamı sağlamak amacıyla olduğunu belirtmiştir. Sosyal araştırmalarda kullanılan belli başlı metotları; kronolojik veya tarihsel araştırma metodu, nitelendirme metodu, analiz-sentez ve sınıflandırma metodu olarak belirtmiştir.

4.1.4.Lütfi Öztabağ – Eğitim Sosyolojisi

Lütfi Öztabağ'ın 1968 yılında yazmış olduğu Eğitim Sosyolojisi kitabı, 8 bölüm ve 169 sayfadan oluşmaktadır. Öztabağ, eğitim sosyolojisinin toplumumuz ve okullarımız için yeni bir konu olduğunu belirterek, toplum incelemelerinde kullanılan yeni metotlar ve toplum olaylarının eğitici yönlerini çözmek amacıyla bu kitabı yazdığını ifade etmektedir. Kitap;

- Eğitim Sosyolojisi
- Sosyal İnceleme
- Toplumun İşleyişi ve Değişmesi

- Eğitim ve Sosyoloji
- Bilim ve Eğitimin Toplumsal Amaçları
- Sosyal Varlıkların Eğitim Görevleri
- Ekonomi ve Eğitim
- Öğretmenin Sosyal İncelemede Rehberlik Rolü

bölümlerinden oluşmaktadır.

Öztabağ Eğitim Sosyolojisi başlıklı birinci bölümde eğitimi, bir eşyanın, bir varlığın üzerinde uğraşarak, ona istenilen ve amaca uygun olarak yön vermek, şeklinde tanımlamaktadır. Eğitimin bir topluluk işi olduğunu, bireyin tek başına eğitilemeyeceğini ifade ederek, okulun birey eğitiminde etkili olan organize bir topluluk olduğunu belirtir. Öztabağ eğitimde, yaparak yaşayarak öğrenme, toplu başarıya ve toplu çalışma kavramlarının önemini açıklamaktadır.

Sosyal İnceleme başlıklı ikinci bölümde bir varlığı, bir olayı incelemek, onu anlaşılabilir hale getirmenin sosyal inceleme olduğunu belirtmektedir. Bilimlerin, kendi sınırları içine giren olayları inceleyerek, onları daha iyi anlaşılır hale getirdiğini ifade eder. Öztabağ, sosyal incelemenin, bilimsel ve teorik, pratik ve ampirik olmak üzere iki hedefinin olduğunu belirtir. Sosyal incelemenin metodunu açıklayarak, toplumla ilgili olayları incelemek için farklı metotların kullanıldığını belirtir.

Toplumun İşleyişi ve Değişmesi başlıklı üçüncü bölümde toplum, topluluk ve toplantı kavramlarına dikkat çekerek, toplumun statik bir kitle olmadığını aksine dinamik bir yapıya sahip olduğunu belirtir. Topluma süreklilik ve dinamizm veren zümrelere ve gruplara topluluk adının verildiğini ifade eder. Toplantıları ise, geçici amaçlar için meydana getirilen süreksiz zümreler olarak tanımlamaktadır. Ayinler, merasimler, mitingler, düğün ve iş gruplarını toplantı türüne örnek olarak göstermektedir. Öztabağ sonrasında toplumu oluşturan toplumsal yapıların görevlerine yer vermektedir. Aile, köy, kasaba, şehir, bölge ve millet olarak belirttiği sosyal kurumları inceler. Milletleri meydana getiren öğelerin, ırk, tabiat, menfaat, dil, din ve kültür olduğunu ifade eder. Teşkilatlı ve teşkilatlı olmayan toplulukları inceleyerek, toplumdaki görevlerine yer verir. Toplu yaşayışa dikkat çekerek, toplumu meydana getiren bireylerin, toplum canlılığını sağladığını belirtir.

Öztabağ Sosyoloji ve Eğitim başlıklı dördüncü bölümde eğitim ve sosyolojisinin birey davranışlarını ve bunları etkileyen sebepleri ortaklaşa olarak ele aldığını belirtir. İnsan davranışlarını anlamada eğitim ve sosyolojisinin ışık tuttuğunu ifade eder. Eğitim sosyolojisinin ise, sadece bireyi ve bireysel olanı ya da sadece toplumu ve

toplumsal olanı değil, her ikisini de incelemeyi esas aldığını açıklamaktadır. Eğitim sosyolojisinin daha çok pratik amaçlarla ortaya çıktığını ve insanlara yararlı olmayı ön plana aldığını belirtir. Öztabağ, sosyolojinin kurucusunun A. Comte olduğunu belirtirken, eğitim sosyolojisinin kurucusu olarak E. George Payne'in kabul edildiğini söyler. Eski eğitim felsefesinde ikilik ve baskının olduğunu belirtir ve felsefede kullanılan metotların eğitim felsefesinde kullanıldığını, bu metotların ise deneyden uzak olduğunu ifade etmektedir. Bugünkü eğitim görüşünün eski görüşleri kabul etmediğini, insan davranışlarıyla ilişkin problemlerin ele alınışında psikoloji ve sosyolojinin öğretilerine önem verildiğini belirtir.

Öztabağ Bilim ve Eğitimin Toplumsal Amaçları başlıklı beşinci bölümde öncelikle okul kurumunu inceler ve okulun sosyal bir kurum olduğunu ifade eder. Toplumların okullardan beklentilerinin zaman zaman değiştiğini belirterek, yazılı yönetmelik ve müfredat programlarında bu içerikleri bulabileceğimizi ifade eder. Yeni okulların toplumla kaynaşması için, öğretmen-öğrenci- idareci, okul-aile birliği, okul-çevre birliği ve rehberliğin önemli olduğu görüşündedir. Öztabağ eğitimi, çocuk-genç eğitimi ve halk eğitimi olarak iki aşamada incelemiştir. Çocuk ve genç eğitiminde okul ve aile eğitiminin önemli olduğunu belirtir. Halk eğitimi açıklarken ise yetişkin eğitimi, yığın eğitimi, temel eğitim ve propaganda kavramlarından yararlanır. Halk eğitiminin temel amaçlarını, zaman değerlendirmek, yetenekleri geliştirmek ve yeni uymalara yardım olarak ifade etmektedir.

Öztabağ Sosyal Varklıkların Eğitim Görevleri başlıklı altıncı bölümde önceki başlıklarda ele aldığı topluluk ve toplantıların görevleri konularını tekrar geniş bir şekilde altıncı bölümde incelemiştir. Ailenin fonksiyonlarını W. Ogburg'un görüşlerinden hareketle açıklar. Ailenin duygusal, ekonomik, eğitsel, koruyucu, dinlendirici, dini ve aile hukuku olarak yedi adet fonksiyonunun olduğunu belirtir. Mahalle, köy, şehir ve kasabanın çocuğun eğitimi üzerinde etkili olduğunu ifade eder. Bu kurumların gelişmişlik düzeylerinin, okul sayılarının ve eğitim faaliyetlerinin çocuğun gelişimi üzerindeki etkisine dikkat çeker.

Öztabağ, yedinci bölümde Ekonomi ve Eğitim ilişkisini ele almaktadır. Toplumun ekonomi alanındaki gelişiminin eğitimle sıkı sıkıya ilişkili olduğunu belirtir. Toplumsal ticaretin ve üretimin gelişmesi için eğitilmiş beyinlere ihtiyaç duyulduğunu ifade eder. Toplumun gelişim şartlarının eğitime bağlı olduğunu ve endüstri, ziraat ve ticaret faaliyetlerini öğretmek amacıyla okullar açmanın önemini

vurgular. Fabrikalarda çalışan işçilere her gün işleriyle ilgili teknik bilgi vererek, genel kültürlerini arttırmanın ekonomi ve eğitime katkı sağlayacağını belirtir.

Sekizinci ve son bölümde ise Öğretmenin Sosyal İncelemede Rehberlik Rolü'ne dikkat çekmektedir. Öğretmenin, toplum sorunlarıyla her zaman dolaylı ve dolaysız olarak karşılaştığını belirtir. Bu sorunlar öğretmeni eğitim anlamında ilgilendirerek, sorumluluklarının artmasına neden olmaktadır. Öztabağ'a göre öğretmen, ruh sağlığı ve insan ilişkileri yönünden önder konumundadır. Aile, çocukla herhangi bir problem yaşadığı zaman öğretmene başvurmakta onun rehberliğinden yararlanmak istemektedir. Bu nedenle Öztabağ'a göre öğretmenin liderliği çocuğun ruh sağlığı ve eğitimi açısından oldukça önemlidir.

4.1.5.Hamide Topçuoğlu – Eğitim Sosyolojisi Kaynak Metinler

Hamide Topçuoğlu'nun 1971 yılında yayınlanan Eğitim Sosyolojisi Kaynak Metinler adlı kitabı, farklı yazarların ele aldığı 13 konunun birleşiminden ve 286 sayfadan oluşmaktadır. Topçuoğlu, eseri oluştururken son sınıf öğrencilerinin ihtiyaçlarını göz önünde tuttuklarını ve didaktik bir nitelikte olması amacıyla bu kitabı oluşturduklarını belirtmiştir. Kitap;

- Eğitim Sosyolojisi: Tanımı, Konusu ve Sorunları
- Eğitimin Toplumsal Fonksiyonları
- Sosyoloji Açısından Eğitim
- Eğitim ve Toplum Arasındaki İlişkiler
- Eğitim Sosyolojisi
- Üçüncü Dünya ve Eğitim
- Gelişmekte Olan Ülkelerde Eğitimin Niteliği
- Az Gelişmiş Olan Ülkelerde Kalkınma – Eğitim İlişkilerine Bir Bakış
- Türkiye'de Eğitim Eşitliğini Engelleyen Etkenler
- Türkiye'de İlkokul Öğretmenlerinin Geçim Sorunları ve Meslekten Ayrılmaları
- Eğitim ve Endüstriyel Toplum
- Yüksek Öğrenim
- Üniversitenin Faydaları

bölmelerinden oluşmaktadır.

Topçuoğlu Eğitim Sosyolojisi: Tanımı, Konusu ve Sorunları başlıklı ilk bölümde sosyolojinin, eğitim ile ilgili konu ve sorunlarını kendi metotları ile ele alması sonucu eğitim sosyolojisinin ortaya çıktığını belirtmiştir. Eğitim sosyolojisinin kurucuları arasında Max Weber ve Durkheim'in olduğunu, Weber'in pedagojik amaç ve araçların sosyolojik bir tipolojisini yaptığını, Durkheim'in ise fonksiyonel bir görüş ortaya

attığını ifade etmiştir. Eğitim sosyolojisi eserlerinin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çoğaldığını belirten Topçuoğlu, eğitimin gelişme seyrinin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklılıklar gösterdiğini söylemektedir.

İkinci bölümde Mahmut Tezcan Eğitimin Toplumsal Fonksiyonları başlıklı konuyu ele almıştır. Tezcan, eğitimin fonksiyonlarının eğitimin amaçları ile bağıntılı olduğunu ve buna göre biçimlendiğini belirtmiştir. Eğitimin uzun yıllar boyunca pedagojik anlamda kullanıldığını, mikro konuları ele alan klasik eğitim tanımının yapıldığını belirtmiştir. Son zamanlarda ise eğitimin makro açıdan (toplumsal, siyasal, ekonomik yönden) ele alındığını ifade etmiş, eğitimin açık ve gizli fonksiyonlarına dikkat çekmiştir. Ona göre eğitimin açık fonksiyonları; toplumun kültür mirasının birikimi ve aktarılması, yenilikçi ve değişmeyi sağlayıcı elemanlar yetiştirmek, siyasal fonksiyon, eğitimin seçme fonksiyonu ve eğitimin ekonomik fonksiyonudur. Eğitimin gizli fonksiyonları ise eş seçme, tanıdık sağlama ve statü kazandırmadır.

Üçüncü bölümün başlığı olan Sosyoloji Açısından Eğitim'i T. B. Bottomore'dan Mahmut Tezcan çeviri yapmıştır. Bu bölümde Bottomore, Durkheim'ın eğitim tanımına yer vererek giriş yapmış, eğitimi “yaşlı kuşakların, toplumsal yaşantıya hazır hale gelmemiş yeni kuşaklar üzerindeki faaliyeti” olarak açıklamıştır. Eğitimi açıklarken ilkel toplumlar, Moğol İmparatorluğu, Çin ve İslam toplumlarından örnekler vermiştir. Her toplumda kültürel özelliklere göre farklı eğitim anlayışı ve sistemi olduğunu belirtmiş ve toplumsal tabakalaşma sisteminin olduğu toplumlarda o tabakaya uygun eğitim sisteminin yer aldığını ifade etmiştir. Örgün eğitimin genel karakterinin modern bilim ve teknoloji sayesinde değiştiğini belirtmiş, bu değişimin nedenleri arasında, modern toplumlarda eğitimin kapsamının edebi kısmından çok, fen kısmı olduğunu ifade etmiştir. Modern eğitimin bireyleri durgun bir dünyadan çok, değişen bir dünyaya hazırladığını belirtmiştir.

Dördüncü bölümde A. K. C. Ottoway'ın kaleme aldığı Eğitim ve Toplum Arasındaki İlişkiler başlıklı konuya yer verilmiş ve Mahmut Tezcan tarafından çevirisi yapılmıştır. Eğitim ile kültür ilişkisini açıklarken, eğitimin toplumun kültüründen etkilendiğini ve bireyin içinde bulunduğu toplumun kültürünün kişiliğini belirlediğini ifade etmiştir. Eğitimin görevlerinden birinin, kültürel değerleri ve toplumsal davranış modellerini gençlere aktarmak olduğunu belirtmiştir. Eğitimin kültür değişinceye kadar değişmeyeceğini belirterek, toplumsal kuvvetin eğitime yön verdiğini ifade etmiştir. Her toplumda farklı kültür modellerinin varlığını belirtmiş ve bu modellerin

kişiliğin oluşumunda önemli bir etken olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda doğuştan gelen biyolojik faktörlerin yani kalıtımın da kişiliği etkilediğini belirtmiştir.

Beşinci bölümde Neal Gross'un Eğitim Sosyolojisi başlıklı metnine yer verilmiş, çevirisini Hamide Topçuoğlu ve Mine Göğüş yapmıştır. Amerikan üniversitelerinde eğitim sosyolojisi alanında az sayıda seminer veya uzmanlık derslerinin verildiğini belirten Gross, bu alanın ikinci derecede önemli olduğunu ifade etmiştir. Eğitim sosyolojisinin düşük bir itibar seviyesinde kaldığını ve bunun nedenlerinden birinin araştırma literatürünün karakterinden kaynaklandığını belirtmiştir. Diğer nedeni ise eğitim sosyolojisi başlığı altında yayınlanan literatürün ya hiç ya da çok az sosyolojik nitelik taşımasıdır. Eğitim sosyolojisinin en fazla ihtiyaç hissedildiği alanın, çeşitli toplumsal ortamlardaki eğitsel örgütler üzerinde yapılacak örnek olay araştırması olduğunu belirtmiştir. Gross eğitim sosyolojini incelerken, okulun sosyal yapısını ve işleyişini, sınıfı, okulların dış çevrelerini ve eğitimi ele almıştır. Eğitim sosyolojisiyle ilgili alanlarındaki araştırma ihtiyacının üzerinde durulmasının sonucunda, eğitimin nispeten ihmal edilmiş fakat zengin bir sosyolojik araştırma alanı olduğu sonucuna varmıştır.

Altıncı bölümün başlığı olan Üçüncü Dünya ve Eğitim'i Maurice Guernier kaleme almış, çevirisi ise Hamide Topçuoğlu tarafından yapılmıştır. Bu bölüme başlarken eser hakkında kısa bir açıklama yapılmıştır. Guernier'in Üçüncü Dünya'nın Son Şansı adlı eserinin eğitim ile ilgili bölümlerinin bir araya getirilmesiyle bu bölümün oluşturulduğu belirtilmiştir. Üçüncü Dünyanın gelişmesine katkı yapılmazsa 2000'li yıllarda dünyada açlıklar, ayaklanmalar ve kıtlıklar yaşanacağı ifade edilmiştir. Zengin ülkelerin yaptığı yardımların yetersizliği ve Üçüncü Dünya ülkelerinin yaptığı hatalar belirtilmiştir. 1970-2000 yılları arasında Üçüncü Dünya ülkeleri için yapılan planlar ele alınmış ve bu planları destekleyecek kuruluşların belli başlı Üçüncü Dünya ülkeleri olan Latin Amerika topluluğu, Kuzey Afrika ve Yakın Doğu topluluğu, Kara Afrika topluluğu ve Güney Doğu Asya topluluğu hakkında kurulacağı belirtilmiştir. Gelişmeyi önleyici güçleri ele alarak, az gelişmişliğin doğal bir zorunluluk olmadığı, insanlığın bugüne kadar kadereci adam, özgür adam ve yöneten adam olmak üzere üç aşamadan geçtiği ifade edilmiştir. Toplumların geleneksel ve durgun bir tutumdan kurtulup çağdaş ve dinamik bir toplum haline gelmesi için gençliğin işlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Üçüncü Dünyada en büyük durgunluğun, insandaki eğitim yokluğu olduğu ifade edilmiştir. Üçüncü Dünya ülkelerinin hatalarını ele alırken;

beyin göçü ve taklit hatasına dikkat çekilmiş ve bunların eğitime olan etkileri açıklanmıştır. Kalkınma için milletlerarası üniversite (UNİDE) projesi ele alınmış ve bu proje ile yaşanan beyin göçüne engel olmak amaçlanmıştır.

Yedinci bölümde, C. E. Beeby'nin Gelişmekte Olan Ülkelerde Eğitimin Niteliği başlıklı metni ele alınmış ve çevirisi Mine Göğüş tarafından yapılmıştır. Bu bölümde eğitimin niteliği, eğitimci ve iktisatçı, eğitimde tutuculuk ve eğitim devreleri hakkında bilgi verilmiştir. Savaş sonrası yıllarda gelişmekte olan ülkelerin eğitim sistemleriyle ilgilenenlerin daha çok nicelik sorunlarıyla meşgul oldukları belirtilmiş, okul sayısındaki artışın okul niteliğini düşürmesinin eğitimcileri endişelendirdiği ifade edilmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde okul sayılarının hızlı artışıyla deneyimsiz öğretmenlerin işe alındığı ve sınıfta kalma oranının yüksek olduğu belirtilmiştir. Yoksulluk, hastalık, devamsızlık, anne babanın ilgisizliği ve çocuk işçiliğe talebin fazla oluşunun da bu oranı etkilediği ifade edilmiştir.

Sekizinci bölümde Yahya Akyüz'ün kaleme aldığı, Az Gelişmiş Ülkelerde Kalkınma-Eğitim İlişkilerine Bir Bakış başlıklı konuya yer verilmiştir. Akyüz, okullaştırma ve halk eğitimi konularını ele almıştır. Az gelişmiş ülkelerin 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra büyük problemlerle karşı karşıya kaldığını vurgulamış ve bu problemlerin çözülmesi için uluslararası yardımlaşmaya ve mevcut eğitim politikalarının yeniden gözden geçirilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.

Dokuzuncu bölümde Sevim Tunç, Türkiye'de Eğitim Eşitsizliğini Etkileyen Etmenler'i kaleme almıştır. Bu bölümde, eğitim eşitliğinin tanımı, eğitimle ilgili insan hakları temel metinleriyle mevzuatımızın karşılaştırılması yapılmış ayrıca örgün eğitimde yaşanan eşitsizlikler ele alınırken, eğitimi etkileyen coğrafi, sosyal, ekonomik ve politik unsurlar incelenmiştir. Sosyal etmenler kadın-erkek, etnik gruplar, din ve dil ayrımı, nüfus ve öğretmen olarak belirtilirken, ekonomik etmenler ailenin servet durumu, devletin ekonomik gelişme ve mali kaynakları açısından eğitim eşitliği olarak açıklanmıştır.

Yahya Akyüz'ün kaleme aldığı İlkokul Öğretmenlerinin Geçim Sorunları ve Meslekten Ayrılmaları başlığı onuncu bölümde yer almıştır. Ülkemizde öğretmenlerin düşük maaş aldıkları ve maddi sorunlar yaşadıkları belirtilmiş, bunun sonucunda meslekten ayrılmak zorunda kaldıkları ifade edilmiştir. Tanzimat Dönemi'nde eğitimde düzenleme amacı güden Maarifi Umumiye Nizamnamesi'nde öğretmen maaşları konusu yer alırken, İkinci Meşrutiyet'in ilk aylarında çıkan Mirat-i Maarif

dergisinde öğretmenlerin maddi koşullarının kötülüğünden bahsedilmiştir. Öğretmen maaşları ilk defa 8 Nisan 1923 tarihli ve 326 sayılı kanunla arttırıldıktan sonra 27 Aralık 1924 tarihli ve 538 sayılı diğer bir kanunla yeniden arttırılmıştır. Akyüz, bu ikinci artışın 1924 yılında Türkiye'ye gelen Amerikalı eğitimci John Dewey'in teşviki ile gerçekleştirilmiş olabileceğini ifade etmiştir. Akyüz, öğretmenlerin yaşadıkları ekonomik sıkıntıların milli eğitimimize zarar verdiğini söylemektedir.

On birinci bölümde Jean Floud'un kaleme aldığı ve çevirisini Mine Göğüş'ün yaptığı Eğitim ve Endüstriyel Toplum konusuna yer verilmiştir. Endüstrinin formel eğitime iktisadi bir önem kazandırdığı belirtilmiş, hızlı toplumsal değişme, şehirleşme ve toplumsal hareketliliğin artmasıyla toplumsal-ekonomik hayatın değiştiği ifade edilmiştir. Eğitimli insan gücünün öneminin arttığı ve işe alımlarda aranan koşulların yükseldiği belirtilmiştir. İngiliz sosyologlarının bu alanda araştırmalar yaptığı vurgulanmış ve eğitimde başarıyı etkileyen unsurları incelediklerinden söz edilmiştir.

On ikinci bölümde J. A. Lauwerys'in kaleme aldığı ve çevirisini Mine Göğüş'ün yaptığı Yüksek Öğrenim konusu incelenmektedir. Bu bölümde kurumların kıyaslamalı olarak incelenmesi, üniversitelerin kuralsal kalıpları, akademik özgürlük ve toplumsal sorumluluk, öğrencilerin tepkileri, üniversite siyasetini belirleyen faktörler, üniversitelerin yönetimi, üniversitelerin genişlemesi ve değişime karşı koyma gücü konuları ele alınmıştır.

On üçüncü ve son bölümde ise, Clark Kerr'in kaleme alıp, İsmail Sandıkçıoğlu'nun çevirisini yaptığı Üniversitelerin Faydaları konusuna yer verilmiştir. Bu bölümde, Amerikan üniversitelerindeki önemli tarihi gelişmeler, öğretim üyeleri, genel otorite, üniversitedeki hayat ve deha şehrinin geleceği konuları yer almıştır.

4.1.6.Ekrem Altay - Eğitim Sosyolojisi Dersleri

Ekrem Altay'ın Eğitim Sosyolojisi Dersleri adlı bu kitabı, 4 bölüm ve 127 sayfadan oluşmaktadır. Eser 1972 yılında Ankara'da basılmıştır ancak yayını evi belirtilmemiştir. Kitap;

- Eğitim Sosyolojisinin Alanı
- Aile ve Eğitim
- Ekonomi ve Eğitim
- Okul ve Eğitim

bölmelerinden oluşmaktadır.

Altay Eğitim Sosyolojisinin Alanı başlıklı ilk bölümde, farklı eğitim tanımları olduğunu belirterek, bu tanımlardan örnekler vermiştir. Eğitim Pestalozzi'ye göre insanın yetenek ve güçlerini ahenkli bir şekilde geliştirmek; Herbart'a göre çocukta ahlaki bir karakter meydana gelmesini sağlamak; Durkheim'a göre ise henüz toplumsal hayata hazırlanmayanlar üzerinde yetişkin kuşakların uyguladığı bir faaliyettir. Altay'a göre klasik eğitimde mikro eğitim konuları ele alınarak bireyin sadece çocukluk aşamasına önem verilmiştir. Modern eğitimde ise makro konular ele alınarak bireyin sadece okulda değil yaşantısı boyunca sürekli olarak eğitildiği benimsenmiştir. Altay eğitim sosyolojisini sosyolojinin eğitim ile ilgili konu ve sorunlarını kendi metotlarına göre ele alıp incelemesi sonucu ortaya çıkan bilim olarak tanımlamıştır. Max Weber ve E. Durkheim'ı eğitim sosyolojisinin kurucuları olarak belirtmiştir. Ona göre sosyolojik bakımdan eğitim, kültürün yeni kuşaklara aktarılması, toplumun bütün fertlerine yayılması ve yenilenmesi sürecini ifade eder. Gelişmiş toplumlarda eğitim, toplum kültürünü tanıtmakla beraber toplumun ihtiyacı olan her türlü insan gücü yetiştirme görevini üzerine almış ve çeşitli şekillerde örgütlenmiştir. Altay'a göre eğitim sosyolojisi, eğitimi hem bir sosyalleşme olayı hem de toplumun ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel hayatına göre kurulmuş ve bunlara yön veren bir örgüt olarak ele alıp inceler. Eğitim sosyolojisinin konu ve sorunlarının tam olarak belirli olmadığını ifade ederek en ilkelinden en modernine kadar bütün toplumların eğitim kurumlarının incelenmesi gerektiğini belirtir. Bu incelemeyi yapmanın kolay olmadığını ve bu bakımdan dünyada eğitim sosyolojisi hakkında yazılan eserin çok az olduğunu ifade etmiştir. Altay, eğitim sosyolojisini incelerken, eğitim psikolojisiyle olan ilişkisine dikkat çekmiştir. Ona göre çocuğu eğitmek için ilk önce çocuğun ne olduğunu tanımamız gerekir. Büyüme ve gelişme aşamalarının nasıl oluştuğunu, hangi yaşta çocuğa neler öğretilmesi gerektiğini ve çocuğun neler öğrenebileceğini eğitim psikoloji ile anlayabiliriz. Eğitimin çocuğu topluma hazırlamanın dışında topluma karşı da görevleri bulunmaktadır. Bunlar; toplumun kültür mirasının birikimi ve aktarılması, yenilikler yapacak ve değişmeyi sağlayacak elemanlar yetiştirmek, siyasal alana katkı sağlamak ve sosyalleştirme görevidir.

İkinci bölümde Aile ve Eğitim başlıklı konu ele alınmıştır. Eğitim kurumu, toplumsal kurumlarla karşılıklı ilişki içerisinde. Bu kurumlardan biri olan aile, çocuğun eğitildiği ilk ve en önemli kurumdur. Çocuk, bir aile içerisinde doğar ve

ailenin bakımı ile büyüyüp gelişir. En ilkel topluluklarda hatta hayvanlarda bile yavrunun büyütülmesi ve yetiştirilmesi ailenin görevidir. Altay, kişilik gelişiminde aile eğitiminin oldukça önemli olduğunu ifade ederek, çocuk eğitiminde annenin ve babanın yerine dikkat çekmiştir. Anne rolünün, baba rolünden daha önemli olduğunu belirterek, çocuğun okul öncesi eğitiminde evde anne ile daha fazla vakit geçirdiğini belirtmiştir. Ayrıca anne ve babanın eğitim durumu ve maddi durumu çocuğun eğitimini etkilemektedir. İyi eğitim görmüş ve maddi durumu iyi olan anne ve babaların çocuğuna daha iyi bir eğitim verebildiğini belirterek, aile kurumunun eğitim kurumuna etkisini açıklamıştır. Altay'a göre, anne ve babanın genç olması çocuğun duygu ve düşüncesini kolaylıkla anlama, onunla arkadaşlık etme bakımından eğitim için elverişli olduğu gibi, aynı zamanda genç anne babanın tecrübesiz oluşu çocuk eğitimi için yıkıcı olabilir. Ülkemizde belirli bir aile eğitimi anlayışı olmadığını belirten Altay, her ailenin kendine göre bir eğitim anlayışı ve yaşayışı olduğunu ifade etmiştir. Özellikle ahlak eğitimi konusunda ailelerin tutumu çok değişiktir. Altay, ülkemizde görülen aile eğitimi anlayışını üç grupta sıralamıştır; Fakir ve mutaassıp ailelerde eğitim, orta halli ailelerde eğitim, aydın ve varlıklı ailelerde eğitimidir.

Üçüncü bölümde Ekonomi ve Eğitim başlıklı konunun incelemesi yapılmıştır. Toplum hayatının devamlılığını sağlayan ve insanların maddi ihtiyaçlarını karşılamak için yaptıkları ekonomik faaliyetlerin de eğitim kurumuyla ilişkisi vardır. Ekonomik faaliyetlerin üç temel alanı olan sanayi, ticaret ve tarım alanında çalışacak elemanları yetiştirmek eğitim kurumları yoluyla gerçekleşir. Eğitim, geri kalmış ülkelerin kalkınmasında ve gelişmiş ülkelerin teknik anlamda yeni hamleler yapmasına, yeni icatlar yaparak sanayilerini geliştirmesine katkıda bulunur. Ekonomi ve eğitim ilişkisini inceleyen Altay, ekonomik anlamda kalkınma ve gelişmenin hızlanmasında eğitimin rolünün oldukça önemli olduğunu belirtmiştir. Türkiye'de istenen bir kalkınma hızının elde edilebilmesi için doğal kaynaklar, sermaye ve insan gücünden meydana gelen tüm ekonomik kaynakların verimli bir şekilde kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Kalkınmanın gerektirdiği insan gücü kaynakları eğitimle yetiştirileceğinden ekonomik kalkınmaya paralel bir şekilde eğitim yatırımlarının da yapılması ve yeni kurulacak ekonomik kurumlarda çalışacak personelin yetiştirilmesi Altay'a göre önem arz etmektedir. Eğitim sadece okul çağında bulunan gençlerle sınırlı bir konu değildir. İş hayatında çalışan personeli ekonomik gelişmenin gerektirdiği biçimde işbaşında yetiştirerek de kalkınmaya katkıda bulunmaktadır.

Altay'ın incelemiş olduğu dördüncü ve son bölüm ise Eğitim ve Okul başlıklı konudur. Okul bir eğitim ve öğretim kurumudur. Tarihin ilk dönemlerinden itibaren gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak üzere çeşitli okullar hizmet vermiştir. İlkçağda okullar, tapınaklar içinde halka din eğitimi vermek ve tapınakta çalışacak din adamları yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Ortaçağda okullar kiliseye bağlıdır ve modern döneme kadar daha çok dini esas alan okullar görülmektedir. Skolastik düşüncenin yıkılması ve yeni hayat düzenine geçilmesiyle toplum hayatına uygun modern okullar açılmış, yaygın olan dini eğitim yerini bilim esaslı eğitime bırakmıştır. Osmanlı Devleti'nde ise, Tanzimat döneminden sonra başlayan yenileşme hareketleri ile ilkokullar, ortaokullar (rüştiye, idadi, sultani) ve darülfünun (üniversite) açılmıştır. Altay'a göre, modern dönemle birlikte toplumsal hayat karmaşık ve çok çeşitli bir örgütlenme haline gelmiştir. Her toplumun ihtiyaçları ve kültürleri farklı olduğundan hizmet etmek üzere kurulan okullar da farklıdır. Toplumlar kendi eğitim sistemini geliştirerek okulları o sisteme göre düzenlemektedirler. Okulu toplumsal bir kurum olarak ele alan Altay, okullardaki sınıf düzenine de önem vermiştir. Bir sınıftaki düzeninin içinde yer aldığı okulun ve toplumun düzeni ile yakından ilgili olduğunu belirtmiştir. Demokratik bir sınıf düzenine sahip ve demokratik eğitim anlayışına sahip sınıfların daha başarılı olduğunu belirtmiştir. Otokratik ve demokratik sınıfları karşılaştıran Altay, demokratik sınıftaki öğrencilerin araştırma kabiliyeti, kişilik gelişimi ve sorumluluk alma bakımından daha başarılı olduklarını ifade etmektedir.

4.1.7.Hüseyin Öztürk – Modern Eğitim Sosyolojisi

Hüseyin Öztürk'ün 1974 yılında yayımlanan Modern Eğitim Sosyolojisi kitabı 7 bölüm ve 270 sayfadan oluşmaktadır. Öztürk bu kitabın genel kapsamlı bir eğitim sosyolojisi kitabı olmadığını ve belirli bir öğretim programına göre hazırlandığını belirtmiştir. Kitap;

- Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisinin Tanımı, Alanı ve Mahiyeti
- Sosyal İlişkiler ve Eğitim
- Sosyal Politika ve Eğitim
- Kültür-Toplum İlişkisi ve Eğitim
- Sosyal Değişme ve Eğitim
- Ekoloji ve Eğitim
- Sosyal Bir Kurum Olarak Okul

bölmelerinden oluşmaktadır.

Öztürk, Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisinin Tanımı, Alanı ve Mahiyeti başlıklı birinci bölümde sosyolojiyi, “insan gruplarıyla uğraşan bir bilgi dalı” olarak tanımlamıştır. Sosyolojinin temel kavramları olan toplum ve sosyal gerçekliği açıklamış, sosyal olguları ele almıştır. Bunlar; kanun, tüzük, yönetmelik, moda, gelenek, görenek ve kamuoyudur. Toplumsal olguların kolektif, zorlayıcı ve istatistiksel olaylar olduğunu belirtmiştir. Öztürk eğitim sosyolojisini kısaca “ sosyoloji biliminin eğitime uygulanması” şeklinde tanımlamış, eğitim ile sosyal kurumlar, sosyal gruplar, sosyal süreçler arasındaki karşılıklı ilişkileri ve etkileşimleri inceleyen bir eğitim bilimi dalı olarak belirtmiştir. Eğitim sosyolojisinin kısa tarihçesini açıklamış ve Türkiye’de ilk defa 1950’lerden sonra ders olarak okutulmaya başlandığını ifade etmiştir. Eğitim sosyolojisinin konu ve metotlarını inceleyen Öztürk, monografi, sosyometri, istatistik ve anket yöntemlerini kısaca ele almıştır.

Sosyal İlişkiler ve Eğitim başlıklı ikinci bölümde Öztürk, sosyal hayata yön veren faktörleri biyolojik, doğal çevre, ekonomi, kültür ve grup şeklinde sınıflandırmış ve açıklamıştır. Bu faktörlerin toplum yapısını belirlediğini ve toplumsal yaşayışa yön verdiğini ifade etmiştir. Nüfusu, nüfusun niteliklerini ve eğitim bakımından durumunu incelemiştir. Cinsiyet, yerleşme ve bölge farkından dolayı yaşanan dengesizlikleri ele almıştır. İnsanın içinde bulunduğu toplumun yanı sıra başka toplumlarla ve kültürlerle ilişki içerisinde olduğunu belirterek sosyal etkileşim, işbirliği ve sınıflaşma gibi çeşitli sosyal ilişkileri incelemiştir.

Sosyal Politika ve Eğitim başlıklı üçüncü bölümde herhangi bir ülkede politik gücü ellerinde tutanların ülkenin eğitimine yön verdiğini belirtmiştir. Öztürk sosyal politika ve eğitim denildiğinde akla eğitim politikasının geldiğini ifade etmiştir. Öğrenim imkanları ve eğitimde fırsat eşitliğini incelemiş ve eğitimde fırsat eşitliğini etkileyen faktörleri sıralamıştır. Bunlar; sosyal sınıf ve tabakalar arasındaki eşitsizlikler, köylerle şehirler arasında yaşanan eşitsizlikler, cinsler arasındaki eşitsizlikler ve bölgeler arasındaki eşitsizliklerdir. Öztürk farklı ülkelerdeki eğitim hareketlerini de incelemiştir. Fransız, İngiliz ve Sovyet eğitiminin genel durumunu, okul öncesini, ilköğretimini, ortaöğretimini, yükseköğretimini ve öğretmenlerini ele almıştır.

Kültür-Toplum İlişkisi ve Eğitim başlıklı dördüncü bölümde kültürün bir toplumun yaşama biçimi olduğunu belirtmiştir. Her toplumun farklı kültürü olduğunu, toplumların toplumsal değişmeye bağlı olarak gelişip değiştiklerini ve zamanla

kültürlerinin de farklılaştığını ifade etmiştir. Öztürk kültürün aktarılmasında okulun rolünü incelemiş, okul kültürünü, kültür ile okul kültürü arasındaki ilişkileri ele almıştır.

Sosyal Değişme ve Eğitim başlıklı beşinci bölümde bütün toplumlarda değişmelerin yaşandığını ve bu değişmelerin durdurulamayacağını belirtmiştir. Sosyal değişmeyi sosyo-ekonomik açıdan ele alan Öztürk, “toplumun belirli bir üretim biçiminden daha ileri bir üretim biçimine geçmesi”ni sosyal değişme olarak tanımlamıştır. Sosyal değişimde eğitimin rolünü incelemiş, toplumu meydana getiren insanların eğitilmesini istemiştir. Eğitimin hem sosyal değişmelere olanak hazırladığını hem de yaşanan sosyal değişmelere insanların uyum sağlamasını kolaylaştırdığını belirtmiştir.

Ekoloji ve Eğitim başlıklı altıncı bölümde ekolojik oluşumu ele almıştır. Ekolojiyi, “canlı varlıklarla içerisinde yaşadıkları doğal çevre arasındaki etkileşimi inceleyen bilim” şeklinde tanımlamıştır. İnsan ekolojisini inceleyen beşeri coğrafya bilimini esas alarak insanların doğal çevreyle olan ilişkisini açıklamıştır. Ülkelerdeki coğrafi şartların, yerleşim biçiminin ve iklimin eğitimi ve eğitim şeklini etkilediğini belirtmiş, Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği ve Avusturalya’daki ekolojisinin eğitime etkisini kısaca açıklamıştır. Bu bölümün ikinci alt başlığında, her insanın kendisine, başkalarına ve topluma karşı sorumluluğunun olduğunu belirterek sosyal sorumluluğun eğitim ile olan ilişkisini incelemiştir.

Sosyal Bir Kurum Olarak Okul başlıklı yedinci bölümde okul denildiğinde öğrencinin akla geldiğini belirtmiştir. Öztürk öğrenci topluluğunu ve özelliklerini açıklamış, öğrencilerin değer sistemlerini, öğrenci gruplarını, okuldaki sapkın tipleri ve sapkının nedenlerini ele almıştır. Müdür, müdür yardımcısı ve öğretmenlerin okul içerisindeki ilişkilerini ve öğrenci-öğretmen etkileşimini incelemiş çevre ve okul ilişkilerini açıklamıştır.

4.1.8.Seyyit Ahmet Arvasi – Eğitim Sosyolojisi

Seyyit Ahmet Arvasi’nin 1976 yılında yayınlanan Eğitim Sosyolojisi adlı kitabı, 9 bölüm ve 144 sayfadan oluşmaktadır. Arvasi, Eğitim Enstitülerine liseden gelen öğrencilerin eğitim sosyolojisi, öğretmen okullarından gelenlerin ise genel sosyoloji okumamış olmaları nedeniyle, bu iki birimden gelenlerin ve Eğitim Enstitülerinin ilgili

bütün bölümlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için Eğitim Sosyolojisi adlı bu eseri kaleme aldığını belirtmiştir. Kitap;

- Sosyolojinin Tanımı ve Alanı
- Eğitim Sosyolojisinin Mahiyeti ve Alanı
- Sosyal İlişkiler ve Eğitim
- Sosyal Politika ve Eğitim
- Kültür – Toplum İlişkilerinin Mahiyeti ve Eğitim
- Sosyal Değişme ve Eğitim
- Ekoloji ve Eğitim
- Sosyal Sorumluluk ve Eğitim
- Sosyal Bir Kurum Olarak Okul

bölümlerinden oluşmaktadır.

Arvasi Sosyolojinin Tanımı ve Alanı başlıklı birinci bölümde sosyolojiyi ele alırken, İslam ve Hristiyan dünyasında yetişen fikir adamlarına yer vermiştir. Eflatun, Aristo, Machiavel, Comte gibi düşünürlerin yanı sıra, Farabi ve İbn Haldun'un toplumla ilgili görüşlerini incelemiştir. Sosyoloji tarihini kısaca ele alarak, sosyolojinin Comte ve Durkheim'in çalışmalarıyla geliştiğini belirtmiştir. Ülkemizde sosyolojiye, Prens Sabahattin'in "ilm-i içtimai", Ziya Gökalp'in ise "içtimaiyyat" adını verdiğiine değinmiştir. Arvasi'ye göre sosyoloji, insan gruplarının yapılarını, fonksiyonlarını, bu yapı ve fonksiyonlarda meydana gelen değişimleri inceleyerek, prensiplere bağlayan ve sosyal problemlere çözüm arayan pozitif bir bilimdir. Arvasi sonrasında sosyal gerçek, toplum, kamu, topluluk, toplantı, sosyal yapı, sosyal fonksiyon, sosyal değişim gibi kavramları ele alarak kısaca açıklamıştır.

İkinci bölümde Eğitim Sosyolojisinin Mahiyeti ve Alanı başlıklı konuyu incelemiştir. Eğitim sosyolojisi Arvasi'ye göre, sosyoloji biliminin eğitime eğilen bir dalıdır. Eğitim genel itibarıyla bütün bilimlerden yararlanmakta fakat, biyoloji, psikoloji ve sosyoloji bilimleriyle daha çok ilişki içerisindedir. Arvasi, eğitim sosyolojisinin 1907 yılında A.B.D.'de ortaya çıktığını, ülkemizde ise ilk kez öğretmen okullarında 1953 yılında Nusret Köymen'in kitabıyla okutulduğunu belirtmiştir. Sonrasında Halil Fikret Kanad, Hasan Akdemir ve Lütfi Öztabağ'ın bu alanda yazdıkları kitaplara değinmiştir. Arvasi'ye göre, eğitim sosyolojisi dersi Eğitim Enstitülerine 1967-1968 öğretim yılından itibaren eklenmiştir. Sonrasında eğitim sosyolojisinin konusu ve metodunu incelemiş ve bunları kısaca açıklamıştır.

Sosyal İlişkiler ve Eğitim başlıklı üçüncü bölümde eğitimi sosyal ilişkiler açısından değerlendirirken, biyolojik, çevresel, ekonomik, kültür ve grup etmenleri

üzerinde durmaktadır. İbn Haldun'un sosyal yapıları organizmalara benzettiğini, onun da doğup, büyüüp öldüğünü belirtmiştir. Arvasi sonrasında nüfus konusunu ele alarak, nüfusun eğitim bakımından profilini incelemiştir. 1935-1970 yılları arasındaki 6 yaş ve üzeri yaşlar için okuma yazma bilenleri incelemiş ve 1935 yılında yüzde on beşlerdeyken, 1970 yılına gelindiğinde yüzde elli dörde ulaştığı sonucuna ulaşmıştır.

Sosyal Politika ve Eğitim başlıklı dördüncü bölümde sosyal politikanın niteliği, öğrenim imkanları, eğitimde fırsat eşitliği, eğitimin sosyal kontrolü ve sosyal yapılardaki eğitim hareketlerini incelemiştir. Arvasi, köy ve kentlerdeki eğitim durumunu incelemiş ve karşılaştırma yapmıştır. 1935-1965 yılları arasında kentlerdeki okuma yazma oranı köylere oranla daha fazladır. Cinsiyet açısından bakıldığında köyde ve kentte erkeklerin okuma yazma oranının kadınlardan oldukça fazla olduğunu tespit etmiştir. Arvasi, yöresel şartların ve yerleşim alanlarının da eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğini etkilediğini belirtmiştir.

Kültür-Toplum İlişkilerinin Mahiyeti ve Eğitim başlıklı beşinci bölümde Arvasi, kültür ve eğitim ilişkisini incelerken, kültür emperyalizmine dikkat çekmiştir. Ona göre kültür emperyalizmi bir milleti topsuz, tüfeksiz, fabrikasız, trensiz, gürültüsüz, patırtısız, kendi içinden fethetmektir. Bunun için de en uygun araç öncelikle eğitimidir. Milletlerin savaşının, kültürlerin savaşı haline geldiğini ifade eden Arvasi, eğitimde milliliğe dikkat çekmiştir. Sonrasında ise kültürün aktarılmasında okulların rolünü ele almıştır. Sosyal değişme ve eğitim ilişkisini incelerken, moda, tekamül (evrim), inkılap, ihtilal, rönesans ve reform kavramlarına yer vermiştir. Sosyal değişmenin zorunlu olduğunu ancak bu değişimin olumlu olması için devlet tarafından değişme sürecinin iyi tespit edilmesi gerektiğini ifade eder. İlim ve eğitim yolu ile sosyal, kültürel, ekonomik ve politik değişmelerin en başarılı şekilde gerçekleştirilebileceğini belirtir.

Arvasi Ekoloji ve Eğitim başlıklı altıncı bölümde, ekoloji ve eğitim arasındaki ilişkiyi incelemiş ve ekoloji kavramının ilk önce biyologlar tarafından kullanıldığını ifade etmiştir. İnsanın bedeni ve zihni veriminde dalgalanmalar olduğunu belirten Arvasi, bu dalgalanmalarda iklimin etkisinin olduğunu söyler. İlim adamı Bernays'ın görüşlerine yer vererek, mevsimlerin nem ve sıcaklıkların insan zihni ve verimi üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir. Bir ülkenin içindeki doğal ve ekolojik şartların programlara ve eğitim faaliyetlerine yansımalarını belirtir.

Arvasi Sosyal Sorumluluk ve Eğitim başlıklı yedinci bölümde sosyal sorumluluk şuurunun, hem ferdin hem de grubun huzuru için gerekli olduğunu ifade eder. Ona göre çocuklarda ve gençlerde hak ve görev şuru uyandırmak, başka insanların hak ve görevlerine saygı duymayı vicdanlarına oturtmak son derece önemlidir. Fertler özel hayatlarını yaşarken, grupların belirlediği normlara uymayı ve onları geliştirmeyi kendilerine ödev bilmelidir. Bu konuda E. Durkheim'ın görüşlerine yer vermiştir. Durkheim'ın fertte sosyal sorumluluk şuurunun güçlendirilmesi, ahlaki davranışların derinleşmesi için feragat ve bağlılık duygusuna önem verdiğini belirtmiştir. Sosyal sorumluluğun gelişmesinde okula ve eğitime görevler düşüğünü ifade eden Arvasi, ferdin içinde gelişmekte olan milletin sosyal normlarına, sosyal değerlerine uyum sağlaması konusunda yardımcı olunması gerektiğini ifade eder.

Arvasi Sosyal Bir Kurum Olarak Okul başlıklı sekizinci bölümde, okul konusunu ele alarak, öğrenciyi ve öğrenci topluluklarını inceler. Eğitim ve öğretim faaliyetinin en ağır yükünün okul idarecileri ve öğretmenlerin omuzlarında olduğunu belirtir.

4.1.9. Mustafa Yılman – Çağdaş Eğitim Sosyolojileri

Mustafa Yılman'ın 1978 yılında yazmış olduğu Çağdaş Eğitim Sosyolojileri kitabı, 11 bölüm ve 184 sayfadan oluşmaktadır. Yılman kitabını, bu alanda yeterli kaynağın olmaması nedeniyle zorunlu bir ihtiyaçtan dolayı kısa bir sürede oluşturduğunu belirtmiştir. Ders kitabı olmasının dışında hiçbir amaç taşımadığını da ifade etmektedir. Kitap;

- Eğitim Sosyolojisinin Niteliği ve Alanı
- Sosyal Hayatı Şekillendiren Etmenler
- Nüfus Durumu
- Çeşitli Sosyal İlişkiler
- Toplumsallaşma
- Sosyal Politika ve Eğitim
- Kültür-Toplum İlişkileri ve Eğitim
- Sosyal Değişme ve Eğitim
- Ekoloji ve Eğitim
- Sosyal Sorumluluk ve Eğitim
- Sosyal Bir Kurum Olarak Okul

bölmelerinden oluşmaktadır.

Yılman Eğitim Sosyolojisinin Niteliği ve Alanı başlıklı birinci bölümde, eğitim sosyolojisini bir disiplin olmaktan çok, sosyolojinin eğitime uygulanması olarak

görmektedir. Ona göre eğitim sosyolojisi, eğitimin sosyal yönünü, sosyolojinin bulduğu ve ortaya koyduğu gerçeklerle birleşmekten doğan bir sentezdir. Eğitimi ise, evrensel ve sosyal bir olgu olarak görmektedir. Bir toplumun kendisini niteleyen değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması ve evrensel ülkülerin benimsenmesi amacını taşıdığını belirtmiştir. Yılman eğitimi etkileyen etkenleri, milli birlik duygusu, ekonomik sistem ve ekonomik durum, sosyal ve kültürel değerler, eğitim felsefesi, din meselesi ve politik düzen şeklinde sıralamıştır. Eğitimin belli başlı toplumsal görevlerine değinerek, eğitimin toplumsal temellerine dikkat çekmiştir. Ona göre eğitimin toplumsal temelleri gençlik, toplum, felsefe, bilim ve kültürdür. Yılman sonrasında eğitim sosyolojisinin, monografi, anket, istatistik, sosyometri ve deneysel metotlarını kısaca ele almıştır.

İkinci bölümde, Sosyal Hayatı Şekillendiren Etmenler başlıklı konuyu incelemiş ve bu konuyu biyoloji, coğrafya, ekonomi, kültür ve grup şeklinde alt başlıklar halinde açıklamıştır. İnsanın öncelikle bedenden oluştuğunu ve biyolojik bir bütün ve bir organizma olduğunu belirtmiş ve Spencer'ın organizmacı toplum görüşüne vurgu yapmıştır. Spencer'ın toplumu bir organizmaya benzettiğini belirterek, Lilienfeld, Schaffle, Gobineau'nun toplum görüşlerine kısaca yer vermiştir. Coğrafyanın, sosyal olayların oluşumunda etkisi olduğunu belirterek coğrafi şartlarla sosyal olaylar arasında ilişki olduğunu ifade etmiştir. İnsanın doğup büyüdüğü fiziki çevrenin koşullarına göre geliştiğini ve yaşamını sürdürdüğünü belirtmiştir. Ekonomi biliminin ise, her toplumsal bilim gibi toplumların sorunlarını konu olarak aldığını ve onların refahı için maddi koşullarla ilgilendiğini ifade etmiştir. Yılman, ekonomideki değişmelerin ahlakı, gelenek göreneklere ve çeşitli sosyal sınıfların karşılıklı ilişkilerini etkilediğini belirtmiştir. Ekonomi konusunu açıklarken Marx'ın görüşlerine de yer vermiştir. Ekonomi ve eğitim arasında nitelik ve nicelik anlamında bağlantı olduğunu vurgulamıştır. Kültür etmenini incelerken Mustafa Kemal Atatürk, Ziya Gökalp ve Hilmi Ziya Ülken'in kültür tanımlarına yer vermiştir. Kültürü, insanların birlikte meydana getirdikleri, insana özgü bir sosyal değer olarak belirtmiştir. Yılman kültürü, toplum hayatıyla sonsuzluk arasına kurulmuş bir köprü olarak görmektedir. Grup etmenini ele alırken ise topluluk kavramıyla eş anlamlı olduğunu belirterek, topluluğu oluşturan bireyler arasında ortak yanların bulunduğunu söyler. İnsanların değişik amaçlar uğruna farklı nitelikteki gruplarla ilişki kurduğunu, parti, okul ve dernek gibi sosyal varlıklarla ilişkilerini geliştirdiklerini belirtir.

Yılman Nüfus Durumu başlıklı üçüncü bölümde Platon, Aristo ve Konfüçyüs'un nüfus olgusuyla ilgili görüşlerine dikkat çekmiştir. Eski çağlardan beri toplumların nüfuslarını farklı amaçlar için arttırmaya çalıştığını belirterek, ilk kez 14. yüzyılda İbn-i Haldun'un nüfus sayısı ile ekonomik ve toplumsal meseleler arasında bağlantı kurduğunu ifade etmiştir. Ülkemizde ilk nüfus sayımının 1831 yılında II. Mahmut döneminde yapıldığını belirtmiştir. 1927-1975 yılları arasındaki nüfus artışına dikkat çekerek, nüfusun yüzde yirmi beş arttığını vurgulamaktadır. Yılman sonrasında nüfusun niteliklerini, cinsiyet, yaş, medeni durum, doğum yeri, milliyet, dil, din, eğitim, sakatlık ve dağılım şeklinde incelemiştir.

Çeşitli Sosyal İlişkiler başlıklı dördüncü bölümde, insanların isteseler de istemeseler de daima değişik sosyal ilişkiler kurmak zorunda olduğunu belirten Yılman, sosyal etkileşim kavramına dikkat çekmektedir. Bireyin kişiliğini kazanmasında sosyal çevrenin önemini vurgulamış, insanı sosyal etkileşimin yarattığı özel bir canlı türü olarak tanımlamıştır. Sosyal etkileşimin birkaç aşamadan gerçekleştiğini belirterek, bunları aile, çevre, okul ve toplum olarak sıralamıştır. Yılman, sosyal etkileşim kavramını inceledikten sonra, işbirliği kavramını ele almıştır. İşbirliğini, insanların tek başlarına başaramayacakları iş ve hizmetlerde maddi ve manevi güçlerini birleştirmesi şeklinde ifade etmiştir. Köylerdeki işbirliğinin fazla olduğunu belirterek, köylünün gerektiğinde elbirliğiyle sıkıntıya düşene yardım ettiğini söyler. Durkheim'ın işbölümü ve dayanışma fikrine dikkat çekerek, işbölümünün zayıfladığı yerlerde bireylerin dayanışmadan faydalandıklarını belirtir.

Toplumsallaşma başlıklı beşinci bölümde, insanın sosyal bir varlık olabilmesi için toplumsallaşması gerektiğini vurgular. Okulların, insanın sosyalleşmesinde yerinin büyük olduğunu ifade ederek, aileden sonra okullarda verilen eğitim sayesinde çocuğun sosyalleştiğini ifade eder.

Yılman Sosyal Politika ve Eğitim başlıklı altıncı bölümde, sosyal politikanın eğitim ile olan ilişkisini incelerken öncesinde devlet kavramını ele almıştır. Platon'dan hareketle devletin görevinin erdemli insan yetiştirmek olduğunu belirtmiştir. Eğitimin sosyal politika ile yakın bir ilişki içerisinde olduğunu belirten Yılman, eğitimin sosyal politikaya göre şekillendiğini ifade etmektedir. Devletlerin kendi politikalarına göre eğitimi düzenlediğini belirtir.

Kültür-Toplum İlişkileri ve Eğitim başlıklı yedinci bölümde, kültürün eğitim ile olan ilişkisini ele alırken ise, Atatürk'ün milli kültür düşüncesine yer vermiştir. Millet

denildiğinde akla ilk milli kültürün geldiğini belirterek, bireyin günlük yaşantısından gelenek göreneklerine kadar bütün çevresini kültürün kapladığını ifade etmiştir. Eğitimin görevlerinden birisinin kültürü aktarmak olduğunu vurgulayarak, okulların kültür aktarımındaki görevinin önemi üzerinde durmaktadır.

Yılman Sosyal Değişme ve Eğitim başlıklı sekizinci bölümde, dünyada hiçbir toplumun durağan kalmadığı muhakkak değişime uğradığını belirtmiştir. Sosyal değişmelerin önlenemeyeceğini, ancak yavaşlatılabileceğini belirterek, sağlıklı bir sosyal değişmenin gerçekleşmesi için toplumun çoğunluğu tarafından kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Sosyal değişmelere uyum sağlamak konusunda, bireylere bilgi vermek, bunların anlam ve önemini kavratmak için hem yaygın hem de örgün eğitimden faydalanılması gerektiğini belirtir.

Yılman Ekoloji ve Eğitim başlıklı dokuzuncu bölümde, uygarlığın başladığı tarihten itibaren insanların doğaya birçok yönden egemen olduğunu ancak doğanın da insan üzerindeki etkisinin azalmadığını söyler. Doğal çevrenin toplum yaşayışını ve eğitim olgusunu etkilediğini belirterek, ekolojinin eğitim üzerindeki etkilerini vurgulamıştır. Ekoloji okulların dağılımı ve yapısını etkilediği gibi, eğitim-öğretim döneminin başlayıp bittiği dönem de ülkenin ekolojik şartlarına göre yapılmaktadır. İklimin aynı zamanda eğitimin verimliliğini etkilediğini belirten Yılman, aşırı soğuk ve sıcak havanın başarıyı etkilediğini ifade etmektedir.

Sosyal Sorumluluk ve Eğitim başlıklı onuncu bölümde, sosyal sorumluluğu eğitim açısından ele alarak, bireyin asıl kişiliğini oluşturan değerlerin ve sorumluluk duygusunun okulda geliştirilip pekiştirildiğini belirtir. Çağımızda sorumluluğun toplumsal bir gereklilik olduğunu vurgulayarak, insanın içinde yaşadığı topluma ve coğrafyaya da sorumlu olduğunu ifade etmiştir.

Yılman son olarak Sosyal Bir Kurum Olarak Okul başlıklı on birinci bölümde, okulun konu, öğrenci, öğretmen, ilkeler ve yönetim olmak üzere beş öğeden oluştuğunu belirtmiştir. Öğrencilerin yeteneklerini geliştirmeyi, ailenin verdiklerini tamamlamayı ya da düzeltmeyi, toplum değerlerini yeni kuşaklara aktarmayı ve çağdaş insan tipi yaratmayı okulun görevleri arasında sıralamaktadır. Yılman öğrenci gruplarını, sapkın tipleri, öğrenci-öğretmen-idareci ilişkilerini son bölümde ele almıştır. Okul içerisindeki uyuma dikkat çekerek, öğrenci başarısı ve eğitimin verimliliği için bu ilişkileri önemsemıştır.

4.1.10. Mustafa Ergün – Eğitim Sosyolojisine Giriş

Mustafa Ergün'un 1987 yılında yayınlanan Eğitim Sosyolojisine Giriş kitabı, 12 bölüm ve 267 sayfadan oluşmaktadır. Ergün, kitabın didaktik ve anlaşılır olmasını amaçladığını belirtmiştir. Kitap;

- Eğitim Sosyolojisi Nedir?
- Birey ve Toplum
- Sosyalleşme
- Sosyalleşme ve Eğitim
- Sosyalleşmenin İki Fonksiyonu
- Okulun Toplumsal Görevleri
- Okulun Toplumu Bütünleştirme ve Meşrulaştırma Görevi
- Bir Sosyal Kurum Olarak Okul
- Okuldaki Etkileşim ve Toplumsal Sonuçları
- Sosyal Yapı ve Sosyal Hareketlilik
- Toplumlar ve Okul Kuruluş Sistemleri
- Toplumsal Değişme ve Eğitim

bölmelerinden oluşmaktadır.

Ergün Eğitim Sosyolojisi Nedir başlıklı ilk bölümde eğitimi, eğitici ile eğitilenler arasındaki ilişkiler, olarak kısaca tanımlamıştır. Toplum ile eğitsel yetiştirme arasındaki karşılıklı ilişkileri, bağlantıları ve etkileşimleri inceleyen bilim dalını ise eğitim sosyolojisi olarak tanımlamaktadır. Ona göre eğitim sosyolojisi, toplumun sosyal yapısını bir bütün olarak kabul eder ve toplumsal kurumların birisi olan eğitimi ele alıp inceler. Ergün, eğitim sosyolojisini incelerken eğitsel sosyolojiye de dikkat çekmektedir. Eğitsel sosyolojinin odak noktasının eğitim olduğunu belirterek, son yıllarda iki akımın da birbirine yaklaştığını ve birleştiğini belirtmektedir. Eğitim sosyolojisinin felsefeden, ekonomiden, psikolojiden, sosyal antropoloji ve siyaset biliminden yararlandığını belirten Ergün, eğitim sosyolojisine teorik yaklaşımlar getirenlerin sosyologlar olduğunu ifade etmiştir. Eğitim sosyolojisinin kurucusu olarak belirttiği Emile Durkheim'in toplumcu bir görüşe sahip olduğunu, onun eğitimi, çocukları ve gençleri sosyalleştirme olarak algıladığını ifade etmiştir. Durkheim'in toplumsal hayatı açıklarken tamamen din, hukuki mantık, ahlak, aile vb. unsurlardan yararlandığı, diğer faktörleri hesaba katmadığını ve bu nedenle G. Tarde ile çatışmaya düştüğünü belirtmiştir. Tarde, toplumsal hayatı ferdi yaşantı ve taklitte açıklamıştır. Bu ikili tartışmanın Türk bilim hayatına da yansıdığını, Durkheim'in fikirlerini Ziya Gökalp'in, Tarde'nin görüşlerini de Satı Bey'in dile getirdiğini belirtmiştir. Modern sosyolojinin kurucularından birisi olarak belirttiği

Weber'e göre eğitimin, bireylerin toplumsal hayat içerisindeki statülerini belirlemede önemli rol oynadığını açıklamıştır. Ona göre eğitimin esas görevi, kişileri ve grupları ulaşacakları statüye hazırlamaktır. Ergün sonrasında eğitim sosyolojisi ve eğitsel sosyoloji tartışmalarını kısaca ele almıştır. Eğitim sosyolojisini benimseyen sosyologlar eğitimcileri, okulları ve diğer kurumları eğitim ve toplum arasındaki ilişkiyi anlamak için uğraşırlar. Eğitsel sosyoloji ise, deneysel araştırmalardan kaçınarak eğitim ve sorunları üzerinde durmaktadır. Ergün, sonrasında bu iki akımın birbirine yaklaştığını ve aynı çizgide bulunduğunu belirtmiştir.

Birey ve Toplum başlıklı ikinci bölümde ise, insanın sosyolojik ve psikolojik yönüne dikkat çeken Ergün, bunlardan birinin eksik olması durumunda insanın sadece madde ve bedenden ibaret kaldığını belirtmiştir. İnsanın doğuştan gelen özelliklerini psikoloji, içinde bulunduğu toplumdaki sonradan edindiği bilinç durumunu ise sosyoloji biliminin ele aldığını ifade etmiştir. İnsanın psikolojik yönünü ele alırken, Freud, Pavlov, Ward ve Pareto'nun düşüncelerinden yararlanmıştır. Sosyolojik yaklaşımda ise, Durkheim, Aritoteles, Simmel, Parsons ve Dahrendorf gibi sosyologların görüşlerine yer vermiştir.

Ergün Sosyalleşme başlıklı üçüncü bölümde, sosyalleşme kavramını üç bölümde ele almıştır. Kişinin bir gruba katılmasını sosyalleşme olarak tanımlamış ve sosyalleşme çeşitlerini beş gruba ayırmıştır. Bunlar; antizipatorik, tarihi, siyasi, kısmi, sosyal sınıf ve tabakalara göre sosyalleşmedir. Ergün, sosyalleşmede ailenin yerini önemsemiş ve insanın doğumdan sonra ilk sosyalleştiği yer olarak belirtmiştir. Çocuğunun ailede sosyalleşmesini açıklarken König, Goode, Mayntz, Neidhardt, Ogburg ve Claesssens gibi isimlerin görüşlerinden yararlanmıştır. Ergün ayrıca, ailenin bulunduğu tabakanın çocuğun başarısını etkilediğini ve tabakanın durumuna göre motivasyonunu arttırıp azalttığını vurgular.

Ergün Sosyalleşme ve Eğitim başlıklı dördüncü bölümde, eğitimin çocuğu sosyalleştirdiğini belirtir. Eğitim, çocuğun bulunduğu sosyal çevre, okul, sınıf ve toplum gibi kurumlara uyum sağlamasına yardımcı olur. Bireyi topluma kazandırmanın yolunun eğitim ve sosyalleşme olduğunu belirtmektedir. Ergün, farklı sosyal ilişkiler ağının bulunduğu okulu sosyalleşme bakımından önemsemiştir.

Sosyalleşmenin İki Fonksiyonu başlıklı beşinci bölümde, sosyalleşme ve eğitim ilişkisini incelerken aynı zamanda kültürlenme ve şahsiyet kazanma kavramlarına dikkat çekerek, okulun çocuğun içinde bulunduğu kültürü öğrenmesi ve kişiliğinin

gelişerek şahsiyet kazanması bakımından öneminin büyük olduğunu belirtmiştir. Ergün'e göre sosyalleşmenin görevleri, toplumun devamlılığını sağlama ve toplumdaki bireylerin şahsiyet kazanmalarınıdır.

Ergün, Okulun Toplumsal Görevleri başlıklı altıncı bölümde, çocuğun meslek seçimine yardımcı olma ve sorumluluk duygusu kazandırma olarak belirtmiştir. Ekonomik açıdan okula üretim görevi de yüklemektedir. Okul aynı zamanda bireye sosyal statü kazandırma işlevine de sahiptir.

Ergün Okulun Toplumu Bütünleştirme ve Meşrulaştırma Görevi başlıklı yedinci bölümde, okulun bütünleştirici görevinin olduğunu belirtmiş ve Durkheim'ın bu konudaki fikirlerine yer vermiştir.

Bir Sosyal Kurum Olarak Okul başlıklı sekizinci bölümde, çocuğun okuldaki başarısını, aile yaşantısı ve anne baba ilişkilerinin sağlıklı olması ile ilişkilendirmiştir. Ergün aynı zamanda okul içerisindeki sosyal ilişkileri ve öğrenci-öğretmen ilişkilerini eğitimin verimliliği açısından önemsemiştir.

Okuldaki Etkileşim ve Sosyal Sonuçları başlıklı dokuzuncu bölümde, eğitimin toplumsal kaynağı, insan davranışlarının ve şahsiyetin oluşumu, insanlar arası iletişim ve etkileşim, okuldaki pedagojik interaksiyon ve toplumsal sonuçları ele alınmıştır.

Sosyal Yapı ve Sosyal Hareketlilik başlıklı onuncu bölümde, toplumdaki sosyal yapı ve hareketlilik eğitim ile ilişkilendirmiş, bir toplumdaki statülerin ve bu statülere sahip insanlar arasındaki ilişkileri sosyal yapı kavramıyla açıklanmıştır. Toplumdaki sosyal yapıların ve tabakaların, çocuğun alabileceği eğitimi etkilediğini belirterek, anne ve babasının bulunduğu tabakanın gideceği okul ve aldığı eğitimin kalitesini belirlediğini ifade etmiştir.

Toplumlar ve Okul Kuruluş Sistemleri başlıklı on birinci bölümde, toplum tipleri ve okul kuruluş sistemleri arasındaki bağlantıların tarihi gelişimi incelenmiş ve tarihi gelişim içinde okul kuruluş sistemlerinde değişikliğe neden olan faktörler açıklanmıştır. Geleneksel dikey okul kuruluş sistemi ve toplumsal yapının okul kuruluş sistemine yansımaları engelleyici çalışmalar açıklanmıştır.

Toplumsal Değişme ve Eğitim başlıklı on ikinci bölümde, insan topluluklarının tarih öncesi dönemlerden bugüne, sosyal hayatın her alanında sürekli bir gelişim ve değişim yaşadığını belirten Ergün, toplumsal değişimde yaratıcı ve başarılı şahsiyetlerin kitleleri yönlendirmesinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Toplumun

kültürel değerlerini bozmadan genç kuşaklara aktarmanın ve toplumun geleceğini güvence almak için eleştirici, yaratıcı yeni keşifler bulmanın eğitimin iki fonksiyonu olduğunu belirtmiştir.

4.1.11. Mustafa Aydın – Eğitim Sosyolojisi Seçme Yazılar

Mustafa Aydın ve diğer birkaç akademisyenin birlikte yazmış olduğu Eğitim Sosyolojisi Seçme Yazılar kitabı, 1987 yılında yazılmış olup, 9 bölüm ve 208 sayfadan oluşmaktadır. Eserin, eğitim sosyolojisi dersi için bir kaynak olması amaçlandığı belirtilmiş ve toplu bir çabanın ürünü olduğu ifade edilmiştir. Mustafa Aydın'ın yanı sıra, Hüseyin Başar, Işıl Ünal, Berrin Burgaz, Yusuf Badavan, Esergül Balcı ve Yasemin Koçak'ın kitabın oluşmasında katkıları vardır. Kitap;

- Eğitim Sosyolojisi
- Kültür ve Eğitim
- Kültürel Süreklilik, Değişme ve Eğitim
- Eğitimin Toplumsal İşlevleri
- Aile ve Okul
- Öğrenmede Sosyal Sınıfın Etkileri
- Sosyal Bir Sistem Olarak Okul
- Öğretmenin Toplumsal Roller
- Eğitimde Fırsat Eşitliği Kavramı

bölmelerinden oluşmaktadır.

Hüseyin Başar tarafından kaleme alınan Eğitim Sosyolojisi başlıklı birinci bölümde Başar eğitimi, içinde gerçekleştiği toplumun doğasına bağlı olan bir etkinlik olarak görmektedir. Eğitim sosyolojisini ise eğitimle toplum arasındaki ilişkilerin incelenmesi olarak tanımlamaktadır. Eğitimin sosyolojisinin, toplumsal çevrenin büyüyen çocuk üzerindeki etkisiyle ilgili olduğunu belirtmiş, eğitimin işlevini ise, çocuğun kişiliğini geliştirmek ve onu toplumun bir üyesi olarak hazırlamak olarak ifade etmiştir. Toplumun değişmesiyle birlikte, bir toplumda verilen eğitimin de değişebileceğini belirterek, eğitimin kişileri toplumsal yapıya uyum sağlaması ve toplumsal rollere katılmasında aracı olduğunu ifade etmiştir.

Kültür ve Eğitim başlıklı ikinci bölümde Mustafa Aydın, kültür ile eğitim ilişkisini açıklarken süperorganik, kavramsal ve gerçekçi olmak üzere üç kuramı ele almıştır. Süperorganik kuramda eğitim kültürün kontrolünde bulunan bir araç konumundadır. Kavramsal kuramda, çocuğun kültürel kalıtı kendi ilgilerine göre öğrenmesi ve kazanması belirtilirken, gerçekçi kuramda ise çocuk, kültürün seçtiği bilgi, değer ve becerileri kazanarak nesnel ve kültürel gerçekliğe uyum sağlamalıdır.

Kültürel Süreklilik, Değişme ve Eğitim başlıklı üçüncü bölümde Mustafa Aydın, kültür kalıbı ve kişilik, toplum ve toplumsallaşma, öğrenme ve eğitim, öğrenme sürecinde iletişim, okul ve öğretmenin rolleri konularını ele almıştır. Toplumun tüm yönlerinde kültürel ve toplumsal değişmelerin görülebileceğini belirterek, çatışmaların sistemin yapısında ve işlevinde yeniden düzenlemelere neden olabileceğini ifade etmiştir. Ottoway'ın teknikler, değerler ve toplumsal güçler şemasını ele almış ve kültürün değişimini bu şema üzerinden açıklamaya çalışmıştır.

Yusuf Badavan Eğitimin Toplumsal İşlevleri başlıklı dördüncü bölümde, eğitim kurumlarının toplumun yapısal özelliklerini ve yönelimlerini yansıttığını belirtmiştir. Toplumların ekonomik, siyasal ve toplumsal yapılarının, eğitim sisteminin yapısını oluşturduğunu ve ekonomik açıdan gelişmiş ve gelişmemiş toplumların eğitim gereksinimlerinin aynı olmadığını ifade etmiştir. Eğitimin, kültürü aktarma ve kültürü koruma işlevi olduğunu belirtmiş, okulların bir toplumun yaşam biçimini, ulusal kültürünü gelecek kuşaklara aktararak toplumun devamlılığını sağladığını ifade etmiştir. Badavan aynı zamanda eğitimin siyasal, ekonomik ve seçme işlevini de ele almıştır.

Yasemin Koçak Aile ve Okul başlıklı beşinci bölümde, aileyi toplumsal bir kurum ve toplumsal bir sistem olarak ele almış, toplumsal sınıfların aile kurumuna etkilerini incelemiştir. Anne ve baba rollerinin toplumsal sınıf bakımından etkilerini ve bunun sonucunda aileler arasındaki farklılıkları incelemiştir. İşsizlik, anne ve babanın yokluğunun aile yapısına ve bu faktörlerin çocukların okula gitme ve okul edinimine olan etkilerini ele almış ve açıklamıştır. Çocuğun sözcükleri anlaması veya karmaşık durumlarla baş edebilmesi konusunda, anne ve babanın yeterli tekniğe sahip olmasının etkilerini belirtmiştir. Dil kullanımının, eğitim ve çocuğun kendini ifade edebilmesi bakımından önemini belirtmiştir.

Esergül Balcı ise Öğrenmede Sosyal Sınıfın Etkileri başlıklı altıncı bölümde, sosyal sınıf farklılıklarının çocuğun eğitimine olan etkilerini incelemiştir. Sosyal sınıfların çocuğun eğitim fırsatına, zihinsel yeteneğine, başarı güdüsüne ve eğitim beklentilerin olan yansımalarını ele almıştır. Alt, orta ve çalışan sınıf çocuklarının eğitim tercihlerini, seçimlerini ve bu tercihleri etkileyen faktörleri açıklamaya çalışmıştır.

Sosyal Bir Sistem Olarak Okul ve Öğretmenin Toplumsal Rollerini başlıklı yedinci ve sekizinci bölümde Berrin Burgaz, okul kurumunu ele alırken, ilk ve ortaokullarda yönetici, öğretmen ya da okul kurulu üyesi olarak görev yapan yetişkinlerin sosyal yapısını incelemiş ve okul içerisindeki yönetimi idarecilerin demokratik ve informal yapılarına göre ele almıştır. Öğretmenlerin niteliklerinin öğrenci üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin okul içerisindeki arkadaşlık ilişkilerine, öğrenci gruplarına ve yaş-sınıf pozisyonlarına yer vermiştir. Öğretmenliği, “kutsal nesne, sosyal reformcu ve halkın hizmetkârı” olarak tanımlamış ve öğretmeni orta sınıfın ahlak hocası olarak görmüştür. Öğretmenin öğrenme sürecinde aracılık, disipline edici, yargıçlık, sırdaşlık ve anne baba rolüne dikkat çekmiş ve çocuğun eğitimi konusunda öğretmene sorumluluklar yüklemiştir.

Eğitimde Fırsat Eşitliği Kavramı başlıklı dokuzuncu bölümde Işıl Ünal, tarihin çeşitli zamanlarında, eğitimde fırsat eşitliği kavramının köklü değişikliklere uğradığını belirtmiş, eğitimde fırsat eşitliğini anlamak için çocuğun toplumdaki konumunu geçmişten günümüze kadar açıklamaya çalışmıştır. Sanayi öncesi toplumlarda çocuğun sosyal durumunun babasınıkiyle aynı olduğunu belirtmiştir. Çocuk ailenin ve ekonomik birimin bir parçası olduğundan, aile üyelerinin refahı için geleneksel sorumluluğu devam ettirmiştir. Böyle toplumlarda eğitimde fırsat eşitliğinin yeri olmadığı belirtilmiş, Sanayi Devrimi ile birlikte bu yapının değişmeye başladığı ifade edilmiştir. Okullaşmanın artması ve serbest eğitimin başlamasıyla eğitimde fırsat eşitliği kavramı ortaya çıkmış, eşitsizliğin nedenleri arasında ekonomik kaynakların yetersizliği temel olarak görülmüştür. Eğitimde fırsat eşitliği kavramının günümüzde de çok tartışılan ve çözüm aranan bir konu olduğu belirtilmiştir.

4.1.12. Hüseyin Akyüz – Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma

Hüseyin Akyüz’ün 1991 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma kitabı 6 bölüm ve 297 sayfadan oluşmaktadır. Kitap;

- Eğitim Sosyolojisinin İki Temel Objesi, Eğitim ve Toplum
- Eğitim Sosyolojisinin Bilimsel Dayanakları
- Eğitim Sosyolojisine Katkıda Bulunan Disiplinler

- Eğitim Sosyolojisinin Alanı ve Tanımı
- Eğitim Sosyolojisinin Tarihi Gelişimi
- Toplumda Eğitim

bölümlerinden oluşmaktadır.

Eğitim Sosyolojisinin İki Temel Objesi, Eğitim ve Toplum başlıklı birinci bölümde Akyüz, insanlık tarihinde eğitim kadar eski bir faaliyetin olmadığını belirtmiştir. Eğitimin bir toplumun üzerine kurulduğu zemini yansıttığını ve çeşitli toplumsal kurumların ilişkilerini şekillendirdiğini ifade etmiştir. Akyüz eğitimin bireyin doğuştan gelen yeteneğini şekillendirdiğini savunmuştur. Eğitimi “fert” ve “toplum olarak iki boyutta ele almıştır. Eğitimin ve toplumun varlıklarını sürdürebilmeleri için birbirlerine muhtaç olduklarını belirtmiştir. Eğitimin bir toplumsal zemine, toplumun inançlarını nesilden nesile aktarabilmek için ise eğitim olayına ihtiyacının olduğunu vurgulamıştır.

Eğitim Sosyolojisinin Bilimsel Dayanakları başlıklı ikinci bölümde sosyoloji ve pedagoji bilimlerini, bu iki bilim arasındaki ilişkiyi ve bu iki bilimin ilişkisinden doğmuş olan kavram ve disiplinleri incelemiştir. Sosyoloji ve pedagojinin eğitim sosyolojisine bilimsel karakter kazandırdığını belirten Akyüz, sosyoloji ve pedagojinin bir mücadele içerisinde olduklarını ifade etmiştir. Bu iki bölümün uzlaşarak eğitim sosyolojisine katkıda bulunan pedagojik sosyolojiyi meydana getirdiklerini belirtmiş, sosyoloji ve pedagojinin kısa tarihçesini açıklamıştır. Akyüz bu iki bilim dalı arasındaki ilişki sonucu ortaya çıkan sosyolojik pedagoji, sosyal pedagoji, pedagojik sosyoloji ve eğitimin sosyolojisini incelemiştir.

Eğitim Sosyolojisine Katkıda Bulunan Disiplinler başlıklı üçüncü bölümde psikolojinin eğitim psikolojisi ile antropolojinin eğitim antropolojisi ile ve felsefenin eğitim felsefesi ile olan ilişkilerini incelemiştir.

Eğitim Sosyolojisinin Alanı ve Tanımı başlıklı dördüncü bölümde eğitimin toplumsal karakterinin önemi üzerinde durarak toplumsal zemin olmadan eğitimin uygulama alanı bulmasının zor olduğunu belirtmiştir. Eğitim sosyolojisinin ilgilendiği alanı sınırlamanın zor olduğunu belirten Akyüz, eğitim sosyolojisinin eğitimin kültürel, sosyal ve tarihi unsurlarla çevrili olduğunu ve eğitim, öğretim sistemine dâhil olması nedeniyle sosyal bilimlerde eğitim sosyolojisinin yerinin belirlenmesinin kolay olmadığını ifade etmiştir.

Eğitim Sosyolojisinin Tarihi Gelişimi başlıklı beşinci bölümde Akyüz, eğitim sosyolojisinin yabancı ülkelerde ve Türkiye'deki gelişimini incelemiştir. Fransa, İngiltere, Amerika ve Almanya'daki bazı eğitim gelişmelerini ele aldığını belirtmiş, Türkiye'de bu tür çalışmaların yeni olması nedeniyle yapılacak çalışmalara başlangıç olması için yerli fikir adamları üzerinde durduğunu ifade etmiştir. Türkiye'deki eğitim sosyolojisi gelişimini incelerken Emrullah Efendi, Ziya Gökalp, Satı Bey, Ethem Nejat, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Halil Fikret Kanad, İsmail Hakkı Tonguç ve Mümtaz Turhan'ın eğitim görüşlerinden yararlanmıştır.

Toplumda Eğitim başlıklı altıncı bölümde sosyal yapı, sistem, düzen ve eğitim ilişkisini incelemiştir. Sosyal tabakalaşmayı, yapısal-fonksiyonel ve çatışmacı tabakalaşma teorilerini açıklamıştır. Akyüz sosyal sınıfları, zümreleri, köy ve Őehirdeki eğitim yapısını, sosyal statüyü, rolü ve sosyalleşmeyi açıklamış, eğitim ile olan ilişkisini incelemiştir. Eğitimin sosyal taşıyıcılarının aile ve okul olduğunu belirterek, bu kurumların eğitim ile olan ilişkilerini ve fonksiyonlarını ele almış ve açıklamıştır. Sosyal değişmenin yn ve Şekillerini, sosyal değişme teorilerini ve modellerini incelemiştir. Eğitim aracılığıyla meydana gelen sosyal değişmeyi kültürel değişme, sosyal hareketlilik ve sosyal bütünleşme çerçevesinde ele almıştır.

4.1.13.nver Günay – Eğitim Sosyolojisi Dersleri

Bu eser 1992 yılında yazılmış ve Erciyes Üniversitesi Basımevi aracılığıyla yayımlanmıştır. Kitap 120 sayfa ve 22 başlıktan oluşmaktadır. Önsözde yazar, pedagojik formasyon dersleri programı kapsamında ve sonrasında vermiş olduğu Eğitim Sosyolojisi ders notlarını gözden geçirmek ve öğrencileri eğitim öğretimle ilgili problemlere sosyolojik bir yaklaşıma hazırlamak amacıyla bu eseri oluşturmuştur. Günay, eğitim problemlerini sosyolojik yaklaşımla ele alan çalışmaların oldukça az olduğunu belirterek, eserin bu amacı güttüğünü de belirtmiştir. Bu amaca hazırlık olması için öğrencilere sosyolojiyi, eğitimi, eğitim sosyolojisini ve eğitimi sosyolojik yaklaşımla incelemeyi kazandırmak üzere eseri oluşturmuştur. Eserin içeriği;

- Sosyoloji İle İlgili Temel Bilgiler ve Kavramlar
- Eğitimle İlgili Temel Bilgiler
- Eğitimle İlgili Bilimler ve Eğitim Sosyolojisi
- Eğitimin Mahiyeti
- Eğitimde İrsiyet ve evre Faktörleri
- Eğitim ve Toplum

- Sosyal Bir Olgu Olarak Eğitim
- Eğitim Sosyolojisinin Konusu
- Eğitim Sosyolojisinin Önemi
- Eğitim Sosyolojisi ve Komşu Disiplinler
- Eğitim Sosyolojisinde Metod
- Eğitim Sosyolojisinin Tarihçesi
- Eğitim ve Kültür
- Sosyalleşme
- Farklı Sosyal ve Kültürel Grup ve Çevrelerde Eğitim
- Sosyal Tabakalaşma ve Eğitim
- Eğitimde Fırsat Eşitliği
- Sosyal Değişme ve Eğitim
- Sosyal Bir Sistem Olarak Okul ve Öğretmenlik
- Eğitim Sosyolojisi ve Din Eğitimi

konu başlıklarından oluşmaktadır.

Sosyoloji ile İlgili Temel Bilgiler ve Kavramlar adlı birinci bölümde, sosyolojinin konusunu ele almış, Aristo ve İbn Haldun'un insanın sosyal bir varlık olduğuyula ilgili fikirlerinden yararlanarak insan doğası açıklanmaya çalışılmıştır. Günay bu bölümde münzevi insan olarak adlandırdığı, topluluk hayatından uzakta, tek başına yaşayan insan modelinin ancak romanlara konu olacağını belirtmiştir. 12. yüzyılda Endülüs'te yaşamış olan İbn Tufeyl'in, Hayy b. Yekzan adlı felsefi romanını ve Daniel Defoe'nun Robinson Crusoe isimli romanlarını bu konuda örnek göstermiştir. İnsanlar gibi hayvanların da toplum halinde yaşadıkları görüşünü belirterek Hayvan Toplulukları (A. Espinas, 1877) adlı eseri örnek göstermiştir. Sosyolojinin konusunu sosyal olaylar olduğunu belirten Günay sosyolojiyi, toplum halinde yaşayan insanların sosyal etkileşimlerini ve bu etkileşimlerin bağlantılarını anlamaya ve açıklamaya çalışan bir bilim olarak açıklamıştır. Sosyolojinin temel kavramlarını, sosyal münasebetler, sosyal yapı, sosyal sistem ve sosyal fonksiyon şeklinde dört kavram olarak belirtmiştir. Sosyolojinin bir tecrübe ilmi olduğunu ve objektif bir bilim olduğunu ifade eden Günay, sosyologların da objektif olmak zorunda olduklarını savunur. Sosyologların olan ve olacak olan ile uğraştıklarını, olması istenen ile ilgilenmemeleri gerektiğini açıklar. Yazar sosyoloji nazariyelerini beş başlık altında toplamış ve her birini kendi içerisinde dallara ayırmıştır. Bunlardan ilki olan, sosyolojik esasa dayanan sosyoloji doktrinlerini; iktisadi, dini, ahlaki, siyasi ve sosyolojist esasa dayanan nazariyeler şeklinde belirtmiştir. Psikolojiye dayanan sosyoloji doktrinlerini; animistler, içgüdü ile yorumlayanlar, davranışçılar, arzu ve amaca önem verenler olarak açıklamıştır. Biyolojiye dayanan sosyoloji doktrinlerini;

zoolojik sosyoloji, uzviyetçilik, bio-sosyal okul, demografik okul vs. şeklinde belirtirken, mekanik esasa dayanan sosyoloji doktrinlerini; geometrik yorum dayanan, mekanist, fiziksel, enerjik ve matematik olarak dallara ayırmaktadır. Son olarak coğrafyaya dayanan sosyoloji doktrinlerini belirtmiştir. Coğrafi nazariyeleri, iklim, yeryüzü, mevsimler, su dağılımları vb. şeklinde açıklamıştır. Günay, sosyolojiyi genel sosyoloji, sosyal morfoloji ve sosyal fizyoloji şeklinde üç bölüme ayırmıştır. Genel sosyoloji, sosyolojinin konusu, metodu ve tarihini incelemektedir. Sosyal morfoloji, toplumsal olguların maddi ve ekolojik dayanaklarına yönelirken; sosyal fizyoloji, toplumsal görevleri inceler. Ayrıca sosyolojinin, mikro ve makro sosyoloji olarak uzmanlıklarına göre ayrıldığını belirterek, köy, şehir ve sanayi toplumlarına göre incelenme konusu olduğunu belirtmiştir.

Günay Eğitimle İlgili Temel Bilgiler başlıklı ikinci bölümde eğitimin tanımını yapmıştır. Terbiye kelimesinin karşılığı olan eğitimin eğmek, eğilmek fiillerinden türediğini, şekil vermek, yetiştirmek anlamına geldiğini ifade etmiştir. Durkheim'ın eğitim tanımından yararlanarak eğitimi açıklamış, kişinin yaşadığı toplumda yeteneklerini, tutumlarını ve davranış biçimlerini geliştirdiği süreçlerin toplamını eğitim olarak adlandırmıştır. Yazar eserinde eğitim kavramını açıklarken farklı isimlerin eğitim tanımlarına yer vermiş ve eğitime farklı açılardan yaklaşımlar yapmıştır. Eğitimin beşeri bir fonksiyon olduğunu ifade ederek, eğitimin kuşaktan kuşağa aktarıldığını, insana özgü olan becerilerin, kültürlerin eğitim ve öğretim yoluyla öğrenileceğini savunur. Eğitim, seviyeli, planlı ve şuurlu bir faaliyettir. Günay, eğitimin amaçlarını açıklamış ve farklı eğitim tanımlarına yer vermiştir. Aristo'ya göre eğitimin amacı, beden ve ruhun elverişli olduğu mükemmelliğe eriştirilmesidir. Farabi'den İbn-i Sina'ya, Gazali'den Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya kadar olan dönemlerdeki eğitim görüşlerinin incelenmesi durumunda genel olarak eğitimin amacının, ideal ve mükemmel insanı, toplumu yetiştirmek olduğunu vurgular. Durkheim'ın eğitimin amaçlarının zaman ve mekana göre değiştiği düşüncesine katılan Günay, ilk çağlardan günümüze geldiğinde eğitimin amacında ve eğitim tarzında farklılıklar yaşandığını belirtmiştir. Bu konuda Hz. Ali'nin; “çocuklarınızı kendi zamanınıza göre değil, onların yaşayacakları zamana göre yetiştiriniz” sözünü vurgulamıştır. Günay, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na değinerek Türk Milli Eğitimimizin genel amaçlarını maddeler halinde sıralamıştır. Temelde Atatürk ve Atatürk inkılaplarına, vatanına, milletine, ailesine bağlı, sorumluluklarını bilen, hür ve

bilimsel düşünce gücüne sahip, beden, ruh ve duygu bakımından sağlıklı bireyler yetiştirmek Türk Milli Eğitimimizin amaçlarının başında gelmektedir. Günay, sonrasında fert açısından ve sosyo-kültürel açıdan kısaca eğitimin görevlerini açıklamıştır.

Eğitimle İlgili Bilimler ve Eğitim Sosyolojisi başlıklı üçüncü bölümde, eğitimin diğer bilimlerle ilişkisini açıklamış, daha çok pedagoji ve psikoloji bilimleri üzerinde durmuştur. Eğitimin yeni yetişen nesil üzerindeki etkisinin öneminden bahsederek pedagoji biliminin insan yetiştirme sanatı olduğunu vurgular. Eğitim konusuyla yakından ilgili olan bilimler arasında biyoloji, antropoloji ve kültürel antropolojinin önemini açıklar.

Eğitimin Mahiyeti başlıklı dördüncü bölümde, hayvanların dünyaya geldiklerinde eğitime ihtiyaç duymadıklarını, bazı çağrışımlar, tekrarlamalar ve içgüdü yoluyla hayatlarını sürdürdüklerini belirten Günay, insanın dünyaya geldikten sonra uzun ve karmaşık gelişim evresi yaşaması gerektiğini vurgular. Bu gelişim ve değişimin ancak eğitim yoluyla gerçekleşeceğini açıklar. Eğitim ve öğretimin mahiyetinin eğitim felsefesi alanına girdiğini ve eğitim felsefesinin insanı ele alırken bir oluş içerisinde insan/alem olarak ayrılmaz bir çift yüz olarak gördüğünü belirtir. Eflatun'un düşüncesinden yola çıkarak insanı dış alemle ve çevreyle olan etkileşimleri ile ele alır.

Eğitimde İrsiyet ve Çevre Faktörleri başlıklı beşinci bölümde iki görüşten yararlanmıştır. Birinci görüşe göre, eğitimde hakim faktör insanın doğuştan sahip olduğu kabiliyetler, yeteneklerdir. İnsan zihninin gelişmesindeki başlıca rolün irsiyet yani kalıtımın olduğunu söyler. Çocuğun başarısı üzerinde aileden gelen kalıtımın eğitim yaşamında da etkisi olduğunu belirtir. İkinci görüşte ise, tam tersi kalıtımın değil çevrenin etkisi üzerinde durulur. İnsanın çevrenin mahsulü olduğu görüşü hakimdir. İrsiyet ve çevrenin eğitim ve öğretimde insan hayatına şekil verdiğini savunan Günay, hissedilmese de ikisinin de oldukça önemli etkileri olduğunu belirtir.

Eğitim ve Toplum başlıklı altıncı bölümde, eğitimi bir çevrenin dışında düşünmenin mümkün olmadığını açıklar. Eğitimin imkanının toplumun varlığına bağlı olduğunu ve toplum olmadan eğitimin olmayacağını, çocuğun hayata gelmesinin bile toplum hayatıyla mümkün olduğunu ifade eden Günay, insanın ancak bir toplum içerisinde mana ve değer kazanacağını savunur.

Sosyal Bir Olgu Olarak Eğitim başlıklı yedinci bölümde, eğitimin vuku bulmadığı bir toplumun olmadığını, en ilkel toplumlarda bile sosyo-kültürel devamlılıklarını kendilerine özgü eğitim anlayışlarıyla sürdürdüklerini belirtir. Eğitimin bir toplum olayı ve sosyal bir olgu olduğunu belirten Günay, toplumlarda fertlerin gelip geçici olduğu halde, eğitimin sürekli olduğunu ifade eder. Eğitim sosyal bir olgu olduğundan dolayı, toplum olaylarını incelemeyi amaçlayan sosyolojiyi de bu alanın dışında tutmanın mümkün olmadığını belirten Günay, eğitim sosyolojisini bu noktada ele alır.

Eğitim Sosyolojisinin Konusu başlıklı sekizinci bölümde az gelişmiş, basit toplumlarda doğrudan doğruya sosyalleşme süreci olduğunu belirterek, gelişmiş toplumlarda ise öğretim ve bu amaçla kurulan kurumların bulunduğunu açıklar. Eğitim sosyolojisinin, eğitim meselesini ve toplumun eğitim faaliyetlerini düzenlemesi ile eğitimcilere ışık tutabileceğini savunan Günay, eğitim sosyolojisinin önemini vurgular.

Eğitim Sosyolojisinin Önemi başlıklı dokuzuncu bölümde Günay, eğitim sosyolojisinin hem öğrencilere hem de eğitimcilere daha geniş düşünme ufku kazandıracığını belirtir.

Eğitim Sosyolojisi ve Komşu Disiplinler başlıklı onuncu bölümde, toplum ve eğitim ilişkisini kendine has yöntemlerle inceleyen eğitim sosyolojisinin, komşu disiplinleri kabul edilen eğitim felsefesi, eğitim antropolojisi ve eğitim psikolojisiyle yakından ilişkili olduğu vurgulanmaktadır. Günay, eğitim sosyolojisinin eğitimin temellerini araştırırken bu bilim dallarından yararlandığını vurgular.

Eğitim Sosyolojisinin Metodu başlıklı on birinci bölümde Günay, toplumun eğitimle ilgili sorunlarının sosyolojinin bakış açısıyla incelendiğini, bu nedenle sosyolojinin metodunun eğitim sosyolojisinin de metodu olduğunu ifade ederek, Durkheim'in yaklaşımından hareketle eğitim sosyolojisinin metodlarını açıklar. Bunlar; müşahhaslık (somutluk) kuralı, şuurlu tecahül kuralı, objektiflik kuralı, sosyal olayların belirlenmesi, dayanışmalı bütünlük, normal patolojikten ayırma ve toplumsal toplumsalla tayin kuralı. Günay ayrıca sosyolojinin yararlandığı diğer metodlar olan, vasıflama, dolaylı gözlem, dolaysız gözlem, örnekleme, monografi, istatistik, saha araştırması, karma teknikler ve anket metoduna da dikkat çeker.

Eğitim Sosyolojisinin Tarihçesi başlıklı on ikinci bölümde, eğitim sosyolojisinin sosyolojiden de genç bir bilim olduğunu ifade eden Günay, eğitim sosyolojisinin tarihçesini açıklarken bir hazırlık döneminin varlığından bahseder. Bir bilim özelliğini kazanmadan önce de gerek din gerekse insanı hedef edinen felsefelerin terbiye meselesini konu edindiklerini belirtir. Daha sonrasında sosyologların eğitim konusuna yönelmeleri eğitim sosyolojisinin bilim olarak ortaya çıkmasına neden olmuş ve Durkheim, Weber, John Dewey gibi isimlerin çalışmalarıyla önem kazanmıştır. Batı'da eğitim sosyolojisi çalışmaları ilerlerken, Günay lkemizde eğitim sosyolojisinin ilk Türk sosyologların eğitim çalışmalarıyla önem kazandığını belirtir. Ahmet Rıza, Ahmet şuayp, M.Satı, Prens Sabahattin ve Ziya Gökalp gibi Türk sosyologlarının eğitim meselesi üzerinde durduklarını, daha sonra İbrahim Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitim sosyolojisi dersi vermesiyle giderek önem kazandığını açıklar.

Eğitim ve Kültür başlıklı on üçüncü bölümde Günay, daha sonra eğitimin kültürle olan ilişkisini açıklayarak, eğitimin toplumda sosyal miras kabul edilen kültürü nesilden nesile aktarılması görevini gördüğünü belirtir.

Sosyalleşme başlıklı on dördüncü bölümde, eğitimin aynı zamanda sosyalleşme görevi olduğunu belirten Günay; aile, okul, arkadaşlık grupları ve kitle iletişim araçları gibi sosyalleşme araçlarının eğitim olgusu üzerindeki etkisini vurgular.

Farklı Sosyal, Kültürel Grup ve çevrelerde Eğitim başlıklı on beşinci bölümde Günay, ilkel toplumlarda eğitimin aile ve akraba arasında günlük hayatın ritmiyle; geleneksel toplumlarda akrabalık sistemi ve cemiyetlerin yaygın eğitimde temel görevi üstlenmesiyle gerçekleştiğini ve eğitimin temelde dini esaslara dayandığını belirtir. Modern toplumlarda ise, eğitim işi devlet hizmetleri ve kurumları tarafından yönetilmekte ve eğitim anayasa maddesinde yerini almıştır.

Sosyal Tabakalaşma ve Eğitim başlıklı on altıncı bölümde, farklı toplumların yanı sıra, sosyal tabakalaşmanın olduğu toplumlarda da eğitimde farklılıklar olduğunu belirten Günay, tabakalaşmayı üst tabaka, orta tabaka ve alt tabaka olarak sınıflandırmıştır. Sosyal tabakalaşmaya göre eğitimin farklılaşmasının örneğinin sınıf esasına dayalı toplum tipinde görüldüğünü belirtmiştir. Üst sınıflardan alt sınıflara doğru inildiğinde eğitim-ğretim seviyesinde belirgin bir düşmenin yaşandığını ifade etmiştir.

Eğitimde Fırsat Eşitliği başlıklı on yedinci bölümde, toplumsal tabakalaşmanın olduğu toplumlarda sosyal sınıfların varlığının eğitimde fırsat eşitsizliğine yol açtığını ifade etmektedir. Eğitimde fırsat eşitliğini etkileyen sebeplerin başında ekonomik faktörlerin yer aldığını belirtmiştir. Ailenin sosyo-ekonomik statüsü, gelir seviyesi, coğrafi faktörler ve yerleşim düzeni de eğitimde fırsat eşitliğini etkilemektedir.

Sosyal Değişme ve Eğitim ve Bir Sosyal Sistem Olarak Okul ve Öğretmenlik başlıklı on sekizinci ve on dokuzuncu bölümlerde, sosyal değişimin hızlı olduğu günümüzde teknoloji, şehirleşme ve sanayileşmenin etkisiyle okullarda öğrenci sayısı artmış bütün bunlar eğitim ve öğretimin yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda öğretmen ve öğrenci ilişkilerinin farklı bir boyut kazandığını ifade eden Günay, öğretmenlik mesleğinin modern toplumlarda önemli bir meslek haline geldiğini söyler.

Günay son olarak Eğitim Sosyolojisi ve Din Eğitimi başlıklı yirminci bölümde, insanlık tarihi içerisinde eğitimin uzun yıllar boyunca dini kalıplar içerisinde ilerlediğini, ilk eğitim merkezlerinin ibadet mekanları olduğunu belirtmiştir.

4.1.14.Hüseyin Öztürk – Eğitim Sosyolojisi

Hüseyin Öztürk'ün Eğitim Sosyolojisi başlıklı kitabı ilk baskısını 1970 yılında yapmıştır. Bu araştırma kapsamında aynı isimli çalışmanın 1993 yılında yayımlanan 8.baskısı kullanılmıştır. Eğitim Sosyolojisi kitabı 8 bölüm ve 206 sayfadan oluşmaktadır. Öztürk çalışmasının genel kapsamlı bir eğitim sosyolojisi kitabı olmadığını, öğretmenlik mesleği esas alınarak hazırlandığını belirtmiştir. Kitap;

- Sosyolojinin Tanımı ve Alanı
- Eğitim Sosyolojisinin Niteliği ve Alanı
- Sosyal Politika ve Eğitim
- Kültür-Toplum İlişkisi ve Eğitim
- Sosyal Değişme ve Eğitim
- Ekoloji ve Eğitim
- Toplumsal Sorumluluk ve Eğitim
- Toplumsal Bir Kurum Olarak Okul

bölümlerinden oluşmaktadır.

Öztürk Sosyolojinin Tanımı ve Alanı başlıklı ilk bölümde, sosyal gerçeklik ve sosyal olgular konularını ele alarak sosyolojiyi incelemiştir. Sosyolojinin felsefe ve diğer sosyal bilimlerle ilişki içerisinde olduğunu belirterek, sosyolojiyi kısaca, insan gruplarıyla uğraşan bir bilim şeklinde açıklamıştır. Öztürk, insanı doğup büyüdüğü

toplumun bir ürünü olarak görmekte ve insanın üyesi olduğu toplumun niteliklerini taşıdığını belirtmektedir. İnsanın toplu halde yaşamasıyla ortaya çıkan kural, kanun ve örgütlerin tümünü sosyal gerçeklik olarak açıklamıştır. Sosyal olguyu ise, bireylerin her çeşit davranış ve yaşayış biçimleri olarak belirtmiştir. Sosyal olguya; yazılı kanun, tüzük ve yönetmelikleri, modayı, gelenek göreneklere ve kamuoyunu örnek vermiştir. Öztürk sosyal olayların kısa zaman içerisinde ortaya çıktığını, sosyal olguların ise yavaş yavaş ortaya çıkarak uzun bir zaman süresi içinde gerçekleştiğini belirtmiştir.

Eğitim Sosyolojisinin Niteliği ve Alanı başlıklı ikinci bölümde, eğitim sosyolojisini, sosyoloji biliminin eğitime uygulanması şeklinde açıklamıştır. Eğitim sosyolojisinin kısa tarihini ele alarak Weber ve Durkheim'ın eğitim sosyolojisinin gelişimine katkılarını belirtmiştir.

Sosyal Politika ve Eğitim başlıklı üçüncü bölümde, sosyal politika ve eğitimin niteliği, öğrenim olanakları ve eğitimde fırsat eşitliği konularını incelemiştir. Eğitimin genellikle faydacı ve pragmatik bir nitelik taşıdığını belirterek, sanayileşen toplumun hayat felsefesinin eğitime de yansıdığını ifade etmiştir. Toplumların eğitimde fırsat eşitliğini sağlamakla yükümlü olduğunu belirten Öztürk, sosyal sınıf ve tabakalar, köyler ve şehirler, kadın-erkek ve bölgeler arasındaki eşitsizlikleri eğitimde fırsat eşitliğini etkileyen etmenler olarak belirtmiştir.

Kültür-Toplum İlişkisi ve Eğitim başlıklı dördüncü bölümde, kültürün aktarılmasında okulun rolünü, kültür ve okul kültürünü ele almıştır. Öztürk, bir toplumun genel aşama biçimini kültür olarak açıklamıştır. Din, ekonomi, sanat ve bilimi kültürün önemli dalları olarak belirtmiştir. Kültürün genç kuşaklara aktarılmasında okulun önemli bir işlevi olduğunu belirtmiş, okul yoluyla verilen kültürün aklın, deneyin ve gözlemin süzgecinden geçerek genç kuşaklara aktarıldığını ifade etmiş ve bunun eğitim yoluyla yapıldığını açıklamıştır. Okullardaki çalışmalarla kültür değerlerinin arasında bağlılık olması gerektiğini ifade eden Öztürk, bu bağlılığın olmadığı durumlarda eğitimin çocuklar üzerinde kalıcı bir etkisinin olmayacağını belirtmiştir.

Sosyal Değişme ve Eğitim başlıklı beşinci bölümde, sosyal ihtiyaçlar ve öğretim programlarına yer vermiştir. Öztürk, en ilkel toplumlardan en gelişmiş toplumlara kadar bütün toplumlarda sosyal değişimin gerçekleştiğini ve kaçınılmaz olduğunu ifade etmiştir. Sosyal değişimin etkisiyle toplumun sosyal, ekonomik ve politik kültürünün değiştiğini belirtmiştir. Öztürk, yaşanan sosyal değişme ve gelişmelerin sonucu insanların yeni düzene uymalarında eğitimin önemli bir araç olduğunu ifade

etmektedir. Belirli bir öğretim basamağında eğitimin varmak istediği amaçları saptayan ve neler öğretileceğini belirleyen belgeyi öğretim programı olarak açıklayan Öztürk, öğretim programlarının toplumun ihtiyaç ve isteklerine cevap verecek nitelikte olması gerektiğini belirtir.

Ekoloji ve Eğitim başlıklı altıncı bölümde Öztürk, canlılar ve içerisinde yaşadıkları sosyal çevre arasındaki ilişkiyi açıklayan bilimi ekoloji olarak tanımlamaktadır. Canlıların yaşamak ve gelişebilmek için içinde buldukları çevreye uyum sağlamak zorunda olduğunu belirterek, doğal çevrenin insan toplulukları üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir. Bir ülkenin ve bölgenin ikliminin eğitimi etkilediğini belirterek, okul binalarının yapısı ve biçiminin bu koşullara göre şekillendiğini ifade etmektedir. İklimin okula başlama zamanını, yerleşim yerlerindeki nüfusun eğitim düzenini etkilediğini açıklamıştır.

Toplumsal Sorumluluk ve Eğitim başlıklı yedinci bölümde Öztürk, toplumsal sorumluluk duygusunun kişinin iyiyi ve kötüyü, doğruyu ve yanlış ayırt etmesinde önemli bir rol oynadığını ifade etmiştir. Eğitiminde gerçekleştirmeye çalıştığı amaçlardan birinin, insanın sorumluluk duygusunu geliştirmek olduğunu belirtmiştir.

Toplumsal Bir Kurum Olarak Okul başlıklı sekizinci bölümde ise, okulu, öğrenciyi, okul yöneticileri ve öğretmenleri inceleyerek, çevre ve okul ilişkisini açıklamıştır. Okul deyince akla öğrencinin geldiğini belirterek, okulun ana ögesinin öğrenci olduğunu, okulda yapılan tüm çalışmaların öğrenciyi yaşama hazırlamak amacıyla gerçekleştiğini ifade etmiştir.

4.1.15.Sabri Akdeniz – Eğitim Sosyolojisi

Sabri Akdeniz'in üçüncü baskısı 1994 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabı 3 bölüm ve 384 sayfadan oluşmaktadır. Akdeniz, kitabı oluştururken eğitim düzenini bütün sorun ve çelişkileriyle ele alarak işlemeye çalıştığını belirtmiştir. Eğitim sosyolojisi kitabının konuyu bütün boyutlarıyla kapsamaması için Cumhuriyet Eğitimi, çok partili yönetime geçişle gündeme gelen din eğitimi ve İmam Hatip Liseleri, son dönemlerde Milli Eğitimimizi istila ettiğini düşündüğü yabancı dil ile eğitim-öğretim gibi üç olguyu işlemesi gerektiğini düşünmektedir. Kitap;

- Toplumda Eğitimin Yeri ve Önemi
- Aile Ötesi Gruplar İçinde Etkileşim
- Batı Ülkelerinde Eğitim-Okul-Toplum İlişkisine Kısa Bir Bakış

bölmelerinden oluşmaktadır.

Toplumda Eğitimin Yeri ve Önemi başlıklı birinci bölümde toplumsama, çocuğun çevresi, aile içindeki ilişkiler ve ailede fertlerin rollerinin uğradığı değişiklikleri incelemiştir. Akdeniz eğitimi, “her toplumun grubu ya da çocuklarını kendi toplum ilişkilerine göre biçimlendirmek için sürdürdüğü bir oluşum” olarak tanımlamıştır. Eğitimin kültür aktarımı, yenilikçileri yetiştirme, siyaset görevi, iktisadi görevi ve seçip ayırma görevinin olduğunu belirtmiştir. Akdeniz, toplumsama kelimesinin daha eskiden kullanılan içtimaleştirme kelimesine karşılık geldiğini, sosyalizasyonun ise yabancı kökenli bir kelime olduğunu ve bu nedenle toplumsama kelimesini bulduğunu belirtmiştir. Toplumsamayı, çocuğun kişinin içinde bulunduğu topluma mal edilmesi olarak açıklamıştır. “Toplumsanmamış ferdin henüz kişi olamamış bir yaratık” olduğunu belirten Akdeniz, çocuğun toplumsanması için gerekli sevgi ve şefkatin ailenin sağladığını ifade etmiştir. Çocuğun belli bir çevrede, bir ortam içine doğduğunu belirtmiş, kendi milletine ait ülküleri ve davranış örneklerini algılayabilmesi için yaşadığı toplumu benimsemesi ve o bütünün ayrılmaz bir parçası olduğunu kavrayabilmesinin kimlik bilinciyle gerçekleşeceğini vurgulamıştır. Her ailenin biricik olduğunu belirtmiş ve aile içindeki ilişkilerin toplumun bütününde görülen örneğe ana çizgileriyle benzediğini ifade etmiştir. Yakın bir geçmişe kadar ülkemizde gelenekçi ailenin toplumun beklentilerini, inançlarını ve değer yargılarını kuşaktan kuşağa aktarmakla görevli olduğunu belirtmiş fakat günümüzde birçok ailenin yabancılaştığını ifade etmiştir. Türk-İslam aile yapısının İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra hızlı bir değişime uğradığını vurgulamıştır.

Aile Ötesi Gruplar İçinde Etkileşim başlıklı ikinci bölümde okulları, okul içindeki ilişkileri, Türk Milli Eğitiminin, İmam Hatip Liselerinin ve Cumhuriyet eğitiminin amaçlarını, yabancı dil ile eğitim-öğretim yapan okulları, fırsat eşitliğini ve eğitimde eşitsizliğin kaynaklarını incelemiştir. Çocuğun kişiliğini oluşturan iki ana kurumun aile ve okul olduğunu belirten Akdeniz, Sanayi Devri’nden sonra okulların giderek önem kazandığını ifade etmiştir. Çocukların okul içerisinde uzun vakit geçirerek ömür boyu sürecek ilişkileri başlattığını ve yaşlılarıyla etkileşim kurarak kendi kimliğini kazandığını belirtmiştir. Türk Milli Eğitiminin amaçlarını toplumsal yönden ve kişilik yönünden ele almış ve açıklamıştır. Milli Eğitim ülkemizin toplumdaki bütün fertleri bölünmez bir bütün halinde milli şuur altında toplamak ve çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı haline getirmek olduğunu belirtmiştir. İmam Hatip Liselerinin amacının, İmam Hatiplik ve Kuran kursu

öğreticiliği gibi dini hizmetleri yapmak üzere en az lise seviyesinde genel ve mesleki öğrenim görmüş din görevlileri yetiştirmek olduğunu ifade etmiştir. Akdeniz Cumhuriyet eğitiminin amacını açıklarken 1950’li yılların sonuna kadar geçen süreyi esas almış, Cumhuriyet eğitiminin CHP eğitimi anlamına geldiğini savunmuştur. Cumhuriyet eğitiminin, CHP’nin 6 oku çerçevesinde onların doğrultusunda düzenlendiğini belirtmiştir. Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılapçılık olarak ele aldığı ilkelere CHP’nin sadık kalmadığını vurgulayarak Cumhuriyet eğitimini eleştirmiştir. Akdeniz, yabancı dil ile eğitim yapan okulların toplumumuza zarar verdiğini düşünmektedir. Kimlik bunalımına neden olacağını ve aşağılık duygusunun derinleşmesine yol açacağını savunmaktadır. Yabancı dille eğitim yapan okulların yalnız dil öğretimi getirmeyeceğini aynı zamanda kültür istilasına neden olacağını iddia etmekte ve milli kültür üretimini baltalayacağını savunmaktadır.

Batı Ülkelerinde Eğitim-Okul-Toplum İlişkisine Kısa Bir Bakış başlıklı üçüncü bölümde Anglosakson ve Batı toplumlarındaki eğitime ilişkin görüşleri ele almış ve eğitimin iktisat, kalkınma, değişim ve istikrar ile olan ilişkisini incelemiştir. Okul-toplum-çevre ilişkilerini ele alarak Boyabat İmam Hatip Okulu’nu, Kuran kursu yaptırma derneklerini, okul aile birliklerini ve vakıfları incelemiştir.

4.1.16.Mahmut Tezcan – Eğitim Sosyolojisi

Mahmut Tezcan’ın dokuzuncu baskısı 1994 yılında yayınlanan Eğitim Sosyolojisi kitabı makro eğitim sosyolojisi ve mikro eğitim sosyolojisi kapsamında iki kesimden oluşmaktadır. Birinci kesim 19 bölüm, ikinci kesim ise 9 bölümdür. Kitap toplamda 28 bölümden ve 337 sayfadan oluşmaktadır. Kitap birinci kesimde;

- Eğitim Sosyolojisinin Tanımı, Konusu, Özellikleri ve Gelişimi
- Eğitim Sosyolojisinin Önemi ve Diğer Davranış Bilimleri ile İlişkisi
- Toplumsallaşma Süreci
- Eğitimde Amaçlar ve Toplum
- Eğitimin Toplumsal İşlevleri
- Kültür ve Eğitim İlişkileri
- Ekonomi ve Eğitim
- Demokrasi ve Eğitim
- Eğitimde Fırsat Eşitliği
- Toplumsal Tabakalaşma ve Eğitim
- Toplumsal Sınıflar ve Eğitim
- Aile ve Eğitim
- Toplumsal Hareketlilik ve Eğitim

- Akran Grupları ve Eğitim
- Kitle İletişim Araçları ve Eğitim
- Toplumsal Değişme ve Eğitim
- Göç ve Eğitim
- Az Gelişmiş Ülkelerin Eğitim Sorunları
- Sanayileşmiş Ülkelerin Eğitimsel Sorunları

İkinci Kesimde;

- Toplumsal Bir Sistem Olarak Okul
- Okul-Çevre İlişkileri
- Okulda Başarısızlık ve Önlenmesi
- Meslek Olarak Öğretmenlik
- Okulda ve Sınıfta Öğretmen
- Toplumsal Bir Sistem Olarak Sınıf
- Öğretmenin Konumu
- Öğretmenin Rolü
- Öğretmen Kişiliği ve Eğitim

bölümlerinden oluşmaktadır.

Eğitim Sosyolojisinin Tanımı, Konusu, Özellikleri ve Gelişimi başlıklı birinci bölümde eğitim kavramının, eğitim biliminin ve sosyolojinin tanımlarını yaparak eğitim sosyolojisine giriş yapmıştır. Tezcan Emile Durkheim, Max Weber ve Karl Mannheim'in eğitim sosyolojisine katkılarını incelemiştir. Eğitsel sosyoloji ve eğitim sosyolojisi kavramlarına dikkat çekmiş ve ayırım noktalarını açıklamıştır. Eğitim sosyolojisinin özelliklerini, inceleme alanlarını ve konularını ele almıştır.

Eğitim Sosyolojisinin Önemi ve Diğer Davranış Bilimleri ile İlişkisi başlıklı ikinci bölümde önemi ve diğer bilimlerle olan ilişkisini açıkladıktan sonra Türkiye'de eğitim sosyolojisinin gelişimini incelemiştir. Ziya Gökalp, Prens Sabahattin, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Ethem Nejat'ın eğitim görüşlerine ve eğitim sosyolojisine katkılarına yer vermiştir. Tezcan bu bölümde son olarak Türkiye'de örgün eğitim programlarındaki eğitim sosyolojisini incelemiştir.

Toplumsallaşma Süreci başlıklı üçüncü bölümde toplumsallaşma kavramı ve özelliklerini açıklamış, nesnel bakımdan ve öznel bakımdan toplumsallaşma tanımlarını yapmıştır. Toplumsallaşmanın özelliklerini ele almış, içgüdü, fiziksel bağlılık, öğrenme kapasitesi ve dil olarak sınıflandırdığı toplumsallaşmanın biyolojik temellerini açıklamıştır. Başarılı ve başarısız toplumsallaşma tiplerini ve toplumsallaşmanın amaçlarını incelemiştir. Toplumsallaşmanın bireysel görünümünü toplumsal kişi, toplumsal öğrenim, bireyselleşme, ayna benlik, cinsel

rol farklılaşması, dinsel toplumsallaşma, yetişkin toplumsallaşması ve yeniden toplumsallaşma olarak belirtmiştir. Toplumsallaşma kuramlarını psikanalitik, kültürleşme ve öğrenme kuramı olarak ifade etmiş ve açıklamıştır.

Eğitimde Amaçlar ve Toplum başlıklı dördüncü bölümde genel, bireye yönelik ve sosyo-kültürel yönelimli amaçlar şeklinde eğitimin amaçlarını ele almıştır. Amaçların saptanmasındaki ölçütleri toplumsal yeterlilik, temel beşeri gereksinimler, demokratik düşünceler, amaçların kendi içerisinde tutarlılığı ve davranışsal yorum ölçütü şeklinde belirtmiştir. Amaçların gruplandırılmasını açıklamış, Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarını ve değerlendirilmesini incelemiştir.

Eğitimin Toplumsal İşlevleri başlıklı beşinci bölümde eğitimin açık işlevlerini ve gizli işlevlerini ele almıştır. Açık işlevleri kültürün aktarılması, çocuğun toplumsallaştırılması, yenilikçi bireylerin yetiştirilmesi, siyasal işlev, seçme işlevi ve ekonomik işlevi iken, gizli işlevleri eş seçme, tanıdık ve statü sağlama, işsizliği önleme ve çocuk bakıcılığı olarak belirtmiştir.

Kültür ve Eğitim İlişkileri başlıklı altıncı bölümde sosyo-kültürel sistemde davranışın toplumsal belirleyicilerini incelemiştir. Bunları ideoloji, teknoloji ve toplumsal örgüt olarak belirtmiş, kültürün, kültürel değişimin, gelenek ve göreneklerin eğitim ile olan ilişkilerini açıklamıştır.

Ekonomi ve Eğitim başlıklı yedinci bölümde eğitimin tüketim özelliğini, eğitim-ekonomi ilişkilerini ve eğitimin yatırım özelliğini incelemiştir. Federal ve merkezi hükümetleri, eyaletleri, illeri, okul bölgelerini, sanayide işçi eğitimini, kalkınma ve eğitimi açıklamıştır.

Demokrasi ve Eğitim başlıklı sekizinci bölümde demokrasinin özelliklerini açıklamış, demokrasi ve eğitim ilişkisini incelemiş ve ülkemizde demokrasi ve eğitim uygulamasını ele almıştır.

Eğitimde Fırsat Eşitliği başlıklı dokuzuncu bölümde eğitimde eşitlik kavramını, eğitsel fırsat eşitliğini ve eğitsel başarı ilişkisini, eğitimde fırsat eşitliğini etkileyen faktörleri ve eğitimde fırsat eşitliği sağlamayı incelemiş ve açıklamıştır.

Toplumsal Tabakalaşma ve Eğitim başlıklı onuncu bölümde toplumsal farklılaşma kavramını, tabakalaşma kuramlarını ve toplumsal tabakalaşma tiplerini açıklamıştır.

Toplumsal Sınıflar ve Eğitim başlıklı on birinci bölümde toplumsal sınıfları, toplumsal sınıfların eğitimle ilişkisini, sınıfsal farklılaşmayı, toplumsal sınıf ve öğrenci başarısını incelemiştir.

Aile ve Eğitim başlıklı on ikinci bölümde ailenin eğitsel işlevlerini açıklamış, sosyo-ekonomik düzeye göre ailenin başarıya etkisini incelemiş ve ülkemizdeki durumu ele almıştır.

Toplumsal Hareketlilik ve Eğitim başlıklı on üçüncü bölümde toplumsal hareketlilik kavramını açıklamış, sanayileşmiş ülkelerdeki durumu, ülkemizdeki toplumsal hareketlilik ve eğitimi, kadının toplumsal hareketliliğini incelemiştir.

Akran Grupları ve Eğitim başlıklı on dördüncü bölümde akran gruplarının ayırt edici özelliklerini, akran gruplarının türlerini, işlevlerini ve akran grupları konusunda yapılan araştırmaları incelemiştir.

Kitle İletişim Araçları ve Eğitim başlıklı on beşinci bölümde kitle iletişim araçlarının işlevlerini ve niteliklerini açıklamış, televizyon ve videonun eğitime etkisini incelemiştir.

Toplumsal Değişme ve Eğitim başlıklı on altıncı bölümde toplumsal değişme kavramını açıklamış, eğitimin toplumsal değişmeye ilişkin işlevlerini, toplumsal değişme ve eğitim ilişkilerini ve bu ilişkinin başlıca alanlarını incelemiştir.

Göç ve Eğitim başlıklı on yedinci bölümde iç göçlerin olumlu ve olumsuz yanlarını, göçün eğitim sorunlarını, ülke dışına göçleri ve eğitim önerilerini incelemiştir.

Az Gelişmiş Ülkelerin Eğitim Sorunları başlıklı on sekizinci bölümde az gelişmiş ülkelerin genel özelliklerini, gelişmekte olan ülkelerin eğitimsel sorunlarını, önerilen çözüm yollarını ve beyin göçünü incelemiş ve açıklamıştır.

Sanayileşmiş Ülkelerin Eğitimsel Sorunları başlıklı on dokuzuncu bölümde sanayileşmiş ülkelerin özelliklerini ve eğitim sorunlarını incelemiş, bazı gelişmiş ülkelerden örnekler vermiştir.

Toplumsal Bir Sistem Olarak Okul başlıklı yirminci bölümde okulun temel özelliklerini, J. Dewey'e göre okulun işlevlerini, okulun rol yapısını ve okulun etkenlerini incelemiştir.

Okul-Çevre İlişkileri başlıklı yirmi birinci bölümde okul tipolojilerini açıklamış ve ülkemizdeki okul-çevre ilişkilerini incelemiştir.

Okulda Başarısızlık ve Önlenmesi başlıklı yirmi ikinci bölümde başarısızlıktaki bireysel nedenleri ve toplumsal nedenleri açıklamış, toplumsal nedenleri aileden kaynaklı, okuldan kaynaklı ve ekonomik kaynaklardan doğan nedenler olarak belirtmiştir.

Meslek Olarak Öğretmenlik başlıklı yirmi üçüncü bölümde meslekleşme koşullarını, öğretim mesleğinin tipik özelliklerini ve öğretmenlik mesleğinin seçimini incelemiş ve açıklamıştır.

Okulda ve Sınıfta Öğretmen başlıklı yirmi dördüncü bölümde okulda öğretmeni, okul imajını, öğretmeni etkileyen güçleri, sınıfta öğretmeni ve ülkemizdeki öğretmen-öğrenci ilişkisini incelemiş ve açıklamıştır.

Toplumsal Bir Sistem Olarak Okul başlıklı yirmi beşinci bölümde Talcott Parsons'a göre sınıfı, sınıfın büyüklüğünü, sınıf içi iletişimi, karma eğitimi, sınıf rol yapısını ve rol ilişkilerini incelemiş ve açıklamıştır.

Öğretmenin Konumu başlıklı yirmi altıncı bölümde toplumsal konum kavramını ve çeşitlerini açıklamış, öğretmenin konumunu, öğrencinin konumunu, öğretmenlerin öğrenim derecesini ve öğretmenin toplumsal kökenini incelemiştir.

Öğretmenin Rolü başlıklı yirmi yedinci bölümde rol kavramını, sınıflandırılmasını ve çeşitlerini açıklamış, öğretmenin okuldaki rolünü, öğretmenin çevresel rollerini, rol uzmanlaşmalarına göre öğretmen tipolojilerini ve rol çatışmalarını incelemiştir.

Öğretmen Kişiliği ve Eğitim başlıklı yirmi sekizinci bölümde öğretmen kişilik tiplerini demokratik öğretmen, otokratik öğretmen ve ilgisiz öğretmen olarak belirtmiş, öğretime uyarlanma ve Türk Eğitim Sistemi'nde öğretmen davranışlarının genel değerlendirilmesini açıklamıştır.

4.1.17. Abdurrahman Dodurgalı – Eğitim Sosyolojisi

Abdurrahman Dodurgalı'nın 1995 yılında yayımlanan çalışması 8 bölüm ve 148 sayfadan oluşmaktadır. Dodurgalı, pedagojik formasyon kazandırma amacındaki diğer eğitim bilimleri dersleri ile birlikte öğretmen adaylarına katkıda bulunması amacıyla bu eseri kaleme almıştır. Eseri oluştururken, mevcut Türkçe sosyoloji ve eğitim

sosyolojisi çalışmalarını taramıştır. S. Dönmez'in Sosyoloji, M. Tezcan'ın Eğitim Sosyolojisi, A. Kurtkan Bilgiseven'in Eğitim Yolu ile Kalkınmanın Esasları, S. Akdeniz'in Toplumumuz ve Eğitimimiz, Ü. Günay'ın Eğitim Sosyolojisi, J. S. Cramer ve G. S. Brown'ın Çağdaş Eğitim adlı kitaplarından faydalandığını belirtmiştir. Kitap;

- Eğitim ve Sosyoloji Hakkında Genel Bilgiler
- Eğitim Sosyolojisi
- Kültürel Hayat, Sosyalleşme ve Eğitim
- Sosyal Değişme ve Eğitim
- Aile ve Eğitim
- Okul ve Eğitim
- Çevre ve Eğitim
- Kitle İletişim Araçları

bölümlerinden oluşmaktadır.

Eğitim ve Sosyoloji Hakkında Genel Bilgiler başlıklı birinci bölümde, eğitimin mahiyeti ve tarifi, eğitimin gücü, eğitimin amaçları ve görevi, sosyolojinin mahiyeti ve tarifi, sosyolojinin amaçları konularına yer vermiştir. Dodurgalı eğitimi, insanın gerek yetenekleri, gerekse sosyal uyumu itibariyle elde edebileceği son noktalara kadar, belirli bir süreç içinde, her gün bir önceki günden daha ileriye ulaşması ve böylece belirli aşamalar kaydetmesi suretiyle bir halden diğer bir hale geçme çabası, olarak tanımlamıştır. Dodurgalı, bu sürekli değişme ve yenilenme etkeninin, eğitimciye bir zorluk, eğitime de bir belirsizlik yüklediğini vurgulamaktadır. Eğitimin gücünün sonsuz olmadığını, insan davranışlarında hem doğuştan getirdiği hem de eğitim yoluyla kazandığı bir takım özelliklerin etkili olduğunu belirtmiştir. Sosyolojinin ise, grup münasebetlerinin, toplumsal farklılaşma ve tabakalaşma ile toplumların şekil kanunlarını incelediğini belirtir. Ona göre sosyoloji, toplumsal düzeni ve onda meydana gelen gelişmeyi inceler.

Eğitim Sosyolojisi başlıklı ikinci bölümde, eğitim sosyolojisinin tarifi, tarihçesi, amaçları ve metotlarını incelemiştir. Dodurgalı'ya göre eğitim sosyolojisi, her toplumun yeni kuşaklarının yetiştirilmesiyle ilgili davranışları, bu davranışların oluşturulduğu kurumları ve bu alanda yapılan uygulamaları incelemektedir. Eğitim sosyolojisi, eğitimin sosyal hedeflerini inceler ve sosyal varlıkların eğitimle ilgili görevlerinin tanınmasını sağlar. Dodurgalı, eğitim sosyolojisi metotlarını, apaçıklık kuralı, analiz kuralı, sentez kuralı ve sayma kuralı şeklinde belirtmiş ve açıklamıştır.

Kültürel Hayat, Sosyalleşme ve Eğitim başlıklı üçüncü bölümde, kültür kavramı, nitelikleri, maddi ve manevi unsurları, dil, hukuk, din, gelenekler, ekonomi, güzel sanatlar, sosyalleşme ve kültürel hayatı ele almıştır. Kültür kavramını açıklarken, İbn Haldun ve Ziya Gökalp'in görüşlerine yer vermiştir. Dodurgalı'ya göre, kültür değişebilen bir nitelik taşımaktadır. Kültürü oluşturan bütün teknik unsurlar, taşıt araçları, makineler ve aletler maddi kültür unsurlarındandır. Manevi kültür unsurları ise, dil, din, hukuk, örf adetler, ekonomi ve güzel sanatlardır. Dodurgalı daha sonra sosyalleşme kavramını açıklamış ve başarılı, başarısız sosyalleşme tiplerine yer vermiştir.

Sosyal Değişme ve Eğitim başlıklı dördüncü bölümde, sosyal değişme, sosyal gerçek, sosyal yapı, sosyal olgu ve olayı incelemiştir. Dodurgalı'ya göre toplumsal değişme, toplumun temel düzenindeki ve toplumun yapısındaki değişmelerdir. Toplumun yapısı, toplumsal kurumların belirlediği toplumsal ilişkilerden meydana geldiğinden değişme aynı zamanda, ilişkilerin de değişmesidir. Ona göre sosyal değişme ile eğitim arasında iki yönlü bir ilişki vardır. Eğitim değişmenin önemli bir etken, görüldüğü gibi, sosyal değişmenin de eğitimi etkilediği bilinmektedir.

Aile ve Eğitim başlıklı beşinci bölümde, aile ve toplum ilişkilerini, ailenin işlevlerini, ailede rol dağılımını, aile ve eğitim ilişkilerini ele almıştır. Dodurgalı'ya göre ailenin çocuk eğitiminde önemli avantajları vardır. Çocuk dünyaya geldiğinde hiçbir bilgi birikimine sahip olmadığından, aile hiçbir bilgiyi silmek zorunda kalmaz ve istediği bilgiyi aktarır. Aile bağları duygusal açıdan kuvvetli olduğundan anne baba çocuğa eğitim verirken bu bağlardan yararlanır ve böylece eğitim verirken zorlanmaz.

Okul ve Eğitim başlıklı altıncı bölümde, okulun tarihçesi, milli eğitimi, eğitimin denetimini, okul ve programı, Türkiye'de okul eğitimini incelemiştir. Dodurgalı okulu, düşünülerek ve sistemli bir şekilde, okumada kullanılan bazı sembollerin takdimiyle, belirli bir zamanda belirli bir yerdeki toplantılara devam eden bir grubu, cehalet durumundan zeka, maneviyat, ve teknik bilgi bakımından aydınlatılmış hale getirmeye çalışan kurumlar, olarak tanımlamıştır.

Çevre ve Eğitim başlıklı yedinci bölümde, grup, cemaat, cemiyet, sosyal çevre, eğitim ve çevre ilişkisini ele almıştır. Dodurgalı çevreyi, insanın sosyalleşmesi konusunda önemli bir etken olarak görmüştür. Aile içerisinde doğup büyüyen çocuk, gelişmesini toplum içerisinde gerçekleştirir. Anne babaya karşı olan çok yönlü fiziksel

bağımlılık yavaş yavaş yerini toplum içerisinde bireysel yaşama bırakır. Bu noktada çevre, insanın bireysel yaşantısı üzerinde oldukça önemli bir etkiye sahiptir.

Kitle İletişim Araçları başlıklı sekizinci ve son bölümde ise, kitle iletişim araçlarına yer vermiştir. İnsanlar arasında çeşitli kültür unsurlarının birinden diğerine aktarılmasında tarih boyunca çeşitli araçlardan yararlanılmıştır. Kitaplar, eskiden beri bilgilerin aktarılmasında önemli bir araç olmuştur. Modern dönemde gelişen teknoloji ile ortaya çıkan kitle iletişim araçları, insanların eğitimi ve sosyalleşmesi konusunda büyük etkiye sahiptir. Dodurgalı'ya göre, günümüz teknolojisinin eğitime getirdiği en yeni eğitsel kurum kitle iletişim araçlarıdır.

4.1.18.Eyüp Kemerlioğlu/Sezgin Kızılçelik/Mustafa Gündüz – Eğitim Sosyolojisi

1996 yılında yayımlanmış olan bu eser, 8 bölüm ve 126 sayfadan oluşmaktadır. Üç akademisyenin birlikte yazmış olduğu kitap, Eğitim Sosyolojisi dersinin okutulmasına ve yürütülmesine katkı olması amacıyla yazılmıştır. Kitabın içeriği;

- Eğitim ve Eğitime Sosyolojik Bakış Açıları
- Eğitim Sosyolojisi
- Eğitim ve Toplumsal Yapı
- Eğitim ve Aile
- Eğitim ve Ekonomi
- Eğitim ve Siyasal Düzen
- Toplumsal Bir Sistem Olarak Okul
- Eğitim ve Toplumsal Değişme

bölmelerinden oluşmaktadır. Kitapta hangi bölümün hangi yazar tarafından kaleme alındığıyla ilgili bir açıklama bulunmamaktadır.

Eğitim ve Eğitime Sosyolojik Bakış Açıları başlıklı birinci bölümde, eğitimin tanımı yapılmış, farklı sosyologların ve eğitimcilerin eğitimin tanımlarından örnekler verilmiştir. Eğitim, yeni kuşaklara toplumdaki mevcut değerlerin, bilgilerin, düşüncelerin ve hünelerinin aktarılmasını veya öğretilmesini sağlayan bir süreç olarak tanımlanmıştır. Formel ve informel eğitimi açıklayarak diğer eğitim türleri olan örgün, yaygın, doğal ve hizmet-içi eğitimi ele almışlardır. Eğitimin, gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun her toplumda değişmeyen genel işlevleri vardır. Bu işlevler gizli işlev ve açık işlev olarak ikiye ayrılmaktadır. Sosyologlar eğitimi anlayıp açıklamak üzere eğitime farklı sosyolojik bakış açıları geliştirmişlerdir. Bu bakış açılarından işlevselci, çatışmacı ve etkileşimci bakış açıları bu kitapta ele alınarak incelenmiştir. İşlevselcilik,

toplumsal yapıda yer alan unsurları, özellikle de kurumları, toplumda yerine getirdikleri işlevlere bağlı olarak inceleyen bir yaklaşım biçimidir. Kültürün aktarılması, toplumsal ve siyasal bütünleşmeyi sağlaması, toplumsal kontrolü ve toplumsal değişmeyi sağlaması gibi eğitimin gizli işlevleri vardır. Çatışmacı görüş ise yazarlara göre, işlevselciliğin alternatifi niteliğindedir. Bu görüşe göre çatışma toplumun temel niteliğidir ve toplumun her alanında bulunur. Çatışma ve çelişki kavramlarının üzerinde durarak, bu iki olgunun toplumun amaçlarının yerine getirilmesinde ve ilerlemesinde katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir. Etkileşimci görüşe göre ise, toplum ve birey karşılıklı ilişki içerisindedir ve bunlar birbirinden ayrılamayacağı gibi sosyolojik çözümlenelerde toplum ve birey bir önceliğe sahip değillerdir. Etkileşimciler, insanların düşünme kapasitesine sahip olduklarını, düşünme kapasitesinin ise toplumsal etkileşime göre biçimlendiğini vurgularlar. Bu kitapta eğitimin sosyolojik bakış açıları ana hatlarıyla ele alınmış ve genel bir değerlendirme yapılmıştır. Sosyolojiyi, toplumun genel yasalarını, yasa benzeri düzensizlikleri, eğilimleri, toplumsal olgular arasındaki neden sonuç ilişkilerini saptamaya yarayan kuramsal bir bilim olarak tanımlamışlardır. Sosyolojinin bir alt dalı olan eğitim sosyolojisinin tanımı, önemi, yöntemi, tarihi ve diğer bilim dallarıyla ilişkisine değinmişler ve bunları açıklamışlardır.

Eğitim Sosyolojisi başlıklı ikinci bölümde, eğitim sosyolojisi en genel anlamıyla eğitim ve toplumu inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlanmış, eğitim ve sosyolojinin incelemiş olduğu ortak konulara değinilmiştir. Sosyoloji ve eğitim sosyolojisinin yöntemlerinin aynı olduğu ve bunları; gözlem, deneysel araştırma, içerik çözümlemesi, örnek olay, istatistik çözümleme ve sosyometri şeklinde belirtmişlerdir. Eğitim sosyolojisinin tarihini açıklarken Lester Ward'ın Dinamik Sosyoloji adlı eserine dikkat çekmiş ve eğitim sosyolojisinin John Dewey'in çalışmalarıyla güçlenip geliştiğini ifade etmişlerdir. İlk çağ düşünürlerinden Platon ve Aristoteles'in eğitim ile yakından ilgilendiklerini belirterek, günümüzde bile geçerli olabilecek fikirlere sahip olduklarını vurgulamışlardır. Çağdaş sosyolojinin ve eğitim sosyolojisinin oluşumunda önder kabul edilen Emile Durkheim ve Max Weber'in eğitim sosyolojisi sorunlarına ilişkin görüşlerine kısaca değinmektedirler. Eğitim psikolojisinin ilgi alanında yer alan zeka, yetenek ve beceri ile toplumsal olanaklar arasındaki ilişkiler, aile içi ilişkiler, gelişme, öğrenme, gençlik sorunları ve davranış bozuklukları gibi konularda ortaya koyduğu bilgilerin eğitim sosyolojisine katkı sağladığını

belirtmişlerdir. Yazarlara göre aynı zamanda eğitim antropolojisi de eğitim sosyolojisinin ele aldığı birçok konuyla yakından ilgilidir. Eğitim sosyolojisi, eğitim antropolojisinin insanın eğitici süreçleri ve doğuştan bugüne kadarki yapısını karşılaştırmalı olarak incelerken ortaya koyduğu bilgilerden yararlanmışır. Eğitim felsefesi ise, eğitimle ilgili düşünce ve uygulamaları analiz ederek yorumlayan ve bu yorumlara uygun olarak eğitimi yeniden sistemleştirmeye çalışan bir bilim olduğundan, eğitim sosyolojisiyle karşılıklı ilişki içerisindedir.

Eğitim ve Toplumsal Yapı başlıklı üçüncü bölümde, toplumsal tabaka kavramına yer vermişlerdir. Aile, arkadaşlık grupları, okullar ve mesleğin tabakaya bağlı eğitime etkisini incelemişlerdir. Bu bölümde daha sonra eğitim ve toplumsal devingenlik (hareketlilik) konusunu ele alarak, dikey ve yatay devingenliği açıklamışlardır.

Dördüncü bölümde Eğitim ve Aile konusunu ele almışlar ve ailenin eğitim üzerindeki etkisine dikkat çekmişlerdir. Ailenin toplumsal işlevleri olan, cinsel işlev, üreme işlevi, çocuğun yetiştirilmesi, ekonomik, psikoloji, toplumsallaşma ve eğitime işlevlerine yer vermişlerdir. Ailenin aynı zamanda okul öncesi bir eğitim kurumu olduğunu belirterek, çocuğu okula hazırladığını ifade etmişlerdir.

Beşinci bölümde Eğitim ve Ekonomi ilişkisi üzerinde durmaktadırlar. Toplumsal sistemin önemli öğelerinden birisi olan ekonomi ve eğitim arasındaki ilişkinin önemi giderek artmaktadır. Eğitimsiz ekonomi olamayacağı gibi ekonomisiz eğitimin de olamayacağını belirterek, eğitimin amaçlarına ulaşabilmesi için ekonomiye ihtiyaç duyduğunu ifade etmişlerdir. Ekonominin gereksinimlerine uygun nitelikte kişiler yetiştirilmesi son derece önemlidir ve bu ancak eğitim ile gerçekleşmektedir. Okullar, yeteneklerin ortaya çıkarılması ve eğitilmesi işlevlerini yerine getirme işini yapmaktadır.

Altıncı bölümde ise Eğitim ve Siyasal Düzen ilişkisi incelenmiştir. Siyasal düzenin gereksinimlerine uygun özellikte vatandaşın ve önderlerin yetiştirilmesi, siyasal yapının varlığını koruyup geliştirmeye yarayacak bilgilerin ve yöntemlerin geliştirilmesi gibi hizmetlerin görülmesi eğitimin temel işlevleri arasındadır. Kitapta eğitim ile siyasal düzen arasında tam uyum ve birebir ilişkinin varlığından söz edilemeyeceği üzerinde durulmuştur. Bu ilişkide uyumsuzluklar, gerginlikler, çekişme ve çatışmaların sık sık göze çarptığı belirtilmiştir. Siyasal bakımdan eğitimin iki temel görevinden bahsedilmiştir. Bunlar; siyasal düzene bağlı ve sadık vatandaşların

yetiştirilmesi ve siyasal önderlerin seçilip yetiştirilmesidir. Eğitimin bu iki işlev ile karmaşık bir ilişkisi olduğundan söz edilmektedir.

Toplumsal Bir Sistem Olarak Okul başlıklı yedinci bölümünde, okulun toplumsal kökeni, toplumsal yapısı, sınıf ve okul ile toplumun ilişkileri incelenmiştir. Okul, toplumsal evrimin ileri aşamalarında ortaya çıkan ve bu süreçle birlikte gelişen, farklılaşıp karmaşıklaşan toplumsal örgüt ve bir kurum olarak belirtilmiş, tarih boyunca değişik toplumsal ortamlarda çok önemli işlevleri yerine getirmiştir.

Sekizinci ve son bölümde ise Eğitim ve Toplumsal Değişme ilişkisi ele alınmıştır. Toplumsal değişimin sosyolojinin en çarpıcı konularından biri olduğu belirtilmiş, toplumsal eylem ve etkileşim kalıpları olan toplumsal yapının değişmesi şeklinde açıklanmıştır. Toplumsal yapıda meydana gelen değişmelerin, eğitimde de değişmelere yol açtığı ve eğitimin kendi yapısında ortaya çıkan değişmelerin de toplumsal değişmelere katkı sağladığı belirtilmiştir. Eğitim, gelişmekte olan toplumların yeniliklere yönelmesine, ilerlemesine katkı sağlamaktadır.

4.1.19.Hasan Çelikkaya – Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi

Hasan Çelikkaya'nın 1996 yılında yayımlanan Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi adlı kitabı, 13 bölüm ve 250 sayfadan oluşmaktadır. Çelikkaya, bu kitabın pedagojik formasyon amaçlı yazıldığını belirtmiş, öğretmenlere ve öğrencilere yararlı olmasını amaçlamıştır. Kitap;

- Bilim-Eğitim ve Sosyoloji Hakkında Özet Bilgi
- Eğitim Sosyolojisi
- Eğitimin Sosyal Yönü
- Sosyal İlişkiler ve Çevre
- Sosyal Bir Kurum Olarak Okul
- Nüfus ve Eğitim
- Kültür ve Eğitim
- Toplumsal Değişim ve Eğitim
- Öğretmenlik Mesleği
- Sosyal Politika ve Eğitim
- Ekoloji ve Eğitim
- Kalkınma Ruhu ve Eğitim
- Eğitim ve Bazı Sosyal Olgular

bölmelerinden oluşmaktadır.

Bilim-Eğitim ve Sosyolojik Hakkında Özet Bilgi başlıklı birinci bölümde Çelikkaya'ya göre bilgi, değişik açılardan farklı şekillerde tarif edilmektedir. Genel

olarak, insanın iradeli veya iradesiz, planlı veya plansız olarak çevresinden edindiği her türlü veri olarak belirtmiştir. Bilgiyi düzenli ve düzensiz olarak iki şekilde incelemiştir. İlimin ise Arapça kökenli bir kelime olduğunu, Türkçe şeklinin “bilim” olarak geçtiğini, sistemli bir bilgi anlamına geldiğini söylemektedir. İlmin çeşitlerini; teorik, pratik, pozitif, negatif, sosyal ilimler, fen bilimleri, din ilimleri, dünya, felsefi ilimler, kuralcı, deneysel ilimler, beşeri ve nebati ilimler olarak sıralamıştır. Çelikkaya, eğitimin kelime olarak terbiye, yönlendirme, yetiştirme, geliştirme, şartlandırma, uygulama, alıştırma, pedagoji, eğitim bilimi, eğitilmişlik, öğrenim ve öğretim gibi anlamlarda kullanıldığını belirtmiştir. Ona göre sosyoloji, kelime olarak toplum bilim demektir. Toplumlara ve toplumsal olayları inceleyen bir ilimdir. Çelikkaya, tarihte ilk sosyolojik bakışı getiren ve ilmi sosyolojinin temellerini atan İbni Haldun olduğunu söylemektedir. Sonrasında, sosyolojinin sosyal olgu, sosyal olay, gelenek, görenek, moda, kamuoyu, sosyal gerçeklik, sosyal yapı ve sosyal değişme gibi terimlerini incelemiştir.

Eğitim Sosyolojisi başlıklı ikinci bölümde Çelikkaya eğitim sosyolojisini eğitim ve toplum ilişkisini inceleyen, genel sosyolojinin eğitimle ilgilenen bir dalı olarak tanımlamıştır. Çelikkaya, eğitim sosyolojisinin ilk defa Amerika Birleşik Devletlerinde ortaya çıktığını, bunun nedenini ise Amerikan toplumunun kozmopolit bir toplum oluşundan kaynaklandığını belirtmiştir. Eğitim sosyolojisinin Türkiye’de, 1953 yılından itibaren öğretmen yetiştiren eğitim kurumlarında mecburi bir öğretmenlik dersi olarak okutulduğunu ifade etmiştir. Eğitim ve toplumu ilgilendiren her problemin eğitim sosyolojisinin konusu olduğunu söylemiş ve eğitim sosyolojisinin istatistik, anket, monografi, sosyometri, deney, tarihi, mülakat ve gözlem metotlarını incelemiş ve açıklamıştır.

Üçüncü bölümde Eğitimin Sosyal Yönünü ele almış grup, etkileşim, sorumluluk ve dayanışma faktörü olan eğitimin sosyal temellerini incelemiştir. Eğitimin bir faaliyet olduğunu belirtirken aynı zamanda bilim, teorik yönlendirme, milli olduğuna dikkat çekmiştir. Ona göre eğitim, insana mahsustur ve amaçlı bir öğretimdir. Eğitim bir süreç olduğu kadar, sosyal bir olgu ve sosyal bir olaydır. Çelikkaya, eğitimin görevlerini ve fonksiyonlarını incelerken doğrudan ve dolaylı olmak üzere ikiye ayırmıştır. Doğrudan hizmetleri; milli kültürü koruma yaşatma ve geliştirme, çocuğun sosyalleşmesi ve seçme işlevi iken, dolaylı hizmetleri; statü kazandırma, tanıdık çevresini genişletme, eş seçme, huzurlu ve emniyetli bir hayat sağlamadır.

Sosyal İlişkiler ve Çevre başlıklı dördüncü bölümde Çelikkaya, insanın sosyal bir varlık olduğunu belirterek, sosyal ilişkileri incelemiştir. İşbirliği, farklılaşma kavramlarıyla bu sosyal ilişkileri açıklamış ve sosyal etkileşimin fertler arası etkileşimlerine dikkat çekmiştir. İnsana etki eden her faktörü çevre olarak tanımlamış ve topluma doğrudan etkide bulunan faktörleri belirtmiştir. Bunlar; biyolojik faktör, coğrafi faktör, ekonomik faktör, kültür faktörü, grup faktörü, din faktörü, din ve eğitim faktörüdür.

Sosyal Bir Kurum Olarak Okul başlıklı beşinci bölümde Çelikkaya, okulu sosyal bir kurum olarak ele almış ve okulun yapısını incelemiştir. Ona göre okulun, belirli bir kültürü ve nüfusu vardır. Okuldaki otoritenin kuramsal ve uygulamalı olarak iki çeşit denetim yoluyla sağlandığını, bu denetimlerin bakanlık tarafından ve gönderilen yazılı kurallar yoluyla yapıldığını belirtmiştir. Okul ve çevre ilişkisini eski okul, yeni okul ve okul-veli ilişkilerini ele alarak açıklamıştır. Eski okulun teknolojiden önceki dönemde, yeni okulun ise gelişen teknolojiyle ortaya çıkan modern toplumda ortaya çıktığını söylemiştir.

Nüfus ve Eğitim başlıklı altıncı bölümde Çelikkaya, bir ülkede veya bir toplumda yaşayan insanların sayı bakımından toplamını nüfus olarak tanımlamıştır. Nüfus yoğunluğunun az olduğu bölgelerde eğitimin yetersiz kaldığını, nüfusun yoğun olduğu bölgelerde ise eğitimin israf edildiğini söylemektedir. Bu noktada yerleşim birimlerindeki şartların eğitim üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir.

Kültür ve Eğitim başlıklı yedinci bölümde Çelikkaya, kültürün genel anlamda bilgi, ilmi anlamda uygarlık, beşeri anlamda eğitim, estetik anlamda güzel sanatlar, biyolojik olarak üretim, sosyal anlamda, değerler ve mesleki anlamda kurallar anlamlarına geldiğini belirtmiştir. Okulların milli kültürün koruyucusu ve nesiller arası aktarıcısı olduğunu vurgulamıştır. Akademik kültürün temsilcisi olarak belirttiği okulun görevinin, dağınık halk kültürlerini araştırıp bulmak ve onlara ilmi nitelik kazandırmak olduğunu ifade etmiştir.

Toplumsal Değişim ve Eğitim başlıklı sekizinci bölümde Çelikkaya, toplumların sürekli bir değişim içerisinde olduğunu ve bu değişimi durdurmanın mümkün olmadığını söylemiştir. Bu noktada eğitimin bu değişimler karşısında hem etkilenen hem de toplumu etkileyen ve bu değişimleri topluma aktaran bir araç konumunda olduğunu söylemiştir.

Dokuzuncu bölümde Öğretmenlik Mesleği'ni ele alarak öğretmenliğin, bir eğitimcilik faaliyeti olarak insanlıkla beraber var olduğunu, toplumların gelişerek okulların kurulmasıyla zaruri bir ihtiyaçtan ortaya çıktığını belirtmiştir. Ülkemizde Cumhuriyetten sonra 1924 yılında Atatürk'ün başöğretmen unvanını aldığını ve tarihimizde ilk öğretmen okulunun 16 Mart 1846'da kurulduğunu vurgulamıştır. Öğretmenliğin her şeyden önce bir insan yetiştirme mesleği olduğunu ve ondan daha üstün bir mesleğin olmadığını düşünmektedir.

Sosyal Politika ve Eğitim başlıklı onuncu bölümde, sosyal politikayı, devletin eğitim alanındaki hizmetleri olarak ele almış aynı zamanda halkın da bu alanda katkılarıyla şekillendiğini belirtmiştir.

Ekoloji ve Eğitim başlıklı on birinci bölümde Çelikkaya, ekolojinin eğitim ile olan ilişkisinin dolaylı olduğunu, gürültü, hava kirliliği ve yeşil alandan uzak kalmanın insan psikolojisine etkisi olduğu gibi eğitimi de olumsuz etkilediğini ifade etmiştir.

Kalkınma Ruhu ve Eğitim başlıklı on ikinci bölümde Çelikkaya, kalkınma ve eğitim arasındaki ilişkini incelerken öncesinde kalkınmayı, toplumun madden ve manen yükselmesi, ilerlemesi ve güçlenmesi olarak tanımlamıştır. Almanya ve Japonya gibi ülkelerin kalkınma ruhuna sahip olduklarını, İkinci Dünya Savaşı'ndan kısa süre sonra hızlı bir şekilde kendilerini toparladıklarını belirtmiştir. Bu kalkınmanın ancak eğitim ile gerçekleşebileceğini, öğrenciye bu kalkınma ruhunun ve şuurunun aşılması gerektiğini vurgulamıştır.

Eğitim ve Bazı Sosyal Olgular başlıklı on üçüncü ve son bölümde, din, dil, ahlak ve sanat gibi toplumsal olguların eğitim ile ilişkisini incelemiş, bu olguların aynı zamanda toplumun kültürel özelliklerini taşıması nedeniyle eğitimin konusu ve yardımcı unsurları olduğunu belirtmiştir.

4.1.20.Saffet Bilhan – Eğitim Sosyolojisi

Saffet Bilhan'ın ikinci baskısı 1996 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabı 6 bölüm ve 378 sayfadan oluşmaktadır. Kitap;

- Toplumsal Bilimlerin Tarihçesi ve Sosyolojinin Doğuşu
- Toplumsal Sistemler ve Eğitim
- Günümüz Toplumunun Eğitim Konusunda Yaklaşımları
- Eğitimin Toplumsal Ortamları
- Eğitimin İşlevleri ve Toplumsal Etkinlikler
- Devletin Eğitim Politikası ve Türk Eğitim Bilançosu

bölümlerinden oluşmaktadır.

Toplumsal Bilimlerin Tarihçesi ve Sosyolojinin Doğuşu başlıklı birinci bölümde Bilhan, tarih felsefesi, uygarlık sosyolojisi, eğitim ve sosyoloji, eğitim sosyolojisi ve araştırma yöntemlerini incelemiştir. Toplumsal oluşun bilimini tarih felsefesi olarak tanımlayan Bilhan, tarih felsefesinin “babasının” İbn-i Haldun olduğunu belirtmiştir. Eğitim sözcüğünün hem bir bilim hem de bir olguya karşılık geldiğini ifade etmiş, eğitimi canlı varlıkların çevreye uyum sağlama ve katılım sağlama süreci olarak tanımlamıştır. Eğitim sosyolojisinin çıkış kaynağının sosyoloji olduğunu ve sosyolojinin insanın grup içindeki davranışını ve grupların insan üzerindeki etkisini incelediğini belirtmiştir. Eğitim sosyolojisinin ise toplumsal etkileşimin bir cephesi olan eğitim sürecini, toplumsal bir grup olarak okulu, diğer toplumsal kurumların eğitim kurumu üzerindeki etkisini ve eğitim kurumların toplum yaşamındaki işlevlerini incelediğini ifade etmiştir.

Bilhan, Toplumsal Sistemler ve Eğitim başlıklı ikinci bölümde eğitim sistemlerini, Türk eğitim sistemini, öğretim kurumlarını ve öğretmen yetiştirmeyi incelemiştir. Sistemin bir düzen bütünlüğü olduğunu belirterek, toplumsal sistemin iki veya daha fazla kişi arasında doğrudan veya dolaylı olarak belirli bir durumla sınırlanmış karşılıklı eylemlerden oluştuğunu ifade etmiştir. Toplumları geleneksel ve değişmekte olan toplumlar olarak iki sınıfta incelemiştir. Toplumların kültür değerleri ve toplumsal gerçeklerden kaynağını alan farklı eğitim sistemleri olduğunu belirterek eğitim sistemlerini eğitim anlayışına dayalı sistemler ve kurumların yapısına dayalı sistemler olmak üzere iki grupta incelemiştir. Türk eğitim sistemi içerisinde okul öncesi eğitim kurumlarını, ilkokulları, ortaokulları, liseleri ve yaygın eğitim kurumlarını ele almıştır.

Günümüz Toplumunun Eğitim Konusunda Yaklaşımları başlıklı üçüncü bölümde eğitim ve eşitlik ilkesini, eğitimde arz ve talebi, eğitimde katılım sorununu, toplumun eğitim üzerindeki etkisini, eğitimde ihtiyaç sorununu, yaygın eğitim ve boyutlarını, eğitimde zaman ve mekân sorununu ve sürekli eğitimin toplumsal boyutunu incelemiştir. Eğitimin her dönemde bireyin ve toplumun ilgisini çektiğini belirterek, günümüz toplumunda nüfus patlaması, iktisadi kalkınma, açlıkla mücadele etme, bilimde ve teknikte büyük devrimler, kent ve sanayi çevrelerinde büyük nüfus yığılması gibi olumlu ve olumsuz sonuçların ortaya çıktığını ifade etmiştir. Bilhan eğitimde eşitlik ve eşitsizlik sorununu ele almış, cinsler arası eşitsizlik, kırsal ve

kentsel bölgeler arasındaki eşitsizlik, yerli halkla göçmenler arasında eşitsizlik ve ekonomik eşitsizlikler olarak çeşitlerini belirtmiş ve açıklamıştır. Kız çocukları ve kadının eğitime katılım durumlarını, kadının öğretim mesleğine girmesini ve aile sorumluluğundaki köylerde ve kentlerde çalışan kadını incelemiştir.

Eğitimin Toplumsal Ortamları başlıklı dördüncü bölümde aileyi, ailenin yapısal oluşumunu, okul sosyolojisini, çocuk ve okulu, kitle sosyolojisi ve eğitimi incelemiştir. Ailenin kültür taşıyıcısı olduğunu belirtmiş ve bireyin toplumsallaşmasındaki yerini vurgulamıştır. Bilhan çağımızda çekirdek aile modelinin yaygınlaştığını ve aile oluşumunun en temel vasıtasının evlilik kurumu olduğunu belirtmiştir. Bilhan, ailenin en doğal ve en sağlıklı toplumsal örgüt olduğunu ifade etmiştir. Eğitim sosyolojisinin ağırlıklı olarak toplumsallaşma sürecinde eğitimi ele aldığını ve okul sosyolojisinin eğitim sosyolojisinin bir alt dalı olduğunu belirtmiştir. Okulsal sistemin sosyolojik olarak ele alınması gerektiğini vurgulayan Bilhan, okulun toplumsal bir örgüt olduğunu ifade etmiştir. Bilhan kitle sosyolojisinde ise cami sosyolojisi, kışla sosyolojisi, kıraathane sosyolojisi, işçi ve sendika sosyolojisini ele almıştır.

Eğitimin İşlevleri ve Toplumsal Etkinlikler başlıklı beşinci bölümde eğitimin amacını, toplumsal değişimle ilişkisini, eğitim ve kültür etkileşimini, boş zaman kültürünü, kültürel çevreyi, eğitimin siyasal ve ekonomik işlevini ve bürokrasi kavramını incelemiştir. Eğitimin toplumsal davranışlara yön verdiğini belirten Bilhan, toplumsal değişmelerde eğitimin belirleyici bir unsur olduğunu ifade etmiştir. Eğitimin kültür ile ilişkisini incelerken kültürün herkes tarafından benimsenecek bir tanımının olmadığını belirtmiştir. Çağdaş kültür ve milli kültür kavramlarına dikkat çekerek Ziya Gökalp'in kültür anlayışına değinmiştir. Çocuğun yetişkinlik döneminde çevresinden etkilendiğini belirtmiş ve kültürel çevrenin eğitime etkisini vurgulamıştır.

Devletin Eğitim Politikası ve Türk Eğitim Bilançosu başlıklı altıncı bölümde devlet ve eğitimi, anayasanın eğitim yaklaşımını, anayasanın toplumsal ve kültürel konulara ilişkin maddelerini, gerçekleştirilen milli eğitim şuralarını, planlı kalkınma döneminde eğitim politikasını, kalkınma planlarında eğitimle ilgili bazı önerileri, istihdam sorunu ve okul-sanayi ortaklığını, gençlerin toplumdaki yerini, eğitim ve iş çelişkesini, paralı ve parasız eğitimi, gençlik ve sorunlarını incelemiştir. Bilhan bu bölümde daha çok toplumsal sorunları ele almıştır.

4.1.21. Erdoğan Başar – Eğitim Sosyolojisi

Erdoğan Başar'ın 2.baskısı 2003 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi adlı kitabı, 11 bölüm ve 265 sayfadan oluşmaktadır. Başar, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesinin tüm bölümlerinin son sınıflarında, Eğitim Sosyolojisi dersinin ders kitabı ihtiyacının karşılanması amacıyla 1994 yılında yayımlandığını belirtmiştir. Kitap;

- Toplum ve Toplumsal Yaşayışın Temel Ögeleri
- Bilim
- Toplumbilim
- Eğitim
- Eğitim Sosyolojisi
- Eğitimin Toplumsal İşlevleri
- Toplumsal İlişkiler ve Eğitim
- Nüfus ve Eğitim
- Toplumsal Bir Kurum Olarak Eğitim
- Kültür-Toplum İlişkileri ve Eğitim
- Toplumsal Değişme ve Eğitim

bölümlerinden oluşmaktadır.

Toplum ve Toplumsal Yaşayışın Temel Ögeleri başlıklı birinci bölümde toplum tanımları, toplumların özellikleri, ulus ve toplum ayrımı, birey ve çevresi, toplumsal yaşayışın temel ögeleri, toplumsal kümeler, toplumsal yaşayışı düzenleyen düzenekler, toplumsal yapı ve toplumsal olay konuları ele alınmıştır.

Başar, Bilim başlıklı ikinci bölümde bilimin tanımı, özellikleri, amacı, bilimlerin sınıflandırılması, bilimsel davranış ve özellikleri konularını incelemiştir.

Toplumbilim başlıklı üçüncü bölümde toplumbiliminin bağımsız bir bilim olarak ortaya çıkması incelenirken, Auguste Comte, Herbert Spencer, Emile Durkheim ve Karl Marx'ın fikirlerine yer verilmiştir. Türk sosyolojisinin kurucularından Ziya Gökalp'in sosyolojik düşüncesi incelenirken, toplumbiliminin tanımları, amaçları ve diğer bilimlerle olan ilişkileri ele alınmıştır.

Eğitim başlıklı dördüncü bölüm eğitimin tanımlarına yer verilerek başlamaktadır. Eğitimin kısa tarihsel gelişimi incelenmiş, Eski Türklerde, Çinlilerde, Mısırlılarda, Hintlilerde ve Yunanlılarda eğitim anlayışı açıklanmıştır. İslamiyet'in Türk toplumuna getirdiği yenilikler belirtilirken, eğitime yansımaları incelenmiştir. Osmanlı'daki sıbyan okulları, medreseler, saray ve ordudaki eğitim sistemi, Osmanlı eğitiminde çağdaşlaşma hareketleri açıklanmıştır. Tanzimat Dönemi öncesi ve

sonrasındaki eğitim anlayışı ele alınırken, Cumhuriyet Dönemi'nde Türk eğitimindeki çağdaşlaşma ve eğitim devrimleri incelenmiştir.

Eğitim Sosyolojisi başlıklı beşinci bölümde eğitim sosyolojisinin tanımı, alanı ve üzerinde çalıştığı konular ele alınmıştır. Eğitim sosyolojisinin bir bilim dalı olarak ortaya çıkış serüvenini açıklayan Başar, John Dewey ve Emile Durkheim'ın eğitim sosyolojisinin gelişimindeki rollerine yer vermiştir. Türkiye'deki eğitim sosyolojisinin gelişiminde Ziya Gökalp, Prens Sabahattin ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitim görüşleri ve çalışmaları incelenmiştir. Eğitim sosyolojisinin araştırmalarda kullandığı örnek olay, anket, sosyometri, gözlem ve istatistik yöntemleri açıklanmıştır.

Eğitimin Toplumsal İşlevleri başlıklı altıncı bölümde Başar, eğitimin mevcut kültürel değerlerini koruma, aktarma ve yenileme işlevlerini açıklamıştır. Eğitimin toplumsal işlevlerini; siyasal, ekonomik, çocuğun toplumsallaşmasını sağlama, çağdaş ve yenilikçi insan yetiştirme, bireyin kendisini geliştirmesine katkı sağlama, toplumsal barışı sağlama ve koruma şeklinde belirtmiştir. Eğitimin diğer işlevlerinin ise eş seçme, tanıdık sağlama, statü kazandırma, çocuk bakıcılığı ve suçları azaltma olarak ifade etmiştir.

Toplumsal İlişkiler ve Eğitim başlıklı yedinci bölümde Başar, psikolojik ve toplumsal açıdan bireyin davranışlarını ele almıştır. Toplumsal tabakalaşmanın eğitim ile olan ilişkisini incelemiş ve tarihte görülen kölelik, feodal zümre, kast ve toplumsal sınıf gibi tabakalaşma tiplerini açıklamıştır. Toplumsal ilişkilerin oluşma sürecinde eğitimin etkisine ve önemine yer vermiştir. İnsan haklarını ve tarihi gelişimini Magna Carta, Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nden hareketle açıklamıştır. Toplumsal politikanın eğitim ile olan ilişkisini incelemiş, siyasal partilerin parti programlarındaki eğitim ilke ve politikalarını ele almıştır.

Nüfus ve Eğitim başlıklı sekizinci bölümde Başar, nüfusla ilgili temel kavramları açıklamıştır. Cumhuriyet Dönemi'ndeki nüfusun gelişimi ve değişimini incelemiş, Türkiye'deki nüfusun yaş kümelerine, cinsiyete ve ekonomik durumuna göre dağılımını ele almıştır. Eğitimde fırsat eşitliği konusunu ele alırken, fırsat eşitliğini sınırlayan ekonomik, coğrafi, toplumsal, siyasal ve biyolojik etmenleri açıklamıştır.

Toplumsal Bir Kurum Olarak Eğitim başlıklı dokuzuncu bölümde Başar, okul eğitimini, okulun toplumsal ve yönetsel yapısını, okul ve çevre ilişkilerini incelemiştir.

Kültür-Toplum İlişkileri ve Eğitim başlıklı onuncu bölümde Başar, kültürün özelliklerini ve ilkelerini açıklamıştır. Kültürel süreçler ve tanımlarını, kültür, toplum ve eğitim ilişkilerini incelemiştir.

Toplumsal Değişme ve Eğitim başlıklı on birinci bölümde ise toplumsal değişme, toplumsal değişmenin itici güçleri ve nedenleri, toplumsal değişmenin dayandığı temel sayılılar, toplumsal değişme kuramları, toplumsal değişmenin eğitim ile olan ilişkisi ve Türkiye'deki toplumsal değişme olgusu incelenmiş ve açıklanmıştır.

4.1.22.Mehmet Devrim Topses - Eğitim Sosyolojisi

Mehmet Devrim Topses'in Eğitim Sosyolojisi kitabının ilk baskısı 2012 yılında yayımlanmıştır. Bu çalışmada 2018 yılında 3.baskısı yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabı kullanılmıştır. Nobel Yayıncılık tarafından yayımlanan bu kitap 8 bölüm ve 133 sayfadan oluşmaktadır. Kitapta eğitim kurumunun ekonomi, kültür, aile, siyaset, akran grupları ve kitle iletişim araçları gibi toplumsal yapının diğer öğeleriyle ilişkileri incelenmiştir. Topses'e göre bu kitabın belirleyici özelliği, kuramsal değerlendirmelerden çok, bilimsel araştırmalara dayanıyor olmasıdır. Eseri oluştururken, sosyal bilim alanında yayın yapan yerli ve yabancı bilimsel dergiler taranmış, Milli Eğitim Bakanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu'nun Türkiye 'ye ilişkin eğitim istatistiklerinden yararlanılmıştır. Kitap, üniversiteye yönelik bir ders kitabı olarak ve YÖK'ün kur tanımlarına bağlı kalınarak hazırlanmış ve nitelik olarak büyüme amaçlamıştır. Kitap;

- Eğitim Kurumu ve Eğitim Sosyolojisi
- Eğitim ve Kültür İlişkisi
- Eğitim ve Aile Kurumu İlişkisi
- Eğitim ve Ekonomi Kurumu İlişkisi
- Eğitim ve Siyaset Kurumu İlişkisi
- Eğitim ve Kitle İletişim Araçları
- Akran Grupları ve Eğitim İlişkisi
- Eğitimde Fırsat Eşitliği

bölmelerinden oluşmaktadır.

Eğitim Kurumu ve Eğitim Sosyolojisi başlıklı birinci bölümde Topses, eğitimi en genel anlamda, istedik yönde davranış geliştirme süreci olarak tanımlayan Topses, eğitimin ayırt edici özelliğini, davranış değişiminin bilinçli yönde ya da bir amaca

uygun biçimde gerçekleştirilmesi olarak belirtir. Eğitimi; örgün eğitim, yaygın eğitim ve doğal eğitim olarak üç şekilde inceler. Örgün eğitim; planlı, programlı ve düzenli olarak yürüyen eğitsel ilişkilerdir ve okullar bunun en açık örneğidir. Yaygın eğitim; planlı, programlı olmasına karşın örgün eğitimden farkı herhangi bir yaş sınırlaması olmaması ve gönüllülük esasına dayanmasıdır. Meslek eğitim kursları ve halk eğitim merkezleri buna örnektir. Son olarak doğal eğitim ise, toplumsal yaşamın doğal ilişkileri içerisinde süregelen eğitimidir. Bireyler, arkadaş ve akran grupları buna örnektir. Topses, eğitim kurumunun toplumsal işlevlerini açıklarken açık işlevler ve gizli işlevler olarak iki şekilde inceler. Açık işlevleri; toplumsallaştırma, toplumun uygarlık birikimini aktarmak, yenilikçi bireyler yetiştirmek, siyasal amaçlara uygun bireyler yetiştirmek, ekonomik beklentilere uygun bireyler yetiştirmek ve toplumsal hareketliliğe katkı sağlamak şeklinde belirtmiştir. Gizli işlevleri ise; bireysel gelişime katkı sağlamak, eş seçimi, çocuk bakıcılığı ve toplumsal ağları güçlendirmek olarak açıklamıştır. Modern toplumun temel kaynağının bilim olduğunu belirten Topses, eğitim ilişkilerinin bilimsel bir bakış açısıyla incelenmesi gerektiğini belirtir. Eğitim bilimleri, eğitim kurumunun yararlanacağı bilimsel verileri sunan temel disiplin alanlarıdır. Eğitim sosyolojisi, eğitim psikolojisi, eğitim felsefesi, eğitim yönetimi, eğitim hukuku ve eğitim programları gibi çalışma alanları eğitim bilimlerinin alt dallarını oluşturmaktadır. Topses'e göre eğitim sosyolojisi, eğitim bilimlerinin bir alt dalı olarak, eğitim kurumunun diğer toplumsal kurumlarla olan ilişkilerini bilimsel olarak inceleyen temel disiplindir. Eğitim sosyolojisi yoluyla eğitimciler, sosyoloji bilinci edinebildikleri gibi, eğitim-öğretim etkinliklerine yön veren bilimsel kuramların oluşmasını sağlar. Eğitimin diğer toplumsal kurumlarla karşılıklı ilişki içerisinde olduğunu belirten Topses, siyasetten, ekonomiden, aileden ve hukuktan bağımsız bir eğitim anlayışından söz edilemeyeceğini belirtir. Topses, eğitim sosyolojisinin kullandığı bilimsel yöntem ve teknikleri; içerik çözümlemesi, katılarak gözlem, örnek olay, sosyometri ve deneysel araştırma olarak inceler. Batı toplumlarında 18. ve 19. yüzyılların, köklü toplumsal değişmelerin yaşandığı çalkantılı bir dönem olduğunu ifade eden Topses, eğitim kurumlarıyla toplumsal değişme arasında bir ilişki olabileceği yönündeki ilk değerlendirmelerin, bu dönemde ortaya çıkmasının mümkün ve doğal olabileceğine dikkat çeker. Eğitim sosyolojisinin düşünsel temellerini hazırlayan ilk kuramcıları; Lester Ward (1841-1913), Emile Durkheim (1857-1917), Max Weber (1864-1920) ve John Dewey (1859-1952) şeklinde belirtir. Topses, Türkiye'de toplumsal yapının değişik unsurları ve eğitim

arasındaki ilişkilerin bilimsel yöntemler aracılığıyla araştırılması yönündeki girişimlerin henüz çok yeni olduğunu belirtir. Türkiye’deki eğitim sosyolojisinin kurucularını ise Ziya Gökalp (1876-1924), Prens Sabahattin (1879-1948), Ethem Nejat (1882-1921), İsmail Hakkı Baltacıoğlu (1886-1978), İsmail Hakkı Tonguç (1891-1960), Hilmi Ziya lken (1901-1974) ve Cavit Orhan Tütengil (1921-1979) olarak belirtmiştir.

Eğitim ve Kültür İlişkisi başlıklı ikinci bölümde, eğitim ve kültürün birbirleriyle karşılıklı ilişki içerisinde olduğunu belirten Topses’e göre eğitim, başlıca bir kültür aktarıcısıdır. İnsanlığın edindiği bütün bilgi, beceri ve deneyimler eğitim yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılır. Karl Marx’ın kültür ile ilgili fikirlerine atıf yaparak; doğanın yarattıkları karşısında insanın yaratmış olduğu her Őeyin kültür olduğunu belirtir. Kültür, toplumsal yaşamın özdeksel (maddi) ve anlamcıl (manevi) boyutlarından oluşur. zdeksel ve anlamcıl kültür unsurlarının ayrılmazlığına dikkat çeken Topses, bir toplumun kültürünü, o toplumun üretim ve bölüşüm tekniklerinden ve bu yapının uzantısı olarak gelenek, görenek, hukuk, din, sanat, örf ve adet gibi anlamcıl unsurlardan oluştuğunu belirtir. Topses’e göre, kültürün özdeksel ve anlamcıl boyutları birbirinden ayrılamaz. Tanzimat döneminin, Batı uygarlığını özdeksel temellerden bağımsız olarak yalnızca anlamcıl unsurları almayı amaçladığını belirterek eleştirmiştir. Topses, aynı zamanda Ziya Gökalp’in kültürü özdeksel temellerden ayırdığını ve kültürü yalnızca anlamcıl değerler kümesi (hars) olarak gördüğünü belirtir. Gökalp’in yanıldığını iddia etmektedir. Mustafa Kemal Atatürk’ün ise kültürü bütünsel bir yorum içerisinde aldığını belirterek, kendi dönemi içerisinde başarılı olduğunu ifade etmiştir. Her kültürün kendine özgü bir eğitim sistemi yarattığını belirten Topses, toplumun temel gereksinimleri ve yaşam tarzının eğitim kurumunu etkilediğini ifade eder. Kültürün eğitim üzerindeki etkisine dikkat çekerken, eğitimin de kültürü etkileyen ve değiştiren bir güce sahip olduğunu belirtir.

nc bölümde Eğitim ve Aile Kurumu’nun İlişkisi’ni inceleyen Topses, eğitim sosyolojisinin aile kurumuyla yakından ilgilenmesinin nedeninin, ailenin bir toplumsallaşma işlevi yürütüyor olmasından kaynaklı olduğunu belirtmiştir. İlk toplumsallaşma aile içerisinde gerçekleşir, bu nedenle eğitim kurumunun birey üzerindeki toplumsal işlevlerini sürdürebilmesi için, aile içindeki toplumsallaşma ve kişilik edinme sürecinin sağlıklı biçimde işleyebilmesi gerekmektedir. Topses ayrıca, ailenin gelir düzeyinin bireyin eğitim yaşantısına etkisine dikkat çekmiştir. Ona göre,

gelir düzeyi düştükçe, aile bütçesinden eğitim ve kültür için kaynak ayırmak giderek zorlaşır. Yapılan araştırmalardan örnekler vererek, ailenin gelir düzeyinin bireylerin sapsmış davranışlara yönelmesinde de etkisinin olduğunu belirtmiştir. Topsis aile kurumunun eğitim kurumuna olan etkilerini incelerken, ailenin gelir ve eğitim düzeyi, aile içindeki çocuk yetiştirme tarzı, parçalanmış aileler ve aile içindeki çocuk sayısı gibi etmenlerin üzerinde durmuştur.

Eğitim ve Ekonomi Kurumu İlişkisi başlıklı dördüncü bölümde Topsis'e göre ekonomi kurumu, bir toplumdaki üretim ve bölüşüm sistemini kapsayan toplumsal ilişkiler bütünüdür. Ekonominin evrimine göre toplumların da evrimleştiğini belirtmiştir. İlkel, tarıma dayalı, sanayi toplumu ve modern toplumlarda üretim biçimi, toplumsal hayatın değişmesiyle çeşitlilik göstermekte ve toplumsal yapı ekonomik ilişkilere göre şekillenmektedir. Eğitim kurumunun ekonomiden bağımsız olmadığını belirten Topsis, ekonominin eğitim kuruma etkisi üzerinde durmuştur. Ona göre, eğitim kurumu ekonominin ihtiyaç duyduğu işgücü sağlar, Eğitim kurumlarından mezun olan bireyler, toplumdaki farklı iş kollarında istihdam edilerek üretime, ekonomiye katkı sağlamaktadırlar. Bir ülkede eğitime yapılan yatırımın, o ülkenin ekonomik zenginliğiyle yakından ilgili olduğunu belirterek, ülkelerin ekonomik zenginliğinin eğitim yatırımlarını etkilediğini ifade eder. Topsis ekonominin eğitim üzerindeki etkilerini incelerken, eğitimcilerin ekonomik durumlarının, eğitimin verimliliğini etkilediğini de belirtir. Eğitimcilerin maddi ve manevi doyumlarının olması, eğitim ortamının daha verimli hale gelmesi ve öğrenci-öğretmen ilişkisinin istenen düzeyde olması açısından önemlidir. Ancak eğitimcilerin ekonomik düzeylerinin artırılmasının eğitim veriminin artırılması açısından yeterli olmadığını belirten Topsis, sosyo-ekonomik açıdan üst düzeyde olan eğitimcinin, öğrencilerine ve mesleğine ilgisiz kalabileceğini belirtir.

Eğitim ve Siyaset Kurumu İlişkisi başlıklı beşinci bölümde, eğitim kurumunun siyaset ile sıkı bağlarla kenetlendiğini belirten Topsis, siyaset kurumundan bağımsız bir eğitim sistemi düşünülemediğini belirtir. Ona göre siyasetten bağımsız, tarafsız, ideolojisiz bir eğitim olması mümkün değildir. Tanzimat döneminden günümüze kadar olan ders kitapları incelendiğinde, öğrencilere aktarılan devlet algısının değiştiğini ifade etmiştir. Topsis, farklı dönemlerdeki toplumların iktidar ve eğitim ilişkisini inceleyerek, eğitim kurumunun uygarlık tarihinde siyasal iktidarlardan hangi ölçüde etkilendiğini araştırmıştır. Eğitim ve siyasal ideoloji arasındaki ilişkiye dikkat

çekerek, her ülkenin kendi çıkarlarını koruyacak ve sürdürecekt kuşaklar yetiştirmek isteyeceğini belirtir. Topşes, eğitim ve kitle iletişim araçları arasındaki ilişkiyi inceleyerek, haberleşme ve iletişimin toplumsal yapının temel zorunlulukları arasında yer aldığını belirtmiştir. Kitle iletişim araçlarının sarsılmaz gücüne dikkat çekmiş ve modern toplumlarda iki temel işlevini açıklamıştır. Bunlar; toplumda bilginin yayılması ve kültürler arası etkileşimi sağlamaktır.

Eğitim ve Kitle İletişim Araçları başlıklı altıncı bölümde Topşes, kitle iletişim araçlarının toplumsallaştırma, davranış değişikliği yaratma ve rol model sunma işlevlerini yerine getirdiğini belirtmiştir. Kitle iletişim araçları yolu ile öğrenciler, kendilerine en uzak coğrafya ve toplumlar hakkında bilgi edinebilirler. Bunun dışında kitle iletişim araçlarının, örgün eğitim kurumlarının ulaşamadığı bölgelere ulaşarak, eğitimi desteklediğini belirtmiş, eğitimin niteliğinin yükselmesine katkı sağlayacağını ifade etmiştir. Modernleşmenin etkisi, gelişen sanayileşme, kentleşme ve mesleki iş bölümünün yaygınlaşmasıyla aileler küçülmüş ve anne babaların çocuklarıyla ilgilendiği süre kısıtlı hale gelmiştir.

Akran Grupları ve Eğitim İlişkisi başlıklı yedinci bölümde Topşes, gelişim psikolojisi uzmanlarının kişilik gelişiminde ergenlik dönemine dikkat çektiğini ve çocuğun kendini keşfettiği dönem olarak ergenlik döneminin önemi üzerinde durduklarını belirtmiştir. Akran grupları, çocuğa aramakta olduğu yeni toplumsal değerleri, yeni bakış açıları ve yeni sorumluluk ölçülerini sunan toplumsal örgütlenme biçimidir. Topşes bu nedenle akran gruplarının da çocuğun eğitimi üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir. Akran gruplarının çocuk üzerindeki olumlu etkilerini; bilgiye ulaşmada kolaylık, yaşayarak kalıcı öğrenme, okul başarısına etkisi, karşı cinsle ilişkiler, kendini tanıma olanağı ve sosyal destek kaynağı, olumsuz etkilerini ise; benlik saygısını düşürebilmesi, kötü alışkanlıkların oluşması ve suça yönlendirme olarak sıralamaktadır. Topşes, akran gruplarının olumsuz etkilerine karşın, aile içerisinde kişilik gelişimine önem verilmesi, pedoloji eğitimi, akran grubu eğitim programlarının yaygınlaştırılması ve kitle iletişim araçlarının denetimi gibi önlemler alınabileceğini belirtmiştir.

Topşes sekizinci ve son bölümde Eğitimde Fırsat Eşitliği konusunu incelemiştir. Ona göre eğitimde fırsat eşitliği kavramı, toplumdaki çeşitli sınıf, zümre ve coğrafi bölgelerin hiçbir ayrımcılığa uğramadan eğitim hizmetlerinden eşit olarak yararlanabilmesi ilkesini anlatmaktadır. Eğitim, toplumsal hareketliliğin en önemli

aracı haline gelince eğitimde fırsat eşitliği kavramı, Aydınlanma döneminin temel ilkelerinden birisi olarak ortaya çıkmış ve John Locke, J. J. Rousseau ve Voltaire gibi Aydınlanma düşünürleri tarafından savunulmuştur. Toposes'e göre eğitimde fırsat eşitliği ilkesinin Aydınlanma döneminde savunulmasının nedenleri; sanayi ve ticarete dayalı kapitalist ekonominin bilgi ve beceri yönünden gelişmiş işgücü gereksinimi ve güçlenen burjuvazinin toprak ağaları ve din adamlarının bilgisizlik ve cehaletten beslenen eski otoritesini yıpratmak ve ulusal dili yaygınlaştırarak iç pazarları birleştirmek istemesidir. Eğitimde fırsat eşitliği kavramı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanan 10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile bütün insanlar için yasal bir hak olarak kabul edilmiştir. Türkiye'de ise resmi olarak kabul edilmesi Cumhuriyet dönemiyle birlikte gerçekleşmiştir. Bu dönemden sonra eğitimde fırsat eşitliği ilkesi Türkiye Cumhuriyeti'nin anayasalarında ve milli eğitim temel kanunlarında yer almaktadır. Toposes'e göre, kuramsal olarak savunulmasına ve devlet politikası olarak benimsenmiş olmasına rağmen eğitimde fırsat eşitliğinin yaşama geçirilmesinde engeller bulunmaktadır. Serbest piyasa ekonomisinin genişleyerek eğitim alanına egemen olması, devletin ekonomik gücü ve zenginliği, çok sayıda dağınık yerleşimlerin bulunması nedeniyle eğitimin her bölgeye eşit miktarda yönlendirilmesinin güçlüğü ve her bireyin farklı zeka ve yeteneklerinin bulunması gibi nedenler eğitimde fırsat eşitliği ilkesinin uygulanmasını zorlaştırmaktadır.

4.1.23.Mahmut Tezcan – Sosyolojik Kuramlarda Eğitim

Mahmut Tezcan'ın 2.baskısı 2013 yılında yayınlanan Sosyolojik Kuramlarda Eğitim kitabı, 10 bölüm ve 279 sayfadan oluşmaktadır. Kitap;

- İbn-i Haldun ve Eğitim
- İşlevselci Paradigmanın Eğitim Anlayışı
- Çatışmacı Paradigma ve Eğitim
- Yorumcu Yaklaşım
- Feminist Yaklaşım ve Eğitim
- Radikal Okul Eleştirileri
- Eleştirel Pedagoji
- Gizli Müfredat
- Türkiye'de Eğitim Sosyolojisi
- Türkiye'deki Eğitim Sosyolojisindeki Son Gelişmeler

bölümlerinden oluşmaktadır.

İbn-i Haldun ve Eğitim başlıklı birinci bölümde Tezcan, İbn-i Haldun'un çağdaş sosyologlardan olmamasına rağmen, onun eğitim ile ilgili görüşlerine ayrı bir bölümde yer verdiğini belirtmiştir. Nedenini ise, İbn-i Haldun'un sosyolojinin bir habercisi olarak Batı sosyolojisinde yeniden ele alındığını ve değerlendirildiğini bu nedenle eğitim görüşlerinin önemli olduğunu belirterek açıklamaktadır. İbn-i Haldun (1332-1406)' un eğitim ile ilgili görüşlerinin Mukaddime adlı eserinde yer aldığını belirtmiş onun, genel eğitim, öğretim yöntemleri, çocuk eğitiminde belirgin ilkeler, öğretmenlerin nitelikleri, öğrenme, din eğitimi ve bilimlerin sınıflandırılması gibi konulara ilgi gösterdiğini söylemiştir. İbn-i Haldun'un çok yönlü bir düşünür olduğunu, toplumun her alanında gözlemde bulunduğunu ve düşüncelerini söylediğini ifade etmiştir. Onun, çocuğun kişiliğinin belirlenmesinde kalıttan ziyade, eğitim, toplumun töreleri ve çevrenin yön vereceği düşüncesini vurgulamıştır. Akılcılığa ve deneyciliğe önem vermesinin onun nitelikleri arasında yer aldığını ve öğretimde ileri sürdüğü ilkelerin günümüzde de geçerli olduğunu belirtmiştir.

İşlevselci Paradigmanın Eğitim Anlayışı başlıklı ikinci bölümde Tezcan, 1970 yılına kadar işlevselciliğin tek bir yaklaşım olarak kullanıldığını ve klasik bir yaklaşım olduğunu ifade etmiştir. Tezcan, Durkheim gibi bazı işlevselcilerin toplumu insan vücuduna benzettiğini, insan vücudundaki organların çalışırken birbirleriyle olan ilişkisini toplumun çeşitli kurumlarının karşılıklı ilişkisine benzediğini ifade etmiş, eğitim kurumunun, aile, siyaset ve ekonomi kurumuyla olan ilişkisini örnek göstermiştir. Tezcan, çağdaş toplumlarda eğitimin iki işlevi olduğunu söylemektedir. Bunlardan ilki, eğitim yetenekli ve başarılı kişileri diğerlerinden ayırarak onları en yüksek ve zor yerlere getirmektedir. İkinci olarak ise, eğitim bilgiye daha çok gereksinim duyulan toplumlarda, yetişkin rollerinin gerçekleşmesi için gereken bilgi ve normları öğretmektedir. Tezcan, başlıca işlevselcilerden olan Emile Durkheim ve Talcott Parsons'ın görüşlerini incelemektedir. Durkheim'ın eğitim sosyolojisinin kurucuları arasında olduğunu belirtmiş ve eğitime toplumsal bir olgu olarak baktığını ifade etmiştir. Eğitimin bir toplumdan diğerine farklılık göstererek biçimlere büründüğünü, toplumun eylem biçimleri ve geleneklerinden oluştuğunu belirtmiştir. Toplumsal sınıflarda eğitimin farklılaştığını belirterek, asıl eğitimin ahlak eğitimi olduğunu savunmaktadır. Tezcan, Parsons'ın çalışmalarının çoğunun toplumsal sistemler üzerine kurulduğunu ve Toplumsal Sistem Olarak Okullardaki Sınıf adlı eserinde uyum modelini sınıfa uyguladığını belirtmiştir. Parsons sınıfın,

toplumsallaşma ve seçme işlevleri olduğunu savunmuştur. Toplumsallaşmayı, bireylerin gelecekteki rol performansları için gerekli uyum ve kapasitesinin gelişmesi olarak açıklarken, ikinci işlevini, öğrencileri farklı meslek alanlarına seçmek olarak açıklamıştır.

Tezcan, üçüncü bölümde Çatışmacı Paradigmanın Eğitim Anlayışı'nı ele almıştır. Bu bölümde Klasik Marksizmin eğitim görüşünde Marx ve Engels'i incelerken, Yeni Marxçı görüşlerde, L. Althusser, S. Bowles, H. Gintis, Randall Collins, Paulo Freire ve Pierre Bourdieu'nun eğitim görüşlerini incelemiştir. Tezcan çatışmacı kuramın, makro yapısal etmenlere odaklandığını, sistem modelini kullandığını ve toplumu oluşturan gruplar arasında karşıt çıkarılara dayalı bir çatışmanın olduğunu vurgulamıştır. Klasik Marksizmde Marx ve Engels'in zihinsel ve bedensel çalışma arasındaki karşıtlığın kaldırılmasını ve insanın çok yönlü gelişiminin sağlanacağını amaçladıklarını belirtmiştir. Yeni Marxçı görüşe göre okul, baskıcı kapitalist düzenin çıkarlarına hizmet etmekte ve sınıf eşitsizliğini pekiştirmektedir. Tezcan, bu iki kuramın odak noktalarının eğitim-meslek ilişkisi, fırsat eşitliği-eğitim ve eğitimde başarı farkları olduğunu söylemektedir. İşlevselci ve çatışma kuramlarının, insanın yaratıcılığını ihmal ettiği, insanın özgürlüğünü yok saydığı ve insan yaşamının gerginliği ve karmaşıklığı hakkında görüş belirtmedikleri gerekçesiyle eleştirildiğini belirtmiş ve bu eleştiriler nedeniyle yorumcu yaklaşımların ortaya çıktığını ifade etmiştir.

Tezcan dördüncü bölümde Yorumcu Yaklaşımların diğer kuramlardan farklı olarak toplumsal eylem ve görüngübilim gibi akımların ortaya çıktığını, sınıfta ve okulda gerçekleşen mikro toplumsal süreçlerle ilgilendiklerini söylemektedir. Yorumcuların, Fenomenoloji (Görüngübilim), Etkileşimcilik ve Etnometadolojiden etkilendiğini, ders içi etkileşim, öğrenci ve öğretmenlerin durumları ve eğitim sürecinde dilin rol gibi konuları ele aldıklarını belirtmiştir. Mikro yaklaşımların günlük etkinlikler, özgürlük, bilinç, anlam, etkileşim ve tartışma gibi kavramları ön plana çıkararak, bunları varsayım kabul ettiklerini söylemiştir. Tezcan, mikro yaklaşımların varsayımları, etkileşimciler, görüngübilimciler ve etnometodologları incelemiş ve David Hargreaves'in eğitim ile ilgili fikirlerini ele almıştır. Sonrasında, yeni eğitim sosyolojisi akımının öncüleri olan, Basil Bernstein ve Michael Young'un eğitim sosyolojisi görüşlerini ve bu alandaki açıklamalarını incelemiştir.

Tezcan, beşinci bölümde Feminist Yaklaşım ve Eğitimi ele almıştır. Feminizm ve feministlerin sosyolojiyi ve eğitim sosyolojisini son yıllarda etkilediğini belirten Tezcan, cinsel eşitsizlik konusunun üzerinde durulduğunu ve kızların eğitiminin ihmal edilmesinin dikkat çekici olduğunu ifade etmiştir. Donovan ve Sandra Acker'in çalışmalarından hareketle, kız öğrencilerin okullarda azlığı, üniversiteye giden kızların çoğunun doğrudan annelik rollerine dönmesi ve iş piyasasında kadın sayısının azlığı gibi konuların dikkat çekiciliği üzerinde durmuştur. Feminizmin, doğrudan bir toplumsal kuram olmadığı, analitik bir yaklaşım olduğu belirtilmiştir. Feminizmin temel konusu ise, kadının toplumdaki konumunun araştırılması ve açıklanması, erkekler yanında ikinci planda kalışları ve onlar tarafından ezilmeleri olarak belirtilmiştir. Ülkemizde de eğitimde bölgelerarası farklılık olduğu, kadınların kültürel alanda yeterince etkin olmadığı ve Anadolu insanının kızları okutmak istemediği ifade edilmiştir. Tezcan sonrasında feminist kuramları ele almıştır. Liberal feminizmin görüşüne göre, kadınların ekonomik yaşama etkin bir biçimde katılması ve toplumsal bağımsızlığını kazanması görüşünün vurgulandığını belirtmiştir. Radikal feminizm, ataerkil yapıyı ve erkek egemenliği düşüncesini reddederken, sosyalist feminizmde ise, kadının kurtuluşu için sosyalizmin gerekliliğini savunurlar. Tezcan, sosyalist feministlerin temel argümanlarının üretim ve yeniden üretim süreçlerine göre ortaya çıkan kamusal alan ve özel alan ayrımları etrafında şekillendiğini belirtmiştir. Ülkemizde ise, daha çok liberal feminizm hareketlerinin geliştiğini ifade etmektedir.

Altıncı bölümde Radikal Okul Eleştirileri'ni incelerken, Neill'in Özgür Okul Hareketi: Summerhill Deneyi ve Ivan Illich'in Okulsuz Toplum konularını ele almıştır. Her iki yaklaşımın da klasik okul tipine karşı olduğunu belirten Tezcan, Neill'in düşüncesinin temelinde çocuğu okula uydurmak yerine, okulu çocuğa uydurmak düşüncesinin egemen olduğunu ifade etmiştir. Ona göre, çocuğun kendi haline bırakılmasıyla yetenekleri gelişmektedir ve çocuklar derslere girip girmemekte özgürdür. Oyunun temel bir öge olduğunu ve okulda bütün etkinliklerin oyun çerçevesinde geliştiğini belirtmiştir. Tezcan, Summerhill modelinin, çocukların yaratıcılık, başarı gibi entelektüel özelliklerinin gelişmediği ve bu okulların çok az öğrenci alması nedeniyle eleştirildiğini belirtmiştir. Ivan Illich ise, okulda köklü değişiklikler yapmak yerine, okulun ortadan kaldırılmasını savunmaktadır. İnsanların okul dışında, kitaplardan, evlerden, TV'den, sokaklardan, arkadaşlarından ve gözlemlerinden daha iyi öğrenebileceklerini söylemektedir. Illich'in eğitim ve

öğretimi kurumsallaştırılmaması düşüncesini ve okulların insanları öğrendiğine yabancılaştırdığı fikrini vurgulamıştır. Okulun öğrenciyi sürekli bir yarışa soktuğunu ve öğrencinin önüne tırmanacak bir piramit getirdiğini belirtmiştir. Tezcan, Illich'in dört özel öğrenim ağı önerdiğini belirtmiş ve bunları, eğitsel amaçlara yönelik kaynak hizmetleri, beceri değişimi, eşleme ve profesyonel eğitimciler olarak sıralamış ve açıklamıştır.

Eleştirel Pedagoji başlıklı yedinci bölümde, Peter McLaren, Paul Willis, Michael W. Apple, Henry Giroux ve Jürgen Habermas'ın eleştirel pedagoji hakkındaki kuramlarına yer vermiştir. Tezcan, Frankfurt kökenli eleştirel kuramın, eğitime de yansıdığını belirtmiştir. Eleştirel pedagojinin okulları, hem kendi tarihsel bağlamları içinde hem de egemen toplumu karakterize eden mevcut sosyal ve siyasi yapının bir parçası olarak ele aldığını ifade etmiştir.

Gizli Müfredat başlıklı sekizinci bölümde, örtük program konusundaki görüşlere, gizli müfredata ilişkin bazı araştırma örneklerine, gizli müfredatın özelliklerine ve kavrama yapılan eleştirilere yer vermiştir. Tezcan, müfredatla ilgili literatürlerin daha çok açık müfredatla ilgilendiğini belirtmiş fakat örtük ya da gizli müfredat kavramının ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu programın en belirgin özelliğinin yazılı olmaması olduğunu vurgulamış ve bu nedenle kavramın sosyolojik niteliğinin daha fazla olduğunu belirtmiştir. Gizli müfredatın bireylerin değişik gereksinimleri ve yaratıcı yönlerini ortaya çıkaracak biçimde tasarlandığında normal eğitim programlarıyla bütünleşebileceğini söyler.

Türkiye'de Eğitim Sosyolojisi başlıklı dokuzuncu bölümde Tezcan, ülkemizdeki Türk sosyologlarının eğitimle ilgilenirken, onun toplumla ilişkilerine de değinmeleri nedeniyle bir eğitim sosyolojisi ortamının zemin hazırladıklarını belirtmiştir. Bu bölümde Ziya Gökalp, Prens Sabahattin, Ethem Nejat, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Halil Fikret Kanad, Cavit Orhan Tütengil, Abdullah Cevdet, Emrullah Efendi, Satı Bey, İsmail Hakkı Tonguç ve Mümtaz Turhan'ın eğitim sosyolojisiyle ilgili fikirlerine yer verilmiştir. Sonrasında Türkiye'de örgün eğitim programlarında eğitim sosyolojisi incelenmiştir.

Türkiye'de Eğitim Sosyolojisindeki Son Gelişmeler başlıklı onuncu ve son bölümde, ülkemizdeki eğitim sosyolojisinin genel seyri kısaca açıklanmış ve eğitim sosyolojisinin üniversitelerde bir ders olarak okutulması süreci incelenmiştir. 1980'li yıllardan beri eğitim sosyologlarının eğitim politikalarını çalışmaya başladıklarını

belirtmiş, bu kişilerin hem politikayı belirleyenlerden hem de genel sosyolojiden uzak ve marjinal bir konumda kaldıklarını ifade etmiştir.

4.1.24. İsmail Doğan – Eğitim Sosyolojisi Kavramlar ve Sorunlar

İsmail Doğan'ın 2018 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi Kavramlar ve Sorunlar kitabı 3 bölüm, 17 ünite ve 349 sayfadan oluşmaktadır. Kitap;

- Eğitim Sosyolojisinin Kuramsal Temelleri
- Eğitim ve Toplum
- Değişim Kültürü ve Eğitim

bölmelerinden oluşmaktadır. Birinci bölüm;

- Eğitim Sosyolojisi: Konu, Alan ve Sınırlıklar
- Eğitim Sosyolojisinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi
- Eğitim Sosyolojisi Paradigmaları

İkinci bölüm;

- Eğitimin Sosyal Temelleri
- Toplumsal Yapı ve Eğitim
- Toplumsal Tabakalaşma ve Eğitim
- Toplumsallaşma Kurumu Olarak Eğitim
- Türk Eğitim Sistemindeki Sorunlar
- Toplumsallaşma Ortamı Olarak Aile

Üçüncü bölüm;

- Toplumsal Davranış Kalıpları ve Eğitim
- Toplumsal Hareketlilik
- Toplumsal Değişme ve Eğitim
- Kültür ve Eğitim
- Çokkültürlülük ve Eğitim
- Eğitimde Fırsat Eşitliği Olgusu
- Küreselleşme ve Eğitim
- Bilgi Toplumu ve Eğitim

ünite başlıklarından oluşmaktadır.

Eğitim Sosyolojisinin Kuramsal Temelleri başlıklı birinci bölümde eğitim sosyolojisinin konusunu, ilgilendiği alanları ve kuramları incelemiştir. Eğitim olgusunu ve eğitim sosyolojisinin işlevlerini açıklamış, eğitim sosyolojisinin monografî, istatistik, anket, sosyometri, psikodrama, sosyodrama, gözlem ve görüşme yöntemlerini incelemiştir. Eğitim sosyolojisinin eğitim psikolojisi, antropoloji, kültürel antropoloji, eğitim felsefesi, iktisat sosyolojisi, hukuk sosyolojisi, din sosyolojisi ile ilişki içerisinde olduğunu belirtmiştir. Eğitim sosyolojisinin dünyada ve

Türkiye’de ortaya çıkışını ele alırken İbn-i Haldun’un eğitim görüşlerine yer vermiştir. Asabiyyet kuramı, sosyal olaylar, doğal çevrenin insan üzerindeki etkisi, toplumsal çevrenin insan üzerindeki etkisi gibi görüşlerini açıklayarak eğitim sosyolojisine katkılarını açıklamıştır. Emile Durkheim’in eğitim sosyolojisi çalışmalarını incelemiş, Münif Paşa, Ali Suavi, Prens Sabahattin ve Ziya Gökalp’in eğitim sosyolojisine katkılarını açıklamıştır. Doğan, Cumhuriyet Dönemi eğitim sosyolojisi çalışmalarını incelerken İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Nusret Köymen, Mümtaz Turhan, Nurettin Topçu ve Nihat Nirun’un eğitim görüşlerini ele almış ve açıklamıştır. Eğitim Sosyolojisinin İşlevselci, Çatışmacı, Yorumcu ve Eleştirel Pedagoji kuramlarını incelemiş ve bu kuramların eleştirilerini açıklamıştır.

Eğitim ve Toplum başlıklı ikinci bölümde eğitim ve toplum ilişkisini açıklamış, sosyalleşme ve bireyselleşme kavramlarını incelemiştir. Toplum, toplumsal gruplar, küçük gruplar, grup dışı topluluklar ve toplumsal yığınları ele almıştır. Doğan toplumsal kategoriler olarak adlandırdığı alt kültür, kitle, azınlık, karşı kültür gibi kavramları incelemiş ve açıklamıştır. Sosyal ilişkileri, sosyal ilişkiler kurmanın önündeki engelleri, toplumsal olayların ve toplumsal olguların özelliklerini incelemiş ve aralarındaki farkı açıklamıştır. Statü, mesleki aidiyet, toplumsal rol, rol beklentileri, rol çatışmaları gibi konuları açıklayarak toplumsal yapının eğitim ile olan ilişkisini incelemiştir. Toplumsal tabakalaşmaların kölelik, kast, feodalite, toplumsal sınıflar olduğunu belirtmiş ve toplumsal tabakaların eğitim ile olan ilişkisini incelemiştir. Pareto’nun Seçkinler Dolaşımı kuramını, Davis ve Moore’nin Fonksiyonel Tabakalaşma kuramını, Parsons’ın Toplumsal Tabakalaşma, Weber’in Sınıf anlayışını ve Marksist Sınıf yaklaşımını incelemiş ve açıklamıştır. Türk toplumlarını İslamiyet Öncesi, İslamiyet Sonrası, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti olarak sınıflandırarak bu toplumların toplumsal tabakalaşmalarını, toplumsal yapılarını ve toplum düzenlerini incelemiştir. Öğretim, öğrenim, eğitim hakkı, yaygın eğitim gibi kavramları ele alarak eğitimi toplumsallaşma kurumu olarak incelemiş, okul ve toplumsal çevre ilişkisini ele almıştır. Ailenin okul yönetimine katılımını, okul aile birliğini engelleyen etmenleri, okulun toplumsal baskı gruplarıyla ilişkisini, okulun çevreye katkılarını, okulsuz toplumu ve İllich’in çözüm önerisini incelemiş ve açıklamıştır. Türk Milli Eğitim Sistemi’ndeki sayısal sorunları yükseköğretimdeki öğrenci sayıları, en fazla kayıtlı devlet üniversitelerinde olması, eğitime ayrılan bütçe, okullaşma oranları ve yükseköğretimdeki okullaşma durumları çerçevesinde

incelemiştir. Doğan bürokratik yapı ve yeterlilikte, programlarda, dersler ve ders kitaplarında, üniversiteye giriş sınav sisteminde ve öğretmen yetiştiren programlarda yaşanan eğitim sorunlarına yer vermiştir. Aileyi bir toplumsallaşma kurumu olarak ele almış, toplumsal değişimdeki Türk ailesini incelemiş ve göç, yoksulluk, toplumsal değerler ve internetin aile kurumuyla ilişkisini açıklamıştır.

Değişim Kültürü ve Eğitim başlıklı üçüncü bölümde toplumsal davranış kalıplarını, toplumsal normları, toplumsal norm çeşitlerini, norm çatışmalarını ve değerleri incelemiştir. Değerlerin özelliklerini, hiyerarşik yapısını, değerler ve normlar arasındaki farkları açıklamıştır. Toplumsal hareketliliğin dikey ve yatay hareketlilik yönü olduğunu belirtmiş, toplumsal hareketliliğin etmenlerini açıklamıştır. Bu etmenleri demografik etmen, ekonomik etmenler, teknoloji ve teknolojik değişim, siyasal etmenler ve eğitim etmeni olarak belirtmiş ve açıklamıştır. Başarı ve toplumsal hareketlilik arasındaki ilişkiyi incelemiş ve toplumsal köken ile eğitimsel başarının değer, toplumsal statü ve eğitimsel tercih teorisini açıklamıştır. Gelişim, evrim ve değişim kavramlarını açıklayarak toplumsal değişimin eğitim ile olan ilişkisini ele almıştır. Toplumsal değişimin demografik, teknolojik, ekonomik, kültürel, bilgi, eğitim ve ideolojik etmenlerinin olduğunu ifade etmiştir. Doğan toplumsal değişimin doğrusal, devresel, seçmeci ve kültürel gecikme kuramları olduğunu belirterek bu kuramları açıklamıştır. Kültürün eğitimle olan ilişkisini incelerken Ziya Gökalp'in hars ve tezhip kavramlarına ve kültür anlayışına yer vermiştir. Din-toplum ilişkilerini, evrensel kültür ve milli kültürü incelemiş ve kültür değişmelerini serbest kültür ve zorunlu kültür olarak belirtmiş ve açıklamıştır. Doğan, çokkültürlülük olgusunu ele almış ve bu olgunun ortaya çıkışını incelemiştir. Çokkültürlülüğün eğitim ile olan ilişkisini ve çokkültürlü eğitimin amaç ve ilkelerini açıklamıştır. Eğitimde fırsat eşitliği olgusuna dikkat çekerek, eşitlik ve eşitsizliğin kavram analizini yapmıştır. Hukuk ve eğitimin eşitlik ile olan ilişkisini incelemiş, Türkiye'de eğitimde fırsat eşitliğinin coğrafi, sosyal ve politik etmenlerinin olduğunu belirtmiş ve bölgesel farklılıkları açıklamıştır. Küreselleşme ve eğitim ilişkisini incelerken küreselleşmenin ortaya çıkışını, olumlu ve olumsuz boyutlarını ele almıştır. Küreselleşmenin eğitim ve eğitim sistemlerine olan etkilerini incelemiştir. Doğan son olarak bilgi toplumunun eğitim ile olan ilişkisine yer vererek bilgi toplumunu açıklamış ve Türkiye'yi bilgi toplumu çerçevesinde incelemiştir.

4.1.25.Hikmet Yıldırım Celkan – Eğitim Sosyolojisi

Hikmet Yıldırım Celkan'ın 2019 yılında 2.baskısı yayınlanan Eğitim Sosyolojisi kitabı, 6 bölüm ve 264 sayfadan oluşmaktadır. Celkan, öğrencilere pedagojik formasyon ve genel kültür kazandırması amacıyla bu kitabı kaleme almıştır. Kitap;

- Eğitim Sosyolojisinin Tabiatı
- Eğitim Sosyolojisi
- Sosyal Yapı ve Eğitim
- Kültür ve Eğitim
- Sosyalleşme ve Eğitim
- Sosyal Kurumlar ve Eğitim

bölmelerinden oluşmaktadır. Bölümleri oluştururken çok sayıda alt başlıklara yer vermiş ve konuları detaylı bir biçimde ele almıştır. Celkan, eğitim sosyolojisini incelemeye önce bu alanın söz konusu kavramları olan eğitim ve sosyolojiyi ele almıştır. Sosyolojinin tanımı ve tarihçesini açıklamış, sosyolojinin gelişiminde önemli katkıları olan Auguste Comte, Emile Durkheim ve Karl Marx'ın düşünce biçimlerini incelemiştir. Amerika ve Avrupa sosyolojinin özelliklerini, açıklayarak, günümüz sosyolojisinde artık Avrupa ve Amerika ayrımı olmadığını belirtmiştir. Celkan, kitabında eğitim tanımlarına yer vererek, eğitimin öğretimden daha geniş kapsamlı olduğunu belirtir. Türk eğitim tarihini kısaca incelemiş ve modern eğitimin ilk örneklerinin Osmanlı Devleti dönemi padişahlarının faaliyetleriyle ortaya çıktığını ifade etmiştir.

Celkan Eğitim Sosyolojisinin Tabiatı başlıklı birinci bölümde, eğitim sosyolojisinin antropolojik ve pedagojik temeller üzerinden ortaya çıktığını söyler. Eğitim sosyolojisinin yeni bir dalı olmasına rağmen temellerinin İlkçağ filozoflarının öncülüğünde, Romalılar ve Yunanlılar zamanında uygulanan eğitim ve toplum faaliyetlerinde görüldüğünü belirtir. Celkan, eğitim sosyolojisinin araştırma alanları ve inceleme konularını incelemiş, eğitim sosyolojisinin önemi, özellikleri ve diğer bilimlerle olan ilişkilerine kısaca yer vermiştir.

Eğitim Sosyolojisi başlıklı ikinci bölümde, eğitim sosyolojisinin gelişiminde Emile Durkheim, Max Weber ve Karl Mannheim'in fikirlerinin önemini vurgulamıştır. Avrupa'daki eğitim sosyolojisinin genel seyrini inceleyen Celkan, sonrasında ülkemizde eğitim sosyolojinin gelişimini açıklamıştır. 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarından itibaren eğitim sosyolojisinin ülkemizde doğup geliştiğini ifade ederek, Ziya Gökalp, Prens Sabahattin, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Sadrettin

Celal Antel'in eğitim sosyolojisi alanında görüşlerine yer vermiştir. Celkan, eğitim sosyolojisinin temel karakteristiklerini açıklarken, Avrupa ve ABD'deki gelişim seyrini dikkate alarak üç kategoride incelemiştir. Bunlar; Anglo-Sakson geleneği, sosyal eşitsizlik ve okul, toplum ve eğitimdeki eşitsizliktir. Sonrasında eğitim sosyolojisinin hümanist (işlevselci), ekonomik, yapısal-fonksiyonalist (yorumcu) ve makro-sosyolojik (çatışmacı) yaklaşımlarını ele almıştır. Hümanistik yaklaşımın, ahlaki ve tarihi araştırmalardan kaynaklandığını belirten Celkan, bu yaklaşımın temelinde Emile Durkheim ve Karl Mannheim'in fikirlerinin bulunduğunu ifade eder. Muhafazakar olmayan ve değişmeyi öngören, kolektif değerler üzerine kurulu bir eğitimi savunmaktadırlar. Celkan, ekonomik yaklaşımda eğitimin verimliliği esas aldığını belirtir. Ona göre bu yaklaşımda okul, sosyo-ekonomik amaçların gerçekleştirilmesine hizmet etmektedir. Yorumcu yaklaşımın Amerikan sosyolojisinin hakim karakteri olduğunu ifade eder ve bu yaklaşımın öncülerini R. K. Merton ve Talcot Parsons olarak belirtir. Yorumcu yaklaşım, temelde normlar ve değerler problemlerinin incelenmesini amaçlar. Öğrencileri motive eden hususlar ve onlar üzerinde etkili sosyal faktörlerle ilgilenir. Çatışmacı yaklaşımın ise, hümanist yaklaşımda olduğu gibi, eğitimi sosyal sistemin bir unsuru olarak gördüğünü belirtir. Celkan bu konuda iki yaklaşım arasındaki farkı, eğitime bakış açılarının ve söz konusu sosyal sistemin yapısının farklı bir zihniyetle açıklandığını ifade ederek açıklar. Eğitimin tarihini incelerken, her dönemi kendi içerisinde ele almıştır. Celkan, İlkçağlarda, Mısır, Yunan ve Roma'da, Orta Çağda, Yeni Çağda eğitimi incelemiş ve her toplumda eğitimin algılanması ve uygulanmasının farklı olduğunu ifade etmiştir. Batı eğitimini inceledikten sonra Türk eğitim tarihini ele alan Celkan, Türklerin eğitim tarihinin ana hatlarıyla Doğulu bir karakter gösterdiğini belirtmiştir. Eski Türklerin en kültürlü ve eğitilmiş olanını Uygurlar olarak ifade etmiş ve Türklerde göçebe toplum zamanında yaygın eğitime rastlandığını belirtmiştir.

Sosyal Yapı ve Eğitim başlıklı üçüncü bölümde, sosyal yapı, sosyal tabaka, sosyal hareketlilik ve sosyal değişme bakımından eğitimi ele almıştır. Bu kavramların toplumlarda eğitim üzerinde etkilerini açıklayan Celkan, şehirlerin heterojen kültür yapısından bireylerin en az ölçüde zarar görmesi için iyi bir eğitim sistemi ve etkinliğinin gerekliliğini vurgular.

Dördüncü bölümde Kültür ve Eğitim ilişkisini açıklarken, Mc Iver, Kohen, Wolf, Eliot ve Ralph Linton'un kültür tanımlarına yer vermiştir. Kültürün karmaşık

bir yapıda olduğunu ifade ederek, gerçek bir tanımını yapmanın neredeyse imkansız olduğunu belirtir. Ona göre, kültürün tanımları çok ve doğru ama aynı zamanda eksiktir. Kültür kavramını açıklarken Ziya Gökalp'in fikirlerine de yer vermiştir.

Sosyalleşme ve Eğitim başlıklı beşinci bölümde sosyalleşmeyi, insanın içinde yaşadığı topluma uyum sağlaması, toplumla bütünleşmesi ya da özdeşleşmesi olarak tanımlamıştır. Sosyalleşmenin, topluma uyum sağlama, kültürleştirme, kişilik kazandırma ve sosyal değer yargılarının kazandırılması gibi hedeflerinin olduğunu belirtmiştir.

Celkan altıncı bölümde Sosyal Kurumların Eğitim ile İlişkileri'ni incelemiştir. Aile, ekonomi, din, arkadaş grupları ve kitle iletişim araçlarının eğitim üzerindeki rollerini ele almıştır. Celkan, eğitimden sorumlu en büyük siyasal örgütün devlet olduğunu ifade etmiştir. Devlet ve eğitim ilişkisini önemli görerek geniş bir şekilde açıklamaya çalışmıştır. Türk devletlerinde eğitim politikalarını incelemeyen önce ilk olarak Yunan felsefesinde eğitimi ele almıştır. Devlet ve politika konusunda İlk Çağ Yunan filozoflarının eserlerinde orijinal ve sistematik düşüncelere rastlandığını ifade ederek, İlk Çağda Yunanlıların en önemli devlet şeklinin "polis" olduğunu belirtmiştir. Yunanlılara göre, polis bulunmadığı yerde devlet yoktur. Polisin eğitici karakterinin olduğunu, halkın fikri ve ahlaki karakterinin şekillenmesinde etkili olduğunu belirterek, Demokritos ve Protogoras'ın fikirlerine yer vermiştir. Sonrasında, Platon ve Aristoteles'in devlet-eğitim anlayışlarını inceleyerek, bu filozofların, devletin eğitim görevinin iyi bir yurttaş yetiştirmek düşüncesini vurgulamıştır. Türk devletlerinde eğitim politikalarını, Cumhuriyet öncesi dönemi ele alarak incelemeye başlamıştır. Kaşgarlı Mahmut, Farabi ve Yusuf Has Hacip'in eserlerinde Türk devlet felsefesinin temellerinin atıldığını vurgulamıştır. Osmanlı Devleti döneminde uzun süre devletin bizzat tekelinde eğitimin olmadığını, eğitim faaliyetlerinin vakıflarca ve özel surette yaygın biçimde yürütüldüğünü belirtmiştir. 19. yüzyıldan itibaren II. Mahmut'un çıkardığı fermanla ilköğretim herkes için mecburi hale getirildiğini ve eğitim öğretim faaliyetlerini yürütmek için, Maarif-i Umumiye Nezareti'nin kurulduğunu ifade eder. Islahat Fermanı ile eğitim hukuki esaslara dayanmış, I. Meşrutiyet döneminde kurulan okullarla eğitime canlılık kazandırılmak istenmiştir. Celkan daha sonra Cumhuriyet dönemi eğitimi ele almış ve Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitime olan ilgisini vurgulamıştır. Celkan'a göre, Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları, köy ve şehir ilkokulları tipinin geliştirilmesi,

Köy Muallim Mekteplerinin açılması, halk eğitim çalışmalarının sürdürülmesi, 1932’de toplanan Dil Kurultayı ve Tarih Kongreleri ile kültür politikasına yön verme çabaları, 1933 Üniversite Reformu ve 1940-1954 yılları arasında faaliyette bulunacak olan Köy Enstitüleri uygulamasıdır. Celkan daha sonra, Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nu, Beş Yıllık Kalkınma Planı’nı ele almış ve Milli Eğitim Şuralarını incelemiştir. İlkel toplumlardan günümüze kadar, farklı medeniyetlerdeki okul anlayışlarını inceleyen Celkan, okulların en geniş ölçüde ortaya çıkıp yaygınlaşmasının daha çok Asya ülkelerinde görüldüğünü ifade etmektedir. Ona göre okul, eğitici toplum içerisinde gelişen şartların yaratıp eğitici kurumlar ve örgütler arasına kattığı formel bir eğitim kurumudur. Okulun eğitim sosyolojisi açısından ele alınıp gözden geçirilmeden önce, sosyal kökeninin incelenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Geleneksel ve modern okul tiperini inceleyen Celkan, tarihi gelişimleri itibarıyla okulların kuruluş sistemleri yönünden üç tipe ayrıldığını belirtir. Bunlar; paralel hatlar sistemi, çatal sistemi ve merdiven sistemidir. Paralel hatlar sistemi, Birinci Dünya Savaşı’na kadar Avrupa’nın geleneksel okullarını temsil etmektedir. Çatal Sistemi, okul kuruluşunun biraz demokratikleşmiş şekli ve merdiven sistemi ise demokratik toplumlardaki okul modelidir. Celkan sonrasında okulun sosyalleştirme ve kültürleştirme rolünü incelemiştir. Bir toplumun çeşitli dönemlerinde mevcut eğitim politikaları ve sistemlerine bağlı olarak bir takım eğitim modellerinin varlığından bahseden Celkan, Türk eğitim sistemi modellerini tarihi modeller, teşkilatlandırma esprisine dayalı modeller ve reform esprisine dayalı modeller olarak üç bölümde ele almıştır. Celkan, son olarak öğretmen mesleğini ele alarak, öğretmen yetiştirmenin önemini vurgulamıştır. Öğrencilerin iyi yetiştirilmesi, eğitim etkinliklerinin verimli ve yararlı olması, eğitimde amaçlara ulaşılabilmesi ile eğitim politikalarının hedeflerine varılabilmesi her şeyden önce iyi yetişmiş öğretmenlerin varlığıyla mümkün olduğunu belirtir.

4.1.26.Çağatay Özdemir / Selcen Arslangilay - Eğitim Sosyolojisi

Çağatay Özdemir ve Selcen Arslangilay’ın editörü olduğu Eğitim Sosyolojisi kitabı 2019 yılında yazılmış olup, 8 bölüm ve 252 sayfadan oluşmaktadır. YÖK’ün koordinasyonunda 2019 eğitim öğretim yılından itibaren 25 öğretmenlik lisans programının güncellendiğini ve bu nedenle öğrencilere yararlı olması amacıyla bu kitabın hazırlandığı belirtilmiştir. Kitap;

- Sosyolojinin Öncüleri ve Eğitim Görüşleri

- Sosyolojinin Temel Kavramları
- Temel Sosyolojik Teoriler ve Eğitim
- Türkiye’de Eğitim Sosyolojisinin Gelişimi
- Toplumsal Süreçler ve Eğitim
- Toplumsal Kurumlar ve Eğitim
- Kültür ve Eğitim
- Sosyal, Kültürel, Ahlaki Bir Sistem ve Topluluk Olarak Okul

bölümlerinden oluşmaktadır.

İlk bölümün konusu olan Sosyolojinin Öncüleri ve Eğitim Görüşleri, Murat Kaymak tarafından ele alınmıştır. Kaymak sosyolojinin, Fransız Devrimi öncesi ve sonrasında sanayileşme ve toplumsal değişimin sonucunda yaşanan toplumsal sorunlara çözüm arayışlarının bir ürünü olduğunu belirtmiştir. Eğitim sosyolojisinin ise sosyolojinin gelişime bağlı olarak ortaya çıktığını belirtmiş ve sosyolojinin öncülerinin eğitim görüşlerinin eğitim sosyolojisinin daha iyi anlaşılması için önemli olduğunu ifade etmiştir. Bu bölümde İbn-i Haldun, Giambattista Vico, Montesquieu, Saint Simon, Auguste Comte, Karl Marx, Durkheim ve Max Weber’in eğitim görüşlerine yer verilmiştir. Kaymak, İbn-i Haldun’un Mukaddime adlı eserinin beşinci ve altıncı bölümde eğitime değindiğini ve ağırlıklı olarak öğretim yöntemleri, öğrenme, çocuk, din, sanat eğitimi, bilimlerin sınıflandırılması ve eğitim hakkında genel bilgilere yer verildiğini ifade etmiştir. Vico’nun eğitim anlayışının temelinde hümanistik (insancıl) eğitim görüşü yer almaktadır. Gençlerin eğitimine önem vermiş ve eğitimde bireyin gelişim aşamalarının dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Vico’nun analitik geometri öğrenimine özel önem verdiğini belirtmiş ve analitik geometrinin yaratıcılığı geliştirdiğini savunduğunu ifade etmiştir. Montesquieu, eski toplumlarla yeni toplumun eğitimi arasında ayırım yapmış ve eğitimin toplumların değişimine bağlı olarak değiştiğini ifade etmiştir. Kaymak, Montesquieu’nin eğitimle yönetim biçimi arasındaki ilişkiye dikkat çektiğini, kanunlarda olduğu gibi eğitim sistemlerinin de insanların gelip geçici hevesleriyle oluşmadığını ortaya koyduğunu belirtmiştir. Simon ise, endüstri için eğitimi savunmuştur. Kaymak, Simon’un eğitim anlayışının yeni toplumun özellikleri ve dönüşümüyle ilgili olduğunu söylemektedir. Yaşanan eşitsizliklerin giderilmesi için herkesin eğitim hakkını kullanabilmesini ve bilginin bütün insanların ihtiyaçlarını karşılamasının sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. Comte, pozitif eğitimi savunurken Marx, üretim ile eğitimin birleştirilmesini söylemektedir. Durkheim, eğitimi toplumsal olgu olarak ele almış, pedagoji ile eğitim arasında ayırım yapmıştır. Pedagojinin eğitim bilimi ile eğitim sanatı arasında yer

aldığını belirtmiştir. Weber ise, karizmatik ve rasyonel eğitim düşüncesini benimsemiştir. Kaymak, Weber'in eğitim düşüncesinin toplumların rasyonelleşmesi ve siyasal otoritenin eğitimin olumlu ve olumsuz işlevleri üzerine olduğunu belirtmiştir.

İkinci bölümde Sosyolojinin Temel Kavramları'nı Türkan Erdoğan incelemiştir. Erdoğan, sosyal olay, sosyal olgu, toplum, toplumsal yapı, toplumsal statü, toplumsal rol, değerler, normlar, toplumsal kurumlar ve sosyal gruplar kavramlarını ele almıştır. Sosyal olayı, belli bir zaman aralığında ve belli bir mekanda yaşanan, insan eylemlerinin sonucunda oluşan ve bir daha tekrarlanması mümkün olmayan durum olarak belirtmiştir. Sosyal olguyu ise, bir toplum içerisinde bireylerin iradelerine bağlı olmadan ortaya çıkan ve bireyler üzerinde yaptırım gücü olan olgu olarak ifade etmiştir. Sosyal olayın, somut ve biricik, sosyal olgunun ise soyut ve genel olduğunu belirtmiştir. Toplumun ise, literatürde sosyal ilişkiler ağı ya da sosyal bir sistem olarak belirtildiğini, insanların bir arada yaşamalarından doğan topluluklara verilen isim olduğunu belirtmiştir. Her toplumun kendine özgür bir yapısı ve işleyişi olduğunu belirtmiş ve bu yapının varlığına ve işleyişine göre toplumsal düzenin belirlendiğini söylemiştir. Toplumsal yapı kavramını açıklarken Spencer'in organizmacı toplum anlayışından yola çıkmıştır. Toplumsal statü kavramını ise, sosyolojide statüyü sistematik bir şekilde inceleyen Max Weber'in kuramından hareketle açıklamaktadır. Toplumsal statü kim olduğumuzu belirlerken, toplumsal rol bu statüye uygun şekilde neyi nasıl yapmamız gerektiğini göstermektedir. Değerler ve normların ise, inançlar, semboller ve dil ile birlikte kültürün birer ögesi olduğunu belirtmektedir. Toplumsal kurumları aile, ekonomi, din, siyaset, eğitim ve serbest zamanları değerlendirme kurumu şeklinde sıralamıştır. Sosyal grupları ise, C. H. Cooley'in birincil ve ikincil grup ayrımı kuramından hareketle açıklamış ve toplumu bu sosyal gruplardan oluşan geniş bir etkileşim ağı olarak nitelemiştir.

Üçüncü bölümde Ali Esgin, Temel Sosyolojik Teoriler ve Eğitim konusunu ele almıştır. Esgin, eğitim sosyolojisinin genel seyrini ve gelişimini kısaca açıklamış, eğitim sosyolojisinde başlangıçtan beri etkili olan işlevselcilik, yapısalcılık ve çatışma teorilerinin yanı sıra, 1960lı yıllardan sonra varlık gösteren eleştirel teori, sembolik etkileşimcilik, etnometodoloji ve fenomenoloji kuramlarına açıklık getirmiştir.

Dördüncü bölümde Türkiye'de Eğitim Sosyolojisinin Genel Seyrini, Beyhan Zabun ele almıştır. İlk olarak eğitim sosyolojisinin Türkiye'deki kurucusu ve

temsilcisi olarak bilinen Ziya Gökalp'in eğitim sosyoloji anlayışına ve eğitim sosyolojisinin gelişimindeki katkılarına yer vermiştir. Ziya Gökalp'in eğitim anlayışında öne çıkan Türkçülük fikri ve milli eğitim düşüncesi işlenmiştir. Prens Sabahattin'in teşebbüs-i şahsi ve adem-i merkeziyetçilik düşüncesi eğitim anlayışının temelini oluştururken, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışının temelini şahsiyet, çevre, çalışma, verim ve başlatma prensibi düşüncesi oluşturmaktadır. Baltacıoğlu'na göre eğitim, adam yetiştirmektir. Baltacıoğlu'nun aynı zamanda, öğretmenin nasıl olması gerektiği ile ilgili düşüncelerine yer verilmiştir. Nusret Köymen'in eğitim görüşlerinin temelinde halk eğitimi anlayışı vardır. Köymen, halk eğitimi işlerinin bir bütün olarak gerçekleştiği zaman milleti aydınlığa götüreceği inancına sahiptir. Mümtaz Turhan'ın eğitim anlayışı ele alınırken, batılılaşma ve milli bilinç düşüncesine yer verilmiştir. Nurettin Topçu'nun eğitim sorunu, hayat okulu, milli mektep, ideal öğretmen, din ve ahlak eğitimi hakkındaki görüşlerine, Erol Güngör'ün ise, milli kültür ve milliyetçilik, aile, kentleşme ve eğitim, öğretmen ve öğrenci ilişkileri ile ilgili fikirlerine yer verilmiştir.

Beşinci bölümde Hüsnüye Canbay Tatar ve Taner Tatar, Toplumsal Süreçler ve Eğitim konusunda, eğitimin başlı başına bir toplumsal süreç olduğunu belirtmişlerdir. Değişimin kaçınılmaz olduğu ve sosyal değişimin eğitim ile olan ilişkisinin giderek önem kazandığı vurgulanmıştır. Eğitimin bir sosyalleşme aracı olduğu belirtilerek, eğitim ve sosyalleşme ilişkisi incelenmiştir. Toplumdaki farklılaşma ve değişimin sonucunda oluşan sosyal tabakalaşma kavramını ve sosyal hareketlilikte eğitimin rolünü incelemişlerdir. Sosyal hareketliliğin dikey ve yatay yönde ilerlediği belirtilirken, bu hareketliliğin artırılması ve tabakalar arasındaki mesafenin azaltılmasında eğitimi önemli bir araç olarak ifade etmişlerdir.

Altıncı bölümde Hüsnüye Canbay Tatar ve Taner Tatar, Toplumsal Kurumlar ve Eğitim başlığını ele almışlardır. Aile, ekonomi, din ve siyaset kurumunun eğitim ile olan ilişkisi incelenmiş, eğitimin de bir toplumsal kurum olduğu belirtilmiştir. Aile, eğitimin başladığı ilk yer ve ömür boyu devam ettiği bir kurum olarak ele alınırken, eğitimin belirli bir ekonomik yapı içerisinde gerçekleştiği ifade edilmiştir. Ekonomi, eğitimin talep ettiği ihtiyaç ve donanımları karşılarken, eğitim de ekonominin ihtiyacı olan yetişmiş eleman kadrosunu temin etmektedir. Bunların planlanması ve yürütülmesinde ise siyaset kurumunun devreye girdiği ifade edilmiştir. Din kurumunun ise hayata anlam katmak amacıyla olduğu belirtilirken, din ve eğitim

kurumunun geçmişten günümüze iç içe olduğu ve birbirlerinden yararlandıkları ifade edilmiştir.

Yedinci bölümde Kültür ve Eğitim konusu yer almaktadır. Nimet Altıntaş, kültür ve eğitim kavramlarının, kimi zaman birbirlerinin yerine kullanıldığını, ayrı ayrı ele alınamayacağını belirtmiştir. Eğitim sürecini, bireyin yaşamı boyunca edindiği kültürel birikim olarak ele almış ve bunu açıklarken kültürel süreçleri incelemiştir. Bu kültürel süreçler; kültürlenme, kültürleşme, kültürlenme ve kültürel değişimdir. Kültürleşme, bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürünü öğrenmesi, kültürleşme ise birbirinden farklı özellikteki kültürlerde yetişmiş bireylerin göç, savaş gibi nedenlerle kültürel etkileşime girmesi sonucu karşılıklı değişim sürecidir. Kültürlenme, farklı kültürel yapılardan kopup gelmiş insanların başka kültürel alan içine girdiklerinde yaşadıkları uyum süreci olarak açıklanırken, kültürel değişim ise, herhangi bir kültürel öğenin bireyin yaşamına girdikten sonra bireyin onu benimsemesi ve topluluğun yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmesi olarak belirtilmiştir.

Sekizinci ve son bölümde Necati Cemaloğlu ve Ali Duman, Sosyal, Kültürel, Ahlaki Bir Sistem ve Topluluk Olarak Okul'u ele almışlardır. Cemaloğlu, değerler eğitimini ailede başlayıp okulda devam ederek sosyal çevrede pekiştirdiğini ifade etmiştir. Okulu, geleneksel okul, topluluğun bir modeli olarak okul ve topluluk okulu şeklinde açıklamaya çalışmıştır. Okulun işlevlerini ele alırken, John Dewey'in basitleştirme, temizleme ve denge kurma olarak belirttiği üç işlevi örnek göstermiştir. Okulun temel özelliklerinin yanı sıra, kültürel, biçimsel, bürokratikleşme özelliklerini incelemiştir. Okulu, eğitim merkezi olmasının dışında aynı zamanda toplumsallaşmanın sağlandığı bir alan olarak belirtmiş, okul üyelerinin ve öğretmenlerin çocuğun toplumsallaşmasında önemli etkilerinin olduğunu ifade etmiştir. Okul, ahlaki bir sistem olarak ele alınmış ve çocuğun istenmeyen davranışlarını değiştirmek için ödül ve ceza gibi disiplin unsurlarının öğretmenler tarafından kullanıldığı ifade edilmiştir.

4.1.27. Erdoğan Köse / Salih Zeki Genç – Eğitim Sosyolojisi

Erdoğan Köse ve Salih Zeki Genç'in editörü olduğu Eğitim Sosyolojisi kitabının 4.baskısı 2019 yılında yayımlanmış olup, 10 bölüm ve 228 sayfadan oluşmaktadır. Eserin, eğitimin sosyal temelleri çerçevesinde hazırlanmaya özen gösterildiği ve eğitim fakültelerinde zorunlu ders olarak okutulması öngörülen Eğitim Sosyolojisi

dersi için yazıldığı belirtilmiştir. Öğretici olması ve araştırmacılara katkı sağlaması amacıyla yazıldığı ifade edilmektedir. Kitap;

- Sosyolojinin Temel Kavramları ve Sosyoloji Bilimi
- Sosyolojinin Öncüleri ve Eğitim Görüşleri – Temel Sosyolojik Teorilerin Eğitim Yaklaşımları
- Eğitim ve Toplum
- Eğitim Sosyolojisinin Konusu, Kapsamı ve Özellikleri
- Türkiye’de Eğitim Sosyolojisinin Gelişimi
- Kültür ve Eğitim
- Sosyal Süreçler ve Eğitim
- Sosyal Kurumlar ve Eğitim
- Sosyal, Kültürel ve Ahlaki Bir Kurum Olarak Okul
- Eğitimde Eşitsizlikler: Eğitimde Fırsat ve İmkan Eşitliği

bölümlerinden oluşmaktadır.

Birinci bölümde Erdoğan Köse ve Miray Dağyar, Sosyolojinin Temel Kavramları ve Sosyoloji Bilimi’ni ele almışlardır. Eğitim sosyolojisini, sosyoloji ve eğitim bilimlerinin ilişkisinde doğan bir bilim olarak tanımlamış ve eğitim sosyolojisinin daha iyi öğrenilmesi için eğitim ve sosyolojinin anlaşılması gerektiği vurgulanmıştır. Sosyolojinin temel kavramlarını, eğitim kurumlarının ve sistemin temel yapısının oluşturulmasında, temel taş olarak belirtmişlerdir. Sosyoloji için birçok tanım yapıldığını ve en genel anlamda, birden fazla kişinin bir arada bulunmasını ve birden çok kişinin birbirleriyle olan ilişkisini inceleyen bilim olarak ifade etmişlerdir. Bu bölümde toplum, sosyal yapı, sosyal olay, sosyal olgu, toplumsal davranış, toplumsal kurum, toplumsal grup, statü, rol, toplumsal rol, değer, norm, toplumsallaşma, cemaat, cemiyet, millet, kalabalık ve halk kavramları ele alınmış ve açıklanmıştır. Aynı zamanda sosyoloji bir bilim olarak ele alınmış ve açıklanmış, konusu, yöntemleri, yöntem ilkeleri, sosyolojide kullanılan bilimsel araştırma ve araştırma etiği incelenmiştir.

Sosyolojinin Öncüleri ve Eğitim Görüşleri başlıklı ikinci bölümde Hüsnü Bahar tarafından, sosyolojinin öncüleri ve eğitim görüşlerine yer verilmiştir. Bahar, İbn-i Haldun, Saint Simon, Auguste Comte, Herbert Spencer, Karl Marks, Emile Durkheim, Max Weber, Ferdinand Julius Tönnies ve Vilfredo Pareto’nun eğitim ile ilgili fikirlerini kısaca ele almıştır. Toplum hakkında en geniş anlayışa farklı yaklaşımlardan bakarak daha iyi anlaşılabilceğini belirten Bahar, işlevselcilik, yapısalcılık, sembolik etkileşimcilik, çatışma kuramı, eleştirel kuram, fenomenoloji ve etnometodolojinin eğitim yaklaşımlarına yer vermiştir.

Üçüncü bölümde Rüştü Yeşil, Eğitim ve Toplum konusunu ele almıştır. Bütün insanların birey olarak dünyaya gelip, bir toplum içerisinde yaşadığını söylemektedir. İnsanların hem bireysel hem de toplum içerisinde hayatını devam ettirmesinin zorunluluk olduğunu belirtmiş ve bunun ancak eğitim yoluyla olacağını ifade etmiştir. Bu bölümde eğitimin toplumla olan ilişkisi incelenirken, eğitimin toplumsal işlevleri ve dinamiklerine de yer verilmiştir. Aynı zamanda toplumsal bir kurum olan aile ve okulun eğitim ile etkileşimleri açıklanmıştır. Eğitimin ailede başladığı ve okulda devam ettiği belirtilirken, okul eğitim amaçlı oluşturulmuş, farklı işlevleri yerine getiren ve programlı eğitim faaliyetlerinin yürütüldüğü bir kurum olarak ifade edilmiştir.

Dördüncü bölümde Eğitim Sosyolojisinin Konusu, Kapsamı ve Özellikleri'ne yer verilmiştir. Bu bölüm Ramazan Özbek ve Ezlam Susam tarafından oluşturulmuştur. Toplumsal davranış ve toplumsal ilişkileri konu edinen bilim dalını sosyoloji, bireyin yaşadığı toplumda yetenek, yöneliş ve diğer davranış örüntülerini kazandığı süreci eğitim olarak tanımlamışlardır. Eğitim sosyolojisinin ise, sosyolojinin eğitim konusunda elde ettiği bilimsel verileri eğitime uygulama çabası içerisinde olduğunu belirtmişlerdir. Eğitim sosyolojisinin kapsamını, eğitim sistemi, öğretmen veli ilişkileri, okul, eğitim programları ve öğrenciler oluşturmaktadır. Bir toplumun oluşumunda ve devamlılığında zorunlu olan temel ilkelerin belirlenmesi ve toplumsal sorunların çözümünde eğitimin rehber olduğu belirtilmiş ve eğitim sosyolojisinin önemi vurgulanmıştır. Antropoloji, sosyoloji, psikoloji ve ekonominin eğitim sosyolojisiyle olan ilişkisi incelenmiş ve eğitim sosyolojinin olmadığı bir eğitim anlayışını tatsız, tuzsuz, yavan bir gıdaya benzetmişlerdir.

Beşinci bölümde Durmuş Kılıç tarafından Türkiye'de Eğitim Sosyolojisinin Gelişimi ele alınmıştır. Kılıç, ülkemizde eğitim sosyolojisinin gelişimine katkıda bulunan eğitimci ve sosyologları; toplumcu görüşü savunanlar, bireyci görüşü savunanlar ve uygulayıcı görüşler olarak üç grupta incelemiştir. Toplumcu görüşü savunan eğitimciler, Emrullah Efendi (1858-1914), Ziya Gökalp (1876-1924), İsmail Hakkı Baltacıoğlu (1886-1978), Mümtaz Turhan (1908-1969) ve Nurettin Topçu (1909-1975)'dur. Bireyci eğitimi savunanlar, Ethem Nejat (1882-1921), Sati Bey (1879-1968), Prens Sabahattin (1877-1948) ve Abdullah Cevdet (1869-1932)'tir. Uygulayıcı görüşlerde ise İsmail Hakkı Tonguç (1893-1960) vardır. Ayrıca, eğitim

tarihimizde batılı anlamda ilk toplum ve insan bilimi hareketlerinin yenileşme döneminde başlayıp, II. Meşrutiyet döneminde geliştiğini belirtilmiştir.

Salih Zeki Genç, altıncı bölümde Eğitim ve Kültür ilişkisini incelemektedir. Kültürü, bir toplumun maddi ve manevi değerlerinin tümü olarak tanımlamıştır. Tezcan'ın belirttiği maddi ve manevi kültür öğelerini sıralamış, maddi kültürün somut, manevi kültürün ise soyut olduğunu ifade etmiştir. Genç, kültür kavramını incelerken öncelikle Ziya Gökalp'in hars (kültür) ve medeniyet kavramlarına dikkat çekmektedir. Celkan'ın düşüncesine göre, Ziya Gökalp'in ülkemizde kültürle en fazla ilgilenen akademisyenlerden biri olduğu belirtilmiştir. Kültür; milli, sosyal, manevi, tarihi, devamlı ve dinamik bir yapıya sahiptir. Genç, aynı zamanda kültürün alt kavramları olan; kültürel gecikme, kültürel yozlaşma, alt kültür, kültür şoku ve kültür emperyalizmini de ele almaktadır. Ona göre, eğitimin temel görevlerinden biri, toplumun kültürel mirasını yeni nesillere aktarmaktır. Eğitim, toplumun kültürel yapısına göre şekillenir ve amaçları, fonksiyonları buna göre belirlenir. Çokkültürlülüğü ise, toplumu oluşturan farklı kültürlerin bir arada yaşamasını onaylayan bir tür tanınma politikası olarak belirtmiştir. Çokkültürlülüğün eğitim ile ilişkisini incelerken, bir ülkedeki eğitim sisteminin o ülkede yaşayan herkese eşit imkanlar vermesi gerektiği düşüncesini belirtmiştir.

Yedinci bölümde Gizem Engin tarafından Sosyal Süreçler ve Eğitim konusu ele alınmıştır. Bu bölümde, sosyalleşme türleri ele alınmış ve bunlar; antizipatorik, tarihi, siyasi, kısmi, sosyal sınıf ve tabakalara göre sosyalleşme olarak belirtilmiştir. Sosyalleşmenin önündeki engeller ise, düşük sosyo-ekonomik durum, yerleşim yerinin konumu, toplumun bazı sosyo-kültürel kabulleri, engellilik durumu, medya, cinsiyet, yaş ve göçler olarak sıralanmıştır. Engin sonrasında, toplumsal tabakalaşma ve tabakalaşma çeşitlerini incelemiştir. Tabakalaşma çeşitlerini; kölelik, kast, zümreler ve toplumsal sınıflar olarak belirtmiştir. Sosyal hareketlilik kavramını, tabakalar arasındaki insan gidiş gelişleri olarak belirtmiş ve fiziki, yatay, mesleki ve dikey olmak üzere dört sosyal hareketlilik çeşidinden bahsetmiştir. Bütün toplumlarda sosyal değişmelerin kaçınılmaz olduğunu belirtirken, demografik, teknolojik, ekonomik, kültürel, bilgi ve ideolojik etmenlerin sosyal değişmelere sebep olduğunu ifade etmiştir. Sosyal değişmelerin kendiliğinden ya da zorla yaşandığını belirtmiştir.

Sekizinci bölümde Sosyal Kurumlar ve Eğitim konusunu ele alan Hüseyin Özkan, aile, eğitim, ekonomi, siyaset, din, hukuk ve medya kurumlarını incelemiştir.

eğitim ile olan ilişkilerine yer vermiştir. Aynı zamanda bu kurumların önemi, özellikleri ve işlevleri açıklamıştır.

Dokuzuncu bölümde Erdal Bay ve Bülent Dş okul kurumunu incelemişlerdir. Okulun sosyal, kültürel ve ahlaki bir kurum olduğunu belirterek okulun tanımını, gerekliliğini ve önemini açıklamışlardır. Okulun işlevlerini incelerken, işlevselci, çatışmacı, sembolik etkileşimci ve eleştirel teorilerin okula yaklaşımlarını ele almışlar, okulun entelektüel, politik, ekonomik ve sosyal-kültürel işlevlerinin olduğunu belirtmişlerdir.

Son olarak onuncu bölümde Eğitimde Eşitsizlikler konusunu, Oğuz Gürbüztürk incelemiştir. Eşitlik ve eşitsizliğin toplumsal yapıda gündeme geldiğini, toplumların belirli bir hiyerarşik yapıya sahip olduklarını belirtmiştir. Gürbüztürk, eşitliğin sağlanması ya da eşitsizliğin ortadan kaldırılmasında eğitimin önemli bir olgu olduğunu belirtmiştir. Eğitimde fırsat ve imkan eşitliğinin, bireylerin eğitimden yararlanması amacıyla ülke, bölge, okul ve sınıf düzeyinde verilecek hizmetlerin beklenen lde olmasıyla mümkün olacağını ifade etmiştir. Bu hizmetlerin yeterince verilememesine neden olan faktörleri; ekonomik, coğrafı, toplumsal ve siyasal faktörler olarak sıralamaktadır. Ülkemizde bu eşitliliğin sağlanması amacıyla yapılan düzenlemeleri belirtmiş, cumhuriyetten günümüze kadar olan süreçte, 1924, 1961 ve 1982 anayasalarında eğitim ile ilgili maddelerin yer aldığını ifade etmiş, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ndeki hiç kimsenin eğitimden yoksun bırakılamayacağı maddesini vurgulamıştır.

4.1.28.Serkan nsal / Abdullah etin – Eğitim Sosyolojisi

Serkan nsal ve Abdullah etin'in editörü olduğu Eğitim Sosyolojisi kitabının 2.basımı 2019 yılında yayınlanmış olup, 9 bölüm ve 238 sayfadan oluşmaktadır. Eserin, 2018 yılında YK'n güncellediği ğretmen yetiştirme programında yer alan ders içeriği ve ne çıkan konular göz önünde bulundurularak hazırlandığı belirtilmiştir. Kitabın içeriği farklı üniversitelerde görev yapan alanında uzman akademisyenler tarafından oluşturulmuş ve öğretmenlere yararlı olması amacıyla hazırlandığı belirtilmiştir. Kitap;

- Sosyolojiye Giriş
- Eğitim ve Sosyoloji İlişkisi
- Eğitim ve Toplum
- Toplumsal Değişim Sürecinde Eğitim

- Sosyal, Kültürel, Ahlaki Bir Sistem Olarak Okul ve Topluluk Olarak Okul
- Yabancılaşma ve Eğitim
- Küreselleşme ve Postmodernizmin Eğitime Yansımaları
- Eğitim, Toplumsal Tabakalaşma ve Hareketlilik
- Türkiye’de Eğitim Sosyolojisinin Gelişimi

bölümlerinden oluşmaktadır.

İlk bölümde Musa Öztürk ve Devrim Ertürk, Sosyolojiye Giriş başlıklı konuyu ele almışlardır. Sosyolojinin modern dönemde ortaya çıktığını belirtirken, sosyolojinin doğuşuna etki eden faktörleri; Aydınlanma düşüncesi, doğa bilimlerindeki gelişmeler, Fransız İhtilali, Sanayi Devrimi, kentleşme ve göç dalgası şeklinde sıralamışlardır. Toplum ve toplumu oluşturan insanların düşünce ve anlam dünyalarının, sosyolojinin odak noktasını oluşturduğu ifade edilmiştir. Bu bölümde sosyolojik düşüncenin gelişimine katkıda bulunan Auguste Comte, Emile Durkheim, Max Weber ve Karl Marx’ın sosyoloji anlayışları incelenmiştir. Ayrıca sosyolojinin yararlandığı; İşlevselcilik, Çatışmacı Yaklaşım ve Yorumcu Yaklaşım kuramları ele alınmıştır.

İkinci bölümün konusu olan Eğitim ve Sosyoloji İlişkisi, Serkan Ünsal ve Fahrettin Korkmaz tarafından oluşturulmuştur. Bu bölümde eğitim, sosyal bir olgu olarak incelenmiş, eğitim sosyolojisinin tarihi, ilgilendiği konular, kullandığı yöntemler ve eğitim sosyolojisinin eğitimcilere katkıları ele alınmıştır. Eğitim sosyolojisinin ilgi alanına giren, İşlevselci Yaklaşım, Yorumcu Yaklaşım, Çatışmacı Yaklaşım ve Eleştirel Eğitim Pedagojisi konuları incelenmiş ve açıklanmıştır. Eğitim sosyolojisi, eğitim ile toplum arasındaki ilişkiyi inceleyen bir disiplin olarak belirtilmiştir. Eğitim sosyolojisinin siyaset, tarih, felsefe, hukuk, eğitim, sosyoloji, psikoloji, istatistik, kültür, ekonomi, antropoloji ve coğrafya ile ilişkili olduğu ve karşılıklı birbirlerinden faydalandıkları ifade edilmiştir.

Betül Yanık, üçüncü bölümde Eğitim ve Toplum konusunu incelemiştir. Yanık, ilk olarak eğitimin kültür ile ilişkisini ele almıştır. Kültürün genç kuşaklara aktarılmasında ve kişiliğin gelişiminde eğitimin önemli bir işleve sahip olduğunu belirtmiştir. Ona göre eğitim, genç kuşakların topluma uyum sağlayabilmesi için gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılmasında aracı durumdadır. Eğitimin bu işlevleri toplumsal yapıdaki değişimlerle birlikte dönüşür ve o çağın ihtiyaçlarını karşılar. Eğitim sosyolojisinin aile kurumuyla da yakından ilgilendiğini, eğitim kurumları ve aile arasında kurulan ilişkilerin çocuğun gelişimini sağlıklı olarak sürdürebilmesi için önemli olduğunu belirtmiştir. Yanık, toplumsallaşma kavramını ve toplumsallaşmayla

ilgili teorileri (yapısal işlevselci, sembolik etkileşimcilik ve ekolojik kuram) belirterek açıklamaya çalışmıştır. Toplumsallaşma araçları olan; kültür, devlet, din, aile, okul, akranlar ve kitle iletişim araçlarını ele almıştır.

Dördüncü bölümde Toplumsal Değişim Sürecinde Eğitim konusunu Abdullah Çetin ve Mustafa Gül incelemiştir. Değişimi, herhangi bir olgunun, sistemin ya da ortamın bir durumdan başka bir duruma geçmesi olarak açıklamışlardır. Değişim, devamlı ve zorunludur. Öngörülebilir, planlanabilir ve yön verilebilir dinamik bir süreçtir. Toplumsal değişimlerin evrim, ilerleme, devrim, çöküş ve yozlaşma gibi kavramlarla açıklanabilir olduğu belirtilmiştir. Toplumsal değişimler müdahale yoluyla veya serbest bir şekilde gerçekleşebilirler. Kültür, eğitim, din, coğrafi etmenler, savaşlar, ekonomi, medya ve ideoloji gibi unsurların toplumsal değişimi etkilediği ifade edilmektedir. Kongar'ın toplumsal değişimi büyük boy, orta boy ve küçük boy kuramlar olarak üç şekilde sınıflandırdığı belirtilmiş ve bu kuramlar açıklanmıştır. Eğitimin toplumsal değişimde tutucu ve geliştirici olmak üzere iki işlevinin olduğu ifade edilmiş, tutucu işlevin toplumların kendi değerlerini yeni nesillere aktarması olarak belirtilirken, geliştirici işlev toplumun gelişimini ve değişimini sağladığı söz edilmiştir.

Beşinci bölümde Sosyal, Kültürel ve Ahlaki Olarak Okul konusunu Zülfü Demirtaş ele almaktadır. Demirtaş okulun, toplumun eğitim ve öğretim ihtiyacını karşılamak amacıyla ortaya çıktığını belirtmektedir. Ona göre okulun temel işlevi, öğrencilerin sosyal, kültürel, ahlaki, zihinsel ve bedensel yönden gelişmelerini sağlamaktır. Okulu, açık bir sistem olarak ele almış ve toplumun aile, sanayi, üretim ve çalışma hayatındaki faaliyetlerin benzerlerinin okulda gerçekleştiğini belirtmiştir. Sosyal bir sistem olarak okulun, çocuğun içinde yaşadığı toplum ile bütünleşmesine yardımcı olduğunu ifade etmiştir. Okulu kültürel bir sistem olarak incelerken, güçlü kültürlere sahip okullarda, öğrencilerin öğrenmeye, öğretmenlerin de öğretmeye daha fazla istekli olduğunu söylemektedir. Çocuğa erdemlerin kazandırılması ve yeni nesillerin ahlaki anlamda yetiştirilmesi gerektiği belirtilmiş ve okulların bu anlamda ahlaki bir sistem olduğu ifade edilmiştir.

Altıncı bölümde, Birsen Bağçeci ve Mikail Aydemir Yabancılaşma ve Eğitim konusunu ele almışlardır. İnsanların bir düzen ve sistem içerisinde hayatlarını devam ettirdikleri ifade edilirken, zamanla sistemlerin ve toplumsal yapıların değişebileceği belirtilmiş ve değişen toplumda kişilerin uyum sürecinde yabancılaşma

yaşayabilecekleri söylenmiştir. Yabancılaşma kavramının psikolojik ve sosyolojik bir durum olduğu vurgulanmaktadır. Bu bölümde yabancılaşma kavramı açıklanmış ve yabancılaşmanın kuramsal temelleri ele alınmıştır. G. W. Friedrich Hegel, Ludwig A. Feuerbach, Karl Marx, Emile Durkheim, Max Weber, Melvin Seeman ve Erich Fromm'un yabancılaşma düşüncelerini incelenmiştir. Yabancılaşmanın güçsüzlük, anlamsızlık, normsuzluk, yalıtılmışlık ve kendine yabancılaşma boyutları açıklanmıştır. Günümüzde modern toplumlarda yabancılaşmanın en yoğun yaşandığı alanlardan birinin eğitim olduğu belirtilmiştir. Okullardaki yabancılaşma öğrenci ve öğretmen yabancılaşması olarak ele alınmıştır. Okula yabancılaşan öğrencilerde başarısızlık, saldırganlık, yalnızlık, özgüven eksikliği ve öğrenmeye karşı isteksizlik görülürken, öğretmenlerde ise, meslekten soğuma, öğrencilere ve eğitsel süreçlere ilgi duymama gibi durumlar meydana gelmektedir.

Yedinci bölümde Küreselleşme ve Postmodernizmin Eğitime Yansımaları ele alınmıştır. Fahrettin Korkmaz ve Serkan Ünsal küreselleşmenin ekonomi, kültür, sağlık, siyaset, teknoloji ve eğitim gibi alanları etkilediğini belirtmişlerdir. İletişim ve bilgi teknolojisinde yaşanan hızlı gelişmeler, bilgisayar ve internet kullanımı, ulusal şirketlerin artması gibi gelişmelerin küreselleşmeyi hızlandırdığını ifade etmişlerdir. Küreselleşmenin eğitime yönelik etkisini, özellikle teknolojinin gelişmesiyle, bireylerin farklı kültürleri tanınması ve ekonomik alanda gereksinim durulan nitelikli bireylere duyulan iş gücü şeklinde açıklarken, öğrencilerden beklentilerin daha da arttığını ve öğrenci yeterliliklerinin sorgulanmasına neden olduğunu belirtmişlerdir. Postmodernizmin yaşamın tüm alanına yönelik etkileri olduğu ve özellikle eğitimi ciddi şekilde etkilediği vurgulanmıştır. Eğitimde bilinen ve kabul görülen tüm ilke ve değerleri sorgulayıp çürütmüş, modernite tarafından eğitime yönelik ortaya atılan görüşleri yeniden sorgulatmıştır. Postmodernizmin bir çoğulculuk olduğu belirtilirken, eğitim programlarının çokkültürlülüğe cevap verecek nitelikte olması gerektiği vurgulanmıştır.

Sekizinci bölümde Eğitim, Toplumsal Tabakalaşma ve Hareketlilik konusunu, Devrim Ertürk ve Musa Öztürk ele almıştır. Tabakalaşma ile ortaya çıkan sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin eğitim ile ortadan kaldırılabilmesi ve eğitim ile tabakalaşmış yapının yeniden üretilebilmesi vurgulanmıştır. Modernite ile birlikte eğitimin sosyal hareketlilik sağlamada önemli bir konuma geldiği ifade edilirken, modern insanın almış olduğu eğitim ile statü ve sınıfını değiştirebileceği belirtilmiştir.

Erol Çetin, dokuzuncu ve son bölümde, Türkiye’de Eğitim Sosyolojisinin Gelişimi’ni incelemektedir. Çetin, eğitim sosyolojisini üç dönemde incelemektedir. Birinci dönem 1917-1953, ikinci dönem 1953-1982, üçüncü dönem ise 1982’den günümüze kadar olan dönemdir. İnal ve Kaymak’tan alıntılar yaparak bu üç dönemi açıklamakta ve Türkiye’de eğitim sosyolojisinin gelişimine katkıda bulunan düşünürleri ve eğitim görüşlerini ele almaktadır. Ziya Gökalp, Prens Sabahattin, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Mümtaz Turhan ve Nurettin Topçu’nun eğitim, sosyoloji ve eğitim sosyolojisini nasıl ele aldıkları, görüşleri, katkıları ve eğitim sistemiyle ilgili yorumlarını açıklamıştır.

4.1.29.Mehmet Akif Sözer – Eğitim Sosyolojisi

Mehmet Akif Sözer’in 2019 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabı 12 bölüm ve 299 sayfadan oluşmaktadır. Kitap;

- Temel Kavramlar
- Türkiye’de Eğitim Sosyolojisinin Doğuşu ve Gelişimi
- Toplumsal Yapı ve Toplumsallaşma
- Eğitimde Sosyolojik Kuram ve Yaklaşımlar
- Toplumsal Tabakalaşma ve Eğitim
- Eğitim, Okul ve Toplum
- Aile ve Eğitim
- Politik Eğitim
- Eğitimde Fırsat ve İmkân Eşitliği
- Kültür ve Eğitim
- Klasik, Modern ve Çağdaş Sosyoloji Tarihine Genel Bir Bakış
- Göç ve Eğitim

bölmelerinden oluşmaktadır.

Recep Özkan Temel Kavramlar başlıklı birinci bölümde, toplumsal yaşamın oluşumu ve işleyişini araştırarak toplumsal yaşamda meydana gelen değişim ve gelişimi tarafsız bir şekilde inceleyen bilim dalını sosyoloji olarak tanımlamıştır. Eğitim sosyolojisinin ise sosyoloji ve eğitim biliminin ilişkisinden ortaya çıktığını, eğitimin toplumsal nitelikli sorunlarıyla ilgilendiğini belirtmiştir. Özkan bu kavramların yanı sıra toplum, toplumsal kurum, toplumsal grup, toplumsal sınıf, toplumsal yapı, toplumsal olay ve olgu, toplumsal değişme, toplumsal hareketlilik, toplumsallaşma, kültür, gelenek, adet, örf, statü, rol, değerler, normlar ve tabakalaşma gibi kavramları incelemiştir.

Ali Gurbetoğlu Türkiye’de Eğitim Sosyolojisinin Doğuşu ve Gelişimi başlıklı ikinci bölümde sosyolojiyi modern çağın ortaya çıkardığı bir kavram olarak belirtmiştir. Eğitim sosyolojisinin ortaya çıkmasında sosyoloji ve eğitim ilişkisinin etkili olduğunu belirterek sosyolojinin gelişimini kısaca ele almıştır. Eğitimin toplumsal bağlamda ele alınmasıyla 1940’lı yıllardan itibaren Amerika’da “eğitim sosyolojisi” ve “eğitsel sosyoloji” olarak iki yaklaşımın ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu iki yaklaşımın zamanla birbirlerine yaklaşarak ortak bir metodolojide birleştiklerini ifade etmiştir. Dünyada eğitim sosyolojisinin gelişimini incelerken Emile Durkheim, Karl Marks ve Max Weber’in eğitim sosyolojisi anlayışlarını ele almıştır. Türkiye’de ise Osmanlı-Batı İlişkilerinin etkisi, yenilik hareketleri ve II. Meşrutiyet Dönemi düşünce akımlarının etkisiyle sosyoloji biliminin temelini atıldığını belirtmiştir. Ziya Gökalp’in 1914 yılında İstanbul Üniversitesi’nde çalışmalarını gerçekleştirmesiyle sosyolojisinin akademik yapılanmasının gerçekleştiğini ifade etmiştir. Ahmet Cevdet Paşa, Münif Paşa, Ali Süavi, Ahmet Mithat Efendi, Emrullah Efendi, Satı Bey, Prens Sabahattin, Ethem Nejat, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Hilmi Ziya Ülken, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Nusret Köymen, Mümtaz Turhan, Nurettin Topçu ve Erol Güngör gibi düşünürlerin de Türkiye’de eğitim sosyolojisinin gelişimine katkıda bulunduğunu belirtmiştir.

Murat Şahin Toplumsal Yapı ve Toplumsallaşma başlıklı üçüncü bölümde sosyolojik olarak toplumsallaşmanın ilk defa Emile Durkheim tarafından kullanıldığını vurgulamıştır. Toplumsallaşmanın bir öğrenme süreci olduğunu belirterek, bireyin doğumundan hemen sonra başladığını ve zamanla geliştiğini ifade etmiştir. Şahin toplumsallaşma olgusunun farklı bakış açılarıyla ele alındığını ifade ederek psikanalitik, kültürleşme ve öğrenme kuramlarını incelemiştir. Toplumsal yapı kavramının sosyal bilimlerin üzerinde durduğu başlıca konulardan birisi olduğunu belirterek, uzlaşmış bir tanımının olmadığını ifade etmiştir. Sosyolojik anlamda toplumsal yapının bir toplumdaki çeşitli zümre, grup ve tabakaların tarihsel zaman içerisinde kültürel ve coğrafi zemin üzerinde yoğurulmasıyla ortaya çıkan ilişkiler ağı olduğunu belirtmiştir.

Hayati Beşirli ve Zeynep Serap Tekten Aksürmeli, Eğitimde Sosyolojik Kuram ve Yaklaşımlar başlıklı dördüncü bölümde işlevselci kuramı Emile Durkheim ve Talcott Parsons’un görüşleri ve çalışmalarından yola çıkarak açıklamıştır. Çatışmacı kuramı ele alırken Karl Marks, Louis Althusser, Samuel Bowles, Herbert Gintis, Pierre

Bourdieu ve Basil Bernstein'in eğitim sosyolojisi görüşlerine yer vermiştir. Yorumlayıcı kuramda Etnometodoloji, Fenomenoloji ve Sembolik Etkileşimciliği ele alırken, İnsan Sermayesi Kuramı'nı ve Feminist Kuram'ı da açıklamıştır.

Cengiz Poyraz Toplumsal Tabakalaşma ve Eğitim başlıklı beşinci bölümde toplumsal tabakalaşmanın özel bir farklılaşma tipi olduğunu belirtmiştir. Toplumda var olan yükümlülüklerin eşit şekilde dağıtılmaması sonucu toplumsal tabakalaşmanın ortaya çıktığını belirterek işlevsel, geleneksel, kuramsal ve rekabetçi farklılaşma biçimlerinden söz etmiştir. Toplumsal tabakalaşmayı açıklayan işlevselci kuramcıların eşitsizliği doğal ve kabul edilmesi gereken bir olgu olarak savunduklarını, çatışmacıların ise toplumsal yapının kendi içerisinde sürekli bir çatışmanın olduğunu vurguladıklarını belirtmiştir. Sosyologların toplumsal tabakalaşma biçimlerini kölelik, kast, zümre, toplumsal sınıf ve statü şeklinde incelediğini fakat modern toplumlarda tabakalaşma kavramını yerine sınıf kavramının kullanıldığını ifade etmiştir. Poyraz, eğitimden en etkin şekilde yararlanan sınıfın orta sınıf olduğunu belirtmiştir. Alt sınıfta bulunanların kısa dönem eğitim aldığını belirtirken üst sınıfa mensup ailelerin çocuklarının daha uzun süreli eğitim alma eğiliminde olduğunu ifade etmiştir.

Mehmet Fatih Karacabey ve Yakup Öz Eğitim, Okul ve Toplum başlıklı altıncı bölümde eğitim kurumunun diğer sosyolojik kurumlar arasındaki yerini incelemiştir. Eğitim sistemini ve okulların toplumsal işlevlerini ele almış, okulu toplumsal bir sistem olarak değerlendirmiş ve açıklamıştır. Eğitim sistemini toplumsal hareketlilik ve toplumsal statü kazanımını bağlamında incelemiş, eğitimin toplumsal statünün kazanılmasındaki rolünü vurgulamıştır.

Fatma Güngörer Aile ve Eğitim başlıklı yedinci bölümde ailenin yapısını ve oluşumunu incelemiştir. Aile çeşitlerini geniş aile, çekirdek aile ve tek ebeveynli aile olarak üç şekilde sınıflandırmıştır. Evlilik çeşitlerini ve Türkiye'de aile yapısının özelliklerini ele almış, ailenin işlevlerini açıklamıştır. Ailenin eğitsel işlevi olduğunu belirterek, eğitsel başarıdaki rolüne dikkat çekmiştir. Aile tutumlarının eğitime olan etkisini incelemiş ve açıklamıştır.

Nilgün Dağ ve Mehmet Akif Sözer Politik Eğitim başlıklı sekizinci bölümde insan, politika, eğitim ve politik eğitim kavramaları üzerinde durmuşlardır. Eğitim ve politika arasında açık ve örtük bir ilişki olduğunu belirterek, politik alanda yaşanan değişim ve dönüşümlerin eğitimi etkilediğini belirtmiştir. Belirli bir yönetim tarzının

kendisiyle uyumlu bir eğitimi talep ettiğini ve yönetim tarzına uygun karakterlerin yetişmesine gereksinim duyduğunu ifade etmiştir.

Rafet Aydın Eğitimde Fırsat ve İmkân Eşitliği başlıklı dokuzuncu bölümde eğitim, fırsat ve eğitimde fırsat eşitliği kavramlarını esas alarak konuyu açıklamıştır. Eğitimde fırsat eşitliği kavramının eğitsel kaynağa ulaşabilme ya da onlardan yararlanma eşitliğini ifade ettiğini belirtmiştir. Eğitimde fırsat eşitliğini etkileyen etmenleri ekonomik, coğrafi, toplumsal, siyasal etmenler ve bireysel farklılıklar olarak sıralamış ve açıklamıştır. Eğitimin en önemli işlevinin toplumdaki eşitsizlikleri ortadan kaldırmak adına fırsat eşitliği sağladığını belirtmiştir. Türkiye’de eğitimde eşitsizliği en aza indirmek için her bölge, il ya da kasabanın kendine has ihtiyaçları doğrultusunda uyarlamalar yapılabileceğini ifade etmiştir.

Mustafa Talas Kültür ve Eğitim başlıklı onuncu bölümde tespit edilmiş 164 adet kültürün tanımının olduğunu belirtmiştir. Sosyal bilim açısından kültürü, insan yaratımı olan maddi ve manevi unsurların tamamı olarak tanımlamıştır. Talas, kültür aktarımı ve okul arasındaki ilişkiyi incelemiş ve kültürün işlevlerini açıklamıştır. Kültür ve medeniyet kavramlarına dikkat çekerek kültür değişmelerini ve kültürel farklılıkları incelemiştir. Kültür ve eğitimin karşılıklı ilişki içerisinde olduğunu belirterek, toplumsal yapı içerisindeki bütün karakteristik vasıfların nesilden nesile aktarımında eğitimin önemli bir role sahip olduğunu vurgulamıştır.

Şahin Aybek Klasik, Modern ve Çağdaş Sosyoloji Tarihine Genel Bir Bakış başlıklı on birinci bölümü dört alt başlık kapsamında incelemiştir. Aybek, sosyoloji tarihini kısaca açıklamış, Fenomenoloji ve Fenomenolojik Sosyolojiyi ele almıştır. Edmond Husserl ve Alfred Schutz’un fenomenolojik sosyoloji anlayışlarını incelemiştir. Frankfurt Okulu’nun dört dönemden oluştuğunu belirterek, pozitivism ve araçsal akıl eleştirisini açıklamış, kültür endüstrisini ve Jürgen Habermas’ın Frankfurt Okulu düşüncesini ele almıştır.

Hüseyin Şimşek Göç ve Eğitim başlıklı on ikinci bölümde göç olgusunun insanlık tarihi kadar eski olduğunu belirtmiştir. Göçün insanlar için bir yaşam mücadelesi ve bir tercih durumu olduğunu ifade etmiştir. İnsanların daha güvenli ve daha yüksek standartlı bir yaşam için göçü çare olarak gördüklerini vurgulamıştır. İç göç, dış göç, beyin göçü, işçi göçü, mübadele göçü, daimi ve geçici göç, zorunlu göç, gönüllü göç, mevsimlik göç ve sürekli göç olmak üzere göç çeşitlerini açıklamıştır. Göçün sosyolojik, psikolojik ve ekonomik etkilerini vurgulamış, göçün eğitim

üzerindeki etkilerine dikkat çekmiştir. Şimşek, göç hareketlerinin ülkelerin eğitimini ve eğitim politikalarını etkilediğini belirtmiş, göçle birlikte okulların alacağı öğrenci sayısının arttığını ifade etmiştir. Göçmen öğrencilerde uyum sorununun yaşandığını belirten Şimşek, uluslararası sözleşmelerin okul çağındaki göçmen çocuklara eğitim hakkı tanımakta olduğunu vurgulamış ve uluslararası sözleşmeleri incelemiştir.

4.1.30.Rıdvan Küçükali – Eğitim Sosyolojisi

Rıdvan Küçükali'nin editörü olduğu 2020 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabı, 9 bölüm ve 260 sayfadan oluşmaktadır. Başta toplum bilimciler olmak üzere, öğretmen ve öğretmen adaylarının ihtiyaç duydukları konuları bir arada sunmak amacıyla bu kitabın hazırlandığını belirtmiştir. Kitap;

- Toplum, Sosyal Yapı, Toplumsal ve Sosyal Tabakalaşma, Sosyal Olay, Sosyal Olgu
- Sosyalleşme, Sosyal Değişme, Sosyal Tabakalaşma ve Sosyal Hareketlilik
- Sosyolojinin Öncüleri ve Eğitim Görüşleri
- Türkiye’de Sosyolojinin ve Eğitim Sosyolojisinin Gelişimi
- Kültür ve Eğitim
- Sosyal Kurumlar ve Eğitim
- Sosyolojide Temel Kuramlar
- Sosyal, Kültürel, Ahlaki Bir Sistem ve Topluluk Olarak Okul
- Kapsayıcı Eğitim

bölmelerinden oluşmaktadır.

Küçükali Toplum, Sosyal Yapı, Toplumsal ve Sosyal Tabakalaşma, Sosyal Olay ve Sosyal Olgu başlıklı birinci bölümde, toplum konusunu ele almıştır. Her toplumun kendine has özellikleri ve farklı kültürlerinin olduğunu belirterek, toplumdaki insanların birbirlerine ve topluma karşı olan sorumluluklarının varlığından söz eder. Toplumlara sınıflandırırken Marx'ın toplum görüşüne yer verir. Marx ilkel, köleci, feodal, kapitalist, sosyalist ve komünist olmak üzere toplumlara altı şekilde sınıflandırmıştır. Küçükali sonrasında, R. Redfield'in geleneksel ve şehir toplumu sınıflandırmasını ele almış ve incelemiştir. H. Spencer'in ise, savaşçı ve sanayi toplumu sınıflandırmasına yer vermiştir. Küçükali, sosyal yapı kavramını açıklarken S. Ahmet Arvasi'nin tanımlamasına yer vermiş, önceden sosyal morfoloji kavramının kullanıldığını belirtmiştir. Sosyal yapı, bir grubu meydana getiren birimlerin birbirlerine göre durumları ve bunların bir arada genel görüşleridir. Toplumlarda var olan nüusun sınıflar halinde belirli özelliklere göre farklılaşmasını sosyal tabakalaşma olarak açıklayan Küçükali, tabakalaşma çeşitlerini kapalı, yarı açık ve açık

tabakalaşma olarak incelemiştir. Kapalı tabakalaşmaya, kast sistemi ve kölelik sistemlerini örnek vermiştir. Yarı tabakalaşmaya zümreleri, açık tabakalaşmaya ise sınıfları örnek göstermiştir. Küçükali, tabakalaşma kuramlarını incelerken, Karl Marx, K. Davis, W. More, Max Weber, Gerhard Lensk ve Pareto'nun tabakalaşma kuramlarına kitabında yer vermiştir. Başlama ve bitiş noktaları belli olan, toplum içinde meydana gelmiş, toplumun birçok üyesini ilgilendiren bir oluşumu ve değişimi ifade eden davranışları sosyal olay olarak açıklamıştır. Sosyal olgular ise, başlama ve bitiş süresi belli olmayan, bireylerin üzerinde dışsal ve zorlayıcı özelliklere sahip olan özellikler göstermektedir. Küçükali, bu iki kavramın karıştırılmaması gerektiğini belirterek farklarını vurgulamıştır.

İkinci bölümde Sosyalleşme, Sosyal değişme, Sosyal Tabakalaşma ve Sosyal Hareketlilik kavramları incelenmiştir. Sosyalleşme açıklanırken, farklı sosyalleşme tanımlarına yer verilmiş, en genel olarak, kişinin toplumsal hayat içerisinde kendisinden beklenen görevleri yerine getirme ve rollerine uygun davranışlar sergileme süreci, olarak açıklanmıştır. Başarılı ve başarısız sosyalleşme çeşitleri açıklanmış, başarısız sosyalleşmenin sonucunda toplumsal sapmanın görüldüğü belirtilmiştir. Sosyal değişme konusu açıklanırken, Herakleitos'un, "Değişmeyen tek bir şey var, o da değişimin kendisidir" sözü vurgulanmıştır. Bir toplumu toplum yapan asıl unsurların farklı zamanlarda, farklı yönlerde meydana gelen değişmelerine sosyal değişme adı verilmektedir. Sosyal değişme, geleneksel toplumların aksine modern toplumlarda dinamik ve sürekli olarak görülmektedir. Kültürel faktörler, bilim ve teknoloji, toplumsal ve demografik faktörlerin sosyal değişme üzerindeki etkilerine kitapta yer verilmiştir. Eğitim ve sosyal değişme ilişkisi incelenerek, eğitimin değişimin gerçekleşmesindeki rolünün önemine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde Sosyolojinin Öncüleri ve Eğitim Görüşleri'ne yer verilmiştir. Mehmet Şentürk'ün kaleme aldığı bu bölüm, İbn-i Haldun'un eğitim hakkındaki düşüncelerine yer verilerek başlamaktadır. Şentürk, İbn-i Haldun'un Mukaddime adlı eserine dikkat çekerek, bu eserinde eğitimle ilgili başlıklara yer verdiğini belirtmiştir. Eğitimin bütün toplumların doğal bir fenomeni olduğu görüşünü benimsediğini, eğitim anlayışında insanı merkeze aldığını ve insanın bireysel mutluluğunu esas aldığını belirtmiştir. İbn-i Haldun'un, temel eğitimde çocuklara kültürü öğretmek ve bu kültüre göre onları şekillendirmeyi esas aldığını ifade etmiştir. Sosyolojide önemli fikirleri olan Hengri de Saint Simon, toplumsal olayların çözümü için eğitimi araç olarak

görmüş ve eğitimin görevini, endüstri toplumunun ihtiyacı olan insanı yetiştirmek olarak ifade etmiştir. Sosyolojinin isim babası olarak bilinen Auguste Comte'a göre eğitim, pozitif yenilenmede temel işlevi görür. Eğitimi özel ve zorunlu genel eğitim olmak üzere ikiye ayırır. Comte, eğitimin örgütlenmesinde pozitif eğitimin olmasını doğru bulmaktadır. Durkheim ise, sosyolojiyi ve eğitimi bireyin kendisinden ayırıp, toplumsal bir olgu olarak değerlendirmiştir. Ona göre eğitimin temel işlevi toplumun sürekliliğinin sağlanması için kullanılmasıdır. Şentürk, Weber'in çoğunlukla toplumun rasyonelleşmesi ve siyasal otorite yapısıyla ilişkin şekilde eğitimin işlevlerini ele aldığını belirtmiştir. Weber'in eğitimi, tarihsel süreç içerisinde dinlere, mezheplere ve toplumsal gruplara göre karşılaştırdığını ifade etmiştir. Karl Marx'ın ise eğitimle direk olarak ilgilenmediğini belirtmiş, fakat sanayinin gelişmesiyle fabrikalardaki işçilerin durumlarını eğitimle ilişkilendirdiğini ifade etmiştir. Marx'a göre eğitim, üretici olan bir işle birleştirilmelidir. Şentürk sonrasında T. Parsons, P. Freire ve B. Bernstein'in eğitim düşüncelerine kısaca yer vermiştir.

Dördüncü bölümde Türkiye'de Sosyolojinin ve Eğitim Sosyolojisinin Gelişimi'ni Deniz Görgülü ele almıştır. Görgülü, eğitim sosyolojinin gelişimini inceledikten sonra Türkiye'de bu alanda önemli isimler olan Emrullah Efendi, Prens Sabahattin, Ethem Nejat, Ziya Gökalp, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan'ın eğitim sosyolojisi alanında görüşlerine yer vermiştir. Emrullah Efendi eğitimi Tuba Ağacı Teorisiyle ele alırken, Prens Sabahattin eğitimi merkeze alarak eğitim sistemleri ile sosyal yapı arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Ethem Nejat, kişilikli insan yetiştirmeye önem vermiş ve bireyci anlayışı benimsemiştir. Kültür ve medeniyetin aktarılmasında eğitimi araç olarak gören Ziya Gökalp'in eğitim düşüncesinin temelini milli eğitim düşüncesi esas alır. İsmail Baltacıoğlu ise eğitimi, bir kimlik meydana getirme işi olarak görmektedir. Ziya Gökalp'in düşüncesinde olduğu gibi eğitimde milliliği savunmaktadır. Nurettin Topçu, eğitim sisteminin taklitçiliğini eleştirirken, Mümtaz Turhan ise milli kültürün sahip olduğu unsurların evrensel kültür ile harmanlanarak yeni nesilleri aktarılmasını önermektedir.

Beşinci bölümde Fatma Hürrem Sünney, Kültür ve Eğitim ilişkisi incelemiştir. Kültürü, insanların yaşamları boyunca edindikleri değerler, tutumlar ve alışkanlıklar bütünü olarak belirtmiş ve kültürün birikimsel ve bütünleştirici yönlerine dikkat çekmiştir. Kültürün informel ve formel eğitim aracılığıyla aktarıldığını ve aynı zamanda sosyalleşmenin bir unsuru olduğunu ifade etmiştir. Sünney, kültür ve eğitim

ilişkinin çift yönlü olduğunu belirterek, hiçbir eğitim sisteminin kültürden bağımsız oluşturulamayacağını vurgular.

Sünney aynı zamanda, altıncı bölümde Sosyal Kurumlar ve Eğitim konusunu Salih Kürşat Çilingir ile birlikte ele alarak incelemeye çalışmıştır. Sosyal kurum, bir toplumda bireylerin belli ihtiyaçlarından dolayı bu ihtiyaçlara cevap verme ve toplumda bir düzen sağlama amacıyla oluşturulmuş bir sistem, olarak belirtilmiştir. Aile, ekonomi, siyaset, hukuk ve din kurumunun eğitimle olan ilişkinin önemi vurgulanmış ve her birinin eğitimle olan bağlantılarının toplumu ayakta tutmak açısından görevlerine dikkat çekilmiştir.

Yedinci bölümde ise, Nermin Karabacak ve Mehmet Küçük Sosyolojide Temel Kuramlar'ı açıklamışlardır. Yapısalcılık; antropolojik yapısalcılık, yapısal Marxizm ve postyapısalcılık olmak üzere üç aşamada incelenmiş; felsefi, metafizik ve bilimsel anlayışla yapının dinamik karakterlerinin ortaya konulduğu belirtilmiştir. Yapısalcılık yapıları ve yapıyı oluşturan ögeler arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Sembolik etkileşimcilik ise, gündelik yapının anlamlarını analiz etme ve anlamların etkileşim yoluyla nasıl oluştuklarını anlamadır. Bu kuram ile, insanların içinde buldukları durumlara ve sosyal dünyalarına ne şekilde anlam verdikleri incelenir. Etnometodoloji, insanların sosyal gerçekliği nasıl anlamlandırdıklarının bilgisi, olarak açıklanmıştır. Küçük ve Karabacak sonrasında, fenomenoloji, eleştirel teori, yapısal işlevselcilik ve çatışma teorisini açıklamaya çalışmışlardır.

Sosyal, Kültürel, Ahlaki Bir Sistem ve Topluluk Olarak Okul başlıklı sekizinci bölümde eğitimin aktarılmasında başlıca öneme sahip olan okul kurumu incelenmiş ve mikro sosyolojik bakış açısıyla konular ele alınmıştır. Okul sistemi, diğer tüm sistemlerde olduğu gibi yaşayan canlı ve dinamik bir yapı olarak belirtilmiştir. Çocukların, ilk sosyalleşme kurumu olan aileden sonra okulda sosyal bir birey olmayı öğrendiği, empati ve işbirliği duygusunu okul aracılığıyla edindikleri ifade edilmiştir. Öğrenci, öğretmen ve idarecilerin iletişim ve etkileşimlerinin, okul ortamı ve eğitimin verimliliği açısından önemi vurgulanmıştır.

Dokuzuncu ve son bölümde ise Kapsayıcı Eğitim konusu ele alınmıştır. Kapsayıcı eğitim, eğitim sistemindeki tüm bireylerin cinsiyet, ırk, dil, din, etnik köken ve engel durumuna bakılmaksızın eğitim sistemine dahil edilmesi, olarak açıklanmıştır. Toplumların gelişmişlik düzeylerinin eğitilmiş insan gücüyle

ölçüldüğünü belirterek, toplumdaki tüm bireylerin eğitim sistemine dahil edilmesinin önemi vurgulanmıştır.

4.1.31. Adem İnce – Eğitim Sosyolojisi

Adem İnce'nin ikinci baskısı 2021 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabı, 10 bölüm ve 174 sayfadan oluşmaktadır. İnce, konularla alakalı dizi, film, kitap içerikleri ve tartışma konularıyla kitabı daha da zenginleştirerek ilgi çekici hale getirmeyi amaçladığını belirtmiştir. Kitap;

- Kelimeler ve Kavramlar
- Sosyolojide Temel Yaklaşımlar
- Klasik Eğitim Sosyolojisi Yaklaşımları
- Çağdaş Eğitim Sosyolojisi Yaklaşımları
- Türkiye'de Eğitim Sosyolojisi
- Toplumsal Kurumlar ve Eğitim
- Eğitim ve Kültür
- Eğitim ve Toplumsallaşma
- Günümüz Kişilik Özellikleri
- Toplumsal Süreçler ve Eğitim

bölmelerinden oluşmaktadır.

İnce Kelimeler ve Kavramlar başlıklı ilk bölümde eğitim, öğretim, maarif, talim ve terbiye kavramlarına açıklık getirmiştir. Eğitimin herkes tarafından bilinen genel tanımı vererek, kelimenin etimolojik kökenine açıklık getirmiştir. Sevan Nişanyan'ın Etimolojik Sözlüğü adlı eserinden hareketle, eğitimin kökeninin ‘‘igidmek’’, hayvan veya köle beslemek, yetiştirmek, anlamına geldiğini belirtir. Nişanyan'ın eserinden alıntılar yaparak, kelimenin ilk kez Orhun Yazıtları'nda geçtiğini belirtir. Daha sonra değişime maruz kaldığını ifade eder ve Ziya Selçuk'un ilk kez 1935 yılında Türkçe'den Osmanlı'ya Cep Kılavuzu eserinde ‘‘terbiye’’ anlamında kullanıldığını ifade ettiğini belirtir. İnce, terbiye kelimesinin neden terk edilerek değişikliğe gidildiğini kitabında sorgular ve dilde sadeleşme hareketinin etkisiyle terbiye yerine eğitim sözcüğünün kullanılmış olabileceğini belirtir. Fakat terbiye kelimesinin karşılığının eğitim değil, maarif olduğunu vurgular ve kelimenin kökünün irfana ve marifete dayandığını ifade eder. İnce, ilim ve irfanın birlikte çok kullanıldığını fakat farkının ne olduğunu bilinmediğini söyler. İlimin, bilgiye tekabül ettiğini, ilim ve bilgi sahibi kişilere alim, bilgin denildiğini belirtir. İnce'ye göre irfanın ise daha derin bir anlamı vardır ve irfan sahibi kimseye arif denilmektedir. O, maarif kelimesinin köklü ve anlamlı bir kelimeye tekabül ettiğini belirtir ve eğitim kelimesini ‘‘hayvan

terbiye etmek’’ten öteye gidemeyen köksüz bir kelime olarak görmektedir. Günümüz Türkiye’inde insanların eğitilip, hayvanların terbiye edildiğini belirterek, maarifin neden terkedildiğini sorgular ve bu çelişkili durum üzerinde düşünülmesi gerektiğini belirtir. Cemil Meriç’in hoca ve talebe kelimelerinin değişerek öğretmen ve öğrenci olması hakkındaki fikirlerine yer verir. Hocanın görevinin, talebe yetiştirmek, yol göstermek ve aydınlatmak olduğunu belirterek, öğretmen kelimesinin karşılığının sadece öğretmek olduğunu ifade eder. Talebe kavramını Cemil Meriç ‘in düşüncesinden hareketle açıklar. Ona göre talebe, isteyen, susan, talip olandır. Öğrenci ise öğrenme eyleminin öznesidir. İnce sosyolojiyi, toplumları, toplumsal olgu ve olayları, toplumun işleyişini ve yapısını sistematik olarak nesnel yöntemlerle incelemeyi amaçlayan bir bilim, olarak tanımlamaktadır.

Sosyolojide Temel Yaklaşımlar başlıklı ikinci bölümde, İbn-i Haldun’un sosyolojik yaklaşımı benimseyen ilk kişi olduğunu belirterek, sosyolojik bakış açısında bedevi-haderi ayrımını kullanmasını sosyolojinin ortaya çıktığı dönem itibariyle manidar bulmaktadır. Mukaddime adlı eserinde toplumu, toplumsal olay ve olguları sosyolojik analize tabi tuttuğunu belirtir ve beşeri ümran kavramına dikkat çeker. Ümranın medeniyet anlamına geldiğini ifade eder ve sonrasında İbn-i Haldun’un asabiyet teorisine vurgu yapar. İnce, İbn-i Haldun’un hak ettiği değeri görmediğini ve Türkiye’de Cemil Meriç sonrası dönemde tanınmaya başladığını belirtir. Sonrasında Saint Simon, Augute Comte, Herbert Spencer, Karl Marx, Emile Durkheim ve Max Weber’in sosyolojideki düşüncelerini incelemektedir.

İnce üçüncü bölümde Klasik Eğitim Sosyolojisi Yaklaşımları’ndan olan işlevselcilik, çatışmacı yaklaşım ve yorumcu yaklaşımın özelliklerine yer vermiştir. İşlevselciliğin, eğitimin daha çok olumlu yönlerine vurgu yaptığını belirtir. İşlevselcilerin toplumu canlı bir organizmaya benzettiğini vurgular. Eğitim ve toplumsal kurumlar arasındaki ilişkiyi insan vücudundaki organların birbirleriyle olan ilişkisine benzettiklerini ifade eder. İnce aynı zamanda İşlevselciliğin zayıf yönleri olduğunu ve bu nedenle eleştirildiklerini belirtir. Eğitimde, bireyin zekasını ve yeteneğini ön plana çıkarmış fakat ailesinin kültürel sermayesini göz ardı etmeleri ve okulun olumsuz yanlarını yok saymaları nedeniyle eleştiri almışlardır. Çatışmacı yaklaşımın, Karl Marx’ın fikirleri üzerine kurulan bir kuram olduğunu belirtir. Çatışmacı kuramcılara göre, fırsat eşitliği tam anlamıyla bir aldatmacadır ve eğitim ayrıcalıklı kişilerin mevcut statülerini sürdürebilmelerini garanti etmektedir. İnce,

sonrasında Neo-Marksist düşüncedeki eğitim anlayışını inceler. Bu kuramın temsilcileri ise, Antonio Gramsci, Louis Althusser, Paulo Freire ve Randall Collins'dir. İşlevselci yaklaşımda olduğu gibi, çatışmacı yaklaşımın da zayıf yönlerine vurgu yapmaktadır. Marksist yaklaşım, fazla belirleyici olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir. İnce, yorumcu yaklaşımı Bastil Bernstein'in fikirlerinden hareketle açıklamaktadır. Bernstein'a göre, okul ortamında öğrencilerin farklı dil kodlarını kullandığını ve basit dille büyüyen çocuklarda soyut düşüncenin gelişmediğini belirtir. Üst sınıflardan gelen çocukların alt sınıflardan gelen çocuklara göre daha avantajlı olduğunu belirtir. İnce'ye göre Bernstein'in temel tezi, eğitimin eşitsizlik üreten bir mekanizmayı hakim kıldığı düşüncesinden hareketle çatışmacı yaklaşımla paralellik arz etmektedir.

İnce dördüncü bölümde Çağdaş Eğitim Sosyolojisi Yaklaşımları'nı ele alırken ilk olarak Pierre Bourdieu'nun düşüncelerini inceler. Bourdieu, eşitsizliğin yeniden üretiminin kültürel yönüne dikkat çekmektedir. İnce'ye göre, Bernstein'in dil kodları düşüncesinin yerine kültürü koyması nedeniyle onun yaklaşımıyla benzer özellikler taşımaktadır. İnce sonrasında Michel Foucault'un Neoliberal eğitim anlayışının eleştirisi incelemiştir. Foucault'ya göre, geleneksel iktidarların aksine liberal toplumlarda iktidarın her yerde ve aynı zamanda hiçbir yerde olmaması düşüncesine yer vermiştir. Bu devlet tipinde baskılamak, ötelemek, sansürlemek ve gizlemek gibi unsurlara rastlanmadığını, aksine olumlu olarak üretme, bilgi ve haz oluşturmanın yer aldığını belirtir. Foucault'ya göre neoliberal düzendeki eğitim sistemleri, fertleri süjeleştiren ve onları iktidarın gönüllü ortakları olmaya yönelten bir yapıdadır. Zygmunt Bauman'a göre, Foucault'nun neoliberal dünyasında toplum da dönüşüm geçirerek dışerklikten özerkliğe doğru evrilerek kendi kararlarını kendi verir olmuştur. İnce, Bauman'ın geç modern dönemde eğitimdeki vurgunun kasıtlı olarak öğrenmeye kaydırıldığı düşüncesine yer verir. Ona göre eğitim, eğitenele eğitilenden daha büyük sorumluluk yüklenmesi gereken bir kavrama denk gelirken, öğrenme ise tüm sorumluluğu öğrenen bireyin omzuna yüklemektedir. İnce daha sonra Henry Giroux'un Eleştirel Pedagoji, Ivan Illich'in Radikal Pedagoji, Michael Young'un İdeolojik Endoktrinasyon ve Postmodern yaklaşımı incelemiştir.

İnce Türkiye'deki Eğitim Sosyolojisi başlıklı beşinci bölümde, Ziya Gökalp, Prens Sabahattin, Abdullah Cevdet ve Nurettin Topçu'nun eğitim sosyolojisi düşüncelerine yer vermiştir. İnce'ye göre, pozitivist düşüncenin Türkiye'deki

temsilcisi Ziya Gökalp'tir ve eğitimde en fazla vurgu yaptığı nokta, eğitimin milli olmasıdır. Gökalp'in aynı zamanda toplumcu eğitimden yana olduğunu belirterek, eğitimin temel hedefini toplumdaki fertleri toplumsallaştırmak olarak gördüğünü ifade eder. Prens Sabahattin 'in ise tam tersi bireyci görüşü kabul ettiğini belirtir. Sabahattin, iki önemli sorun olarak gördüğü, kişiliğe önem vermeyen eğitim sistemi ve merkezi anlayışını esas alan yönetim şekillerini eleştirmektedir. İnce, Abdullah Cevdet'in pozitivism fikrinin Türkiye'deki yılmaz savunucusu olduğunu ifade etmektedir. Cevdet, eğitim sisteminde din ve dinle alakalı olan unsurların olmaması taraftarıdır. İnce, Cevdet'in Batılılaşma fikrine bağlı olduğunu ve en büyük arzularından birinin Batı'nın ulaştığı medeniyet seviyesine ulaşmak olduğunu belirtir. Son olarak Nurettin Topçu'nun fikirlerini ele alan İnce, Topçu'nun batıya nazaran geri kalışımızın nedeninin maarifte aranması gerektiği düşüncesini belirtir. Topçu'ya göre ahlak eğitimi milli maarifin vazgeçilmez bir unsurudur. Ahlak eğitiminin verilmesi gereken yerin okullar, mektepler olduğunu belirtir. İnce, Topçu'nun okulu, bugünkü okullardan farklı olarak ele aldığını belirtir. Topçu'ya göre mektebi aşk besler, metotlu düşünce ise yaşatır. Bu iki unsurdan birisi çıkarılırsa insanlığın yıkılışının olacağını belirtir.

Toplumsal Kurumlar ve Eğitim başlıklı altıncı bölümde, eğitimin toplumsal kurumlarla olan ilişkisini incelemiştir. Aile, siyaset, ekonomi, hukuk ve dinin eğitim ile olan ilişkisinin, eğitimi daha iyi anlamak ve sosyolojik bakış açısı getirmek amacıyla önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Kültür ve Eğitim başlıklı yedinci bölümde İnce, kültürün eğitimle olan ilişkisine yer vermiştir. İnce, toplumsal yapıların çok kültürlü bir hal alışıyla birlikte gündemimize çok kültürlü eğitim kavramının girdiğini belirtir. Çok kültürlü eğitimi ortaya çıkaran en önemli nedenin, eğitimin kültürel mirası aktarma işlevi olduğunu söyler. Sonrasında çok dilli eğitim, küreselleşme ve okul kültürünü ele almaktadır.

Eğitim ve Toplumsallaşma başlıklı sekizinci bölümde, toplumsallaşma kavramını inceleyerek, S. Freud'un yapısal kişilik, C. Cooley'in ayna benlik ve H. Mead'in sosyal benlik ve rol alma kuramını açıklamıştır. Freud'un kişilik kuramı id, ego ve süperego kavramlarıyla oluşmaktadır. İnce, bu kavramlara açıklık getirmiştir. Cooley ise, toplumun tepkileri ve beklentilerinin ferdin kişiliğinin oluşumunda etkili olduğunu belirtir. Onun öne çıkan kavramı 'sosyal onay'dır. Mead, kuramında 'genelleştirilmiş öteki' kavramını kullanır. Ona göre, kişi toplumun beklentilerini zihninde kurgulayarak ona uygun bir şekilde davranmaya çalışır. Toplumsallaşmanın

ferdin şahsiyetinin şekillenmesindeki önemini vurgular ve ona göre toplumsallaşma, birincil ve ikincil toplumsallaşma olarak iki aşamada incelenir. İnce, daha sonra toplumsallaşmayı etkileyen sebepleri, fiziki çevre, din, aile ve ırk şeklinde belirtir. Neredeyse her bölümde örnek verdiği dizi, film ve hikayelerden, bu bölümde The Butler (Kahya) filmine dikkat çeker.

Dokuzuncu bölümde Günümüzün Kişilik Özellikleri konusunu incelemektedir. İnce, içinde yaşamış olduğumuz topluma hakim olan kişilik özelliklerinin ferdin toplumsallaşmasında etkisinin oldukça fazla olduğunu belirtir. Benmerkezcilik, egoizm, konformizm, narsisizm, hedonizm, sürekli tüketme arzusu, sürekli borçlu olma durumu, kestirme yoldan para kazanma isteği ve toplumsal sorumluluk üstlenmeme durumlarını açıklayarak, bu durumların toplumsal hayatı zora soktuğunu belirterek, Türk yapımı olan Şahsiyet dizisine dikkat çekmektedir.

İnce, Toplumsal Süreçler ve Eğitim başlıklı son bölümde ise toplumsal süreçlerin eğitim ile olan ilişkisini inceler. Tabakalaşmanın, toplumdaki eşitsizliği ifade ettiğini belirterek, toplumsal adaletin temelini teşkil ettiğini ifade eder. Tabakalaşmanın tipleri olan kölelik, feodal düzen, kast ve sınıfı inceler. Bu tipleri açıkladıktan sonra, eğitim yoluyla tabakalaşmanın toplumsal etkisinin asgariye indirilebileceğini belirtir. Ona göre, toplumsal hareketliliği dikey yönde arttırmak ve eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak tabakalaşmanın önüne geçebilmek için etkili çözümlerdir.

4.1.32.Süleyman Doğan – Sorularla Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisi

Süleyman Doğan'ın 2021 yılında yayımlanan Sorularla Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisi kitabı 10 bölüm ve 243 sayfadan oluşmaktadır. Doğan, diğer eğitim sosyolojisi kitaplarından farklı olarak, soru cevap şeklinde konuları ele alarak kitabını oluşturmuştur. Her bölümde 10 adet soru-cevap ile konuyu işlemeye çalıştığını belirtmiştir. Kitap;

- Sosyoloji ile İrtibatlı Temel ve Genel Kavramlar
- Sosyal Bilimler ve Sosyoloji-Felsefe
- Sosyolojinin Tanımı ve İçeriği
- Toplum, Toplumsal Değişme ve Gelişme
- Eğitim Sosyolojisi
- Çağdaş Sosyolojisi Teorileri ve Klasik Eğitim Sosyolojisi Kuramları
- Sosyoloji Öncülerinin Eğitim Sosyolojisi ile İlgili Görüşleri
- Türk Eğitim Sisteminin Dayandığı Sosyolojik Temeller
- Eğitim, Öğretim, Öğretmen ve Okul

- Eğitim Sosyolojisi ile İlişkili Kavramlar

bölümlerinden oluşmaktadır.

Sosyoloji ile İrtibatlı Temel ve Genel Kavramlar başlıklı birinci bölüm; “doğa nedir ve doğa-çevre konusunda sosyolojisinin yaklaşımı nasıldır? Evrende özgürlük var mıdır? Doğa-insan ilişkisi nedir? İnsan kimdir ve nasıl bir varlıktır? Düşünce nedir ve nasıl düşünülür? Düşünmeyi neden öğrenmeliyiz? Düşünce nasıl düşündürülür ve düşünce eğitiminin insana faydası nedir? Bilim nerede doğmuştur? Bilgi ve bilim nedir nasıl yapılır? Bilgi sosyolojisi nedir ve neleri konu edinir?” sorularından oluşmaktadır. Bu sorular çerçevesinde konular ele alınarak açıklanmıştır.

Sosyal Bilimler ve Sosyoloji-Felsefe başlıklı ikinci bölüm; “sosyal bilimler nedir ve neleri içerir? Toplumsal felsefe ne demektir? Toplumsal felsefenin İlk Çağ, Orta Çağ ve Yeni Çağ konuları nedir ve temsilcileri kimlerdir? Orta Çağda Türklerin toplumsal felsefesinin nitelikleri nelerdir ve temsilcileri kimlerdir? Postmodernizmin sosyal bilimlere ve sosyolojiye etkisi nedir? Sosyolojinin ilk kurucusu kimdir? Sosyolojinin diğer bilimlerle ilişkisi nedir? Sosyolojik bakış açısı (imgelem) nedir? Sosyolojik muhayyile nedir ve sosyoloğun paradoksu ne demektir? Ayna benlik, ataerkil, anaerkil ve homojen toplum kavramları nedir?” sorularından oluşarak konular ele alınmış ve açıklanmıştır.

Sosyolojinin Tanımı ve İçeriği başlıklı üçüncü bölüm; “sosyoloji nedir ve sosyoloji biliminin ortaya çıkmasına etki eden faktörler nelerdir? Sosyolog kime denir ve özellikleri nelerdir? Sosyolojinin/sosyoloğun önemi ve amacı nedir? Sosyolojinin çalışma alanları nelerdir? Sosyolojinin temel özellikleri ve amaçları nelerdir? Sosyoloji hangi sorulara cevap arar? Sosyolojide araştırma yöntem ve teknikleri nelerdir? Toplumsal sapma/çözülme ve suç ne anlama gelir? Anomi ve intiharin sosyolojik anlamı nedir? Sosyolojiyi de içinde barındıran sosyal bilimlerin üç yaklaşımının ortak özellikleri nelerdir?” sorularından oluşarak konular ele alınmış ve açıklanmıştır.

Toplum, Toplumsal Değişme ve Gelişme başlıklı dördüncü bölüm; “toplumsal yapının unsurları nelerdir? Toplumsal tabakalaşma ve türleri nelerdir? Toplumsal hareketlilik ne demektir? Toplumsal değişme ve toplumsal değişmeyi etkileyen faktörler nelerdir? Teknoloji ve medya araçlarının toplumsal değişmeye etkisi nedir? Modernleşmenin ve küreselleşmenin toplumsal değişmeye etkisi nedir? Toplumsal gerçeklik (olgu ve olay) ne demektir? Toplumsal bütünleşmenin önemi nedir?

Sosyolojide yasa fikri ne manaya gelir? Sosyoloji iyi bir toplum inşa etmeye yardımcı olabilir mi?” sorularından oluşarak konular ele alınmış ve açıklanmıştır.

Eğitim Sosyolojisi başlıklı beşinci bölüm; “eğitim sosyolojisi nedir ve neleri içerir? Eğitim sosyolojisinin amacı, işlevi ve önemi nedir? Eğitim sosyolojisi hangi sorulara cevap arar? Eğitim sosyolojisinin önemi nedir ve kullandığı metotlar nelerdir? Eğitim sosyolojisinin ilgilendiği/ilgilendirdiği gruplara faydaları nelerdir? Eğitim sosyolojisi, bireysel farklılığı esas alan psikoloji biliminden nasıl yararlanır? Eğitim sosyolojisi antropoloji biliminden nasıl yararlanır? Eğitim nedir ve nasıl yapılır? Sosyoloji ve eğitim arasındaki ilişki nedir? Eğitim sosyolojisinin eğitimle ilgili yaklaşımları nelerdir?” sorularından oluşarak konular ele alınmış ve açıklanmıştır.

Çağdaş Sosyoloji Teorileri ve Klasik Eğitim Sosyolojisi Kuramları başlıklı altıncı bölüm; “fonksiyonalizm teorisi nedir ve neleri içerir? Strüktüralizm/Yapısalcılık teorisi nedir? Sembolik etkileşimcilik teorisi nedir ve yaşamımızda neyi ifade eder? Çatışma teorileri nedir ve neleri kapsar? Eleştirel teori ve yeni sosyoloji teorileri nedir ve neleri içerir? Postmodern toplum teorisi nedir? İşlevselcilik kuramının eğitim sosyolojisindeki yeri nedir? Merton’un açık işlev ve örtülü işlev kavramları neyi ifade eder? Çatışmacı yaklaşımın eğitime uygulanmasında neyi ifade eder? Yorumcu yaklaşımın eğitim sosyolojisindeki uygulaması nedir?” sorularından oluşarak konular ele alınmış ve açıklanmıştır.

Sosyoloji Öncülerinin Eğitim Sosyolojisi ile İlgili Görüşleri başlıklı yedinci bölüm; “İbn-i Haldun sosyolojisinin ilk büyük kurucusu olarak eğitim sosyolojisine katkısı nedir? Comte’un sosyoloji bakışı ve sosyolojiye kazandırdıkları nelerdir? Emile Durkheim’in eğitim sosyolojisi nedir? Karl Marx’ın sosyoloji anlayışı nedir? Max Weber’in sosyolojiye bakışı ve katkısı nedir? Ziya Gökalp’in sosyolojiye bakışı ve eğitim ideali nedir? P. Sabahattin, İ. H. Baltacıoğlu, E. Nejat, Z. F. Fındıkoğlu, C. O. Tütengil, A. Cevdet, E. Efendi, M. Satı ve İ. Tonguç’un eğitim sosyolojisi nedir? Erol Güngör’ün sosyolojiye katkısı nedir? Sosyolojinin Türkiye’de yüz yıllık birimi nedir? Evrensellik ve yerlilik arasına sıkışan Türk Sosyolojisi ve Sosyologların serencamı nedir?” sorularından oluşarak konular ele alınmış ve açıklanmıştır.

Türk Eğitim Sisteminin Dayandığı Sosyolojik Temeller başlıklı sekizinci bölüm; “Türk sosyoloji tarihinin süreklilik gösteren temel konuları ve paradigmaları nelerdir? Ziya Gökalp’in fikirlerinin Türk eğitim paradigmasında temeli neye dayanır? Sosyal şiddet sosyolojide neyi ifade eder? Toplumsal şiddet türleri nedir ve hangi durumlarda ortaya çıkar? Sosyal hadiseleri sosyolojide analiz etmenin yolları nelerdir? Eğitim

sosyolojisinin etik boyutu nedir, ahlaka ve adalete dayalı eğitim sistemi nasıldır? Türk eğitim sisteminin politikası ve eğitim sosyolojisi nereye yaslanmalıdır? Akademide eğitim sosyolojisi ve Emrullah Efendi'nin Tuba Ağacı Nazariyesi nedir? Türkiye'de eğitimde fırsat eşitliğini olumsuz yönde etkileyen sebepler nelerdir? Kültürel çoğulculuk nedir ve nasıl bir eğitimi öngörür?" sorularından oluşarak konular ele alınmış ve açıklanmıştır.

Eğitim, Öğretim, Öğretmen ve Okul başlıklı dokuzuncu bölüm; "öğretmen yetiştirmede eğitim sosyolojisinin önemi nedir? Öğretmenler neden eğitim sosyolojisine ihtiyaç duyarlar? Türkiye Cumhuriyeti'ne intikal eden medrese –mektep ve azınlık-yabancı okulların sayısı ve eğitimi nedir? Modernleşme ile birlikte okullar nasıl değişmiştir, mektep ve medrese arasındaki fark nedir? Öğretmenlerin eğitim sosyolojisi anlayışının öğrenciler üzerinde etkisi nedir? Başarılı bir okul sisteminde öğretmen davranışları nasıl olmalıdır? Alternatif okul modelleri ve eğitimde yeni yaklaşımların temel düşünceleri nedir? Okul yeni büyük toplumun inşasında nasıl bir rol alacaktır? Yaşam boyu öğrenim nedir? Yeniden Oluşumcular'a göre okulun toplumsal değişimde alacağı rol nedir?" sorularından oluşarak konular ele alınmış ve açıklanmıştır.

Eğitim Sosyolojisi ile İlişkili Kavramlar başlıklı onuncu bölüm; " radikal pedagoji ve eleştirel pedagoji nedir? Eğitim sosyolojisi eğitim fakültelerinde ders olarak neden ve niçin okutulmalıdır? Çağdaş eğitim akımları nelerdir? Değerler eğitimi nedir ve neyi hedefler? 2023 Eğitim Vizyonu'nun toplumsal hedefi nedir? Fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür ne demektir? İrade terbiyesi nedir ve nasıl yapılır? Maarif nedir ve maarif karakteri belirler mi? Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Türk eğitim sistemindeki yeri ve hedefi nedir? Milli eğitimin temelini teşkil eden 1739 sayılı kanunun toplumsal hedefi nedir? Hangi eğitim ve nasıl bir eğitim beşeriyeti insanlaştıracaktır?" sorularından oluşarak konular ele alınmış ve açıklanmıştır.

4.2.Eğitim Sosyolojisi Kitaplarının İçerik Bakımından İncelenmesi

Bu başlık altında eğitim sosyolojisindeki kuramsal yaklaşımların genel sosyolojik kuramsal yaklaşımlarla olan ilişkisine değinilecek ve eğitim sosyolojisindeki kuramsal yaklaşımlar "makro eğitim sosyolojisi" ve "mikro eğitim sosyolojisi" olarak sınıflandırılacaktır. Ardından bir üst başlık altında kısa incelemesi yapılan kitapların içeriği teker teker makro eğitim sosyolojisi ve mikro eğitim

sosyolojisi bakımından sınıflandırılacaktır. Yapılan sınıflandırma önce tablo olarak ardından grafik olarak sunulacak ve yorumlanacaktır.

Genel olarak sosyolojinin bir alt disiplini olarak görülen eğitim sosyolojisi kuramsal açıdan sosyolojinin kuramsal yaklaşımlarından bağımsız değildir. Bir bütün olarak ele alındığında sosyolojik yaklaşımları, “Klasik Sosyolojik Yaklaşımlar” ve “Çağdaş Sosyolojik Yaklaşımlar” olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. İşlevselci Yaklaşım, Çatışmacı Yaklaşım ve Yorumcu Yaklaşım olarak sınıflandırılan klasik sosyolojik yaklaşımlar, sosyolojinin ortaya çıktığı 19. yüzyıldaki sosyologların yaklaşımlarından hareketle türetilmişken çağdaş sosyolojik yaklaşımlar klasik sosyologların yaklaşımlarının 20. yüzyıldaki seleflerinin çalışmalarından hareketle türetilmiştir. Çağdaş sosyolojik yaklaşımlarda, klasik sosyologların yaklaşımları bir taraftan korunurken diğer taraftan da aşılmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Nitekim özellikle 20. yüzyılın toplumsal koşullarının böylesi bir değişimi zorunlu kıldığı söylenebilir. Ne var ki ister klasik isterse çağdaş olsun bütün sosyolojik yaklaşımlarda toplumsal imgelemin kuruluşunda makro ve mikro boyutların mevcudiyetinden ve hemen hemen bütün yaklaşımlarda makro ve mikro boyutlardan herhangi birisinin özselleştirilerek diğerine daha baskın olduğunda bahsetmek mümkündür. Makro sosyoloji genellikle mikro sosyolojiye karşıt bir alan gibi değerlendirilir. Makro sosyoloji kapsamlı yapıları, birbirine bağımlı toplumsal kurumları, toplumsal yaşamın küresel ve tarihsel süreçlerini incelerken, mikro sosyoloji, eylem, etkileşim ve anlamın kuruluşuyla ilgilenir (Marshall, 2020). Bu bağlamda İşlevselci Yaklaşım ve Çatışmacı Yaklaşımın daha çok makro, Yorumcu Yaklaşımın ise daha çok mikro sosyolojik yaklaşımlar olduğunu iddia etmek mümkündür.

Genel sosyolojik yaklaşımlardan bağımsızlaştırılmayacak olan eğitim sosyolojisinin inceleme alanları da makro ve mikro olarak ikiye ayrılmaktadır. Makro Eğitim Sosyolojisi çoğunlukla eğitimin ekonomi, devlet, siyaset, din, kültür gibi toplumsal kurumlarla olan ilişkilerini incelerken, Mikro Eğitim Sosyolojisi okul içerisindeki öğrenci-öğretmen, öğrenci-veli, öğretmen-veli, öğretmen-öğretmen, öğretmen-yönetici ilişkilerini ele alır. Makro düzeydeki yaklaşımlar eğitim kurumunun, okulların geniş toplumsal yapıdaki işlevlerine odaklanırlar ve farklı toplumlarda farklı eğitim sistemlerinin nasıl oluşabildiği sorusuna da cevap ararlar. Makro kuramcılar sosyal olguların ve kurumların bireyin dışında gerçekleştiğini ancak birey üzerinde önemli bir etkisi olduğunu kabul ederler. Mikro düzeydeki yaklaşım ise

bireye, bireyin etkileşimine odaklanarak öğretmenlerin, öğrencilerin, velilerin ve yöneticilerin eğitimi nasıl ele aldıkları ve eğitim sürecine nasıl tepki verdiklerini açıklamaya çalışır. Sınıf içinde öğretmen-öğrenci ve öğrencilerin kendi aralarındaki etkileşim ve iletişimine odaklanırlar (Ünsal ve Çetin, 2019).

Şekiller 4.1. Eğitim Sosyolojisi İnceleme Alanları

Cumhuriyet Dönemi'nde yayımlanan eğitim sosyolojisi kitaplarının da içerik bakımından makro ve mikro eğitim sosyolojisi özelliklerine göre incelenmesi mümkündür. Bu çerçevede incelenen kitapların içeriğinin bir değerlendirmesi yapılacaktır.

Nusret Köymen'in 1953 yılında yayımlanan kitabı, Cumhuriyet Dönemi'ndeki ilk eğitim sosyolojisi kitabı niteliği taşımaktadır. Köymen kitabında, eğitim sosyolojisinde takip olunacak yol, sosyal inceleme, cemiyetin işleyişi ve değişmesi, eğitim ve sosyoloji, ilim ve eğitimin sosyal hedefleri ve görevleri, sosyal varlıkların eğitim görevleri, iktisadın cemiyet ve eğitim görevleri, eğitimin iktisadi görevleri ve öğretmenin sosyal incelemede rolü konularına yer vermiştir. Dönem itibarıyla önemli bir kaynak olarak görülmektedir. Eğitim sosyolojisinin inceleme alanları açısından incelendiğinde daha çok makro eğitim sosyolojisi içeriklerine yer verilmiştir.

Halil Fikret Kanad'ın 1958'de yayımlanmış olan kitabında ise daha çok pedagoji ve sosyal psikoloji üzerinde durulmuştur. Kanad'ın yazmış olduğu Terbiye Sosyolojisi adlı eseri, konu bakımından Nusret Köymen'in eserinden farklılık gösterir. Kitapta, sosyal psikolojinin önemi, okul sosyal bir teşekküldür, öğretmen öğrenci münasebeti, sınıf iklimi, aile ve okul terbiyesi, öğretim metotları gibi konulara yer verilmiştir. Okulu, öğrenciyi ve öğretmeni terbiye sosyolojisi bakımından ele alarak derinlemesine incelemiştir. Halil Fikret Kanad, kitabında mikro eğitim sosyolojisi içeriklerine yer vermiştir.

Hasan Akdemir'in 1966 yılında yazdığı Eğitim Sosyolojisi kitabında, eğitim sosyolojisinin temel kavramları ve esasları, cemiyetin işleyişi görevi ve kontrolü, aile, okul, köy, sosyal araştırmalar konuları yer almıştır. Akdemir'in bu kitabında köy konusuna yer verilmesi ve derinlemesine incelenmesiyle, klasik eğitim sosyolojisi kitap içeriklerinden farklılık gösterir. Kitapta, eğitim sosyolojisinin makro içerikleri incelenmiştir.

1968 yılında yayımlanmış olan Lütfi Öztabağ'ın Eğitim Sosyolojisi kitabında, eğitim sosyolojisi, sosyal inceleme, toplumun işleyişi ve değişmesi, eğitim ve sosyoloji, bilim ve eğitimin toplumsal amaçları, sosyal varlıkların eğitim görevleri, ekonomi ve eğitim, öğretmen sosyal ilerlemede rehberlik rolü konularına yer verilmiştir. Öğretmen okulları müfredatına göre hazırlanmış olan bu eserde, makro eğitim sosyolojisi içeriklerine yer verilmiştir.

1971 yılında yayımlanmış olan Hamide Topçuoğlu'nun editörlüğünde yayımlanmış olan Eğitim Sosyolojisi Kaynak Metinler başlıklı kitapta, eğitim sosyolojisinin tanımı, konusu ve sorunları, eğitimin toplumsal fonksiyonları, sosyoloji açısından eğitim, eğitim ve toplum arasındaki ilişkiler, eğitim sosyolojisi, üçüncü dünya ve eğitim, gelişmekte olan ülkelerde eğitimin niteliği, az gelişmiş ülkelerde kalkınma-eğitim ilişkilerine bir bakış, Türkiye'nin eğitim eşitliğini engelleyen etkenler, Türkiye'de ilkokul öğretmenlerinin geçim sorunları ve meslekten ayrılmaları, eğitim ve endüstriyel toplum, yükseköğretim, üniversitenin faydaları konularına yer verilmiştir. Topçuoğlu, o dönem asistan olan Mahmut Tezcan, Mine Göğüş, Yahya Akyüz ve İsmail Sandıkçioğlu'nun katkıları ile kitabı birlikte hazırlamışlardır. Adı geçen yazarların yanı sıra T. B. Bottomore, A. K. C. Ottoway, Neal Gross, M. Guernier ve C. E. Beeby gibi yabancı yazarların kaleme aldığı bölümlerin olması dolayısıyla Türk ve yabancı yazarların makalelerinin bir arada yayımlandığı yegane eğitim sosyolojisi kitabı olarak diğerlerinden ayrılmaktadır. Eğitim Sosyolojisi Kaynak Metinler adlı bu eser, makro eğitim sosyolojisi içerikleri ile hazırlanmıştır.

Ekrem Altay 1972 yılında yazmış olduğu kitabında, eğitim sosyolojisinin alanı, aile ve eğitim, ekonomi ve eğitim, okul ve eğitim konularına incelemiştir. Altay, okul ve eğitim konusunu öğretim sosyolojisi başlığıyla ayırarak okul içi ilişkileri, sınıfı ve sınıf düzeni gibi konuları ele almıştır. Bu bağlamda kitap hem makro hem de mikro eğitim sosyolojisi içeriklerine eşit düzeyde yer verdiğini söylemek mümkündür.

Hüseyin Öztürk'ün 1974 yılında yazmış olduğu bir diğer kitabı olan Modern Eğitim Sosyolojisi kitabında, sosyolojinin tanımı ve alanı, sosyal ilişkiler ve eğitim, sosyal politika ve eğitim, kültür-toplum ilişkisi ve eğitim, sosyal değişme ve eğitim, ekoloji ve eğitim, sosyal bir kurum olarak okul konuları incelenmiştir. Öztürk'ün bu kitabı Eğitim Sosyolojisi kitabıyla içerik olarak aynıdır fakat konuları daha detaylı incelemiş ve içerikleri genişletmiştir. Makro eğitim sosyolojisi içeriklerine büyük çoğunlukla yer vermiş fakat aynı zamanda sosyal bir kurum olarak okul konusunu incelerken öğretmen-öğrenci-müdür ilişkilerine de yer vererek mikro eğitim sosyolojisi içeriklerinden de yararlanmışır.

Seyyit Ahmet Arvasi'nin 1976 yılında yazmış olduğu Eğitim Sosyolojisi kitabında, sosyolojinin tanımı ve alanı, eğitim sosyolojisinin mahiyeti ve alanı, sosyal ilişkiler ve eğitim, sosyal politika ve eğitim, kültür-toplum ilişkilerinin mahiyeti ve eğitim, sosyal değişme ve eğitim, ekoloji ve eğitim, sosyal sorumluluk ve eğitim, sosyal bir kurum olarak okul konularına yer vermiştir. Arvasi'nin kitabı, makro eğitim sosyolojisi içeriklerine sahipken, okulu incelediği bölümde mikro içeriklere de yer vermiştir. Fakat kitabın içeriğinin büyük çoğunluğu makro eğitim sosyolojisi içeriğine sahiptir.

Mustafa Yılman'ın 1978 yılında yazmış olduğu Çağdaş Eğitim Sosyolojisi kitabında, eğitim sosyolojisinin niteliği ve alanı, sosyal hayatı şekillendiren etmenler, nüfus durumu, çeşitli sosyal ilişkiler, toplumsallaşma, sosyal politika ve eğitim, kültür-toplum ilişkileri ve eğitim, sosyal değişme ve eğitim, ekoloji ve eğitim, sosyal sorumluluk ve eğitim, sosyal bir kurum olarak eğitim konuları yer almıştır. Eğitim sosyolojisi kitaplarından farklı olarak Yılman, nüfus ve eğitim ilişkisini incelemiştir. Yılman, bu alanda yeterli kaynak olmaması nedeniyle mutlak bir zorunluluktan dolayı bu kitabı yazdığını belirtmiştir. Kitap, eğitim sosyolojisinin makro içeriklerinden faydalanılarak yazılmışır.

1987 yılında Saffet Bilhan'ın yazmış olduğu Eğitim Sosyolojisi kitabında, sosyal bilimlerin tarihçesi ve sosyolojinin konusu, toplumsal sistemler ve eğitim, günümüz toplumunun eğitim konusunda yaklaşımları, eğitimin toplumsal ortamları, eğitimin işlevleri ve toplumsal etkinlikler, devletin eğitim politikası ve Türk eğitim bilançosu konularına yer vermiştir. Eğitim konusundaki yaklaşımları, eğitim politikaları ve eğitimin toplumsal yönünü ele almasıyla klasik eğitim sosyolojisi kitaplarından

farklılık gösterir. Bilhan, kitabında tamamen makro eğitim sosyolojisi konularını ele almıştır.

1987 yılında Mustafa Aydın'ın editörlüğünde ve Hüseyin Başar, Işıl Ünal, Berrin Burgaz, Yusuf Badavan, Esergül Balcı, Yasemin Balcı'nın katkılarıyla yazılmış olan Eğitim Sosyolojisi kitabında, eğitim sosyolojisi, kültür ve eğitim, kültürel süreklilik, değişme ve eğitim, eğitimin toplumsal işlevleri, aile ve okul, öğrenmede sınıfın etkileri, sosyal bir sistem olarak okul, öğretmenin toplumsal rolleri, eğitimde fırsat eşitliği konularına yer verilmiştir. Kitapta eğitim sosyolojisinin makro ve mikro içeriklerine eşit düzeyde yer verilmiştir.

Mustafa Ergün 1987 yılında yazmış olduğu Eğitim Sosyolojisine Giriş kitabında, eğitim sosyolojisi, birey ve toplum, sosyalleşme ve eğitim, okulun toplumsal, bütünleştirme ve meşrulaştırma görevleri, sosyal bir kurum olarak okul, sosyal yapı ve sosyal hareketlilik, toplumlar ve okul kuruluş sistemleri, toplumsal değişme ve eğitim konularına yer vermiştir. Kitap, eğitim sosyolojisinin makro içeriklerine sahiptir.

Sabri Akdeniz'in 1990 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabında, toplumda eğitimin yeri ve önemi, aile ötesi gruplar içinde etkileşim ve batı ülkelerinde eğitim-okul-toplum ilişkisine kısa bir bakış konuları yer almıştır. Akdeniz'in bu eseri klasik eğitim sosyolojisi kitaplarından içerik olarak farklıdır. Kitap yayımlandıktan sonra hem muhafazakar hem de batıcı kesimlerden farklı tepkiler aldığını belirten Akdeniz, eğitim konusunu, eğitim düzenindeki bütün sorun ve çelişkileri kitabında ele aldığını ifade etmiştir. Kitapta, Cumhuriyet dönemi eğitimi, din eğitimi, Kuran kursları, İmam Hatip Liseleri, yabancı dil ile eğitim veren okullar ve üniversiteleri inceleyerek bu konulara dikkat çekmiştir. Dolayısıyla eğitim sosyolojisinin makro içeriklerinden faydalanmıştır.

Hüseyin Akyüz 1991 yılında yayımlanan kitabında, eğitim sosyolojisinin iki temel objesi eğitim ve toplum, eğitim sosyolojisinin bilimsel dayanakları, eğitim sosyolojisine katkıda bulunan disiplinler, eğitim sosyolojisinin alanı, tanımı, tarihi gelişimi, toplumda eğitim konularına yer vermiştir. Akyüz, eğitim sosyolojisinin alan ve sınırlarını çizmek amacıyla bu kitabı yazmış, konuları pedagojik, felsefi ve toplumsal yaklaşımla ele almıştır. Kitap, eğitim sosyolojisinin makro içeriklerine sahiptir.

1992 yılında Ünver Günay'ın kaleme almış olduğu Eğitim Sosyolojisi Dersleri kitabında, sosyoloji ve eğitimle ilgili temel bilgiler, eğitimin mahiyeti, eğitim sosyolojisinin konusu, önemi, tarihçesi, sosyalleşme, farklı sosyal ve kültürel grup ve çevrelerde eğitim, sosyal tabakalaşma ve eğitim, eğitimde fırsat eşitliği, sosyal değişme ve eğitim, sosyal bir sistem olarak okul ve öğretmenlik, eğitim sosyolojisi ve din eğitimi konularına yer vermiştir. Günay'ın bu kitabında ele aldığı eğitim sosyolojisi ve din eğitimi konusu, klasik eğitim sosyolojisi kitap içeriklerinden farklıdır. Kitap eğitim sosyolojisinin makro içerikleri ile oluşturulmuştur.

Hüseyin Öztürk 1993 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabında, sosyolojinin tanımı ve alanı, eğitim sosyolojisinin niteliği ve alanı, sosyal politik ve eğitim, kültür-toplum ilişkisi ve eğitim, sosyal değişme ve eğitim, ekoloji ve eğitim konularına yer vermiştir. Önceki eğitim sosyolojisi kitaplarından farklı olarak Öztürk kitabında, ekoloji ve eğitim konusunu ele almıştır ve makro eğitim sosyolojisi içeriklerine yer vermiştir.

Mahmut Tezcan'ın 1976 yılında birinci baskısı, 1994 yılında dokuzuncu baskısı yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabında eğitim sosyolojisinin içerik olarak çoğu konusu yer almaktadır. Tezcan, kitabı makro eğitim sosyolojisi ve mikro eğitim sosyolojisi olarak iki bölüme ayırmıştır. İlk bölümde, eğitim sosyolojisinin tanımı, konusu özellikleri, önemi, gelişimi, diğer bilimlerle ilişkisi, Türkiye'de eğitim sosyolojisi öğretimi, toplumsallaşma süreci, eğitimde amaçlar ve toplum, eğitimin toplumsal işlevleri, kültür-eğitim ilişkisi, ekonomi, demokrasi, eğitimde fırsat eşitliği, tabakalaşma, toplumsal sınıflar, aile, akran grupları, toplumsal hareketlilik ve değişim, kitle iletişim araçları, göç ve eğitim, az gelişmiş ülkelerde eğitim gibi konular yer almaktadır. İkinci bölümde ise okul, okul-çevre, öğretmenlik, sınıf, öğretmen kişiliği ve eğitim konularına yer vermiştir. Türkiye'de eğitim sosyolojisi öğretimi başlığında Osmanlı'nın son döneminden Cumhuriyet'in kuruluşuna eğitim sosyolojisinin kuruluşuna katkıda bulunan düşünürlere yer vermesi çalışmasını diğerlerinden ayıran önemli bir özellik olarak görülmektedir. Kitapta, eğitim sosyolojisinin hem makro hem de mikro içeriklerine hem oldukça geniş bir şekilde hem de eşit düzeyde yer verildiği söylenebilir.

Abdurrahman Dodurgalı'nın 1995 yılında yazmış olduğu Eğitim Sosyolojisi kitabında, eğitim ve sosyoloji hakkında genel bilgiler, eğitim sosyolojisi, kültürel hayat-sosyalleşme ve eğitim, sosyal değişme ve eğitim, aile ve eğitim, çevre ve eğitim,

kitle iletişim araçları konuları incelenmiştir. Kitapta, eğitim sosyolojisinin makro içeriklerine yer verilmiştir.

1996 yılında Eyüp Kemerlioğlu, Sezgin Kızılcelik ve Mustafa Gündüz tarafından birlikte yazılan Eğitim Sosyolojisi kitabında, eğitim ve eğitime sosyolojik bakış açıları, eğitim sosyolojisi, eğitim ve toplumsal yapı, eğitim ve aile, eğitim ve ekonomi, eğitim ve siyasal düzen, toplumsal bir sistem olarak okul konuları incelenmiştir. Kitap üç yazar olarak birlikte ele aldığı bir çalışma olması dolayısıyla diğer kitaplardan ayrılmaktadır. Çalışma eğitim sosyolojisinin makro içerikleri ele alınarak yazılmıştır.

Hasan Çelikkaya 1996 yılında Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi kitabını yazarak, bilim-eğitim ve sosyoloji hakkında özet bilgi, eğitim sosyolojisi, eğitimin sosyal yönü, sosyal ilişkiler ve çevre, sosyal bir kurum olarak okul, nüfus ve eğitim, kültür ve eğitim, toplumsal değişim ve eğitim, öğretmenlik mesleği, sosyal politika ve eğitim, ekoloji ve eğitim, kalkınma ruhu ve eğitim, eğitim ve bazı sosyal olgular konularına yer vermiştir. Eğitim sosyolojisinin ilgilendiği konuların neredeyse çoğunu kitabında ele almıştır. Çalışmanın başlığında Fonksiyonel (İşlevsel) ifadesine yer verilerek yaklaşımı da belirtilmiştir ve bu özelliğiyle diğer kitaplardan ayrılmaktadır. Kitap makro eğitim sosyolojisi içeriklerine sahiptir.

Erdoğan Başar'ın ilk baskısı 1994 yılında, ikinci baskısı ise 2003 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabında, toplum ve toplumsal yaşayışın temel öğeleri, bilim, toplumbilim, eğitim, eğitim sosyolojisi, eğitimin toplumsal işlevleri, toplumsal ilişkiler ve eğitim, nüfus ve eğitim, toplumsal bir kurum olarak eğitim, kültür-toplum ilişkileri ve eğitim, toplumsal değişim ve eğitim konularına yer verilmiştir. Başar, Mustafa Yılmaz'dan sonra nüfus ve eğitim konusunu ele alarak, eğitim sosyolojisi açısından incelemiştir. Kitapta, eğitim sosyolojisinin makro içerikleri yer almaktadır.

Mahmut Tezcan'ın ilk baskısı 1993 yılında Eğitimde Çağdaş Kuramlar ve Türkiye başlığıyla yapılmış olan kitabı, 2005 yılında gözden geçirilmiş ve genişletilmiş olarak Sosyolojik Kuramlarda Eğitim başlığıyla yeniden yayımlanmıştır. Tezcan'ın Sosyolojik Kuramlarda Eğitim adlı kitabı diğer eğitim sosyolojisi ders kitaplarından sadece kuramsal yaklaşımları ve Türkiye'de eğitim sosyolojisinin gelişimine yer vermesiyle farklılık göstermektedir. Kitapta, İbn Haldun ve eğitim, işlevselci paradigmanın eğitim anlayışı, çatışmacı paradigma ve eğitim, yorumcu yaklaşım, feminist yaklaşım ve eğitim, radikal okul eleştirileri, eleştirel pedagoji, gizli

müfredat, Türkiye’de eğitim sosyolojisi ve Türkiye’de eğitim sosyolojisindeki son gelişmeler konularına yer verilmiştir. Kitap, makro ve mikro eğitim sosyolojisi yaklaşımlarına eşit düzeyde yer vermiştir.

Mehmet Devrim Topses’in ilk baskısı 2011 yılında yapılan Eğitim Sosyolojisi başlıklı kitabının gözden geçirilmiş üçüncü baskısı 2018 yılında yayımlanmıştır. Kitap, üniversitelere yönelik bir ders kitabı olması amacıyla ve YÖK’ün kur tanımlarına bağlı kalınarak hazırlanmıştır. Kitabında eğitim kurumu ve eğitim sosyolojisi, eğitim ve kültür, eğitim ve aile, eğitim ve ekonomi, eğitim ve siyaset, eğitim ve siyaset, akran grupları ve eğitim ilişkisi, eğitimde fırsat eşitliği konularına yer vermiştir. Kitap makro eğitim sosyolojisi içeriklerine sahiptir.

İsmail Doğan’ın ilk baskısı 2011 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabı 2018 yılında Eğitim Sosyolojisi Kavramlar ve Sorunlar başlığıyla yeniden yayımlanmıştır. Kitap 2018 baskısında YÖK’ün kur tanımlarına uygun hale getirilmiştir. İsmail Doğan kitabında, eğitim sosyolojisi konu, alan ve sınırlılıklar, eğitim sosyolojisinin ortaya çıkışı ve gelişimi, eğitim sosyolojisi paradigmaları, eğitimin toplumsal temelleri, toplumsal yapı ve eğitim, toplumsal tabakalaşma ve eğitim, toplumsallaşma kurumu olarak eğitim, Türk eğitim sistemindeki sorunlar, toplumsallaşma ortamı olarak aile, toplumsal davranış kalıpları ve eğitim, toplumsal hareketlilik, kültür ve eğitim, çok kültürlülük, eğitimde fırsat eşitliği olgusu, küreselleşme ve eğitim, bilgi toplumu ve eğitim konularına yer vermiştir. İçerik ve konu bakımından oldukça zengin olan bu kitapta, eğitim sosyolojisinin makro konularına yer verilmiştir.

2018 yılında Serkan Ünsal ve Abdullah Çetin’in editörü olduğu Eğitim Sosyolojisi kitabında, sosyolojiye giriş, eğitim ve sosyoloji ilişkisi, eğitim ve toplum, toplumsal değişim sürecinde eğitim, sosyal, kültürel, ahlaki bir sistem ve topluluk olarak okul, yabancılaşma ve eğitim, küreselleşme ve postmodernizmin eğitime yansımaları, toplumsal tabakalaşma, hareketlilik ve eğitim, Türkiye’de eğitim sosyolojisinin gelişimi konularına yer verilmiştir. Kitapta, yabancılaşma, küreselleşme ve postmodernizmin eğitim ile ilişkisi dikkat çekmektedir. Türkiye’de öğretmen yetiştirme programlarında sürekli yapılan değişiklikler eğitim sosyolojisi ders kitaplarına da yansımaktadır. YÖK’ün 2018 yılında güncellediği öğretmen yetiştirme programlarında yer alan ders içeriği ve alanda öne çıkan konular göz önünde

bulundurulacak bu kitap yazılmıştır. Kitap, eğitim sosyolojisinin makro içeriklerine sahiptir.

Editörleri Erdoğan Köse ve Salih Zeki Genç olan 2019 yılı basımlı Eğitim Sosyolojisi kitabında, sosyolojinin temel kavramları ve sosyoloji bilimi, sosyolojinin öncüleri ve eğitim görüşleri, eğitim ve toplum, eğitim sosyolojisinin konusu, kapsamı ve özellikleri, Türkiye’de eğitim sosyolojisinin gelişimi, kültür ve eğitim, sosyal süreçler ve eğitim, sosyal kurumlar ve eğitim, sosyal, kültürel ve ahlaki bir kurum olarak okul, eğitimde eşitsizlikler konularına yer verilmiştir. YÖK’ün kur tanımına uygun olarak hazırlanmış olan bu eserde, eğitim sosyolojisinin makro içerikleri yer almaktadır.

Adem İnce’nin 2019 yılında ilk baskısını yapan Eğitim Sosyolojisi kitabı, 2021 yılında içeriği genişletilerek yeniden yayımlanmıştır. Kitabın 2021 yılı baskısı, kelimeler ve kavramlar, sosyolojide temel yaklaşımlar, klasik eğitim sosyolojisi yaklaşımları, çağdaş eğitim sosyolojisi yaklaşımları, Türkiye’de eğitim sosyolojisi, toplumsal kurumlar ve eğitim, eğitim ve kültür, eğitim ve toplumsallaşma, günümüz kişilik özellikleri, toplumsal süreçler ve eğitim konularını içermektedir. Kitap, eğitim sosyolojisi yaklaşımlarını klasik eğitim sosyolojisi yaklaşımları ve çağdaş eğitim sosyolojisi yaklaşımları olmak üzere iki ayrı başlığa ayırarak diğer kitaplardan ayrılmaktadır. Ayrıca günümüz kişilik özellikleri konusu da kitabı diğer kitaplardan ayıran özgün bir içerik olarak dikkat çekmektedir. Yazar bu alanda psikoloji biliminden yararlanarak, toplumda görülen kişilik özelliklerinin toplumsallaşmaya olan etkisini incelemiştir. Kitapta makro eğitim sosyolojisi içerikleri yer almaktadır.

Mehmet Akif Sözer’in editörü olduğu 2019 yılında yazılan Eğitim Sosyolojisi kitabında, temel kavramlar, Türkiye’de eğitim sosyolojisinin doğuşu ve gelişimi, toplumsal yapı ve toplumsallaşma, eğitimde sosyolojik kuram ve yaklaşımlar, toplumsal tabakalaşma ve eğitim, eğitim, okul ve toplum, aile ve eğitim, politik eğitim, eğitimde fırsat eşitliği, kültür ve eğitim, klasik, modern ve çağdaş sosyoloji tarihine genel bir bakış, göç ve eğitim konuları yer almaktadır. Kitapta diğer eğitim sosyolojisi kitaplarına nazaran, politik eğitim ve göç olgusu dikkat çekmektedir. Eğitim sosyolojisinin makro içerikleri kitapta yer almaktadır.

2019 yılında yayımlanan, editörleri Çağatay Özdemir ve Selcen Arslangilay olan Eğitim Sosyolojisi kitabında, sosyolojinin öncüleri ve eğitim görüşleri, sosyolojinin temel kavramları, temel sosyolojik teoriler ve eğitim, Türkiye’de eğitim sosyolojisinin

gelişimi, toplumsal süreçler ve eğitim, toplumsal kurumlar ve eğitim, kültür ve eğitim, sosyal, kültürel ve ahlaki bir sistem olarak okul konuları yer almaktadır. 2019 yılında YÖK'ün koordinasyonunda güncellenen eğitim fakültelerinde seçmeli ders olarak okutulan Eğitim Sosyolojisi'nin ortak ders olarak alınmasıyla bu kitap oluşturulmuştur. Eğitim sosyolojisinin makro içerikleri kitapta yer almaktadır.

Hikmet Yıldırım Celkan'ın ilk baskısı 1989 yılında yapılan Eğitim Sosyolojisi kitabı, 2019 yılında ikinci baskısı yayımlanmıştır. 2019 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabında, sosyoloji ve eğitim, eğitim sosyolojisi, toplum ve eğitim, kültür ve eğitim, sosyalleşme ve eğitim, sosyal kurumlar ve eğitim, devlet ve eğitim, okul ve eğitim, Türk eğitim sistemi ve modelleri, öğretmenlik mesleği konularına yer verilmiştir. Celkan, öğrencilere pedagojik formasyon ve genel kültür kazandırması amacıyla bu kitabı yazmıştır. Kitapta, eğitim sosyolojisinin hem makro hem de mikro içerikleri yer almaktadır.

2020 yılında Rıdvan Küçükali'nin editörü olduğu Eğitim Sosyolojisi kitabında, toplum, sosyal yapı, sosyal tabakalaşma, sosyalleşme, sosyal hareketlilik, sosyolojinin öncüleri ve eğitim görüşleri, Türkiye'de sosyolojinin ve eğitim sosyolojisinin gelişimi, kültür ve eğitim, sosyal kurumlar ve eğitim, sosyolojide temel kuramlar, sosyal, kültürel, ahlaki bir sistem ve topluluk olarak okul, kapsayıcı eğitim konularına yer verilmiştir. Kitapta, öğretmen ve öğretmen adaylarının ihtiyaç duyduğu konuların bir araya getirilmeye çalışıldığı ifade edilmekte ve makro eğitim sosyolojisi içerikleri yer almaktadır.

2021 yılında Süleyman Doğan tarafından yazılan Sorularla Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisi kitabında, sosyoloji ile ilgili temel ve genel kavramlar, sosyal bilimler ve sosyoloji-felsefe, sosyolojinin tanımı ve içeriği, toplum-toplumsal değişme ve gelişme, eğitim sosyolojisi, çağdaş sosyoloji teorileri ve klasik eğitim sosyolojisi kuramları, sosyoloji öncülerinin eğitim sosyolojisi ile ilgili görüşleri, Türk eğitim sisteminin dayandığı sosyolojik temeller, öğretmen ve okul, eğitim sosyolojisi ile ilişkili kavramlar konuları yer almaktadır. Diğer eğitim sosyolojisi kitaplarından farklı olarak, kitapta işlenen konular en çok merak edilen sorular üzerinden açıklanmaktadır. Kitap çoğunlukla makro eğitim sosyolojisi konularını ele almıştır.

Tablo 4.1. Eğitim Sosyolojisi Kitaplarının İçerik Bakımından İncelenmesi

YIL	YAZAR	ESER		
1953	Nusret Köymen – Eğitim Sosyolojisi	Makro		
1958	Halil Fikret Kanad - Terbiye Sosyolojisi		Mikro	
1966	Hasan Akdemir – Eğitim Sosyolojisi	Makro		
1968	Lütfi Öztabağ – Eğitim Sosyolojisi	Makro		
1970	Hüseyin Öztürk – Eğitim Sosyolojisi	Makro		
1971	Hamide Topçuoğlu vd. - Eğitim Sosyoloji Kaynak Metinler	Makro		
1972	Ekrem Altay – Eğitim Sosyolojisi			Makro ve mikro
1974	Hüseyin Öztürk – Modern Eğitim Sosyolojisi			Makro ve mikro
1976	Seyyit Ahmet Arvasi – Eğitim Sosyolojisi	Makro		
1976	Mahmut Tezcan – Eğitim Sosyolojisi			Makro ve mikro
1978	Mustafa Yılman – Çağdaş Eğitim Sosyolojisi	Makro		
1987	Saffet Bilhan – Eğitim Sosyolojisi	Makro		
1987	Mustafa Aydın, H.Başar v.d.- Eğitim Sosyolojisi Seçme Yazıları			Makro ve mikro
1987	Mustafa Ergün – Eğitim Sosyolojisine Giriş	Makro		
1989	Hikmet Yıldırım Celkan – Eğitim Sosyolojisi			Makro ve mikro
1990	Sabri Akdeniz – Eğitim Sosyolojisi	Makro		
1991	Hüseyin Akyüz – Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma	Makro		
1992	Ünvar Günay – Eğitim Sosyolojisi Dersleri	Makro		
1993	Mahmut Tezcan – Sosyolojik Kuramlarda Eğitim			Makro ve mikro
1994	Erdoğan Başar – Eğitim Sosyolojisi	Makro		
1995	Abdurrahman Dodurgalı - Eğitim Sosyolojisi	Makro		
1996	Eyüp Kemerlioğlu, Sezgin Kızılcılık, Mustafa Gündüz – Eğitim Sosyolojisi	Makro		
1996	Hasan Çelikkaya – Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi	Makro		
2011	Mehmet Devrim Topses – Eğitim Sosyolojisi	Makro		

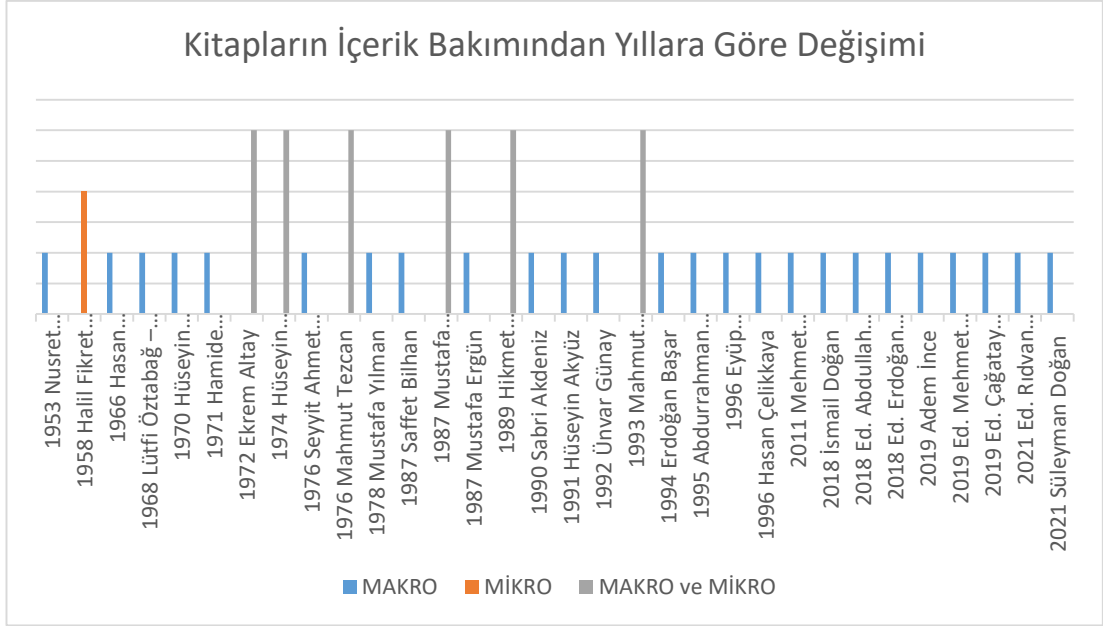
Tablo 4.1. Eğitim Sosyolojisi Kitaplarının İçerik Bakımından İncelenmesi (devamı)

2018	İsmail Doğan – Eğitim Sosyolojisi Kavramlar ve Sorunlar	Makro		
2018	Ed. Abdullah Çetin, Serkan Ünsal – Eğitim Sosyolojisi	Makro		
2018	Ed. Erdoğan Köse, Salih Zeki Genç – Eğitim Sosyolojisi	Makro		
2019	Adem İnce – Eğitim Sosyolojisi	Makro		
2019	Ed. Mehmet Akif Sözer – Eğitim Sosyolojisi	Makro		
2019	Ed. Çağatay Özdemir, Selcen Arslangilay – Eğitim Sosyolojisi	Makro		
2021	Ed. Rıdvan Küçükali – Eğitim Sosyolojisi	Makro		
2021	Süleyman Doğan – Sorularla Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisi	Makro		

İlk kitabın yayınlandığı yıl olan 1953 yılından 2021 yılına kadar toplam 32 kitap içerik bakımından sınıflandırılmıştır. Bu kitaplardan 25 tanesi makro eğitim sosyolojisi içeriğine, 1 tanesi mikro eğitim sosyolojisi içeriğine ve 6 tanesi de hem makro hem de mikro eğitim sosyolojisi içeriğine sahiptir. Yayımlanan kitaplardan mikro eğitim sosyolojisi ağırlıklı olan yegane kitap Halil Fikret Kanad'ın 1958 yılında yayımlanmış olan “Terbiye Sosyolojisi” başlıklı çalışmasıdır. Hem makro hem de mikro eğitim sosyolojisi içeriğine sahip olan kitaplar da makro eğitim sosyolojisi ağırlıklı olan kitapların sayıca hemen hemen %25'i (6/25) kadardır. Bu durum, Türkiye’de eğitim sosyolojisi kitaplarında makro eğitim sosyolojisi içeriğine daha fazla ağırlık verildiğinin göstergesidir.

Makro eğitim sosyolojisi eğitim kurumunu toplumsal bütün açısından incelerken mikro eğitim sosyolojisi eğitim daha çok bireyle ve bireyin eğitim sürecindeki etkileşimleriyle ilgilidir.

Bu çerçevede incelenen kitaplarda makro eğitim sosyolojisi yaklaşımının ağırlıkta olmasının Türkiye’de eğitim olgusunun bireyden çok toplumla ilgili bir konu olarak anlaşıldığının da göstergesi olarak düşünülebilir.

Grafikler 4.1. Eğitim Sosyolojisi Kitaplarının İçerik Bakımından Değişimi

Eğitim sosyolojisi dersi Cumhuriyet Dönemi'nde ilk defa 5-14 Şubat 1953 tarihlerinde toplanan Beşinci Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararlar ile Köy Enstitüleri'nin programlarına zorunlu ders olarak konulmuştur (Aslan, 2020). Dersin öğretmen yetiştirme programlarından çıkarılması ise 1998 yılında YÖK tarafından yayımlanan "Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları" ile gerçekleşmiştir. Yine 2007 yılında yayımlanan öğretmen yetiştirme programında da birkaç bölüm dışında eğitim sosyolojisi derslerine yer verilmemiştir. Günümüze gelindiğinde ise 2018 yılında güncellenen 25 öğretmenlik lisans programının ders içeriklerinde eğitim sosyolojisi, okutulacak dersler arasında gösterilmiştir (Görgülü, 2020). Bu çerçevede eğitim sosyolojisi dersinin öğretmen yetiştiren programlarda zorunlu ders olmasıyla ilgili olarak 1953, 1998, 2007 ve 2018 tarihlerinin adeta dönüm noktası tarihler olduğu söylenebilir.

Eğitim sosyolojisi ders kitapları, eğitim sosyolojisi dersinin dönüm noktalarıyla ilişkilendirildiğinde eğitim sosyolojisi dersinin öğretmen yetiştiren programlarda okutulduğu 1953-1998 tarihleri arasındaki 45 yılda 23 kitap yayımlanmış, programdan çıkarıldığı 1998-2007 tarihleri arasındaki 9 yılda hiç kitap yayımlanmamış, programlarda yer aldığı 2007-2018 tarihleri arasındaki 11 yılda 1 kitap yayımlanmış ve yeniden programlarda okutulmaya başlandığı 2018-2021 tarihleri arasındaki 3 yılda

ise 8 kitap yayımlanmıştır. Bu durum eğitim sosyolojisi ders kitaplarının yayımlanmasının eğitim sosyolojisi dersinin öğretmen yetiştiren programlardaki mevcudiyetiyle doğrudan bağlantılı olduğunu göstermektedir. Ayrıca eğitim sosyolojisi dersinin programlarda yer aldığı 1953-1998 yılları arasında neredeyse 2 yılda 1 yeni bir kitap yayımlanmışken (23/45), 2018-2018 arasında neredeyse her yıl 3 yeni kitap yayımlanmıştır (8/3). Kısaca ifade etmek gerekirse 2018-2021 yılları arasında yayımlanan kitap sayısı oransal olarak 1953-1998 yılları arasında yayımlanan kitaplara göre 6 kat artmıştır. Bu durum Türkiye’de öğretmen yetiştiren kurumların, bu kurumlardaki programların ve öğrenci sayılarının 2018-2021 tarihleri arasında 1953-1998 tarihleri arasındakine göre sayısal olarak oldukça yükselmesinin bir sonucu olarak düşünülebilir.

4.3.Eğitim Sosyolojisi Kitaplarının Yazar Bakımından İncelenmesi

Bu bölümde Eğitim Sosyolojisi ders kitapları yazar sayısına göre, tek yazarlı, editörlü ve çok yazarlı olmak üzere sınıflandırılmış ve kitaplar ilk basım yılına göre tablolar halinde listelenmiştir. Sınıflandırmada kullanılan editörlü ve çok yazarlı ayrımı editörlü kitaplarda hem kitabın editörünün kim olduğu hangi bölümün hangi yazar tarafından kaleme alındığının bilinmesine rağmen, çok yazarlı kitaplarda ne editörün ne de hangi bölümün hangi yazar tarafından yazıldığının bilinmemesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 4.2. Tek Yazarlı Eğitim Sosyolojisi Kitapları

SAYI	YIL	YAZAR - ESER
1	1953	Nusret Köymen - Eğitim Sosyolojisi
2	1958	Halil Fikret Kanad - Terbiye Sosyolojisi
3	1966	Hasan Akdemir - Eğitim Sosyolojisi
4	1968	Lütfi Öztabağ- Eğitim Sosyolojisi
5	1970	Hüseyin Öztürk - Eğitim Sosyolojisi
6	1972	Ekrem Altay - Eğitim Sosyolojisi
7	1974	Hüseyin Öztürk – Modern Eğitim Sosyolojisi
8	1976	Seyyit Ahmet Arvasi - Eğitim Sosyolojisi
9	1976	Mahmut Tezcan - Eğitim Sosyolojisi
10	1978	Mustafa Yılman – Çağdaş Eğitim Sosyolojisi

Tablo 4.2. Tek Yazarlı Eğitim Sosyolojisi Kitapları (devamı)

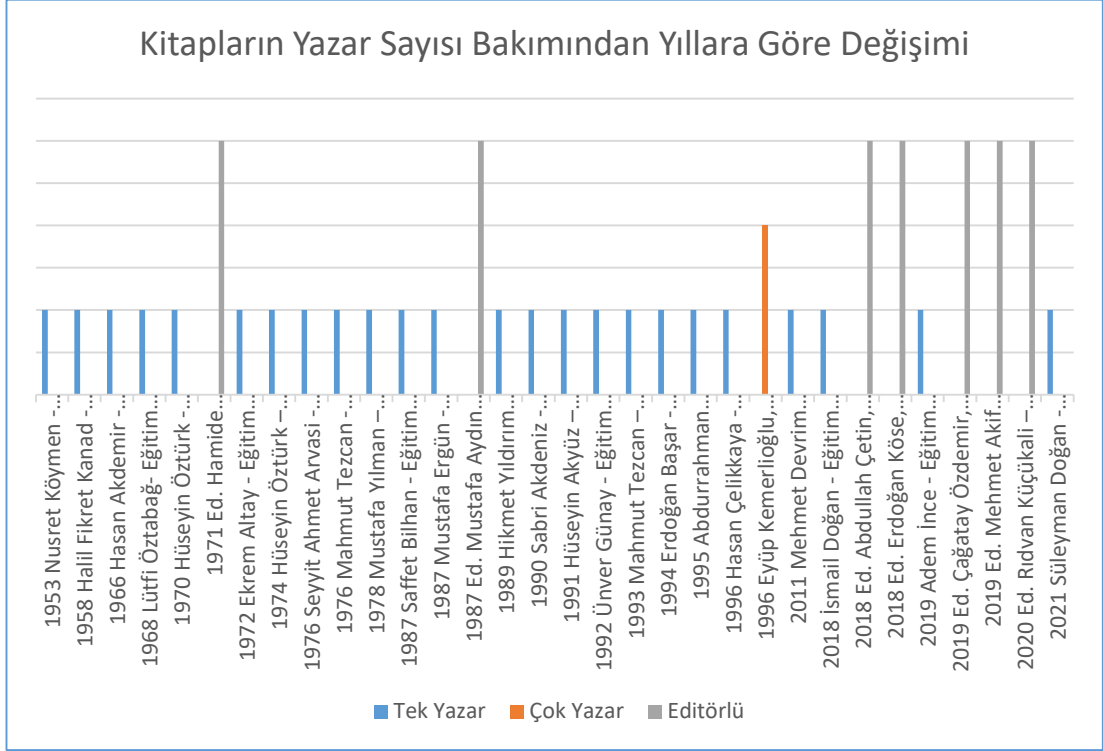
11	1987	Saffet Bilhan - Eğitim Sosyolojisi
12	1987	Mustafa Ergün - Eğitim Sosyolojisine Giriş
13	1989	Hikmet Yıldırım Celkan - Eğitim Sosyolojisi
14	1990	Sabri Akdeniz - Eğitim Sosyolojisi
15	1991	Hüseyin Akyüz – Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma
16	1992	Ünver Günay - Eğitim Sosyolojisi Dersleri
17	1994	Erdoğan Başar - Eğitim Sosyolojisi
18	1995	Abdurrahman Dodurgalı - Eğitim Sosyolojisi
19	1996	Hasan Çelikkaya - Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi
20	1993	Mahmut Tezcan – Sosyolojik Kuramlarda Eğitim
21	2011	Mehmet Devrim Topses - Eğitim Sosyolojisi
22	2018	İsmail Doğan - Eğitim Sosyolojisi Kavramlar ve Sorunlar
23	2019	Adem İnce - Eğitim Sosyolojisi
24	2021	Süleyman Doğan - Sorularla Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisi

Tablo 4.3. Editörlü Eğitim Sosyolojisi Kitapları

SAYI	YIL	EDİTÖR - ESER
1	1971	Ed. Hamide Topçuoğlu vd. – Eğitim Sosyolojisi
2	1987	Ed. Mustafa Aydın vd. – Eğitim Sosyolojisi Seçme Yazıları
3	2018	Ed. Abdullah Çetin, Serkan Ünsal - Eğitim Sosyolojisi
4	2018	Ed. Erdoğan Köse, Salih Zeki Genç - Eğitim Sosyolojisi
5	2019	Ed. Çağatay Özdemir, Selcen Arslangilay - Eğitim Sosyolojisi
6	2019	Ed. Mehmet Akif Sözer - Eğitim Sosyolojisi
7	2020	Ed. Rıdvan Küçükali – Eğitim Sosyolojisi

Tablo 4.4. Çok Yazarlı Eğitim Sosyolojisi Kitapları

SAYI	YIL	YAZAR - ESER
1	1996	Eyüp Kemerlioğlu, Sezgin Kızılçelik, Mustafa Gündüz – Eğitim Sosyolojisi

Grafikler 4.2. Kitapların Yazar Sayısı Bakımından Yıllara Göre Değişimi

İlk kitabın yayımlandığı yıl olan 1953 yılından 2021 yılına kadar eğitim sosyolojisi başlığıyla toplam 32 adet ders kitabı yayımlanmıştır. Yayımlanan bu kitapların 24 adeti tek yazarlı, 7 adeti editörlü ve 1 adeti de çok yazarlıdır. Eğitim sosyolojisi dersinin öğretmen yetiştiren programlarda zorunlu ders olmasıyla ilgili olarak 1953, 1998, 2007 ve 2018 tarihlerinin adeta dönüm noktası tarihler olduğu daha önce belirtilmişti. Bu çerçevede 1953-1998 tarihleri arasında yayımlanan kitapların 20 adeti tek yazarlı, 2 adeti editörlü ve 1 tanesi de çok yazarlıdır. 1998-2007 yılları arasında kitap yayımlanmamıştır. 2007-2018 tarihleri arasında 1 tane tek yazarlı kitap yayımlanmıştır. 2018-2021 tarihleri arasında ise 3 adet tek yazarlı, 5 adet editörlü kitap yayımlanmışken çok yazarlı kitap yayımlanmamıştır. Eğitim sosyolojisi ders kitapları eğitim sosyolojisi dersinin dönüm noktaları ile ilişkilendirildiğinde 1953-1998 tarihleri arasındaki 45 yılda neredeyse her 2 yılda 1 (20/45) tek yazarlı kitap yayımlanmış olmasına rağmen aynı süre boyunca sadece 2 tane editörlü kitap

yayımlanmıştır. 2018-2021 tarihleri arasındaki 3 yılda ise her yıl yeni bir tek yazarlı kitap yayımlanmış olmasına rağmen yıl başına neredeyse 2 tane editörlü kitap yayımlanmıştır. Bu çerçevede 1953-1998 yılları ile 2018-2021 yılları karşılaştırıldığında oransal olarak tek yazarlı kitap ortalamasında bir değişim gözlenmezken, editörlü kitap ortalamasında yaklaşık 20 katlık bir artış yaşanmıştır. Bu artış tek başına Türkiye’de öğretmen yetiştiren kurumlardaki, programlardaki ve öğrenci sayılarındaki artışla açıklanamayacak kadar yüksektir. Ancak editörlü kitabın tek yazarlı kitaba nazaran hazırlık sürecinin daha az zaman almasının ve ders kitabı sektöründeki yaygınlaşmanın bir etkisi olabileceği düşünülebilir.

4.4.Eğitim Sosyolojisi Kitaplarının Kaynak Bakımından İncelenmesi

Nusret Köymen’in 1953 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabı, Cumhuriyet Dönemi’nde yazılan ilk eğitim sosyolojisi kitabıdır. Köymen kitabının “Bibliyografya” kısmında sadece yararlandığı kaynaklardan sadece 1950 sonrasında Türkçe yayımlanmış olanlardan bir “seçme” yaptığını belirtmiştir. Bu kaynakların 12 tanesi Türkçe, 1 tanesi ise çeviri olmak üzere toplam 13 tanedir.

Halil Fikret Kanad, 1958 yılında yayımlanan Terbiye Sosyolojisi kitabının sonunda kendi tabiriyle “az veya çok faydalandığı eserleri” belirtmiştir. Kanad’ın yararlanmış olduğu kaynakça incelendiğinde 29 adet yayın olduğu görülmektedir ve bunların hepsi yabancı kaynaktır.

Hasan Akdemir’in 1966 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabında kaynakça bölümü bulunmamaktadır.

Lütfi Öztabağ 1968 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabında, 19 tane kaynak belirtmiştir. Bu kitaplardan 6 tanesi çeviri, 9 tanesi Türkçe, 4 tanesi ise yabancı kaynaklardır.

Hamide Topçuoğlu, 1971 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabında, 19 kaynakçaya yer vermiştir. Bu kaynakçaların 12 tanesi Türkçe, 1 tanesi çeviri ve 6 tanesi yabancı kaynaklardır.

Ekrem Altay’ın 1972 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi Dersleri kitabının bibliyografya kısmında 32 tane kaynak yer almaktadır. Bu kaynakların 15 tanesi Türkçe, 12 tanesi çeviri ve 5 tanesi yabancı kaynaklardır.

Hüseyin Öztürk'ün 1974 yılında yayımlanan kitabı Modern Eğitim Sosyolojisi'nde 62 adet yayın bulunmaktadır. Bunlardan 13 adeti yabancı, 45 adeti Türkçe ve 4 adeti çeviri yayındır.

S. Ahmet Arvasi'nin 1976 yılında yazmış olduğu Eğitim Sosyolojisi kitabında, 36 adet kaynak bulunmaktadır. Bu kaynakların 14'ü çeviri, 22'si ise Türkçe kaynaklardır.

Mustafa Yılman'ın 1978 yılında yayımlanan Çağdaş Eğitim Sosyolojisi kitabında 55 adet kaynakça yer almaktadır. Bu kaynakçalardan 1'i yabancı, 13'ü çeviri ve 41 tanesi ise Türkçe kaynaklardır.

1987 yılında Mustafa Aydın'ın editörlüğünde yayımlanan Eğitim Sosyolojisi Seçme Yazılar adlı kitabında kaynakça bölümüne yer verilmemiştir.

Sabri Akdeniz'in 1990 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabı kaynakça bölümünde 115 adet kaynağa yer verilmiştir. Bunlardan, 45'i Türkçe, 63'ü yabancı ve 7'si çeviri kaynaklardır.

Hüseyin Akyüz'ün 1991 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma adlı kitabında 223 adet kaynaktan yararlanmıştır. Bunlar içerisinde 102'si yabancı, 15'i çeviri ve 106'sı Türkçe kaynaklardır.

Ünver Günay, 1992 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi Dersleri kitabında, 57 adet kaynaktan yararlanmıştır. Bu kaynaklardan 46'sı Türkçe, 8'i yabancı ve 3'ü çeviri kaynaklardır.

Mustafa Ergün'ün 1992 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisine Giriş kitabında, toplam 179 adet kaynaktan yararlanılmıştır. Bu kaynaklardan 75'i yabancı, 80'i Türkçe ve 24'ü çeviri kaynaklardır.

Hüseyin Öztürk'ün 1993 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabında 69 kaynakça yer almaktadır. Kaynakçanın 13'ü yabancı, 52'si Türkçe ve 4'ü çeviri kaynaklardır.

Mahmut Tezcan'ın Eğitim Sosyolojisi kitabının 1994 yılında yayımlanan baskısında, 208 adet kaynağa yer verilmiştir. Bu kaynakların 78'i yabancı, 15'i çeviri ve 115'i Türkçe'dir.

1995 yılında yayımlanan, Abdurrahman Dodurgalı'nın Eğitim Sosyolojisi kitabında, 5'i çeviri, 38'i Türkçe olmak üzere 43 adet kaynak bulunmaktadır. Dodurgalı'nın bu kitabında yabancı kaynağa rastlanmamıştır.

Saffet Bilhan'ın 1996 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabında ise 122 adet kaynak bulunmaktadır. 67'si yabancı, 6'sı çeviri ve 49'u Türkçe kaynaklardır.

1996 yılında Eyüp Kemerlioğlu, Sezgin Kızılcıkel ve Mustafa Gündüz tarafından yazılan Eğitim Sosyolojisi kitabında, 124 adet kaynak vardır. Bu kaynakların, 60'ı yabancı, 26'sı çeviri ve 38'i Türkçe kaynaktır.

Hasan Çelikkaya'nın 1996 yılında yayımlanan Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi kitabında 115 adet kaynağa yer vermiştir. Bu kaynakların, 8'i çeviri, 6'sı yabancı ve 101'i ise Türkçe'dir.

Erdoğan Başar'ın 2003 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabı toplam 189 adet kaynaktan oluşmaktadır. Bu kaynakların 6'sı yabancı, 15'i çeviri ve 168'i Türkçe kaynaklardır.

Mahmut Tezcan'ın 2013 yılında yayımlanan Sosyolojik Kuramlarda Eğitim kitabı, 102 adet kaynaktan oluşmaktadır. Bu yayınların 30'u yabancı, 11'i çeviri ve 61'i Türkçe kaynaklardır.

Mehmet Devrim Topses'in 2018 yılında yayınlanmış olan Eğitim Sosyolojisi kitabında 161 adet kaynak yer almaktadır. Bu kaynaklardan 144'ü Türkçe, 6'sı çeviri ve 11'i yabancı yayınlardır.

İsmail Doğan, 2018 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi Kavramlar ve Sorunlar kitabında 250 adet kaynak bulunmaktadır. Bu kaynakların 28'i çeviri, 26'sı yabancı ve 196'sı ise Türkçe'dir.

Adem İnce'nin 2021 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabında 101 adet kaynağa yer verilmiştir. Bu kaynakların 50'si yabancı ve 51'i Türkçe'dir.

Serkan Ünsal ve Abdullah Çetin'in editörü olduğu 2018 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabında kaynaklar her bölüm için ayrı ayrı yer almaktadır. Bütün kaynaklar toplandığında 70 yabancı, 294 Türkçe ve 47 çeviri kaynak bulunduğu görülmektedir.

Erdoğan Köse ve Salih Zeki Genç'in editörü olduğu 2018 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabı, diğer editörlü kitaplarda olduğu gibi her bölümde ayrı

kaynak belirtilmiştir. Bu kaynaklar toplandığında 181 Türkçe, 19 çeviri ve 42 yabancı olduğu görülmektedir.

2019 yılında yayımlanan Mehmet Akif Sözer'in editörü olduğu Eğitim Sosyolojisi kitabında her bölüm için kaynaklar incelenmiştir. Kitapta 354 adet Türkçe, 36 adet çeviri ve 69 adet yabancı kaynak bulunmaktadır.

Çağatay Özdemir ve Selcen Arslangilay'ın editörlüğünü yaptığı 2019 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabında, 160 Türkçe, 91 çeviri ve 60 adet yabancı kaynak yer almaktadır.

Hikmet Yıldırım Celkan'ın 2019 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabında, 188 adet kaynağa yer verilmiştir. Bu kaynaklardan 96'sı yabancı, 5'i çeviri ve 87'si Türkçe'dir.

Rıdvan Küçükali'nin editörü olduğu 2020 yılında yayımlanan Eğitim Sosyolojisi kitabı, editörlü kitap olması nedeniyle kaynakça bölümü her bölüm için ayrıca hazırlanmıştır. Toplamda 27 çeviri, 95 yabancı ve 335 adet Türkçe kaynaktan yararlanılmıştır.

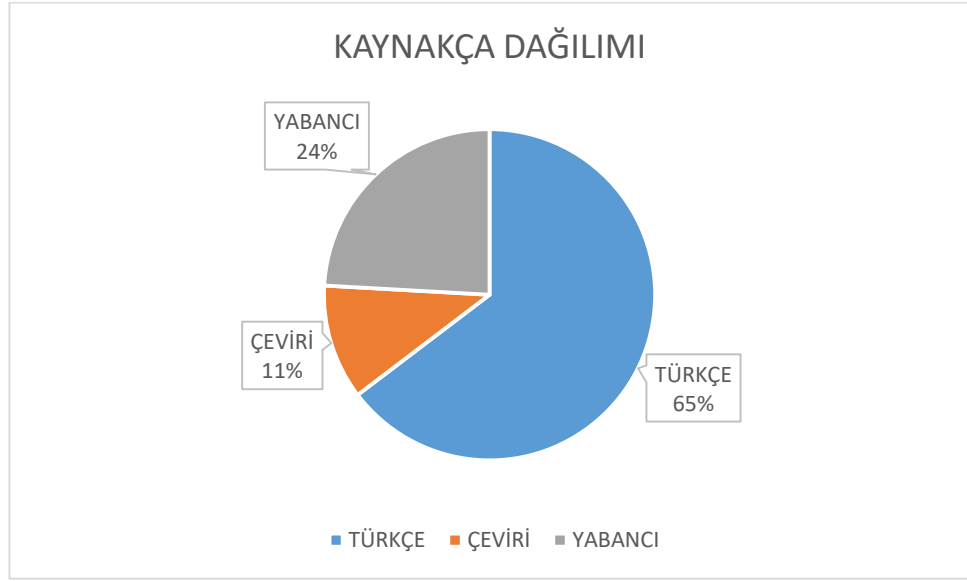
Süleyman Doğan'ın 2021 yılında yayımlanan Sorularla Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisi kitabının kaynakça bölümünde 513 adet kaynak bulunmaktadır. Kitapta 69 adet yabancı, 56 adet çeviri ve 388 adet Türkçe kaynak bulunmaktadır.

Tablo 4.5. Kitaplarda Kullanılan Türkçe, Çeviri ve Yabancı Kaynak Sayısı

	KİTAP	TÜRKÇE	ÇEVİRİ	YABANCI
1	Nusret Köymen - Eğitim Sosyolojisi	12	1	-
2	Halil Fikret Kanad -Terbiye Sosyolojisi	-	-	29
3	Hasan Akdemir – Eğitim Sosyolojisi	-	-	-
4	Lütfi Öztabağ – Eğitim Sosyolojisi	9	6	4
5	Hamide Topçuoğlu – Eğitim Sosyolojisi Kaynak Metinler	12	1	6
6	Hüseyin Öztürk – Eğitim Sosyolojisi	52	4	13
7	Ekrem Altay – Eğitim Sosyolojisi Dersleri	15	12	5
8	Hüseyin Öztürk – Modern Eğitim Sosyolojisi	45	4	13
9	Seyyit Ahmet Arvasi – Eğitim Sosyolojisi	22	14	-

Tablo 4.5. Kitaplarda Kullanılan Türkçe, Çeviri ve Yabancı Kaynak Sayısı (devamı)

10	Mustafa Yılman – Çağdaş Eğitim Sosyolojisi	41	13	1
11	Mustafa Aydın vd.– Eğitim Sosyolojisi Seçme Yazılar	-	-	-
12	Sabri Akdeniz – Eğitim Sosyolojisi	45	7	63
13	Hüseyin Akyüz – Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavramları ve Alanları Üzerine Bir Araştırma	106	15	102
14	Ünver Günay – Eğitim Sosyolojisi Dersleri	46	3	8
15	Erdoğan Başar – Eğitim Sosyolojisi	168	15	6
16	Mustafa Ergün – Eğitim Sosyolojisine Giriş	80	24	75
17	Mahmut Tezcan – Eğitim Sosyolojisi	71	13	50
18	Abdurrahman Dodurgalı – Eğitim Sosyolojisi	38	5	-
19	Saffet Bilhan – Eğitim Sosyolojisi	49	6	67
20	Eyüp Kemerlioğlu vd. – Eğitim Sosyolojisi	38	26	60
21	Hasan Çelikkaya – Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi	101	8	6
22	Mahmut Tezcan – Sosyolojik Kuramlarda Eğitim	61	11	30
23	Mehmet Devrim Topses – Eğitim Sosyolojisi	144	6	11
24	İsmail Doğan – Eğitim Sosyolojisi Kavramlar ve Sorunlar	196	28	26
25	Adem İnce – Eğitim Sosyolojisi	19	33	49
26	Serkan Ünsal, Abdullah Çetin – Eğitim Sosyolojisi	294	47	70
27	Erdoğan Köse, Salih Zeki Genç – Eğitim Sosyolojisi	181	19	42
28	Mehmet Akif Sözer – Eğitim Sosyolojisi	354	36	69
29	Çağatay Özdemir – Selcen Arslangilay – Eğitim Sosyolojisi	160	91	60
30	Hikmet Yıldırım Celkan – Eğitim Sosyolojisi	87	5	96
31	Rıdvan Küçükali – Eğitim Sosyolojisi	335	27	95
32	Süleyman Doğan – Sorularla Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisi	388	56	69
	TOPLAM	3001	521	1119

Grafikler 4.3. Kaynakça Dağılımı

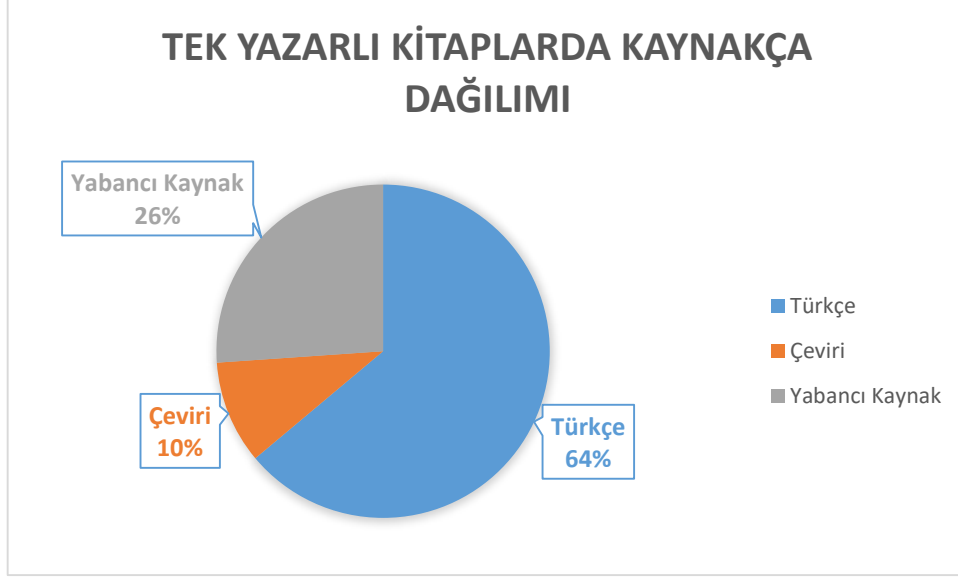
1953 yılından 2021 yılına kadar yayımlanan 32 adet eğitim sosyolojisi kitabına bir bütün olarak bakıldığında toplam 4641 kaynak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu kaynaklardan toplam 3001 adeti Türkçe, 521 adeti çeviri ve 1119 adeti yabancı dildedir. Kaynakların %65'i Türkçe, %24'ü yabancı kaynak ve %11'i çeviridir. Kaynak kullanımında Türkçe kaynaklar, yabancı kaynak ve çeviri kaynak toplamının yaklaşık 2 katıdır. Toplam kaynakça kitap başına oranlandığında ortalama olarak yaklaşık 145 kaynak kullanıldığı görülmektedir. Bu kaynakların yaklaşık 94 tanesi Türkçe, 16 tanesinin çeviri ve 35 tanesinin de yabancı kaynak olduğu görülmektedir. Ancak liste incelendiğinde iki kitabın kaynakçasının mevcut olmadığı görülmektedir. Bu kaynakların olmaması incelemenin kendisini olanaksız kılmasa da kişi başına düşen kaynakça sayısının olması gerekenden daha düşük neticelenmesine sebep olmaktadır.

Tablo 4.6. Tek Yazarlı Kitaplarda Kullanılan Türkçe, Çeviri ve Yabancı Kaynak Sayısı

	KİTAP	TÜRKÇE	ÇEVİRİ	YABANCI
1	Nusret Köymen - Eğitim Sosyolojisi	12	1	-
2	Halil Fikret Kanad -Terbiye Sosyolojisi	-	-	29
3	Hasan Akdemir – Eğitim Sosyolojisi	-	-	-
4	Lütfi Öztabağ – Eğitim Sosyolojisi	9	6	4
5	Hüseyin Öztürk – Eğitim Sosyolojisi	52	4	13
6	Ekrem Altay – Eğitim Sosyolojisi Dersleri	15	12	5

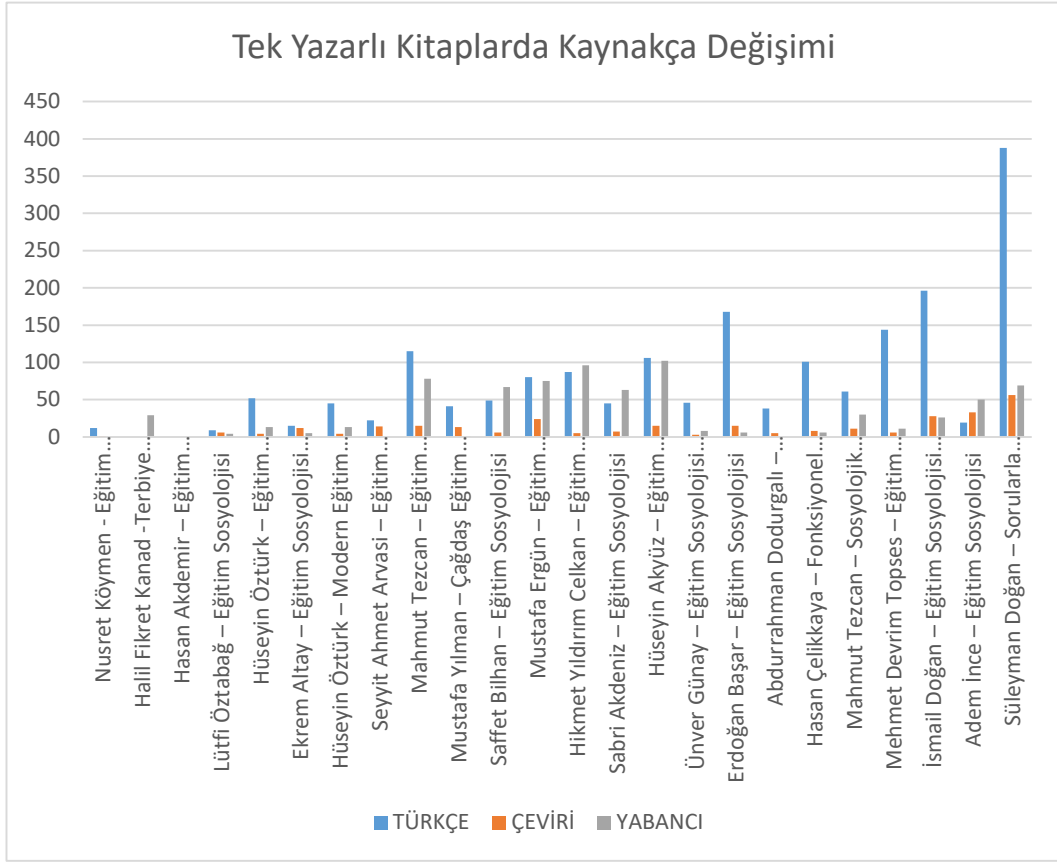
Tablo 4.6. Tek Yazarlı Kitaplarda Kullanılan Türkçe, Çeviri ve Yabancı Kaynak Sayısı (devamı)

7	Hüseyin Öztürk – Modern Eğitim Sosyolojisi	45	4	13
8	Seyyit Ahmet Arvasi – Eğitim Sosyolojisi	22	14	-
9	Mahmut Tezcan – Eğitim Sosyolojisi	115	15	78
10	Mustafa Yılman – Çağdaş Eğitim Sosyolojisi	41	13	1
11	Saffet Bilhan – Eğitim Sosyolojisi	49	6	67
12	Mustafa Ergün – Eğitim Sosyolojisine Giriş	80	24	75
13	Hikmet Yıldırım Celkan – Eğitim Sosyolojisi	87	5	96
14	Sabri Akdeniz – Eğitim Sosyolojisi	45	7	63
15	Hüseyin Akyüz – Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavramları ve Alanları Üzerine Bir Araştırma	106	15	102
16	Ünver Günay – Eğitim Sosyolojisi Dersleri	46	3	8
17	Erdoğan Başar – Eğitim Sosyolojisi	168	15	6
18	Abdurrahman Dodurgalı – Eğitim Sosyolojisi	38	5	-
19	Hasan Çelikkaya – Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi	101	8	6
20	Mahmut Tezcan – Sosyolojik Kuramlarda Eğitim	61	11	30
21	Mehmet Devrim Topses – Eğitim Sosyolojisi	144	6	11
22	İsmail Doğan – Eğitim Sosyolojisi Kavramlar ve Sorunlar	196	28	26
23	Adem İnce – Eğitim Sosyolojisi	19	33	49
24	Süleyman Doğan – Sorularla Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisi	388	56	69
	TOPLAM	1871	258	752

Grafikler 4.4. Tek Yazarlı Kitaplarda Kaynakça Dağılımı

1953 yılından 2021 yılına kadar yayımlanan 24 yazara ait eğitim sosyolojisi kitaplarına bir bütün olarak bakıldığında toplam 2878 kaynak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu kaynaklardan toplam 1839 adeti Türkçe, 288 adeti çeviri ve 751 adeti yabancı dildedir. Kaynakların %64'i Türkçe, %26'sı yabancı kaynak ve %10'u çeviridir. Kaynak kullanımında Türkçe kaynaklar, yabancı kaynak ve çeviri kaynak toplamının yaklaşık 2 katıdır. Toplam kaynakça kitap başına oranlandığında ortalama olarak yaklaşık 120 kaynak kullanıldığı görülmektedir. Bu kaynakların yaklaşık 77 tanesi Türkçe, 12 tanesinin çeviri ve 31 tanesinin de yabancı kaynak olduğu görülmektedir.

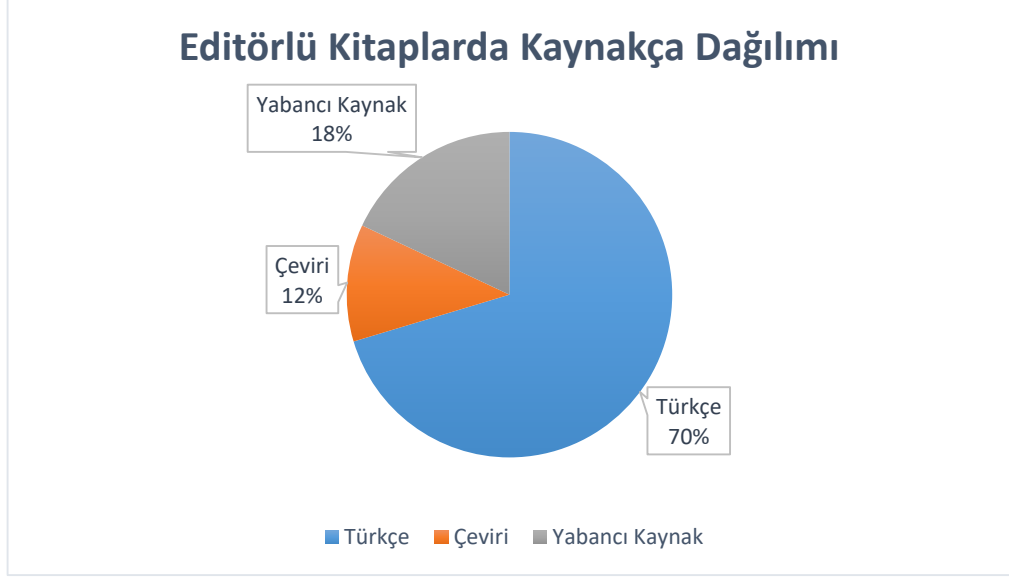
Grafikler 4.5. Tek Yazarlı Kitaplarda Kaynakça Değişimi

1953 yılından 2021 yılına kadar geçen sürede yayımlanan tek yazarlı eğitim sosyolojisi kitaplarında kullanılan kaynakçada Türkçe kaynak kullanımının zamana bağlı olarak artma eğiliminde olduğu söylenebilir. Bu durumun sadece eğitim sosyolojisi ders kitaplarının değil genel olarak eğitim sosyolojisi yazınının da zamana bağlı olarak artmasıyla ilgili olduğu düşünülebilir. Yöntemsel açıdan tek bir yaklaşımın (makro eğitim sosyolojisi) hem nicel hem de nitel olarak egemen olması ve Türkçe kaynak kullanımının zamana bağlı olarak artış eğiliminde olması; eğitim sosyolojisi ders kitapları özelinde, kendinden önceki çalışmalardan etkilenme ve kendilerini benzeştirme ve böylelikle “ilk sözü söyleyenin” işlevsel olarak takip edildiği bir alanyazının olması, YÖK’ün öğretmen yetiştiren programlardaki dersler için kur tanımında bulunması ve toplumsal koşulların dönüşümüyle birlikte ortaya konulan çalışmaların popülerlik, moda, gündemde olan konular etrafında yoğunlaşması, konu alanlarının / içeriklerinin de yeniden üretimine yol açtığı iddialarını desteklemektedir (Aslan, 2020).

1953-2021 yılları arasında yayımlanan eğitim sosyolojisi kitaplarında kitap başına ortalama 77 tane Türkçe, 31 tane de yabancı kaynak düşmektedir. Bu ortalamalar göz önünde bulundurulduğunda tek yazarlı eğitim sosyolojisi kitaplarında Türkçe kaynak kullanımı ortalamanın üstünde olan yazarların yabancı kaynak kullanımı ortalamanın altındayken, yabancı kaynak kullanımı ortalamanın üzerinde olan yazarların Türkçe kaynak kullanımı ise hemen hemen eşit düzeydedir. Bu çerçevede Türkçe kaynak kullanımı ortalamanın üzerinde olan yazarlar Erdoğan Başar (168/6), Hasan Çelikkaya (101/6), Mehmet Devrim Topses (144/11), İsmail Doğan (196/26) ve Süleyman Doğan (388/69) olarak tespit edilebilir. Yabancı dilde kaynak kullanımı yüksek olan yazarlar ise Mahmut Tezcan (115-93), Saffet Bilhan (49-73), Mustafa Ergün (80-99), Hikmet Yıldırım Celkan (87-101), Sabri Akdeniz (45-70) ve Hüseyin Akyüz (106-117). Türkçe ve yabancı kaynak kullanımındaki dengeli yaklaşımları nedeniyle diğer yazarlardan ayrı tutulabilir. Bu 6 yazarın toplam 24 yazarın oransal olarak neredeyse %25'ini oluşturması da eğitim sosyolojisi ders kitaplarına yönelik eleştiriler bağlamında ayrıca üzerinde düşünülmesi gereken bir husustur.

Tablo 4.7. Editörlü Kitaplarda Kullanılan Türkçe, Çeviri ve Yabancı Kaynak Sayısı

	KİTAP	TÜRKÇE	ÇEVİRİ	YABANCI
1	Hamide Topçuoğlu – Eğitim Sosyolojisi Kaynak Metinler	12	1	6
2	Mustafa Aydın vd.– Eğitim Sosyolojisi Seçme Yazılar	-	-	-
3	Serkan Ünsal, Abdullah Çetin – Eğitim Sosyolojisi	294	47	70
4	Erdoğan Köse, Salih Zeki Genç – Eğitim Sosyolojisi	181	19	42
5	Mehmet Akif Sözer – Eğitim Sosyolojisi	354	36	69
6	Çağatay Özdemir – Selcen Arslangilay – Eğitim Sosyolojisi	160	91	60
7	Rıdvan Küçükali – Eğitim Sosyolojisi	335	27	95
	TOPLAM	1336	221	342

Grafikler 4.6. Editörlü Kitaplarda Kaynakça Dağılımı

1953 yılından 2021 yılına kadar yayımlanan 7 adet editörlü eğitim sosyolojisi kitaplarına bir bütün olarak bakıldığında toplam 1899 kaynak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu kaynaklardan toplam 1336 adeti Türkçe, 221 adeti çeviri ve 342 adeti yabancı dildedir. Kaynakların %70'i Türkçe, %18'i yabancı kaynak ve %12'si çeviridir. Kaynak kullanımında Türkçe kaynaklar, yabancı kaynak ve çeviri kaynak toplamının yaklaşık 2 katıdır. Toplam kaynakça kitap başına oranlandığında 271 kaynak kullanıldığı görülmektedir. Bu kaynakların yaklaşık 191 tanesi Türkçe, 32 tanesi çeviri ve 49 tanesinin de yabancı kaynak olduğu görülmektedir.

Grafikler 4.7. Editörlü Kitaplarda Kaynakça Değişimi

1953-2021 yılları arasında yayımlanan editörlü eğitim sosyolojisi kitaplarından Hamide Topçuoğlu'nun editörlüğünde olanı 1971 yılında, Mustafa Aydın'ın editörlüğünde olanı 1987 yılında diğer 5 tanesi ise 2018 yılı sonrasında yayımlanmıştır. 2018 yılından önce yayımlanan kitaplardan Hamide Topçuoğlu'nun editörlüğünde olan kitabın kaynakçasında 12 Türkçe, 1 çeviri ve 6 yabancı kaynak kullanılmış olmasına rağmen Mustafa Aydın'ın editörlüğünde yayımlanan kitapta kaynakça bulunmamaktadır. Bu veriler ışığında 2018 öncesi yayımlanan kitapların kaynakçaları hakkında anlamlı sonuçlar üretmek mümkün değildir.

2018 yılından sonra yayımlananlarda ise zamana bağlı anlamlı bir değişim görülmemektedir. Bunun nedeni ise 2018 yılından 2021 yılına kadar olan 3 yıllık sürenin zamana bağlı değişimi gözlemek için oldukça kısa olmasıdır.

Tablo 4.8. Çok yazarlı Kitaplarda Kullanılan Türkçe, Çeviri ve Yabancı Kaynak Sayısı

KİTAP	TÜRKÇE	ÇEVİRİ	YABANCI
Eyüp Kemerlioğlu vd. – Eğitim Sosyolojisi	38	26	60
TOPLAM	38	26	60

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma kapsamında Cumhuriyet Dönemi'nde yayımlanan 48 adet eğitim sosyoloji ders kitabından 32 adeti içerik bakımından, yazar bakımından ve kaynakça bakımından incelenmiştir.

İçerik bakımından gerçekleştirilen incelemede eğitim sosyolojisinde makro eğitim sosyolojisi ve mikro eğitim sosyolojisi ayrımı yapılmıştır. Makro eğitim sosyolojisinde eğitim, bir toplumsal kurum olarak toplumsal bütün açısından incelenirken, mikro eğitim sosyolojisinde daha çok birey ve bireyin eğitim sürecindeki etkileşimi bakımından incelenir. Bu çerçevede incelenen 32 adet eğitim sosyolojisi ders kitabının 25 adetinin makro eğitim sosyoloji içeriğine, 1 adetinin mikro eğitim sosyolojisi içeriğine ve 6 adetinin de hem makro hem de mikro eğitim sosyolojisi içeriğine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu durum eğitim sosyolojisi ders kitaplarında makro eğitim sosyolojisi içeriğine daha fazla ağırlık verildiğinin göstergesidir. İncelenen kitaplarda makro eğitim sosyolojisi yaklaşımının ağırlıklı olmasından dolayı Türkiye'de eğitim olgusunun bireyden çok toplumla ilgili bir konu olarak anlaşıldığı sonucuna varılabilir.

Eğitim sosyolojisi dersinin öğretmen yetiştiren programlarda ders olarak okutulmasıyla ilgili olarak 1953, 1998, 2007 ve 2018 yılları önemli tarihler olarak belirlenmektedir. 1953 yılında öğretmen yetiştiren programların müfredatına giren eğitim sosyolojisi dersi 1998 yılında YÖK tarafından çıkarılmış, 2007 yılında bazı programlarda kısmi olarak yer almış ancak 2018 yılından sonra tekrar bütün programlarda okutulmaya başlanmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde eğitim sosyolojisi dersinin öğretmen yetiştiren programlarda okutulmaya başlandığı 1953 yılında ilk eğitim sosyolojisi ders kitabı da yayımlanmış ve bu tarihten 2021 yılına kadar eğitim sosyolojisi kitapları yayımlanmaya devam etmiştir. Bu zaman zarfında 1953-1998 tarihleri arasındaki 45 yılda 23 kitap yayımlanmış, 1998-2007 tarihleri arasındaki 9 yılda hiç kitap yayımlanmamış, 2007-2018 tarihleri arasındaki 11 yılda 1 kitap yayımlanmış ve 2018-2021 tarihleri arasındaki 3 yılda ise 8 kitap yayımlanmıştır. Bu durum belirlenen tarihler arasında yayımlanan eğitim sosyolojisi ders kitabı sayılarıyla eğitim sosyolojisi dersinin programlarda yer alma durumu arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunun da göstergesidir.

Yazar bakımından yapılan incelemede araştırma kapsamında incelenen kitaplar tek yazarlı, editörlü ve çok yazarlı olarak sınıflandırılmıştır. Editörlü ve çok yazarlı

arasındaki fark, incelenen kitaplardan birisinde yazar sayısı birden fazla olmasına rağmen editörün kim olduğunun ve hangi konunun kim tarafından yazıldığına belirtilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. 1953 yılından 2021 yılına kadar yayımlanan 32 kitabın 24 adetinin tek yazarlı, 7 adetinin editörlü ve 1 adetinin de çok yazarlı olduğu tespit edilmiştir. Bu çerçevede 1953-1998 tarihleri arasında yayımlanan kitapların 20 adetinin tek yazarlı, 2 adetinin editörlü ve 1 adetinin de çok yazarlı olduğu görülmektedir. 1998-2007 yılları arasında hiç kitap yayımlanmazken, 2007-2018 tarihleri arasında 1 adet tek yazarlı kitap yayımlanmış, 2018-2021 tarihleri arasında ise 3 adet tek yazarlı, 5 adet editörlü kitap yayımlanmıştır. Dolayısıyla eğitim sosyolojisi dersinin programlarda yer alması açısından önemli olduğu belirtilen tarihlerle kitap yayımlanma sıklığı arasında doğru orantılı bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Ayrıca eğitim sosyolojisi dersinin programlarda yer aldığı 1953-1998 arasına nazaran 2018-2021 arasında oransal olarak tek yazarlı kitapların yayım ortalamasında bir değişim gözlenmezken, editörlü kitap yayım ortalamasında 20 katlık bir artış yaşanmıştır. Bu artış sadece öğretmen yetiştiren programlardaki öğrenci sayısı artışıyla açıklanamayacak kadar yüksektir. Ancak editörlü kitapların hazırlık sürecinin daha az zaman alması ve ders kitabı sektöründeki yaygınlaşma bu değişimin açıklanabilmesi için makul gerekçeler olarak düşünülebilir.

Kaynak bakımından yapılan incelemede 1953-2021 yılları arasında yayımlanan 32 kitabın kaynakçası Türkçe kaynak, çeviri kaynak ve yabancı kaynak olarak sınıflandırılmıştır. İncelenen kitapların kaynakçasında Türkçe kaynakların sayısının, çeviri ve yabancı kaynakların toplamının yaklaşık iki katı olduğu görülmektedir. Belirlenen sürede yayımlanan tek yazarlı eğitim sosyolojisi kitaplarında kullanılan Türkçe kaynakların zamana bağlı olarak artma eğiliminde olduğu gözlenmiştir. Ancak çeviri ve yabancı dildeki kaynakların herhangi bir düzenlilik göstermediği görülmektedir. Bununla beraber Türkçe kaynak kullanımı ortalamasının üstünde olan yazarların yabancı kaynak kullanımı ortalamasının altındayken yabancı dilde kaynak kullanımı ortalamasının üzerinde olan yazarların Türkçe kaynak kullanımı ise hemen hemen eşit düzeydedir.

Araştırma sonucunda ortaya konulan öneriler ise şu şekildedir:

1. İncelenen eğitim sosyolojisi ders kitaplarında ağırlıklı olarak makro eğitim sosyolojisi içeriklerinin mevcut olduğu görülmektedir. Mikro eğitim sosyolojisi içerikleri bakımından eğitim sosyolojisi ders kitaplarının zenginleştirilmesi önerilebilir.

2. 2018 yılından sonra yayımlanan eğitim sosyolojisi ders kitaplarının ağırlıklı olarak editörlü kitaplar olduğu görülmektedir. Konu bütünlüğünün sağlanabilmesi açısından tek yazarlı kitapların yayımlanması önerilebilir.
3. İncelenen eğitim sosyolojisi ders kitaplarında ağırlıklı olarak Türkçe kaynaklara yer verilmiştir. Farklı yaklaşımları da görerek tekrar riskinden uzaklaşmak için yabancı kaynakların dengeli bir biçimde kullanılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akay, H. (2020). *Eğitim Sosyolojisinde İşlevselci ve Çatışmacı Yaklaşımların Eğitimde Fırsatların Eşitliği ve Tabakalaşma Kavramına Bakış Açılarının Karşılaştırmalı İncelemesi, Yüksek Lisans Tezi*. Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Akdemir, H. (1966). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Akdeniz, S. (1990). *Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları Nu.77.
- Akyüz, H. (1991). *Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Akyüz, Y. (2008). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Altay, E. (1972). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara.
- Arslan, A. (2012). *Felsefeye Giriş*. Ankara: Adres Yayınları.
- Arvasi, S. A. (1976). *Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Burak Yayınevi.
- Aslan, C. (2020). Eğitim Sosyolojisinin Türkiye'deki Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies*.
- Aslan, K. (Mayıs 2001). Eğitimin Toplumsal Temelleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Sayı:5*.
- Atakan, Ö. (2012). Üniversitelerde Eğitim Sosyolojisi. *1.Uluslararası Eğitim Sosyolojisi Sempozyumu*. Ankara.
- Atakan, Ö. (2018). *Eğitim Sosyolojisi Açısından Ahmet Mithat Efendi'nin Edebi Eserlerinde Toplum ve Eğitim, Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aydın, M. (1987). *Eğitim Sosyolojisi Seçme Yazılar*. Ankara: İlk-San Matbaası.
- Bahar, H. İ. (2019). *Sosyoloji*. Ankara: USAK Yayınları.
- Baltacıoğlu, İ. H. (2020). *İctimâ'ıyyât Nokta-i Nazarından Terbiye*. (C. Aslan, & E. D. Tanır, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Başar, E. (2003). *Eğitim Sosyolojisi*. Samsun: Kardeşler Ofset Matbaacılık.
- Başaran, İ. E. (1974). *Eğitim Psikolojisi ve Sosyolojisi Cilt 1*. Ankara.
- Bilhan, S. (1996). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Bozkurt, V. (2011). *Değişen Dünyada Sosyoloji*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Celkan, H. Y. (1989). *Eğitim Sosyolojisi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Celkan, H. Y. (1990). *Ziya Gökalp'in Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Celkan, H. Y. (2019). *Eğitim Sosyolojisi*. Asos Yayınları.
- Coulon, A. (2015). *Etnometodoloji*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Çelikkaya, H. (1996). *Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Alfa Basın Yayın Dağıtım.
- Dodurgalı, A. (1995). *Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları Nu:86.
- Doğan, İ. (2012). *Eğitim Sosyolojisi Dün, Bugün, Yarın*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd Şti .

- Doğan, İ. (2020). *Eğitim Sosyolojisi Kavramlar ve Sorunlar*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd Şti.
- Doğan, S. (2021). *Sorularla Sosyoloji ve Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Akıl Fikir Yayınları.
- Erbil, G. (2019). *Türkiye'de Eğitim Sosyolojisi Çalışmaları, Yüksek Lisan Tezi*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ergün, M. (1987). *Eğitim Sosyolojisine Giriş*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Erkılıç, T. A., & Can, S. (Ekim 2018). Eğitim Yönetimi Ders Kitaplarının İçerik ve Fiziksel Özellikleri Açısından İncelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(4).
- Ertürk, S. (1984). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Yelkentepe Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gök, E., İpek, C., Faruk, A., & Beldağ, A. (2016). Yükseköğretim Ders Kitaplarında Nitelik: Eğitim Bilimleri Alanındaki Kitaplara İlişkin Bir İnceleme. *Cilt:24 No:3 Kastamonu Eğitim Dergisi* 1245-1262.
- Görgülü, D. (2020). Türkiye'de Sosyolojinin ve Eğitim Sosyolojisinin Gelişimi. R. Küçükali içinde, *Eğitim Sosyolojisi* (s. 83). Ankara: Anı.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B., & Taşgın, S. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Teorik Çerçeve - Pratik Öneriler - 7 Farklı Nitel Araştırma Yaklaşımı Kalite ve Etik Hususlar*. Ankara: Seçkin.
- Günay, Ü. (1992). *Eğitim Sosyolojisi Dersler*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Basımevi.
- Hıdıroğlu, M. (2019). *Türkçe Ders Kitapları ile Ana Dilim Türkçe Ders Kitaplarının Dilsel ve Görsel Metinlerin Niteliği Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hurn, C. J. (Ekim 2018). *Eğitim Sosyolojisi Okulun İmkan ve Sınırları*. (D. D. Sever, Dü., A. Kaysılı, & A. Soylu, Çev.) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- İnal, K. (1991). Durkheim'in Eğitim Anlayışı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24(2), 511-518.
- İnal, K. (1994). Eğitim Sosyolojisinde Yorumcu Paradigmanın Eleştirisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27(2), 679-690.
- İnce, A. (2021). *Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Bir Yayıncılık.
- Kanad, H. F. (1958). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Yeni Matbaa.
- Kant, I. (2018). *Eğitim Üzerine*. (A. Aydoğan, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Kemerlioğlu, E., Kızılcılık, S., & Gündüz, M. (1996). *Eğitim Sosyolojisi*. İzmir: Saray Kitapevleri.
- Köktürk, G. V. (Ağustos 2013). *Türk Sosyolojisinde Metodolojik Değişmeler 1980-2003*. İstanbul: Doğu Kitapevi.
- Köse, E., & Genç, S. Z. (2019). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Köymen, N. (1953). *Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Küçükali, R. (2020). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Marshall, G. (2020). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akinhay, & D. Kömürcü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat.
- Moore, R. (2015). *Eğitim ve Toplum Eğitim Sosyolojisinde Sorunlar ve Açıklamalar*. (H. Arslan, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Özdemir, Ç., & Arslangilay, S. (2019). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.

- Özdemir, M. Ç. (2013). *Türk Sosyologları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Öztabağ, L. (1968). *Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Öztürk, H. (1974). *Modern Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Büyük Dağıtım Yayınevi.
- Öztürk, H. (1993). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Hatipoğlu Yayınları.
- Sözer, M. A. (2019). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Sucu, İ. (2016). Türkiye’de Türk Sosyoloji Tarihi Üzerine Yapılmış Çalışmalar. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*(7).
- Swingewood, A. (2009). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. (O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Şahin, M. C. (2017). Türk Sosyolojisinin Kısa Tarihi: Dönemler, Şahıslar ve Ana Yönelimler. *İslami İlimler Dergisi*, 12(12).
- Tan, M. (1990). Eğitim Sosyolojisinde Değişik Yaklaşımlar: İşlevselci Paradigma ve Çatışmacı Paradigma. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23(2), 557-571.
- Tezcan, M. (1985). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Zirve Ofset.
- Tezcan, M. (2013). *Sosyolojik Kuramlarda Eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tezcan, M. (2019). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Timuçin, A. (2010). *Felsefeye Giriş*. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Topçuoğlu, H. (1971). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Topses, M. D. (2018). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Uludağ, Z. (2019). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ünsal, S., & Çetin, A. (2019). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Üründü, V. (2011). 6-8. Sınıf Ders Kitaplarının Tema ve Metin Yönünden İncelenmesi Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Wallace, R. A., & Wolf, A. (2013). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. (L. Elburuz, & M. R. Ayas, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları, Tarcan Matbaacılık.
- Yıldırım, A., & Şimsek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, C. (Şubat 1988). *Eğitim Psikolojisi, Eğitim Felsefesi, Eğitim Sosyolojisi ve Eğitim Ekonomisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Ders Kitapları Yayın No:203.
- Yılman, M. (1978). *Çağdaş Eğitim Sosyolojileri*. İzmir: Milli Eğitim Bakanlığı.

ÖZ GEÇMİŞ

Hasret Tuğba AYHAN Mustafa Gürbüz Necat Bayel Anadolu Lisesi'ni 2012 yılında bitirdikten sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünden 2017 yılında mezun oldu. 2018 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde Pedagojik Formasyon Eğitimini tamamladı. 2019 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Eğitim hayatı süresinde çeşitli sektörlerde çalışarak iş tecrübesi edindi.

İletişim Bilgileri

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1743-8565>